

Seija Siivola

Adoptio osa elämää

Kotimaisesti adoptoitujen
kertomuksia

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

SEIJA SIIVOLA

Adoptio osa elämää
Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia

Akateeminen väitöskirja,
joka Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan suostumuksella
esitetään julkisesti tarkastettavaksi
Lapin yliopiston luentosalissa 3 (LS3) joulukuun 4. päivänä 2020 klo 12

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Rovaniemi 2020

Lapin yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Väitöskirjan ohjaajat:

Professori (emerita) Anneli Pohjola, Lapin yliopisto
Professori Juha Perttula (†2015), Lapin yliopisto

Väitöskirjan esitarkastajat:

Professori Marjo Kuronen, Jyväskylän yliopisto
Dosentti, yliopistonlehtori Ritva Nätkin, Tampereen yliopisto

Vastaväittäjä:

Professori (emeritus) Leo Nyqvist, Turun yliopisto

© Seija Siivola

Taitto: Taittalo PrintOne

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 297
ISBN 978-952-337-239-9
ISSN 1796-6310
elektronisen väitöskirjan pysyvä osoite:
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-239-9>

TIIVISTELMÄ

Seija Siivola

Adoptio osa elämää: Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia

Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2020, 243 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 297

ISBN 978-952-337-239-9

ISSN 1796-6310

Tutkimuksen tarkoitus on lisätä adoptioilmiöön kohdistuvaa tutkimustietoa maasamme ja nostaa adoptiolapseus näkyväksi mahdollistamalla puheenvuoro adoptiolapseuden kokemuksista tutkimukseen osallistuville 15 adoptoiduille itselleen. Tavoitteena on kuulla, tallentaa ja tulkita haasteita, joita tutkimukseen osallistuneet adoptoidut ovat elämässään kohdanneet. Vastauksena kolmessa lehdessä julkaistuun kirjoituspyyntöön saatiin yksitoista kertomusta ja neljä ilmoittautui vain haastateltaviksi. Osallistuneet olivat iältään 19–65-vuotiaita syntyperäisiä suomalaisia ja heidät kaikki oli aikoinaan adoptoitu biologisesti lapsettomiin perheisiin.

Tutkimuksen lähestymistapa on narratiivinen ja siinä tukeudutaan Vilma Hännisen (1999) esittämään sisäisen tarinan käsitteeseen ja tarinallisen kiertokulun malliin. Aineiston analyysi on pääosin narratiivien analyysiä metodina sisällöllinen, tulkinnallinen ja reflektiivinen lukeminen. Tulkinnallisessa luennassa käytetään metodina kertomusten ajallista organisointia ja teemoittelua. Temaattisen jäsennyksen pohjalta rakennetaan aineistosta ajallisesti etenevä juonellinen kuvaus. Kertomuksista etsitään adoptoitujen kuvauksia heidän suhteidensa moninaisuudesta ja monitasaisuudesta liittyen heidän läsnäoleviin ja näkymättömiin perhesiteisiinsä.

Tutkimuksen empiirinen osa jäsentyy kolmeen pääteemaan: 1) adoptio yhtenä elämän juonteena, 2) läheissuhteita ja kiinnittymistä sekä 3) kulttuuriset tarinat suhteiden ja sisäisen tarinan rakentajina. Tutkimuksessa ilmeni, että kyetäkseen käsittelemään elämäntilannettaan nykyhetkessä tai pidemmässäkin perspektiivissä, adoptoidulle on merkityksellistä saada yksityiskohtaista informaatiota biologisesta taustastaan, syntymä-vanhemmistaan ja adoptioonsa johtaneista syistä. Kertomuksista on tulkittavissa, että adoptoitujen sisäinen tarina tulee esiin eri ajanjaksoihin ja eriasteiseen itsereflektiivisyyteen pohjautuvissa osatarinoissa. Kokemuksellinen kuvaus omasta adoptiolapseudesta on elämänkestävä prosessi ja kietoutuu sisäiseen tarinaan jatkumona.

Adoptoituja askarruttavat kokemus omasta tuntemattomasta alkuperästään ja epätietoisuus biologisen äidin roolista adoption taustalla, mutta pohdinnat biologisista isistä lähes puuttuvat kertomuksista. Adoptoitujen tarve kiinnittyä sukupolvien ketjuun ajallisesti niin heidän tuntemattoman menneisyytensä kuin tulevaisuutensaakin suuntaan on tarinoissa vahvasti läsnä. Syntymävanhemman kohtaaminen

on kertojille tiedollisesti ja emotionaalisesti merkityksellinen kokemus. Itsensä paikantaminen biososiaalisesti on tärkeää, koska se poistaa adoptiota ympäröivän salaisuuden. Kontakti syntymävanhempiin auttaa adoptoitua ottamaan paikkansa yhteiskunnan arvostamassa biologisessa perhekontekstissa, sillä se antaa hänelle vakuuden geneettisestä perimästä ja hänen asemastaan sukupolvien ketjussa.

Kulttuurisissa tarinoissa ja adoptiotutkimuksissa tutut adoptionnarratiivit ovat ulossulkemisen, hylkäämisen, kuulumisen ja etsimisen narratiiveja. Sellaisiin elämän eksistentiaaliin peruskysymyksiin, kuten mikä on tarinani, adoptoiduilla ei yleensä ole vastauksia. Juonen etsiminen omaan elämään, oman elämän kertomuksellistaminen, antaa mahdollisuuden siihen, että tarinat voidaan kertoa toisin. Tiedon lisääntymisen seurauksena kertojien näkökulmat omaan adoptioon syventyvät ja monipuolistuvat. Ajan kuluessa ja elämäntilanteiden muuttuessa lapsuudessa koetut hylkäämistarinat alkavat väistyä. Biologisen äidin koetaan toimineen lapsensa parhaaksi luovuttaessaan hänet adoptioon.

Biologinen suku on osa kertojan elämää, mutta hänen sille antamansa merkitys vaihtelee elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Jaettu aktiivinen historia adoptioperheessä riittää luomaan vahvan tunteen perheeseen kuulumisesta, kiintymyksestä ja varmuudesta.

Kaksijuuriisuus käsitteenä sulkee sisäänsä kuulumisen tunteen ja ajatuksen adoptoidun kiinnittymisestä useampiin juuriin, mikä näyttäytyy tutkimuksen kertojien kasvavana tietoisuutena kuulumisesta useampiin sukujuuriin. Kaksijuuriisuuden tiedostaminen voi toimia kasvualustana yksilön kyvylle reflektoida ja suhteuttaa eletyn elämän käänteitä uudesta perspektiivistä. Haaste julkiselle palvelulle on lisätä osaamista adoptio-ilmiön kohtaamisessa.

Avainsanat: adoptio, adoptoitu, sisäinen tarina, juuret, kaksijuuriisuus, narratiivisuus.

ABSTRACT

Seija Siivola

Adoptio osa elämää: Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia

Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2020, 243 sivua

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 297

ISBN 978-952-337-239-9

ISSN 1796-6310

The goal of this study is to contribute to the research of adoption in Finland and to make adoption visible by giving 15 study participants an opportunity to speak about their experiences as adoptees. The material, which was collected through writing requests and interviews, is used to hear, record and interpret the challenges that the study participants have faced in their lives as adoptees. The stories of eleven participants were collected as responses to a writing request published in three newspapers, and four individuals requested to only be interviewed. The participants are all born in Finland and adopted into biologically childless Finnish families. The participants are aged 19–65 years: the age distribution of the participants shows that the processing of adoption follows the adoptee throughout their life.

The study employs a narrative approach, following the concepts of ‘inner narrative’ and ‘theory of narrative flow’ proposed by Vilma Hänninen (1999). The materials are studied through narrative analysis using content-focused, interpretative and reflective reading. The interpretative reading organizes the adoptee experiences chronologically and thematically. Based on the thematic analysis, the experiences are constructed into a chronologically continuous storyline, which is studied in terms of the multifaceted and multi-level relationships of the adoptees to their present and invisible family ties.

The empirical part of the study comprises three main themes: 1) adoption as a storyline of life, 2) family ties and attachment, and 3) cultural stories for constructing relationships and inner narratives. The study showed that for the adoptees to be able to process their life situation in the present or in a long-term perspective, the adoptees need information about their biological background, birthparents and reasons leading to the adoption. The stories suggest that the inner narratives of the adoptees emerge as substories in different time-periods and of varying levels of self-reflectivity. The experiential description of childhood as an adoptee is a lifelong process that is linked to the inner narrative as a continuum.

The adoptees are preoccupied with a sense of an unknown origin and with the uncertainty of what role their biological mother played in the adoption: however, concerns about the role of the biological father are almost absent from the stories. The adoptees show a consistent desire to join the chain of the generations of both

their future and their unknown past. The meeting of birthparents is felt to be a cognitively and emotionally momentous experience. Locating oneself biosocially is important for demystifying the adoption. Contact with the birthparents helps the adoptees to find their place in the societally valued biological family context by giving the adoptees certainty about their genetic heritage and their status in the chain of generations.

In cultural stories and in adoption research, common narratives include narratives of exclusion, abandonment, belonging and searching. Adoptees rarely have answers to the fundamental existential questions such as 'what is my story?'. The search for a storyline in one's life, that is, the narrativization of one's life, presents an opportunity to tell the story in a different way. As adoptees gain more information about their background, their perspectives on their adoption become deeper and more diverse. With time and with changing life situations, the abandonment narratives experienced in childhood begin to give way: the biological mother who gave up her child for adoption begins to be seen as having acted in the best interests of the child.

Although the biological family is part of the narrator's life, the significance given to the biological family in the narrative varies depending on life stages and situations. The shared active history of the adoptive family is enough to build a strong sense of belonging, attachment and certainty.

The term double-rootedness conceptualises both the sense of belonging and the idea of the adoptee being attached to multiple family roots, evident in the studied narratives as increased certainty of belonging. The acknowledgement of one's two-rootedness can serve as a foundation for the person's ability to reflect on past life events from a new perspective. For public services, increasing know-how in encounters with adoption remains a challenge.

Keywords: adoption, adoptee, inner narrative, roots, double-rootedness, narrativity

SAMMANFATTNING

Avhandlingens syfte är att synliggöra och öka den vetenskapliga kunskapen om adoption som fenomen i Finland. Undersökningen ger ordet till 15 undersökningsdeltagare som berättar om sina erfarenheter som adopterade. Materialet som samlades in genom skrivinbjudan och intervjuer används för att lyssna, spara och tolka de utmaningar som deltagarna stött på i sina liv. Till skrivinbjudan som publicerades i tre tidningar svarade elva personer med skriftliga berättelser medan fyra personer anmälde sig endast till intervju. Deltagarna är i åldern 19–65, födda i Finland och adopterade till biologiskt barnlösa familjer. Deltagarnas åldersfördelning visar att bearbetningen av adoptionen följer med den adopterade genom olika skeden i livet.

Som tillvägagångssätt används narrativ analys samt Vilma Hänninens (1999) begrepp om det narrativa kretsloppet och om den inre berättelsen. Materialet analyseras huvudsakligen genom narrativanalys som grundar sig på innehållsfokuserad, tolkande och reflekterande läsning. Den tolkande läsningen organiserar de adopterades upplevelser kronologiskt och tematiskt. På basis av tematiseringen konstrueras en kronologisk berättelse vars intrig analyseras med avseende på hur de adopterade beskriver sina människoförhållanden. Fokuset ligger på mångsidigheten och flersiktigheten av de närvarande och de osynliga familjebanden.

Forskningens empiriska del utgörs av tre huvudteman: 1) adoption som en intrig i livsberättelsen, 2) familjeband och anknytning, samt 3) kulturberättelser som byggstenar för människoförhållanden och för den inre berättelsen. Från undersökningen framgår det att för att kunna behandla livssituationer i nuet eller i ett längre perspektiv är det viktigt att den adopterade får detaljerad information om sin biologiska bakgrund, sina biologiska föräldrar samt orsakerna bakom adoptionen. Från berättelserna kan det tydas att de adopterades inre berättelser kommer fram i delberättelser från olika tidsperioder och har basis i självreflektion av varierande nivåer. Den erfarenhetsmässiga beskrivningen av den egna adoptionen är en livslång process som förbinds till den inre berättelsen som ett kontinuum.

Den adopterade grundar på den upplevda ovishsheten kring sin biologiska bakgrund och kring den biologiska moderns roll i adoptionen. Däremot saknas de biologiska fäderna ofta från berättelserna. Berättelserna för starkt fram den adopterades behov att länkas samman i kedjan av generationer, med avseende på både det okända förflutna och framtiden. Biosocial självlokalisering är viktig eftersom den avmystifierar adoptionen. Kontakt med de biologiska föräldrarna hjälper den adopterade hitta sin plats i den biologiska familjekontexten som samhället värdesätter; den adopterade får bekräftelse om sin genetiska arv och sin ställning i generationskedjan.

Vanliga adoptionsnarrativ i kulturberättelser och inom adoptionsforskning är berättelser om utestängning, övergivande, tillhörighet och sökande. Den adopterade har sällan svar på grundläggande existentiella frågor som ”vad är min berättelse?”. Att hitta intrigen i sitt eget liv, det vill säga narrativisering av livet, erbjuder ett alternativt sätt att berätta berättelserna. När kunskapen fördjupas blir också berättarens perspektiv på adoption djupare och mångsidigare. Med tiden och med förändrade livssituationer börjar barndomens övergivningsberättelse avta och den biologiska modern som lämnade barnet till adoption uppfattas att ha handlat i barnets bästa.

Trots att den biologiska familjen är en del av berättarens liv, varierar dess betydelse i berättelsen i olika stadier och situationer i livet. Den gemensamma aktiva historien i adoptivfamiljen räcker till för att skapa en stark känsla av tillhörighet, tillgivenhet och säkerhet.

Begreppet tvårotighet omfattar känslan av tillhörighet och idén om att den adopterade är bunden till flera familjerötter. I denna undersökning syns tvårotighet i de intervjuades berättelser som en växande medvetenhet om tillhörande till flera familjer, vilket kan fungera som grund för individens förmåga att reflektera och relatera tidigare händelser i livet ur en ny synvinkel. En utmaning för offentliga tjänster är att öka kompetensen i behandlingen av adoptionsfenomenet.

Nyckelord: adoption, adoptivbarn, inre berättelse, rötter, tvårotighet, narrativisering.

Sisältö

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	5
SAMMANFATTNING	7
Kiitokset	11
1 JOHDANTO	12
2 ADOPTIOKÄYTÄNTÖJEN HISTORIAA	18
2.1 Adoption varhaiset käytännöt	18
2.2 Adoptiopoliittikka anglosaksisissa maissa 1800-luvulta 1900-luvulle	21
2.3 Adoption yhteiskunnallisen säätelyn piiri laajenee Euroopassa	29
2.4 Suomalaista adoption historiaa	31
3 ADOPTIO KULTTUURISTEN KERTOMUSTEN KENTÄSSÄ JA TUTKIMUKSEN AIHEENA	42
3.1 Adoptio vanhassa tarustossa ja kirjallisuudessa	42
3.2 Adoptio uuden ajan kirjallisuudessa	44
3.3 Myytit syntymä-äideistä ja adoptioäideistä	45
3.4 Adoptio omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa	46
3.5 Adoptio tutkimuksessa	47
3.5.1 Adoptiotutkimuksen kehitystrendejä	47
3.5.2 Suomalaisia adoptiotutkimuksia	55
3.5.3 Adoptiotutkimuksen kritiikkiä ja suuntauksia 1900-luvun lopulta 2000-luvulle	59
4 NARRATIIVINEN TUTKIMUSOTE JA TUTKIMUSPROSESSI	63
4.1 Tutkimustehtävä	63
4.2 Narratiivinen lähestymistapa	64
4.3 Tarinallisuuden käsitteistä	68
4.4 Tutkimusaineisto	71
4.4.1 Tutkimukseen osallistujat	71
4.4.2 Kirjalliset kertomukset	74
4.4.3 Narratiivinen haastattelu	75
4.5 Aineiston käsittely ja analyysi	78
4.6 Tutkimuseettisiä kysymyksiä	84

5	ADOPTIO YHTENÄ ELÄMÄN JUONTEENA	87
5.1	Adoptio avaintapahtumana	87
5.1.1	Minusta tuli adoptiolapsi	88
5.1.2	Merkittävät muistot lapsuuden ajalta	94
5.1.3	Nuoruusiän kysymykset, kuka olen, missä ovat juureni?	101
5.1.4	Sukupolviketju ja oma äitiys	107
5.2	Elämänhistorian aukkoisuus	112
5.2.1	Juurten merkitys	113
5.2.2	Kohti uuden yhteyden tarinaa	114
5.2.3	Mielikuvat ja fantasiat prosessissa	118
6	LÄHEISSUHTEITA JA KIINNITTYMISTÄ	122
6.1	Vanhemmuussuhteiden ulottuvuuksia	122
6.1.1	Vanhemmat adoptoitujien kertomuksissa	124
6.1.2	Ulkonäkö adoptiovanhempiin kiinnittävänä tai erottavana tekijänä	134
6.1.3	Vaietut ja vaikeat keskustelunaiheet adoptioperheessä	137
6.2	Biologiset vanhemmat adoptoitujien narratiiveissa	141
6.2.1	Biologisten vanhempien etsintä	141
6.2.2	Vanhemman kohtaaminen	144
6.2.3	Vanhempien kohtaamattomuudesta	170
6.2.4	Eivät etsineet biologisia vanhempiaan	174
6.2.5	Yhteys biologisiin vanhempiin adoptiosta huolimatta	180
7	KULTTUURISET TARINAT SUHTEIDEN JA SISÄISEN TARINAN RAKENTAJINA	182
7.1	Hylkääminen	182
7.2	Adoptio stigmana	191
7.3	Adoptio sukulaiskysymyksenä	200
8	YHTEENVETOA ja pohdintaa	208
8.1	Menneisyyttä rakentaen kohti tulevaa	209
8.2	Vanhemmat tarinoiden kudelmassa	212
8.3	Kaksijuuruisuus — kollektiivinen narratiivi	215
8.4	Tutkimusprosessin tarkastelua	219
8.5	Johtopäätökset	223
	Lähteet	228
	LIITE	243

Kiitokset

Sydämellinen kiitos kaikille niille adoptoiduille, jotka kertomalla elämästään ja adoptiolapseudestaan ovat tehneet mahdolliseksi tämän tutkimuksen. Osa adoptoiduista totesi motiivikseen osallistua tutkimukseeni, että kertomalla oman tarinansa tutkimuskäyttöä varten he tunsivat voivansa jakaa kokemuksiaan toisille adoptoiduille. He toivoivat kertomustensa kautta voivansa antaa samaistumisen kokemuksia, mahdollisuuksia reflektoida omaa tarinaansa ja sitä kautta löytää elämälleen uusia merkityksiä. Heillä oli toive tukea muita vastaavanlaisessa tilanteessa olevia. Tämän toiveen tavoittaminen on ollut haastavaa tutkimukseni kannalta, mutta olen oppinut heiltä paljon.

Lapin yliopistoa ja professori Kyösti Urposta kiitän jatko-opinto-oikeudesta ja sen myötä mahdollisuudesta paneutua tutkimusaiheeseeni.

Väitöskirjaani ovat pääasiassa luotsanneet edesmennyt professori Juha Perttula ja professori Anneli Pohjola. Juha Perttulalle olen kiitollinen viisaasta ohjauksesta ja kannustavasta tuesta tutkimustyöni alkuvuosina. Professori Anneli Pohjolaa kiitän keskusteluista ja asiantuntevasta ohjauksesta, myötäelämisestä, kärsivällisyydestä ja väsymättömästä tuesta tutkimusprosessin aikana. Kiitän häntä erityisesti hänen paneutuvasta, tarkkanäköisestä ja rakentavasta palautteestaan, kannustavasta kritiikistään sekä rohkaisevista kommentistaan tutkimusprosessin aikana.

Kiitos myös professori Suvi Ronkaisen johtamalle datasessioryhmälle, joka avasi minulle uusia näkökulmia tutkimusaineistoni analysointiin.

Käsikirjoitukseni esitarkastajia professori Marjo Kurosta ja dosentti Ritva Nätkiniä kiitän heidän tekemistään tärkeistä huomioista ja konkreettisista parannusehdotuksista, jotka edistivät väitöskirjani viimeistelyä. Monipuolinen palaute ja korjausehdotukset ovat saaneet minut näkemään asioita uudesta näkökulmasta viimeistellessäni työtä lopulliseen muotoonsa.

Lämpimät kiitokseni osoitan FM Eeva Ilolalle ja LT Paul Birille heidän tekstiini antamistaan kielenhuollollisista korjausehdotuksista ja avustaan sen muokkaamisessa sujuvammaksi.

Kiitän ystäviäni, jotka ovat tukeneet minua tutkimusprosessin eri vaiheissa. Eriytisesti kiitän opiskelijaystäviäni Vappu Hietasta ja Raija Lehtolaa monista antoisista tutkimukseeni liittyvistä pohdintoista tämän prosessin aikana. Opiskelija Timo Heinoa kiitän joustavuudesta help desk apua tarvitessani.

Syvän kiitoksen haluan osoittaa edesmenneelle puolisololleni Joukolle henkisestä tuesta ja ymmärryksestä monivaiheisen ja pitkäkestoisen tutkimusprosessin aikana. Omistan väitöskirjan lapsilleni Ari-Juhanille ja Johannalle sekä kaikille adoptoiduille.

1 JOHDANTO

Vahva omaelämäkerrallinen juonne suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja tutkimuksessa on noussut erityisen kiinnostuksen kohteeksi viime vuosikymmeninä. Ihmisten omaa elämää refleктоiva kerronnallisuus on lisääntynyt suuresti. Mikä saa ihmiset yhä useammin kysymään: kuka olen? Tavoittelevatko he kertomustensa avulla elämäänsä eheyttä, johdonmukaisuutta ja jatkuvuutta? Näitä minuuden ja persoonallisuuden yhtenäisyyttä rakentamaan pyrkiviä, joskin murtumia, epäjohdonmukaisuuksia ja epäjatkuvuuksia sisältäviä kertomuksia on nimitetty tutkimuskirjallisuudessa muun muassa minäkertomuksiksi, elämäkertomuksiksi, persoonallisiksi myyteiksi ja persoonallisiksi narratiiveiksi (Ihanus 1999, 241). Sukupolvien yli ulottuvasta perspektiivistä etsitään mahdollisuutta oman historian avautumiseen, sukupolvien ketjuun liittymiseen sekä uuden tien valintoihin. Juuret ja historia muodostavat origon, jonka ympäriltä haetaan heijastuspintaa menneen ja nykyisen toisiinsa kytkemiseen sekä tulevaan suuntautumiseen. Tutkimuksessani ymmärrän juurilla kaikkea sitä, mikä saa ihmisen paikantamaan itseään: yksilön geneettistä perimää sekä hänen sosiaalista ja kulttuurista ympäristöään.

Tutkimukseni paikantuu suomalaisen adoptiotutkimuksen kenttään. Tarkastelukulmani tutkimuksen teemaan asettuu aikuisiässä olevien viidentoista kotimaisesti adoptoidun kertomuksiin, joiden varaan tutkimus varsin pitkälle rakentuu. Adoption ympärille kietoutuu monia kulttuurisia arvoja, institutionaalisia käytäntöjä sekä yksilöiden tasolla voimakkaita odotuksia ja tunteita. Harva sosiaalipalvelu on sellaisen yleisen mielenkiinnon ja argumentoinnin kohde kuin adoptio (Pösö 2003, 140–141). Adoptio jakaa ihmisten mielipiteitä ja adoptiopoliittikan käytännöt ovat usein arvostelun kohteina.

Perinteisesti adoptiotoiminta liittyy lastensuojeluun, sosiaalipalveluiden ja sosiaalityön kentälle. Tietoisuus adoptoitujen elämään vaikuttavista kulttuurisista ja psykososiaalisista tekijöistä on tärkeää adoptioon osallisille ihmisille suunnattujen palveluiden kehittämiseksi. Erityisesti kansainvälisen adoptiotoiminnan lisääntyminen on tuonut mukanaan kasvavia ammatillisia haasteita adoptiotoiminnan kehittämiseksi myös Suomessa.

Ihmisen elämänvaiheista ensimmäinen, lapsuus, paikantuu yleensä kotiin ja perheeseen. Ajatellaan, että koti ihmissuhteineen tarjoaa lapselle kasvun, turvan ja rakkauden ympäristön, jossa hänen ja biologisten vanhempien välinen kiintymys muotoutuu luonnostaan arkiseksi huolenpidoksi. (Hurtig & Laitinen 2000, 249; Ojuri 2004, 73.) Tilanteessa, jossa vastasyntynyt luovutetaan adoptioon, elämän lähtökohdat rakentuvat toisin. Lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa välinen

konkreettinen sosiaalinen sidos jää muodostumatta. Saman prosessin tuloksena syntyy toisaalla uusi perhe ja rakentuu uudentyylinen sosiaalinen sidos, ei-biogeneettiseen sukulaisuuteen perustuva lapsen ja adoptiovanhempien välinen suhde (Högbacka 2005). Tapahtuma kiinnittää ja kietoo pysyvästi adoptoidun sekä hänen molemmat perheensä merkittäväksi kudelmaksiksi toistensa elämäntarinoita, salaisuuksia ja ratkaisuja.

Suomen ensimmäinen adoptiolaki, Laki ottolapsista 208/1925, tuli voimaan vuonna 1925. Sittemmin tuhansia lapsia on annettu Suomessa adoptioon, osa lapsista myös ulkomaille. Pohjoismaisen ulkonäkönsä ja adoptiota kietovan traditionaalisen hiljaisuuden, ”salaisuuspolitiikan”, seurauksena adoptoidut ovat menneinä vuosikymmeninä jääneet usein hiljaiseksi ja näkymättömäksi, anonyymiksi ryhmäksi keskuudessamme. (Matwejeff 2004, 35.) Kotimaiset adoptiot ovat olleet julkisuudessa ja ammatillisissa keskusteluissa vaiettu aihe. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 Suomessa tehtiin 355 adoptointia, näistä kotimaisia adoptioita oli 282 ja kansainvälisiä 73. Samaa sukupuolta olevien rekisteröidyissä parisuhteissa elävien mahdollisuus perheen sisäiseen adoptioon vuodesta 2010 alkaen on nostanut määrää lähemmäs 300 adoptioon vuosittain. Vuonna 2017 kotimaisia adoptioita tehtiin 292 ja kansainvälisiä adoptioita 104. (Tilastokeskus, SVT adoptiot 2016 ja 2017.) ”Kansainvälinen adoptio on tuonut adoptiokäytännön perhemäärityksiin globaalin ja etnisen ulottuvuuden” (Pösö 2003, 156). Adoptio on Suomessa vuodesta 2002 lähtien oikeuttanut sosiaaliturvaan ja kansainvälisen adoption kustannuksista osa korvataan julkisista varoista (<http://www.kela.fi>).

Tutkimuksellisesti ja yhteiskuntapoliittisesti adoptiota ilmiönä on selvitetty Suomessa toistaiseksi vähän. Tarja Pösön (2003, 140) mukaan esimerkiksi perherakenteita esiteltäessä adoptiota koskevia tilastoja tai erityiskysymyksiä ei juuri käsitellä, eikä adoptio ole kuulunut esimerkiksi perhetutkimuksen piiriin. Nyt kansainvälisten adoptioiden yleistyttyä maassamme tutkimuksellinen kiinnostus adoptioon on herännyt Suomessakin. Tästä esimerkkeinä ovat Seija Sukulan (2009) väitöskirja *Matka äidiksi – tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta*, Heidi Ruohion (2016) väitöskirja *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen* sekä Pia Erikssonin (2016) väitöskirja *Prospective adoptive parents within pre-adoption services: An interplay of emotions and power in social interaction*. Uusi ilmiö on, että adoption eri osapuolet – niin yksittäiset adoptoidut, biologiset vanhemmat kuin adoptiovanhemmatkin – ovat alkaneet kertoa adoptioon liittyvistä kokemuksistaan julkisuudessa.

Käsillä olevan tutkimuksen tarkoitus on lisätä adoptioilmiöön kohdistuvaa tutkimustietoa maassamme ja nostaa adoptiolapseus näkyväksi mahdollistamalla puheenvuoro aiheesta tutkimukseen osallistuville adoptoiduille itselleen. Tutkimuksen tavoitteena on kuulla, tallentaa ja tulkita haasteita, joita nämä kotimaisesti adoptoidut ovat elämässään kohdanneet. Tutkimus on näkökulmaltaan laadullinen ja narratiivinen tutkimus.

Käytän tutkimuksessa mukana olevista henkilöistä pääasiassa käsitteitä adoptoitu, kertoja tai osallistuja ja ajallisesti lapsuuteen liittyvissä yhteyksissä adoptiolapsi. Käsitteellä adoptiolapseus kuvaan kertojien elämäntilanteen erityisyyttä. Lapseus viittaa Nykysuomen sanakirjan (1975) mukaan lapsen asemaan vanhempiensa suhteen. Suhteessa vanhempiin lapsena oleminen säilyy koko elämän lapsen iästä riippumatta (Jähi 2004, 39). Johanna Hurtig ja Merja Laitinen (2002) käyttävät käsitettä lapseus edellistä laajemmin ja tarkoittavat sillä lapsena elämiseen ja olemiseen liittyviä piirteitä nykyisessä suomalaisessa yhteiskunnassa. Näin ymmärrettynä lapseuden käsite nivoo yhteen lapsuuden kulttuurisena instituutiona sekä lapsena olemisen merkitykset. Lapseus määrittyy lapsen oman lapsuusajan kautta. Adoptiolapseuden näen tutkimuksessani narratiivina adoptoidun geneettisiä, biologisia, sosiaalisia, psykologisia, emotionaalisia ja juridisia ulottuvuuksia sisältävistä olemassaolon suhteista. Kun puhun lapseudesta suhteen merkityksessä, viitataan siihen, että joku on jonkun toisen lapsi.

Tutkimuksen teoreettis-metodologinen lähestymistapa on narratiivinen, jolloin tutkimuksen keskiöön asettuu kokeva ja kertova ihminen. Vaikka adoptio koskettaa henkilökohtaisesti ja konkreettisesti hyvin pientä joukkoa väestöstämme, katson tärkeäksi tuoda esille aineistoni adoptoitujen kertomuksia adoptiolapseudestaan. Reunalta näkee eri tavoin ja eri asioita kuin keskiöstä. Kirsi Nousiainen (2004, 10) mukaan marginaaliset ilmiöt voivat kantaa kulttuurisia merkityksiä jopa selvemmin kuin normin mukaiset ilmiöt. Marjatta Bardy (2000, 151) puolestaan toteaa, että ”erityisen kautta avautuu näkymiä yleiseen usein terävämmiin ja hedelmällisemmin kuin yleisestä erityiseen.” Erityisyys voi näyttää, miten yhteiskunta toimii.

Laurel Richardson (1990, 25–26) käyttää nimitystä *kollektiivinen narratiivi* tarinoista, joissa ääni annetaan ihmisille, jotka ovat vaiti suhteessa vallitsevaan kulttuuriseen narratiiviin. Kollektiivinen narratiivi kertoo toisenlaista tarinaa kuin vallitseva kulttuurinen tarina. Yksittäinen ihminen voi samaistua kollektiiviseen narratiiviin kokemalla: ”Tämä on minun tarinani. En ole yksin.” Kollektiivisen tarinan avulla saman kokeneet voivat tuntea yhteisyyttä ja yhteenkuuluvuutta, vaikka eivät henkilökohtaisella tasolla tuntisikaan toisiaan. Tällainen tarina voi tuottaa sosiologista yhteisöllisyyttä liittämällä yhteen erilaisia ihmisiä, jotka ovat kokeneet elämässään jotain samankaltaista. (Richardson 1990, 25–26; Erkkilä 2005, 38.) Kertomukset antavat mahdollisuuden jakaa subjektiivisesti koettua sekä tulkita ja muotoilla kokemuksia adoptiolapseudesta.

Itseäni kiinnostaa, löytyykö adoptoitujen yksilöllisten äänten lisäksi eräänlaista kollektiivista ääntä, joka kertoisi lapseudesta ei-geneettisille siteille rakentuvissa perhesuhteissa. Kollektiivinen narratiivi voi onnistuessaan tarjota samaistumisen mahdollisuuksia sekä uusien näkökulmien ja tulkintojen rakentamisen tilaisuuksia myös tutkimuksen ulkopuolisille adoptoiduille ja ehkä laajemminkin erilaisissa ja kokoonpanoltaan muuttuvissa perheissä eläville lapsille.

Tutkittavan ilmiön institutionaalista paikkaa haen adoptiotoimintaa kuvaavien historiallisten, juridisten ja sosiaalisten käytäntöjen avulla. Ne kaikki ovat muovanneet sitä ajallista ja sosiokulttuurista kontekstia, missä adoptoitujen yksilölliset kokemukset lapseudestaan syntyvät mikrotasolla. Adoptioilmiön taustojen avaaminen on tärkeää adoptiopalvelujen kehittämiseksi.

Tutkimuksessani tulen nojautumaan ensisijaisesti sosiaalityötä koskevaan sekä sosiaalipoliittiseen, sosiologiseen, sosiaaliantropologiseen, sosiaalipsykologiseen ja historialliseen kirjallisuuteen. Adoptiolla on selkeä yhteys sosiaalityöhön ja sosiaalipoliittikkaan. Sen lähtökohtana on toteuttaa lapsen etua tavoittelevaa sosiaalipoliittikkaa. Koska Suomessa on tehty vähän adoptioon liittyvää tutkimusta, tukeudun tutkimuksessani paljon länsieurooppalaisiin lähteisiin. Osa näistä lähteistä on adoptiotutkimuksen vanhoja klassikkoja jo 1980- ja 1990-luvuilta ja sen tähden tärkeitä.

Henkilökohtainen suhteeni tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön on itselleni merkityksellinen. Motiivi tälle tutkimukselle nousee ennen kaikkea kokemuksistani itse adoptiovanhempana mutta myös aikaisemmasta työhistoriastani sosiaali- ja terveysalan opettajana sekä sitä edeltävästä työhistoriastani lastensuojelun sosiaalityöntekijänä.

Adoptioon liittyvät käsitteet

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jolla perustetaan vanhemman ja lapsen välinen suhde sellaisten henkilöiden välille, joiden kesken tällaista suhdetta ei biologisesti ole. Siirtymässä luodaan perheenomaisia suhteita tavalla, joka edellyttää juridisen päätöksen. Päätöksen ehtona on varmuus siitä, että juridinen toimenpide luo edellytykset tai vahvistaa psykologisen ja sosiaalisen vanhemmuuden vaihtumisen. (Pösö 2003, 141–142.)

Adoptoitavan entinen perhesuhde on katkennut osittain tai kokonaan käytössä olevasta adoptiotavasta riippuen. Perhesuhteen osittain katkaisevista adoptiosuhteista käytetään nimitystä *heikko adoptio*. Tässä adoptiomuodossa adoptoidulla säilyy lainsäädännöllinen side biologiseen perheeseen ja adoptio on myös mahdollista purkaa. *Vahvassa adoptiossa* adoptoidun asema rinnastetaan biologisen lapsen asemaan. Adoptiomuoto katkaisee lapsen kaikki oikeudelliset siteet omiin biologisiin vanhempiin, eikä hänellä ole adoption vahvistamisen jälkeen oikeutta periä heitä. Vahva adoptio korostaa laillisen säännösten tarvetta varmistamaan lapsen sosiaalista, taloudellista ja emotionaalista sulauttamista adoptioperheeseensä ja biologisten siteiden häivyttämistä. (Parviainen 2003, 7.)

Adoptiolain (22/2012) myötä Suomessa tuli mahdolliseksi niin sanottu *avoin adoptio*. Avoin adoptio on sopimuksenvarainen järjestely, jonka mukaan käräjäoikeus voi vahvistaa, että adoptiolapsella on oikeus pitää yhteyttä aikaisempaan vanhempaansa adoption jälkeen. Edellytyksenä on, että aikaisempi vanhempi ja adoptiovanhemmat ovat sopineet yhteydenpidosta, eikä ole aihetta olettaa, että yhteydenpito olisi vastoin lapsen etua. (Mt.)

Adoptiot voidaan jakaa lähtötilanteen mukaan kahteen ryhmään: perheen *sisäisiin adoptioihin* ja varsinaisiin adoptioihin eli *vierasadoptioihin*. Perheen sisäinen adoptio tai sukulaisadoptio on kyseessä silloin, kun adoptoidaan sukulainen tai esimerkiksi puolison aikaisemmasta suhteesta syntynyt lapsi. Vierasadoptioksi kutsutaan tilannetta, jossa adoptiolapsella ei ole sukulaisuussuhdetta adoptioperheeseen. (Parviainen 2003, 7–8.)

Adoptiot voidaan jakaa myös *kotimaisiin* ja *kansainvälisiin adoptioihin*. Kotimaisessa adoptiossa adoptoidun ja adoptioperheen syntymämaa on sama. Kansainvälisessä adoptiossa adoptoitu on kotoisin jostain muualta kuin adoptioperheen tai adoptioijan kotimaasta. (Mt., 8.)

Suomen lainsäädännön mukaisesti avioliitossa samaa sukupuolta olevilla pareilla on vuodesta 2016 ollut oikeus adoptoida niin sisäisesti kuin ulkoisesti (adoptointi perheen ulkopuolelta). (Laki avioliittolain muuttamisesta 249/2016.)

Adoptioon johtava prosessi on nimeltään adoptiotapahtuma. Se koskee adoptoitavaa, adoptioperhettä ja aikuisadoptiota lukuun ottamatta myös adoptoitavan alkuperäisperhettä. Mukana on lähes aina myös välittäjänä toimiva osapuoli, joka hoitaa tapahtumaan liittyviä käytännön asioita sekä ohjaa ja valvoo adoption toteutumista. Suomessa välittäjänä on joko sosiaaliviranomainen tai adoptiojärjestö. (Parviainen 2003, 8.)

Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen johdantoluvussa esitän tutkimuksen tarkoituksen ja tavoitteen sekä adoptioon liittyvät käsitteet.

Toisessa luvussa tarkastelen adoptiokäytäntöjen historiaa ja kolmannessa luvussa tarkastelen adoptiota kulttuuristen kertomusten kentässä sekä tutkimuksen aiheena.

Neljännessä luvussa tuon esiin tutkimuksen käsitteellistä ja teoreettis-metodologista sisältöä. Esittelen käyttämäni narratiivista lähestymistapaa, siihen kiinnittyviä käsitteitä ja perustelen niiden valintaa työvälineiksi. Tuon kyseisessä luvussa tarkasteltavaksi tutkimustehtäväni muotoilun, aineiston keräämisen tapani sekä sen, millä keinoin olen työstänyt tutkimukseni tulokset.

Tutkimuksen empiirisessä osassa, luvuissa viisi ja kuusi ja seitsemän, tarkastelun kohteena on adoptio kertojien omassa elämässä ja perheessä heidän kertomuksistaan esiin nostamani teemojen kautta. Aineiston lähiluvussa keskeisenä tavoitteena oli kertojien ymmärtäminen.

Viidennessä luvussa tarkastelen, miten adoptio yhtenä elämänjuonteena on kietoutunut kertojien elämänvaiheisiin, sekä milloin ja minkälaisissa tilanteissa he nostavat adoption esiin kertomuksissaan. Analysoin, minkälaisien kysymysten avulla tutkimukseni adoptoidut paikantavat juuriaan ja minkälaista suhdetta he luovat niihin kertomuksissaan.

Kuudennessa luvussa avaan kertojien kuvauksia läheissuhteiden ja kiinnittymisten teemoista. Adoptoidun läheissuhteiden erityisyydestä kertovat toisaalta heidän

läsnä olevien ja toisaalta näkymättömien perhesiteidensä moninaisuus ja monitasoisuus. Perhesiteet kiertyivät keskeisiksi juonteiksi tutkimuksen kertomuksissa.

Luvussa seitsemän tarkastelen adoption kulttuuristen tarinoiden suhdetta tutkimuksen kertojien sisäisen tarinan rakentajina ja luvussa kahdeksan teen yhteenvedoa ja esitän pohdintaa tutkimuksesta sekä tarkastelen tutkimusprosessia ja esitän johtopäätökset tutkimuksen tuloksista.

2 ADOPTIOKÄYTÄNTÖJEN HISTORIAA

Tässä luvussa haen adoption paikkaa adoptiotoimintaa kuvaavien historiallisten, juridisten ja sosiaalisten käytäntöjen avulla. Ne tarjoavat välineitä tarkastella muutoksia näkemyksissä, arvoissa, päämäärissä sekä adoption käytännöissä niiden ihmisten osalta, jotka ovat adoption osapuolia. Katson, että adoption historian kokoaminen on tärkeätä, sillä eri aikakausien kerrostumat ajattelutapoihin vaikuttavat edelleen, ja ne ovat vaikuttaneet tutkimuksen aineistossa eri aikoina todellistuviin adoptiota koskeviin näkemyksiin. Historiallisen tarkastelun tavoitteena on tuoda ymmärrystä adoptioilmiötä koskevien tulkintojen taustoihin. Kotimaista adoptiota on Suomessa tutkittu suhteellisen vähän, joten adoption historiallinen tarkastelu auttaa paikantamaan osaltaan siihen liittyviä kysymyksiä.

Kansainvälisen adoption tutkimuksessa painottuvat hieman eri kysymykset, ja siksi niitä ei nosteta tässä tutkimuksessa esille painokkaasti, vaikka viime vuosikymmeninä juuri siihen kohdistuvaa tutkimusta on harrastettu enemmän verrattuna maan sisäisten adoptioiden tutkimiseen.

2.1 Adoption varhaiset käytännöt

Perhekäsite, jossa perhe hyväksyy toisten vanhempien biologisen lapsen, huolehtii lapsesta ja kasvattaa häntä kuin omaansa, on ikivanha (DellaCava & Phillips & Engel 2004, 141). Adoptiojärjestelmä on kehittynyt monien yhteiskunnassa vaikuttaneiden erisuuntaisten intressien aikaansaannoksena aikojen saatossa. Lasten adoptointiin liittyviä tallennettuja lakeja on löydetty muun muassa Babyloniassa Hammurabin laissa noin 1760 eaa, roomalaisessa oikeudessa (Nieminen 1975, 2) sekä Vanhan ja Uuden Testamentin teksteissä. Ilmiön ympärille kietoutuu erilaisia toimintaa organisoivia käytäntöjä, kulttuurisia arvoja, odotuksia ja tunteita (Carp 2004). Historiallinen perspektiivi ilmiöön on tärkeä, ei vain vertailumielessä vaan myös arvojen ja käytäntöjen kontekstualisoinnissa (Howell & Melhuus 2003, 8).

Adoptio käytäntönä on vaihdellut niin eri yhteiskunnissa kuin eri aikoina. Adoptiota ei voi ymmärtää irrallaan kulttuuristen asenteiden laajemmasta perhettä, vanhempia ja lapsia koskevasta tutkimuksesta. (Howell 2006, 6.) Lasten adoptointia säätelevät kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö viestivät osaltaan historiallisesti pitkästä kulttuuristen normien, neuvottelujen ja sosiaalisen elämän vuorovaikutuksellisista suhteista. Kristi Clark-Miller (2005) esittää, että vaikka

adoptiota on harjoitettu niin kauan kuin historiaa on tallennettu, ovat adoptioon liittyneet kulttuuriset merkitykset muuttuneet aikojen saatossa. Sellaisenaan adoption kulttuurista maisemaa, joka käsittää adoption lukumäärien ja tyyppien ohella myös valtavirtaa edustavia asenteita ja uskomuksia käytännöstä, on haastavaa määrittää. (Mt.)

Adoptiojärjestelmän varhaiset käytännöt ovat syvällä historiassa. Lapseksiottamisen kehitys liittyi yhtäältä omaisuuden, nimenomaan maaomaisuuden syntyyn ja perimiseen, toisaalta lapseksiottajan vanhuuden turvaamiseen. Usein sukulaiset ovat ottaneet orvoksi jääneen lapsen omakseen. Adoptio esiintyy roomalaisissa laeissa, ja sieltä on peräisin nykyisin meilläkin käytössä oleva sana adoptio. (Nieminen 1975, 1–9, 12.) Käsite juontuu latinan kielen sanoista *ad opto*, jonka kantasana *optare* tarkoittaa ”valita paras joukosta” alkuliitteen *ad* tarkoittaessa ”luo, rinnalle”. Vapaasti käännettynä adoption voidaan ajatella tarkoittavan ”valita luokseen, avukseen paras lapsi joukosta”. (Parviainen 2003, 7.) Adoption latinankielinen etymologia ilmaisee varhaisimman adoptiokäytännön sisältöä, jossa adoption tarkoituksena oli palvella ensisijaisesti adoptoivan vanhemman ja hänen sukunsa etuja. Antiikin aikana kehittyneessä roomalaisessa oikeudessa adoption tarkoituksena oli estää sukuhaaraa kuolemasta adoptoimalla poika perilliseksi huolehtimaan suvun esi-isien palvonnasta ja jatkamaan sukua. Kun tavoitteena oli turvata suvun jatkuvuus ja muiston pysyvyys, siihen ei tarvittu välttämättä biologisia lapsia. Ajateltiin, että ihmisen identiteetti oli kiinni jatkuvuudessa, jota suku ja erityisesti lapset edustivat. (Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013, 27–38, 116.) Jatkuvuus oli tarpeen suvun jäsenille kuuluvien rituaalien suorittamisen varmistamiseksi.

Adoptiota käytettiin Roomassa myös verotuksellisista syistä, sillä väestöpoliittisista syistä lapsettomia pariskuntia verotettiin enemmän kuin pariskuntia, joilla oli lapsia. Muinaisissa kulttuureissa adoptoitiin mielellään mahdollisimman läheisiä sukulaisia. (Nieminen 1975, 1–29.)

Adoptioon kiinnittyvästä perintöoikeudellisesta merkityksestä johtuen lakiin perustuva adoptio on historiallisesti koskenut pääasiassa ylempiä yhteiskuntaryhmiä, joille omaisuuden siirtyminen tai suvun jatkuminen ovat olleet tärkeitä. Alemmissa yhteiskuntaryhmissä perheettömistä tai heitteille jätetyistä lapsista huolehtiminen tai lapsettomuudesta johtuvat ongelmat hoidettiin yhteisöjen sisällä ilman virallista säätelyä. (Parviainen 2003, 8–9.)

Hylättyjen lasten määrä on ollut suuri aina 1800-luvulle asti. Keskiajalla lapsia luovutettiin kirkolle, luostareille tai annettiin ammattikunnille oppipojiksi tai feodaaliherroille palvelijoiksi heidän hoveihinsa. (Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013.) Englannin keskiaikainen Common Law ei sisältänyt mitään mainintaa adoptiosta (Lahti 1991, 1). Testamenttien kautta ja vieraiden lapsia kasvattamalla epävirallista adoptiota esiintyi keskiajalla erityisesti Skandinavian maissa, mutta tällaisissa tapauksissa lapsen alkuperä jäi usein tuntemattomaksi. Lastensuojelullista tarkoitusta adoptiokäytännöllä ei ollut. Vasta aikana, jolloin adoptioon sisällytettiin

humanitäärinen tarkoitus, lapsen turvaton asema havaittiin, mutta lapsen hätä ymmärrettiin vain biologisena, ei psyykkisenä tilana. (Varilo 1993,9.)

Vielä keskiaikana yleinen käytäntö Euroopassa oli, että sukulaiset tai henkilöt, jotka eivät olleet biologisia sukulaisia, vaikkakin muutoin perheen kaltaisessa suhteessa lapsiin, kasvattivat vieraita lapsia aivan kuin nämä olisivat heidän omiaan (Howell 2006, 140). Lapset tavallaan adoptoitiin sosiaalisessa, mutta ei laillisessa mielessä. Lapsen hylkääminen tai toisen naisen lapsen imettäminen ei ollut epätavallista Euroopassa. Moraalista paheksuntaa nämä alkoivat herättää vasta 1800-luvun lopulla. Useimmiten kasvattilapsi- ja adoptiokäytäntö toteutettiin aikuisten hyödyksi. (Mt., 140.) Kun köyhyydestä tai sairaudesta kärsivät syntymävanhemmat eivät kyenneet pitämään huolta lapsistaan, jonkun toisen lähisuvusta tai verkostosta odotettiin huolehtivan heistä. Pariskunnat, jotka eivät voineet saada omia lapsia, tai perheet, jotka tarvitsivat työvoimaa maatilalleen tai yritykseensä, ottivat lapsia ratkaistakseen tilanteen. (Howell 2006, 140.)

Ydinperheeltä odotettu uusien, yksilöä aiempaa enemmän painottavien, uskontoon nojaavien sosiaalisten arvojen sisäistäminen samoin kuin uusi mielikuva lapsesta haavoittuvana, viattomana sekä pitkäaikaisen suojelun ja ohjauksen tarpeessa olevana nostivat teollistuvissa maissa uudenlaisen orastavan huolen lasten kohtalosta. Huolen aiheutti teollistumisen nopea kasvu ja sen myötä usein äärimmäisen ankarissa olosuhteissa toteutunut halpa lapsityö tehtaissa. 1800-luvun edetessä lapsen elämän suojelemisesta tuli julkisen huolenpidon aihe. Vuosisadan loppuun mennessä lapsityötä ja lasten hyvinvointia säätelevä lainsäädäntö alkoi tulla hyväksytyksi, ja useimmissa Euroopan maissa säädettiin adoptiolait 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. (Mt.)

Omassa tutkimuksessani käytän paljon yhdysvaltalaisia ja eurooppalaisia lähteitä. Pyrin valaisemaan adoptioon liittyviä juridisia, sosiaalisia ja kulttuurihistoriallisia ulottuvuuksia. Vaikka Yhdysvallat poikkeaa liberaalisen markkinaideologiansa takia pohjoismaisesta tasa-arvoisuuteen pohjaavasta hyvinvointivaltioideologiasta, on Pohjoismaiden ja niin muodoinkin Suomenkin adoptiohistoriassa nähtävissä samansuuntaisia kehitysvaiheita kuin Yhdysvaltojen adoptiohistoriassa. Suomessa adoptiotutkimusta on tehty vähän, joten kuvaan tässä tutkimukseni adoption historiaosuudessa eräitä keskeisiä käännekohtia adoptiopoliittikan kehityshistoriassa Yhdysvalloissa ja osittain myös Euroopassa. Taustoitan niitä yhteiskunnallis-kulttuurisia adoptioon eri aikoina luotuja merkityksiä, joiden vaikutukset ovat heijastuneet myös Eurooppaan ja sävyttäneet erityisesti adoptioon osallisten ihmisten elämää ja kokemusmaailmaa eri aikoina myös Suomessa.

2.2 Adoptiopolitiikkaa anglosaksisissa maissa 1800-luvulta 1900-luvulle

Yhdysvallat on ollut länsimaissa modernin adoptiopolitiikan edelläkävijä ja kehittäjä sekä tärkeä adoption psykologiaan liittyvän asiantuntijatiedon levittäjä. Psykologiasta juontuvat teoriat ovat tukeneet uusien lastenterapeuttien, kasvattajien ja sosiaalityöntekijöiden ammattikuntien syntymistä. (Howell 2006, 9–10.)

Ensimmäinen moderni adoptiolaki säädettiin Massachusettsin osavaltiossa Yhdysvalloissa vuonna 1851. *The Massachusetts Adoption of Children Act* vahvisti adoption oikeudellisen valvonnan periaatteet. Jotta adoptio tulisi lailliseksi, laki edellytti lapsen biologisilta vanhemmilta, lapsen aviottomalta äidiltä tai lailliselta holhoojalta kirjallista suostumusta lapsen luovutuksesta adoptioon ja adoptiolasta hakevilta osoitusta siitä, että he ovat riittävän hyviä vanhempia kasvattamaan lasta, tuomarin kantaa siitä, että adoptio toteutetaan kunnolla, sekä myös juridista lapsen ja biologisen vanhemman suhteen katkaisemista. Adoptiolain ensisijainen tavoite oli lapsen hyvinvoinnin turvaaminen, mikä heijasti muutosta sosiaalisissa asenteissa lapsiin ja lapsuuteen. Laki edisti lapsi–vanhempi suhdetta, mutta samalla alisti tämän suhteen valtion valvontaan. Adoptiokäytäntöä ja politiikkaa tuli kohdentaa vastaamaan lapsen eikä vain aikuisten tarpeita. (Clark-Miller 2005, 28.)

Julie Berebitskyn (2001) mukaan *The Massachusetts Adoption of Children Act* heijasti uutta sentimentaalista näkemystä lapsista sekä heidän tarpeidensa kulttuurista korostamista ja painotti erityisesti kasvatusta. Lapsista tuli objekteja, joihin kohdistui tunteisiin perustuvia merkityksiä (Yngvesson 2003). Lapsia tuli suojella, kasvattaa ja rakastaa. Adoption juridisen statuksen muuttamisen lisäksi uusi laki viesti muutoksesta uskomuksissa ja asenteissa, jotka koskivat lasten erottamista biologisista vanhemmistaan tai muista biologisista sukulaisistaan. Tällä muutoksella oli erityisen suuri vaikutus moderniin adoptiopolitiikkaan, käytäntöön ja tutkimukseen 1900-luvulla. (Clark-Miller 2005, 29.) Huomiota herättävä oli laissa ilmaistu lapsen edun vaatimus, mihin Signe Howellin (2006, 144) mukaan oli ennen 1900-lukua vastattu varsin heikosti. Sikäli kuin lapsen hyvinvointiin liittyviä asioita oli selkeästi suunniteltu, ne oli ilmaistu pikemmin ekonomisin kuin psykologisin ehdoin.

Kolonialismin aikoina Yhdysvalloissa ei ollut ollut tarvetta viralliselle adoptiopolitiikalle (Clark-Miller 2005, 23). Vailla huolenpitoa ja kotia olevat lapset sijoitettiin usein perheisiin kotiapulaisiksi, oppipojiksi tai velkaorjiksi. Lasten ottamista motivoi pääasiassa työvoiman tarve, jolloin imeväisikäisten kysyntä oli minimaalista. Oppipoikajärjestelmä oli yksi pääasiallisista tavoista sijoittaa orvot lapset perheisiin, jotka lasten tekemää työtä vastaan ruokkivat, vaatettivat ja kasvattivat heidät sekä opettivat heille ammatin. Epävirallisen sijoittamisen käytäntöä pidettiin riittävänä hoitamaan huollettavien lasten joukot, mikä saattoi osaltaan viivästyttää adoptiolain kehittämistä. (Triseliotis ym. 1997, 5.)

Teollinen vallankumous, laajeneva kaupungistuminen ja siirtolaisten massiivinen muutto Yhdysvaltoihin muuttivat yhteiskunnallisen tilanteen. Ensimmäisenä tämä korostui Bostonin seudulla, jonne puuvillaan perustuva tehdasteollisuus oli alussa keskittynyt (<https://historyofmassachusetts.org/lowell-mills-factory-system/>). Kun yhä useampia orpoja, aviottomia, hylättyjä tai köyhtyneitä lapsia jätettiin erityisesti kaupungeissa selviytymään kaduille, näiden lasten huollosta tuli julkisen huolenpidon asia. Julkisin ja yksityisin varoin perustettiin köyhäintaloja ja orpokoteja suojelemaan lapsia aikuisten vahingollisilta vaikutuksilta. (Clark-Miller 2005, 26–27.)

Varhaisen sosiaalityön pioneeri, filantrooppi Charles Brace ja ryhmä sosiaalireformisteja perustivat vuonna 1853 New Yorkissa Children's Aid Society'n (CAS) tilanteessa, jossa orpokodit ja köyhäintalot olivat ainoita sosiaalisia palveluja kodittomille ja köyhille lapsille. Täpötäydet orpokodit ja köyhäintalot eivät pystyneet toimimaan tavoitteidensa mukaisesti, vaan lapsia sijoitettiin asumaan rikollisten ja mielisairaiden joukkoon ja lasten kuolleisuus oli korkea. (Triseliotis ym. 1997, 5.) Brace ei kannattanut orpokoteja, koska hän uskoi niiden tekevän köyhät riippuvaisiksi muiden hyväntekeväisyydestä (Stuchtey 2013, 47).

CAS:n perustajien mukaan paras turvapaikka näille lapsille oli sijoittaa heidät yksityisiin perheisiin. Auttaakseen arviolta 30000 koditonta lasta Brace aloitti liikkeen nimeltään Orphan Train Movement. Vuosien 1854 ja 1929 välisenä aikana kodittomia ja heitteille jätettyjä lapsia kuljetettiin junilla keskilännen ja lännen vaurastuville maataloilille sekä Kanadaan ja Meksikoon. Arviot lasten lukumääristä vaihtelivat noin 100000:sta 450000:een useimpien tutkijoiden esittäessä luvuksi 200000. Perheet ottivat lapsia, koska heillä oli kasvavaa pulaa työvoimasta. Ajan vallitsevan periaatteen mukaan lapsista odotettiin tulevan tuottavia yhteisön jäseniä.

Lapsityövoiman käyttö oli sekä laillista että yleistä. Vasta paljon myöhemmin lapsen emotionaalisia tarpeita alettiin ottaa huomioon häntä sijoitettaessa. (Engel ym. 2010, 295.) Toiveena oli, että työavun saamisen lisäksi vanhemmat kiintyisivät lapsiin ja adoptoisivat heidät, ja toisinaan näin tapahtuikin. Nämä asiat olivat katalysaattoreina virallisten adoptiolakien kehittämiseksi. (Clark-Miller 2005, 27–28.) Vaikka useimpia lapsia ei laillisesti adoptoitu, sijoituksen tarkoitus ja pysyvyys rinnastuivat adoptioon (DellaCava ym. 2004, 143). Lähes puolet orpojuniin toimitetuista lapsista ei itse asiassa ollut orpoja (Clark-Miller 2005, 28), vaan monissa tapauksissa nämä lapset oli oikeastaan kidnappattu vanhemmiltaan (vrt. lapsikauppa nykyään).

Bracen ohjelma rikkoi perheitä ja yhteisöllisiä siteitä. Protestanttinen Brace halusi siirtää köyhien katolilaisten lapset pois ahtaista ja väkirikkaista kaupungeista ja perheympäristöistä ja sijoittaa heidät anglo-protestanttisiin, keskiluokkaisiin perheisiin pikkukaupunkeihin ja maaseudulle, jossa oli heille tilaa. Taustalla piili ajatus, että viattomat ja mukautuvaiset lapset voisivat välttää kotiensa ja yhteisöjensä alempiarvoisen kulttuuriperimän ja kasvaa kunniallisiksi kansalaisiksi, kun heidät siirretään jo varhaisessa vaiheessa ”turmeltuneitten” vanhempiensa luota. (The Adoption

History Project). Sen sijaan, että lapset olisi sijoitettu rakastaviin ja heistä huolta pitäviin perheisiin, kuten Brace toivoi, heistä monia pahoinpideltiin ja laiminlyötiin perheissä (Clark-Miller 2005, 28).

Ideologia, joka monista protestanteista näytti aikansa historiallisessa kontekstissa humanilta ja innovatiiviselta, loi Bracelle katolisissa yhteisöissä maineen lasten ryöstäjänä pikemminkin kuin lasten pelastajana. Vastatoimena kasvavalle todistusaineistolle siitä, että perheisiin sijoitettuja lapsia kohdeltiin huonosti, syntyi uusi reformiliike päämääränään virallisen adoptiolain kehittäminen suojelemaan sekä lasten että syntymävanhempien etua. (Mt., 2005, 27–29.) Aikakauden adoptio heijasti etnisen ja uskonnollisen ristiriidan lisäksi myös sosioekonomista ristiriitaa, mitkä sisältyvät adoptioon myös tänä päivänä (Berebitsky 2000). Usein juuri köyhät vanhemmat päätyvät adoptioon keinona pyrkiä varmistamaan lapsilleen paremmat elämisen mahdollisuudet, kuin he itse voisivat antaa. (DellaCava ym. 2004, 142.)

Nykyperspektiivistä arvioituna Orphan Train Movement loukkasi lapsen oikeuksia ja palveli vallassa olevan luokan intressejä pikemminkin kuin lasten etua. Toiminnan seuraukset osoittivat, että tehdyt poikkikulttuuriset adoptiot olivat ongelmallisia sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta. (Engel ym. 2010, 297.) Yhdysvaltojen muut osavaltiot seurasivat nopeasti Massachusettsin esimerkkiä ja vuoteen 1929 mennessä kaikilla silloisilla Yhdysvaltain osavaltioilla oli omat adoptiolakinsa. (Triseliotis ym. 1997, 5–6; Howell 2006, 143.)

Adoptiorekisterien sinetöinnistä ja ”as-if biological family” suhteesta kohti avoimuutta

Aina 1900-luvun alkuun adoptio oli Yhdysvalloissa avoin prosessi, jolloin adoptoitujen alkuperäiset syntymätodistukset olivat adoptioon osallisille ja muillekin kiinnostuneille saatavilla. Kun tulevat adoptiovanhemmat emotionaalisessa kaipaussaan saada lapsi alkoivat toivoa itselleen vauvaa vanhemman lapsen sijaan, he alkoivat toivoa myös täydellistä eroa lapsen alkuperästä ja biologisista vanhemmista vaatien oman henkilöllisyytensä salaamista lapsen biologisilta vanhemmilta. (Modell 2002, 3; Howell 2006, 145–146.) Adoption vahvistaminen ikään kuin biologisena suhteena edisti adoptiorekistereiden laillista sulkemista tietojen saamiseksi adoption osapuolista. Rekisterien sulkeminen häivytti vertauskuvallisesti biologisen perheen olemassaolon. *As-if biological family* periaatteen mukaan adoptioperheiden tulisi jäljitellä niin pitkälle kuin mahdollista biologista sukulaissuhdetta. Tällaisen suhteen mukaan lapsen tuli muistuttaa ulkonäöltään adoptiovanhempiaan, ikään kuin hän olisi heidän biologinen lapsensa. (Modell 2002.) Adoptiolapset saivat adoption yhteydessä uuden syntymätodistuksen, jossa ei ollut mainintaa heidän adoptiostaan ja johon lapsen vanhemmiksi oli merkitty adoptiovanhemmat lapsen alkuperäisten vanhempien sijasta. Traditionaaliset narratiivit sukulaisuudesta identifioivat sukulaisuuden biologisina sukujuurina, ja tällä oli syvälinen vaikutus adoptiosuhteisiin 1900-luvulla. (Yngvesson & Mahoney 2000, 85–86.)

Lain adoption salassapidosta ja suljetuista arkistoista otti ensimmäisenä käyttöön Minnesotan osavaltio vuonna 1917. Lapsen alkuperää koskevat asiakirjat oli saatavissa nähtäviksi vain oikeuden päätöksellä ja erityisestä syystä (Rautanen 1975, 28). Seuraavien vuosikymmenien kuluessa useat osavaltiot ja anglosaksiset maat (esimerkiksi 1940-luvulla Iso-Britannia ja Uusi-Seelanti) seurasivat Minnesotan esimerkkiä. Arkistojen sulkeminen muutti adoption luonnetta, lisäsi salailua, adoptioprosessin anonymiteettia sekä myös kuvittelua ja todellisuuden kieltämistä. E. Wayne Carp (1998) määrittelee salaisuuden informaation puutteena yksilölle, joka sitä haluaa. Salaisuus merkitsi sitä, että kukaan adoptioon osallisista ei voinut päästä avaamaan adoptionprosessiin liittyvää informaatiota (Krueger & Hanna 1997, 195).

Arkistojen sulkeminen nähtiin keinona suojella lapsia. Lapsia varjeltiin tulemasta nähdänsä erilaisina. Käytännön oikeutti oletus, jonka mukaan lapsen kehitys määryytyi suurelta osin ympäristöstä (Browning & Duncan 2005, 157). Adoptiovanhempien merkitseminen syntymävanhemmiksi lapsen syntymätodistukseen symboloi voimakkaasti adoptiovanhempien kulttuurista statusta ”korvikevanhempina” (Melosh 2009, 219). Suljetut arkistot tarjosivat heille keinon eristää itsensä nopeasti syntymävanhemmista. Heitä rohkaistiin ajattelemaan, etteivät he vanhempina eroa biologisista vanhemmista. Saavuttaakseen tämän heidän oli tärkeää asennoitua kuin syntymävanhempia ei olisi olemassa. Tällainen adoptiokäytäntö palveli enemmän adoptiovanhempien etua kuin lasten etua.

Samaan aikaan syntymä-äideiltä usein kiellettiin oikeus nähdä tai pitää vauvaansa sylissä ja joskus heille ei edes kerrottu heidän lapsensa sukupuolta. Tavoite oli estää emotionaalisen yhteyden syntyminen äidin ja lapsen välille ja näin helpottaa äidin kykyä luopua lapsestaan ilman kohtuutonta mielihapaa tai emotionaalista tuskaa. Ajateltiin, että jos koko adoptioprosessi onnistuttaisiin pitämään salassa, biologinen äiti vapautuisi jatkamaan elämäänsä, mikä tavallisesti tarkoitti pääsyä naimisiin. Samaten adoptoidut välttäisivät aviottoman lapsen stigman, saisivat hyvän kodin sekä rakastavat vanhemmat, ja lapsettomat pariskunnat löytäisivät ratkaisun hedelmättömyyden ongelmaansa. (Carp 2002, 434.) Uskottiin, että adoptiolapsi voisi paremmin integroitua adoptioperheeseen, jos hänellä ei olisi mitään tietoa syntymäperheestään. 1940-luvulla adoptiotoimistot alkoivat hyödyntää salaisuutta mainosvälineenä houkutellakseen adoptiovanhempia asiakkaikseen (Carp 2002, 445). Vielä 1950-luvulla useimmat amerikkalaiset eivät pitäneet suljettuja adoptioarkistoja kiistanalaisina. Useimmat pitivät asiaa positiivisena, koska se näytti ratkaisevan monia sosiaalisia ongelmia suojellessaan (kuten uskottiin) kaikkia adoptioon osallisia. Lapsen adoptiota pidettiin perheen yksityisasiana. Adoptio sopii amerikkalaisten näkemykseen valinnan mahdollisuudesta ja vapaudesta. (Novy 2005, 21.)

Douglas B. Henderson (2007, 403–418), psykologi ja itse adoptoitu, kritisoi adoptioprosessia sellaisena, kuin sitä harjoitettiin Yhdysvalloissa 1900-luvulla, jolloin prosessi nähtiin eräänlaisena win-win-win tilanteena adoption kaikille osapuol-

lille. Hän kutsuu tällaista mielikuvaa adoptiosta *feelgood* malliksi (hyvämieli-malli), jonka mukaan kaikki osalliset elivät aina onnellisina eivätkä koskaan katsoneet taakseen.

E. Wayne Carpin (2002, 434) mukaan sosiaalityöntekijät eivät varautuneet eettisiin ja moraalisiin ongelmiin suljettuihin rekistereihin liittyvien järjestelyjen osalta. Aikuistuttuaan monet adoptoidut, erityisesti naiset, halusivat saada tietoa biologisista perheistään. He halusivat myös tavata syntymävanhempiaan, tavallisesti äitiään. Kun adoptoiduille selvisi suljettujen adoptioarkistojen olemassaolo, he aktivoituivat poliittiseen prosessiin muuttaakseen käytäntöä. Tähän vaikutti myös se, että stigma aviottoman lapsen saamisesta tai siitä, että oli syntynyt avioliiton ulkopuolella, oli lieventynyt suuresti 1970-luvun alkuun mennessä. Monet adoptoidut näkivät statuksensa liittyvän vapautumiseen ja oikeuksiin, ei häpeään ja pelkoon. He vastustivat ajatusta, että juridisesti luotu identiteetti voisi pyyhkäistä pois biologisen sukulaisuuden. (Melosh 2009, 221.)

1970-luvun alussa perustettu The Adoptee's Liberty Movement Association (ALMA) alkoi vaatia sinetöityjen arkistojen kumoamista vedoten adoptoitujen absoluuttiseen oikeuteen tutustua arkistoihinsa. ALMAN päätavoitteeksi tuli varmistaa arkistojen avaaminen kenelle tahansa 18 vuotta täyttäneelle adoptoidulle, joka haluaa ne nähdä. (Carp 2002, 442.) ALMAN esimerkki sai aikaan satojen vastaavanlaisten ryhmien perustamisen Yhdysvalloissa, Kanadassa ja Isossa-Britanniassa (Carp 1998; Carp 2002, 442). Osa naimattomista äideistä nousi vastarintaan. He olivat uskoneet antaneensa lapsilleen paremman alun elämään ja voivansa itse välttää yhteisön tuomion aviottoman lapsen synnyttämisestä. Syntymä-äidit olivat saaneet adoptiotoimistolta lupauksen tietosuojasta ja siitä, että heidän henkilöllisyytensä pidettäisiin salassa. Adoptioudistuksen ytimeen sisältyi näin eettinen ja moraalinen pulma: kenen oikeudet ovat tärkeämmät – adoptoitujen vai syntymävanhempien? (Carp 2002, 434–435.)

Adoptoidut käynnistivät liikkeen kohti avointa adoptiota 1960-luvun lopussa yrittäessään taistella suljettujen arkistojen avaamisen puolesta (Krueger & Hanna 1997, 196). Samoihin aikoihin myös muutamat syntymä-äidit alkoivat vaatia oikeutta tavata lapsiaan (Howell 2006, 146). Tämä oli haaste sopimusehtojen salassapidolle. Uusia sanoja, kuten etsintä, avata, oikeudet, etuoikeudet, autonomia ja myös petos, ilmestyi adoptiosukulaisuudesta käytävään keskusteluun. Dominoivat sanat olivat avoin ja avata. Silti suljettu adoptio pysyi standardikäytäntönä adoptiotoimistoissa aina 1980-luvulle asti.

Adoptiokäytännöt olivat kehkeytyneet 1900-luvun alussa kodittomien alaikäisten lasten lukumäärän lisääntyttyä Pohjois-Amerikan ja Euroopan suurissa kaupungeissa. Huoli alaikäisten hyvinvoinnista yhteiskunnassa oli kasvanut, ja useimmissa länsimaissa ryhdyttiin muotoilemaan lainsäädännöllisiä uudistuksia ja siten ohjaamaan adoptiokäytäntöä. Vuosisadan alun uudistukset nousivat myös vastauksena kasvavaan vauvojen kysyntään tilanteessa, jossa vauvojen määrä oli dramaattisesti

laskussa ensimmäisen maailmansodan jälkeisen maailmanlaajuisen influenssaepidemian seurauksena. Tässä sosiaalisessa ilmapiirissä alkoi moderni adoptiovälitys. (Palacios & Brodzinsky 2010, 271; myös Carp 2002; Herman 2008.)

Kun adoptiokotia tarvitsevia lapsia ei juuri enää ollut 1960-luvun lopulla länsimaissa, katseet kääntyivät kehitysmaithin lapsen adoptioimiseksi sieltä (Kauppi & Rautanen 1997, 203). Yhdysvalloissa sosiaalityöntekijät alkoivat neuvotella hakijoiden kanssa kansainvälisen adoption kautta tarjolla olevista lapsista. Adoptiolapsen ja vanhempien yhdennäköisyyttä ei koettu enää 1950-luvun lopulla ja 1960-luvulla samalla tavoin tärkeäksi kuin aiemmin. Adoptio nähtiin lahjana tarvitseville lapsille pikemminkin kuin aikuisille, jotka kaipasivat lasta. (Melosh 2002.)

Ensimmäiset kansainväliset adoptiot Yhdysvaltoihin olivat alkaneet jo 1940-luvun lopulla Yhdysvaltojen pudotettua ydinpommit Hiroshimaan ja Nagasakiin vuonna 1945. Sodan seurauksena orvoksi jääneitä japanilaisia lapsia alettiin adoptoida Yhdysvaltoihin. Korealaisten lasten adoptiot Yhdysvaltoihin saivat alkunsa Korean sodan (1950–1953) vuoksi. Myös yksittäisiä pakolaislapsia Japanista, Saksasta, Italiasta, Itä-Euroopasta ja Kiinasta vietiin Yhdysvaltoihin adoptoitavaksi toisen maailmansodan jälkeen. Vietnamista Yhdysvaltoihin lennätettiin yli 3300 amerikkalaisten sotilaiden jälkeläistä erityisen kiistanalaisessa Babylift-operaatiossa huhtikuussa 1975. (Stuchtey 2013, 48.)

Yhteensovittaminen adoptiosuhteen perustaksi anglosaksissa maissa

Vuosien 1930–1960 välisenä aikana Yhdysvalloissa tapahtui valtava muutos adoption säätelyn lisäämisessä. Tavoitteena oli lasten turvallisuus ja suojeleminen. Yritys säädellä adoptiokäytäntöä johti ilmiöön, jota on kuvattu käsitteellä *kinship by design*. Sukulaisuuden suunnittelu perustui amerikkalaisen historioitsija Ellen Hermanin (2008, 134–136) mukaan adoptioprosessin rationalisointiin. Herman liittyy tähän adoption modernisointiin kaksi avainelementtiä: *yhteensovittamisen paradigman* ja *professionaalisten standardien kehittämisen*. Sen mukaan lasta ei sijoiteta umpimähkään koteihin ilman minkäänlaista haastatteluprosessia tai tilanteen tutkimista, vaan yhteinen päämäärä on ennakoida ja kontrolloida adoption epävarmuustekijöitä.

Yhteensovittamisella pyrittiin jäljittelemään luontoa ja standardit tavoittelivat adoption systemaattista hallintaa. Standardointi vaati adoption ammatillisten asiantuntijoiden rekrytointia. Sosiaalityöntekijät yrittivät sovittaa adoptiovanhempien fyysisistä ulkonäköä yhteen adoptiolapsen ulkonäköön minimoimalla näin kysymyksiä, joita vieraat ihmiset saattaisivat perheelle esittää (Grotevant & Roy 1998, 5). Yhteensovittamisella rakennettiin sukulaisuutta sosiaalisesti siten, että jäljiteltiin ulkonäköä, pysyvyyttä ja aitouden piirteitä. Adoptioijat saattoivat olla hyvin valikoivia lapsen suhteen ja esittää eriteltyjä toiveita muun muassa lapsen silmien, ihon ja hiusten väristä. Lähtökohtana oli suunnitella sukulaisuus näyttämään sellaiselta, etteivät adoptioperheet tulisi mitenkään näyttämään yleisestä poikkeavilta. Adoptioperheet ja sosiaalityöntekijät etsivät adoptiolle hyväksyntää ja legitimaatiota sekä säädoksiin

nojatena että sosiaalisesti yhteensovittamisen käytännön avulla. Kulttuurisesta normista poikkeavia perheitä leimattiin, ja yhteensovittaminen oli keino välttää leimaantumista. (Clark-Miller 2005, 31–32.) Katarina Wegar (2000, 363–368) päätelee tämän adoptiopoliitikassa toteutetun yhteensovittamisen paradigman tarkoituksena olleen varmistaa se, että adoptiosukulaisuus muistuttaa biologista sukulaisuutta niin paljon kuin mahdollista.

1960-luvulle asti yhteensovittaminen oli hallitseva paradigma adoptiossa ja sen eetoksen mukaan adoptioperheet eivät antaneet ilmi adoptiostatustaan. Käytännössä yhteensovittaminen edellytti, että adoptiovanhemmat ovat mies ja vaimo, jotka näyttivät, tunsivat ja käyttäytyivät ikään kuin he olisivat itse siittäneet nämä lapset. Ohjeet pyrkivät luomaan perheitä, jotka vaikuttivat luonnon eivätkä yhteiskunnan valtuuttamilta.

Judith Modellin (2004) mukaan adoptio pyrki johdonmukaisesti jäljittelemään biologiaa, koska amerikkalaisessa kulttuurissa veriside ja syntymä palvelevat sukulaisuuden primaarina symbolina. Julie Berebitsky (2001, 3) väittää, että adoption tuli peilata biologista perhettä tarkasti ei vain siksi, että veri symboloi ”oikeaa” perhettä, vaan koska sosiaalialan asiantuntijat ja keskiluokkaiset amerikkalaiset alkoivat kohdistaa enenevässä määrin huomionsa demokraattiseen ydinperheeseen, heteroseksuaaliseen pariskuntaan, joka ”suunniteltuine” lapsineen elää emotionaalisesti terveessä kodissa kuten ihanteellinen perhe. Monet uskoivat, että tämä malli pelastaisi perheet avioeroilta ja muilta kriiseiltä, jotka näyttivät uhkaavan sekä yksittäisiä perheitä että laajemminkin yhteiskunnan vakautta.

Signe Howellin (2006, 153) mukaan Norjassa oli monissa adoptioperheissä tullut 1950-luvulla yleiseksi käytännöksi esittää adoptiolapset perheen biologisina lapsina. Perhettä ja perhe-elämää ihannoitiin, ja naisten malli äiteinä, puolisoina ja kotiäiteinä tuli hallitsevaksi. Äitiys oli osoitus onnistumisesta naisena. Adoptiosta tuli näkymätön toiminto, ja se saatettiin salata jopa adoptoiduilta itseltään. Kansainvälisen adoption myötä salaaminen ei ollut enää mahdollista. Käsite *sosiaaliset vanhemmat* otettiin käyttöön Norjassa vuoden 1956 lakimuutoksen myötä. Muutos painotti ympäristöön liittyvien tekijöiden ensisijaista merkitystä lasten kasvatuksessa. (Howell 2006, 153.)

Adoptio kasvavan professionaalistumisen ja institutionaalistumisen historiana

Arkaluontoisia asioita käsittelevänä toimintana adoption järjestelyn ymmärrettiin 1900-luvulta lähtien vaativan erityistä ammattitaitoa ja erikoistunutta tietoa. Uskottiin, että lapset ja aikuiset, jotka saatettiin adoptiossa yhteen, tarvitsivat ammatillista apua. Casework-työtapoja, testejä ja kotikäyntejä suosittiin metodeina. (Herman 2008, 2.) Adoptio tuli esiin ainutlaatuisena sosiaalipoliitikan alueena, jossa halu kontrolloida, taltioida ja analysoida oli ilmeistä. Adoptio muotoiltiin, kuten Ellen Herman (mt., 1, 89) kuvaa ”erinomaiseksi sosiaalisen edistymisen ja uudelleenrakentumisen projektiksi”, jonka avulla valtiot pyrkivät uusien tieteellisten keinojen

avulla ohjaamaan ja kontrolloimaan sosiaalista elämää puuttumalla lasten hoitoon ja kasvattamiseen.

Juridisen adoption historia Yhdysvalloissa on läheisesti sidoksissa professionaalisen sosiaalityön nousuun (Melosh 2002). *Instrumentaalinen adoptio*, jossa perhe adoptoi lapsen tarvittaessaan lisääpua kotiin tai maatilalle, alkoi antaa tietä *sentimentaaliselle adoptiolle* 1920- ja 1930-luvulla, kun lapsettomat parit alkoivat toivoa lapsia, joita rakastaa. Sentimentaalinen adoptio liittyy osittain länsimaisen perheen emotionalisoitumiseen yleensä, mikä näkyy lapsen merkityksen kasvuna (Högbacka 2009, 170). Ehkäisyn tultua laajemmin saataville perhettä alettiin ajatella jokseenkin tarkoituksellisesti muodostettavana.

Vaikka sosiaalityöntekijät sijoittivat mielellään lapsia orpokotien laitospaikoista olosuhteista kasvatuskoteihin, he olivat vastahakoisia sijoittamaan lapsia adoption. Sosiaalityöntekijät epäroivä, voisivatko ihmiset hyväksyä ominaan lapset, jotka eivät olleet syntyneet heille. Työntekijöiden mielestä vastasyntyneitä tuli tarkkailla useampia kuukausia, jotta voitaisiin varmistua, että lapset olivat sopivia adoptoitaviksi. Näin työntekijät valtasivat adoption alueena, joka edellytti heidän professionaalista palveluaan. (Melosh 2002, 51–57.) Toisen maailmansodan jälkeen sosiaalityöntekijöistä tuli lopulta voimakkaita adoption puolestapuhujia – sillä edellytyksellä, että adoptiot olivat professionaalisesti valvottuja.

Taloudellisen noususuhdanteen ilmapiirissä vakiintui mielipiteen muodostajana toimivan valkoisen keskiluokan keskuudessa ajattelutapa, että adoptio oli paras ratkaisu naimattomille äideille vauvoineen. Molemmille adoptio antaisi toisen mahdollisuuden amerikkalaiseen unelmaan, kansalaiselle luvattuun vapauteen ja sosiaaliseen nousuun. Adoptio mahdollisti myös lapsettomien pariskuntien liittymisen sodan jälkeiseen ”baby boom” perheidylliin. Samalla se tuki sosiaalista järjestystä ja tarjosi naisille sosiaalisia, taloudellisia ja seksuaalisia mahdollisuuksia. Aviottomien lasten syntymistä pyrittiin rajoittamaan heikentämällä yksinäisille äideille annettavaa tukea suosimalla adoptiota. (Yngvesson 1997, 40.) Lapsensa adoption luovuttavia mustia naisia on Yhdysvalloissa ollut aina vähän. Frances DellaCava ym. (2004, 145) viittaavat asiakirjaan Indian Child Welfare Act vuodelta 1978, jonka mukaan intiaanit eivät antaneet lapsiaan valkoisille adoptoitavaksi, ja kansalaisoikeusliike piti kansanmurhana mustien lasten sijoittamista valkoisille.

John Bowlbyn (1951) lanseeraama kiintymyssuhdeteoria tuki vauvaikäisten adoptiota, sillä teorian mukaan yli kaksivuotiaat lapset kiinnittyvät adoptiovanhempiin hyvin heikosti. Kun kiintymyssuhdeteorian vaikutuksesta vakuututtiin siitä, että lapsen varhainen sijoitus oli tärkeä, sosiaalityöntekijät hyväksyivät vanhemmuuden tavanomaiset riskit. Tämän seurauksena kolme neljäsosaa Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa adoptoiduista lapsista oli alle yksivuotiaita 1960-luvulla. Tätä vanhemmat lapset sekä lapset, joilla oli fyysisiä heikkouksia tai sairauksia, sijoitettiin laitoksiin. Tuohon aikaan pyrittiin vastaamaan ensisijaisesti adoptioivien aikuisten intresseihin. (Pösö 2003, 145–146.)

Kautta Yhdysvaltojen historian adoption syyt ja sisältö ovat muotoutuneet yhteiskunnallisten olosuhteiden ja kehityksen myötä. Näistä esimerkkejä ovat 1600–1700-luvuilla taudit, sisällissota, teollistuminen ja kaupungistuminen, 1800-luvulla siirtolaisuus ja 1900-luvulla suuri lama, toinen maailmansota sekä seksuaalitapojen muutos. Yhteiskunnalliset mullistukset ovat johtaneet valtion ja liittovaltioiden lapsikeskeisiin lakeihin, joissa on säädetty adoptiosta, adoptiokäytäntöjen yhtenäistämisestä ja ammatillistumisesta. Niissä on näkynyt voimistuva trendi pois tiukoista adoptiovanhempien ja lasten yhteensovittamisen kriteereistä kohti laajenevaa adoption määritelmää, ja ne johtivat suljettuja adoptiorekistereitä vastustavan protestiliikkeen syntyyn. (Carp 2002, 3; Clark-Miller 2005, 125.)

Adoptiolaeissa on tapahtunut huomattava muutos tavoitteesta tyydyttää adoptiovanhempien tarpeita adoptoitujen tarpeiden suosimiseen sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa. Avoimen adoption seurauksena myös biologisten vanhempien tarpeet ovat alkaneet saada enemmän huomiota osakseen. Nykyisin avoimuus adoptiossa on sangen kirjavaa vaihdellen säännöllisistä kontakteista yhteen vaihdettuun kirjeeseen ja kuvaan adoptoidun, syntymävanhempien ja adoptiovanhempien välillä. (Krueger & Hanna 1997, 196.)

2.3 Adoption yhteiskunnallisen säätelyn piiri laajenee Euroopassa

Länsimaissa sosiaalihuollolliset tehtävät alkoivat 1800-luvulla siirtyä vaihteittain yhteiskunnan vastuulle, minkä seurauksena lakiin perustuvaa adoptiota alettiin soveltaa myös sosiaalihuollossa (Parviainen 2003, 8–9). Varsinainen kasvatuksellinen ja lastenhuollollinen adoptiolainsäädäntö kehittyi Euroopassa pian ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin turvattomia ja orvoiksi jääneitä lapsia oli paljon eri maissa. Adoptiolapsen ja perheen suhteen turvaaminen lakiteitse alettiin nähdä tarpeellisenä.

Adoptiolainsäädännön synty Euroopassa

Ensimmäiset varsinaiset adoptiolait Euroopassa astuivat voimaan Ruotsissa ja Norjassa vuonna 1917, Ranskassa ja Tanskassa vuonna 1923, Suomessa vuonna 1925, Englannissa ja Neuvostoliitossa vuonna 1926 sekä Skotlannissa vuonna 1930 (Nieminen 1975, 13; Pösö 2003, 147; Parviainen 2003, 19). Saksassa vastasyntyneitä tai alle 3-vuotiaita ei laajemmassa mitassa adoptoitu käytännössä ennen ensimmäisen maailmansodan loppua. Sodan jälkeen adoptiosta tuli käytäntö sotaorvoille, mutta maassa ei ollut yhdenmukaista näkemystä siitä, kuinka ohjata adoptiopoliitiikkaa ja toimeenpanna sitä. (Stuchtey 2013, 47.)

Adoption sisällyttämistä useiden Euroopan maiden lainsäädäntöön voidaan pitää reaktiona ensimmäistä maailmansotaa seuranneeseen suureen orpo- ja siirtolaislapsien määrään. Sodan ja yhteiskunnallisten muutosten vuoksi myös aviottomien

lasten määrä oli kasvanut, ja kuolleisuus näiden sekä orpo- ja siirtolaislasten keskuudessa oli korkea. (Parviainen 2003, 19.) Avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia luovutettiin yhä enemmän adoptioon, koska teollistumisen ja kaupungistumisen myötä suurperheet, jotka aikaisemmin olivat lapsista huolehtineet, kävivät entistä harvinaisemmiksi.

Adoptiopolitiikan keskeisimmäksi periaatteeksi nousi lapsen etu (Rautanen 1975, 2). Adoptiosta tuli ratkaisu monille kodittomille lapsille, sillä se nähtiin keinona kohentaa näiden lasten asemaa sekä kiinnittää heidät osaksi yhteiskuntaa. ”Tätä taustaa vasten adoptio muuttui edellisen vuosisadan yksityisluonteisesta toimenpiteestä yhteiskunnallisesti säädellyksi ja sai myös hyväntekeväisyydellisiä piirteitä” (Parviainen 2003, 19) siteeraa Tim O’Saughnessy 1994, 73). Toisaalta alettiin myös irtautua käsityksestä, että ne, jotka ottivat hoivatakseen vieraan lapsen, olisivat tähän ilman muuta sopivia (Peltoniemi-Ojala 1999, 22).

Kaikissa adoptioissa hyväntekeväisyys ei ollut vaikuttimena. Englannissa oli pyrkimyksenä sijoittaa lapset sosiaaliluokkansa mukaisiin perheisiin ottaen huomioon myös adoptiovanhempien vaatimukset. Adoptiojärjestöt harjoittivat toiminnallaan valikoivaa politiikkaa suhteessa adoptoitaviksi tarjoamiinsa lapsiin, esimerkiksi vuosina 1929–30 Englannin kansallinen adoptiojärjestö järjesti 255 adoptiota, mutta ei ottanut hoidettavakseen 550 lapsen asioita. Useimmat adoptoiduista tulivat todellisuudessa köyhemmistä oloista kuin adoptiovanhempansa, ja suurin osa lastensuojelun piirissä olleista lapsista jäi lastenkotien kasvatettavaksi. (Parviainen 2003, 20.)

Adoptiovanhempien valinnassa keskeiseksi kriteeriksi nousi heidän taloudellinen asemansa, mutta järjestöt kiinnittivät huomiota myös adoptiolasta hakevien asenteisiin. Useimmille 1900-luvun alussa säädetyille adoptiota koskeville asetuksille oli yhteistä lapsen huollon ja kasvatuksen siirtyminen biologisilta vanhemmilta adoptiovanhemmille. Perintö- ja sukulaissuhteet eivät siirtyneet, mutta adoptiovanhemmille jäi oikeus päättää oman omaisuutensa siirtymisestä adoptiolapsilleen. Useiden maiden lainsäädännössä adoptio oli mahdollista purkaa eli näissä maissa oli käytössä heikko adoptio. (Parviainen 2003, 20.) Purkamisen syyksi hyväksyttiin adoptiovanhempien arvioima lapsen mentaalinen tai sosiaalinen heikkous (Irhammar 1997, 13).

Adoptio Manner-Euroopassa toisen maailmansodan jälkeen

Toisen maailmansodan aiheuttama väestöliikehdintä, pakolaisuus ja siirtolaisuus vaativat Euroopan mailta nopeita poliittisia ja yhteiskunnallisia ratkaisuja. Suuri joukko lapsia oli menettänyt toisen tai molemmat vanhempansa. Myös kodittomien lasten määrä oli valtava. Lisäksi sodan jälkeisinä vuosina lapsia syntyi useissa Euroopan maissa huomattavasti enemmän kuin sotaa edeltäneinä vuosikymmeninä. Useimmissa maissa säädettiin jo sodan aikana tai lähes välittömästi sen jälkeen sosiaali- ja perhepoliittisia lakeja, jotka kohensivat erityisesti lapsiperheiden taloudellista tilannetta. Näin aiemmin yksityisten järjestöjen ja uskonnollisten yhteisöjen

kautta toiminut sosiaaliturvan järjestäminen siirtyi yhä enemmän valtion vastuulle. Syntyvyyden kasvun ja perheiden tukemisen mukana lakeihin kiinnittyi myös väestöpoliittisia tavoitteita. (Waris 1980.)

Toisen maailmansodan jälkeen useimmissa maissa adoptiolainsäädännön muutosvauhti nopeutui ja adoptiolapsen asema alettiin nähdä samanlaisena kuin biologisen lapsen asema. Heikosta adoptiosta siirryttiin joko asteittain tai suoraan käyttämään vahvaa adoptiota. (Parviainen 2003, 20–21.)

Toinen maailmansota vauhditti myös kansainvälisen adoptiotoiminnan käynnistymistä (Briggs & Marre 2009, 1). Adoptiotoiminta globalisoitui, ja sodan seurauksena kansainväliset järjestöt toimivat myös sodassa erilleen joutuneiden perheiden yhdistämiseksi. Normandian maihinnousun yhtenä seurauksena Saksassa syntyi 70 000 lasta, joita kukaan ei halunnut. Benedikt Stuchtey (2013) viittaa Der Spiegelin julkaisemaan artikkeliin vuodelta 1995 (56–65), jossa lehti nimitti ”häpeän lapsiksi” ja ”vihollisen lapsiksi” raiskauksien tai lyhyiden rakkaussuhteiden seurauksena liittoutuneiden sotilaille ja saksalaisille naisille syntyneitä lapsia. Kymmenellä prosentilla syntyneistä miehittäjien lapsista oli afroamerikkalainen tausta. Jos lapsia ei hylätty sairaalaan heti syntymän jälkeen tai jos he eivät nääntyneet nälkään sodan jälkeisenä aikana, heidän kohtalonsa oli joutua adoptoiduiksi. Hyvin vähän tiedetään siitä, ketkä adoptoivat heidät – perheet, pariskunnat vai yksinäiset ihmiset – tai siitä, mikä oli heidän sosiaalinen taustansa. Ei tiedetä edes sitä, mistä maasta adoptoijat tulivat. (Stuchtey 2013, 53–54.)

Kansainvälistymisen myötä adoptio muuttui yhteiskunnissa näkyväksi, kun kasvava joukko lapsia oli adoptoitu yli kansallisten, kulttuuristen ja etnisten rajojen. Pyrkimys yhdennäköisyyteen lasten ja adoptiovanhempien kesken murtui adoptioprosessissa vaikuttavana tekijänä. Sodan jälkeisessä tilanteessa käynnistynyt kansainvälinen adoptiotoiminta ymmärrettiin eräänlaiseksi hyväntekeväisyydeksi ja keinoksi auttaa vaikeuksissa olevia lapsia. Samaan aikaan heräsi lapsettomien perheiden toive voida adoptoida lapsia ulkomailta, sillä useissa maissa ei enää 1900-luvun loppupuolella ollut juurikaan saatavilla terveitä vauvoja adoptoitavaksi. Yhdysvalloissa tilanne oli tällainen jo 1950-luvulla. (Parviainen 2003, 22.)

2.4 Suomalaista adoption historiaa

Suomessa adoptio liittyy lastensuojelun historiaan, josta aloitan tarkasteluni. Vuoden 1925 ottolapsilain voimaan astumisesta lähtien rajaan tarkasteluni tässä adoptiopoliitiikan kehitykseen Suomessa.

Panu Pulma (1987) yhdistää lastensuojelun alun 1600–1700-lukujen kaupunki- ja maalaisköyhälistön kasvuun ja perheiden vaikeuksiin huolehtia lastensa toimeentulosta ja kasvatuksesta. Syntyi käsite turvattomat lapset, jolla tarkoitettiin lähinnä orpoja ja vanhempiansa hylkäämiä lapsia. (Mt., 1987, 11–61.) Maatalousvaltaisessa

sääty-yhteiskunnassa lapsuuden maailmaa leimasivat elämän yhteisöllisyys ja isäntävaltaisuus. Patriarkaalisen perhejärjestelmän tukena oli epävirallisia sosiaalisia tukiverkostoja. Koska täysi-ikäiseksi ehtineidenkin varhainen kuolleisuus oli korkea tuohon aikaan, isättömäksi ja äidittömäksi jääminen oli yleistä. Kuoleman kohdatessa vanhemman nousivat perheen sukulaisten, kummien ja naapuriyhteisöjen turvajärjestelmät merkittävään asemaan.

Turvattomimpien lasten pääasiallinen toimeentulon lähde oli kerjääminen. Lastensuojelun välttämätön toimi oli luoda organisaatioita, jotka saattoivat järjestää perheen ulkopuolisen lastenhuollon ja kasvatuksen. (de Godzinsky 2012, 4.) Vuonna 1619 kaupunkien hallinnosta annetussa asetusluonnoksessa jokaiseen kaupunkiin määrättiin perustettavaksi lastenkoti, jonka tehtävä oli estää lapsia kerjäämästä sekä totuttaa heidät työntekoon. Työvoimapolitiittiset tavoitteet hallitsivat aina 1900-luvun alkupuolelle saakka turvattomien lasten huoltoa, kuten myös köyhäinhoidopolitiikkaa laajemmin (Pulma 1987, 13–15).

Maaseudulla oli alkanut nopea väestön kasvu 1700-luvulla, mikä lisäsi ennen kaikkea tilattoman väestön määrää. Vuonna 1749 valmistuneet ensimmäiset väestötilastot paljastivat lapsikuolleisuuden yleisyyden, ja viranomaiset havahtuivat huomaamaan sen taloudellisen merkityksen. Lapsia oli sijoitettu aika ajoin spitaalisten ja mielisairaiden hospitaaleihin.

Lastenhuollosta tuli poliittinen ongelma ja lastenhoito korotettiin valtakunnan tulevaisuuden kohtalonkysymykseksi. Vuonna 1763 annettu hospitaali- ja lastenkotiasetus (Kongl. maj:ts nådige Förordning; Pulma 1994, 42–43) oli tavallaan ensimmäinen lastensuojelulaki. Asetus sisälsi yksityiskohtaisia määräyksiä turvattomien lasten huollosta. Asetuksessa painotettiin perhehoidon ensisijaisuutta laitoshoidon sijaan, minkä seurauksena lastenkodeista tuli ensisijaisesti vastaanottokoteja, joista lapset siirrettiin maaseudulle mahdollisimman nopeasti. Maaseudulla epäviralliset turvajärjestelmät, kuten sukulaiset, huolehtivat turvattomista lapsista, kun taas kaupungeissa suuri osa heistä joutui virallisen vaivaishoidon piiriin. (Mt., 18–19, 28.)

Suomen ollessa Venäjän suuriruhtinaskunta (1809–1917) köyhien ihmisten osuus väestöstä kasvoi, ja sosiaaliin kysymyksiin liittyvä valtion kontrolli tiukkeni (Parviainen 2003, 4). Lasten huollossa painotettiin elätehoitoa. Elätehoidossa lapset annettiin kasvatettavaksi hyvämaineisiin perheisiin, talollisille ja käsityöläisille. Isäntäperheille myönnettiin veroetuja kasvattilapsistaan. Perheiden velvollisuutena oli antaa lapselle riittävä ravinto, vaatetus, uskonnollinen kasvatus sekä työn ja tapojen opetus. Lapset korvasivat useimmiten työllään hoitokulunsa ja palvelivat isäntäänsä täysi-ikäisyyteen saakka. Todettakoon myös, että adoptiota koskevaa lakia Venäjällä ei ollut (Pulma 1987, 29–30.)

Monet lastenkodit toimivat hyväntekeväisyyden varassa. Köyhäinhoidon ja hyväntekeväisyysjärjestöjen asenne aviottomien äitien avustamiseen oli kielteinen. Vuoden 1879 vaivaishoitoasetuksen (Asetus 10/1879; Pulma 1987, 67–69)

mukaan lasta ei saanut enää laittaa ruodulle kiertämään ja elätehoito muodostui turvattomien lasten päähoitomuodoksi. Lasten huutokaupan sallivia köyhäinhoidon-ohjesääntöjä ei enää hyväksytty. Vuonna 1891 senaatin kuvernööreille antamalla määräyksellä vastuu huollon järjestämisestä siirtyi seurakunnilta kunnille.

Vuoden 1918 sisällissodan seurauksena huolenpitoa tarvitsevien lasten määrä Suomessa kohosi peräti 25 000:een. Näiden lasten asemaan kiinnitettiin runsaasti huomiota ja viranomaiset pitivät kiireellisimpänä sosiaalipoliittisena asiana sotaorpojen huollon järjestämistä. (Jousimaa 1987, 65–69; Urponen 1994, 163.) Valtaosa huoltajaa vaille jääneistä lapsista oli punaisten lapsia, joiden elatus ratkaistiin sen aikaisen köyhäinhoidon avulla. Sitä vastoin valkoisten puolella olleiden vanhempien huoltajaa vaille jääneet lapset saivat valtiolta eläkkeen. Punaorpoja pyrittiin sijoittamaan valkoisiin kasvatuskoteihin, mikä tavoite ei kuitenkaan onnistunut laajassa mitassa. Lastenkotien määrä kasvoi ja köyhäinhoidon kustannukset nousivat. (Parviainen 2003, 25.) Viranomaisten avuksi syntyi yksityisiä hyväntekeväisyysjärjestöjä, joista nykyiset sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat kehittyneet (Jousimaa 1983, 123). Kodittomien lasten asiaa edistämään perustettiin vuonna 1922 Koteja Kodittomille Lapsille yhdistys eli nykyinen Pelastakaa Lapset ry. Järjestön tehtävänä oli turvattomien lasten vastaanottolaitosten perustaminen ja lasten sijoittaminen yksityisiin kasvatuskoteihin sekä näiden kotien tukeminen, neuvominen ja valvominen.

Kunnat ryhtyivät aktiivisesti käyttämään järjestön tarjoamia palveluja, sillä lastensuojelutehtävä oli myös kuntien vastuulla (mt., 18–33). Kasvatuskotien tärkeimpänä ominaisuutena pidettiin hyvää laatua ja niiden hankkimista maaseudulta suosittiin, koska maata viljelevää kotia pidettiin lapsille parhaana. Biologisilla vanhemmilla säilyi oikeus kasvatiksi sijoitettuun lapseensa, mutta lapsia pyrittiin leimaamisen välttämiseksi sijoittamaan eri paikkakunnalle, kuin missä heidän vanhempansa asuivat. Kasvattiperheitä suosittiin, koska lastensuojelulaitosten antamaa kasvatusta pidettiin laitostavana ja passivoivana, missä yksilöllisyys ei toteutunut (mt., 34–35). Lasten sijoittamista maaseudulle myös arvosteltiin, sillä kasvatuskotien katsottiin ottavan lapsia maaseudulle lähinnä työvoimaksi (Parviainen 2003, 27).

Ensimmäinen varsinainen adoptiolaki Suomessa

Maamme ensimmäiset adoptiolapsia koskevat säädökset olivat Laki ottolapsista ja Asetus lapseksiottamisesta ja ottolapsisuhteen purkamisesta tehtävästä ilmoituksesta (Laki 208/1925; Asetus 209/1925). Lapsen siirto uuteen perheeseen ilmaistiin laissa ja asetuksessa kantasanalla ottaa: lapseksi ottaminen, ottolapsi ja ottovanhemmat. Käsite rakentuu adoptiojasta, ”ottajasta” käsin, jolloin subjektina on adoptioija ja kohteena lapsi.

Avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia koskevan lain (173/1922) painopiste oli kasvatuksessa. Aviottomien äitien kasvatushalu ja kyky asetettiin kyseenalaiseksi ja äidit haluttiin saattaa tiukkaan kontrolliin. Oikeusministeriön Lainvalmistelukunta perusteli vuonna 1925 hyväksyttyä ottolapsilakia erityisesti sillä, että se helpotti

aviottomien lasten sijoittamista ”yksinkertaisiin koteihin maaseudulla” (Pulma 1987, 167).

Adoptiolapset ja aviottomuus ovat Suomessa perinteisesti kuuluneet yhteen, sillä suurin osa adoptiolapsista, erityisesti alle vuoden ikäiset, ovat olleet avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia. Ottolapsilaille taattiin paitsi lasten, ennen kaikkea adoptiovanhempien oikeudet, sillä biologisten vanhempien asema oli toisarvoinen. (Mt., 231–233.) Ottolapsilain mukaan lapsen saivat adoptoida joko yksityinen henkilö tai naimisissa oleva pari. Naimisissa oleva henkilö ei kuitenkaan voinut saada adoptiolasta ilman puolisonsa suostumusta. Hakijalta edellytettiin 25 vuoden ikää sekä adoptiolapsen kannalta sellaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja olosuhteita, että lapseksiottamisella voitiin edistää lapsen parasta niin, että tämä sai hyvän hoidon ja kasvatuksen. (Laki 208/1925 1- 3§.)

Adoptiolapsi sai adoptiovanhempiensa sukunimen, ellei oikeus sallinut lapsen pitää omaa nimeään tai käyttää molempia nimiä yhdessä (Laki ottolapsista 208/1925). Yhteinen sukunimi viesti ennen kaikkea suhteesta ja suhteessa olevan identiteetistä. Sukunimi ei osoita vain vanhempi–lapsi suhdetta vaan lapsen kuulumista myös laajempaan sukuun kaikkine moraalisine sivumerkityksineen. (Howell 2006, 151.) Vuoden 1925 laki ottolapsista heijasti vahvaa uskoa biologisen perustan tärkeyteen. Antamalla miehen sukunimi lapselle miehen isällistä statusta vahvistetaan (mt.). Ottolapsisuhde oli mahdollista purkaa keskinäisellä sopimuksella lapsen tultua täysi-ikäiseksi joko hänen itsensä tai hänen vanhempiensa aloitteesta.

Laki ei sisältänyt mitään säännöksiä adoptiopalveluista eli siitä, kuka on oikeutettu huolehtimaan adoptiolasten sijoituksista kaikkine siihen liittyvine toimintoineen. Lopullinen vastuu Suomen lain mukaan on oikeusistuimella, joka harkintansa mukaan vahvistaa lapseksioton tai jättää sen vahvistamatta. Laissa mainitut edellytykset adoption vahvistamiselle vaativat kuitenkin tarkkaa tutustumista niin adoptoitavan lapsen tilanteeseen kuin adoption vahvistusta anovan perheen olosuhteisiin (Rautanen 1975, 14). Kunnat olivat perinteisesti vastanneet turvattomista lapsistaan ja huolehtineet myös adoptioasioista. Myös Koteja Kodittomille Lapsille ry:n tehtäväksi muodostui adoptiolasten välittäminen. Edellisten lisäksi yksityishenkilöt sijoittivat adoptiolapsia. (Rautanen 1975, 16.) Lastensuojelulain voimaatulo vuonna 1937 (*Lastensuojelulaki 1936*) vilkastutti adoptiotoimintaa (Kauppi & Rautanen 1997, 61).

Adoptiolapsityö nousi 1930-luvulla tärkeäksi työmuodoksi, ja 1940-luvulla kiinnostus adoptiota kohtaan nosti sen tasa-arvoiseen asemaan kasvattilapsityön kanssa. Koteja Kodittomille Lapsille ry:n, myöhemmin Pelastakaa Lapset ry:n, kautta adoptoitiin vuosina 1942–1948 noin 1000 lasta. Valtaosa lapsista oli avioliiton ulkopuolella syntyneitä. Lapsen sopivuudelle adoptioon annettiin suuri merkitys. Periaatteena pidettiin, että vain ”täysin terveitä ja sukurasituksesta vapaita lapsia” ehdotettiin ottolapsiksi. Perimän pelättiin vaikuttavan lapseen negatiivisesti, ja adoptionhakijoita oli vähän suhteessa lasten määrään. (Adoptioperheet 2004/14.) Lasten sopivuutta ottolapsiksi arvioitiin käytännössä 1960-luvulle saakka (Kauppi

& Rautanen 1997). Yhdistykseltä pyydettiin 1940-luvun alussa yhä useammin apua vastasyntyneiden sijoittamisessa adoptiolapsiksi, sillä adoptiokodin löytäminen aivan pienelle lapselle oli tuolloin lähes mahdotonta. Lisäksi viranomaiset eivät pitäneet alle puolivuotiaiden lasten sijoittamista oikeana, koska niin pienten lasten fyysisestä ja henkisestä kehityksestä ei voitu antaa arviota. (Kauppi & Rautanen 1997, 101.)

Sotien aikaan Suomesta siirrettiin arviolta 70000 lasta Ruotsiin ja Tanskaan. Näistä sotalapsista osa adoptoitiin tai he jäivät muutoin pysyvästi uuteen kotimaahansa. Vuonna 1940 perustettiin erillinen Pelastakaa Suomen Lapset organisaatio, joka keskittyi sodassa orvoiksi tai kodittomiksi jääneiden lasten ja perheiden asioihin. Järjestö oli lähellä Koteja Kodittomille Lapsille ry:tä, mihin se yhdistyi vuonna 1945. Järjestön nimeksi tuli Pelastakaa Lapset ry. (Kauppi & Rautanen 1997, 91–92, 99–102, 115; Parviainen 2003, 27). Pelastakaa Lapset ry oli alusta alkaen yhteistyössä vuonna 1945 perustetun Ensi Kotien Liiton kanssa kasvatus- tai adoptiovanhempien saamiseksi sellaisille lapsille, joiden äidit eivät syystä tai toisesta voineet pitää lastaan (Pulma 1987, 233).

1950-luvulla adoptiolasten kysyntä jatkoi kasvuaan, varsinkin aivan pienten lasten, mutta lasta toivovia perheitä oli kuitenkin vähän suhteessa perheitä tarvitsevien lasten lukumäärään. Adoptioon liitettiin vielä sitkeästi hyvän tekemisen luonne, jonka mukaan adoptiovanhemmat pelastavat lapsen kurjuudelta, vaikka päävaikuttimena adoptioon on ollut näiden oma tarve saada lapsi. Itsestään selvänä pidettiin antiikin ajoilta periytyvää käsitystä, jonka mukaan lasta haluavalla perheellä on oikeus valita kodittomien lasten joukosta niin fyysiseltä terveydeltään kuin sosiaaliselta taustaltaan mahdollisimman ”virheetön” lapsi. Ennakkoluuloiset asenteet aviottomia äitiä kohtaan säilyivät kauan ja äidin moraalittomuuden periytymistä pelättiin. Samalla kun yhteiskunnassa paheksuttiin aviottoman lapsen saamista, paheksuttiin myös lapsen luovuttamista pois. (Kauppi & Rautanen 1997, 158, 163, 165.) Elina Rautasen (1975, 3–4) mukaan näihin asenteisiin on oletettavasti perustunut käytäntö, että lapsen äidin tai vanhempien toivomuksia tai mielipidettä ei kysytty lasta sijoitettaessa tai ottovanhempia valittaessa.

Matti Kaupin ja Elina Rautasen (1997, 165) mukaan adoptioperheiden sosiaalinen asema ja varallisuus määrasivät sen, voiko perhe saada adoptiolapsen, vaikka varsinaisia kirjallisia merkintöjä asiasta ei ole. Vasta kun Pelastakaa Lapset ry:n sosiaalityöntekijöiden kokemus ja ammatillinen osaaminen vahvistuivat, he nostivat merkitykselliseksi selvittää lasta toivovien aviopuolisoiden edellytyksiä ja valmiuksia adoptiovanhemmuuteen.

Toisin kuin biologiset vanhemmat, joiden päätös saada lapsia on yksityinen asia, adoptioperhe joutuu alussa kääntymään viranomaisten puoleen (Andersson 2010, 130). Adoptiovanhemmaksi tullakseen hakijan täytyy ensin tulla itse valituksi, jotta voisi saada adoptiolapsen. Lapsen saaminen riippuu siitä, onko adoptioija arvioitu vanhemmuuden ja lapsen saamisen arvoiseksi (Melosh 2009, 222).

Aina 1960-luvulle asti adoptioon luovutetun lapsen biologiset vanhemmat jäivät adoptioprosessissa taustalle. Työskentely heidän kanssaan oli vähäistä. Elina Rautasen (1975) mukaan tunnusomaista oli, että vierasadoptio irrotti lapsen juuriltaan häivyttämällä samalla hänen menneisyyttään. Sen sijaan, että perheiden välille olisi muodostunut siteitä kuten usein sukulaisia adoptoitaessa, adoptio katkaisi lapsen kaikki siteet menneisyyteen. Järjestelyllä pyrittiin vahvistamaan adoptiovanhempien liittymistä lapseen. Tarkoituksena saattoi olla myös syntymä-äidin sekä lapsen suojeleminen ympäristön mahdollisilta reaktioilta. (Rautanen 1975, 3.) Siirtymä adoptioperheeseen aloitti lapsen elämässä uuden vaiheen: hän sai uudet vanhemmat, uuden suvun ja sukunimen sekä uuden sosiokulttuurisen ympäristön.

Vuosittain 1950- ja 1960-luvulla vahvistettiin tuomioistuimissa aikuisten ja lasten adoptioita noin 500–600 (Parviainen 2003, 28). Yksityisellä adoptio toiminnalla on ollut pitkä perinne Suomessa. Lapsensa adoptioon luovuttavat äidit saattoivat ilmoittaa asiasta muun muassa sanomalehdissä. Esimerkiksi vuonna 1974 Suomessa adoptioitiin kotimaisiin vierasperheisiin 486 lasta, joista 42:n adoption oli hoitanut yksityishenkilö, kuten 18:n samana vuonna ulkomaille sijoitetuistakin. (Rautanen 1975, 16.) Myös Pelastakaa Lapset ry sijoitti suomalaisia lapsia ulkomaisiin adoptioperheisiin, esimerkiksi 1960-luvulla 85 lasta, koska Suomessa ei ollut riittävästi adoptiolapsia toivovia perheitä, eikä tässä maassa kriittisyys lasten taustaa kohtaan ollut vielä silloinkaan hävinnyt. (Kauppi & Rautanen 1997, 201–203.) Vielä 1970-luvulla suomalaisia lapsia adoptioitiin ulkomaille, lähinnä Ruotsiin ja Tanskaan, ja Suomi oli vuonna 1971 YK:n tekemän kyselyn mukaan sodista toipuvien Etelä-Korean ja Vietnamin jälkeen kolmanneksi suurin lapsia ulkomaille luovuttava maa (Adoptioperheet 2004/14). Heikki Parviaisen (2014, 26) mukaan adoptioihin aina 1960-luvun alkuun saakka liittynyt lasten soveltuvuuden arviointi on mahdollisesti ollut yhtenä taustatekijänä suomalaisten lasten adoptioissa ulkomaille. Kun Suomessa ei kaikille adoptioon tarjotuille lapsille löytynyt adoptiojää ja sijaisperheistä oli pulaa ja kun ulkomailla oli tarjolla adoptioperheitä, adoptiosta ulkomailla tuli kotimaisen laitoshoidon vaihtoehto näille lapsille. Asiaa ei ole kuitenkaan tutkittu, joten Heikki Parviainen (mt.) pitää päätelmää epävarmana.

Aviottomien lasten yhteiskunnallinen ja yksityisoikeudellinen asema nousi maassamme vilkkaan keskustelun kohteeksi 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Taustalla vaikutti 1960-luvun arvomurros sekä kansainväliset paineet. Panu Pulma (1987, 230) viittaa YK:n teettämään, vuonna 1967 julkaistuun arviointiin, jossa Suomi osoittautui yhdeksi Euroopan takapajuisimmista maista koskien aviottomien lasten asemaa, ja tilanne helpottui vasta 1970-luvun puolivälin jälkeen. Yhteiskunnallisen ilmapiirin muuttuminen maassamme vapaammaksi ja sallivammaksi avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia kohtaan, ehkäisymenetelmien kehittyminen ja käytön leviäminen sekä raskauden keskeytyksen (Laki raskauden keskeyttämisestä 239/1970) mahdollistuminen johtivat siihen, että adoptioon sijoitettavien lasten lukumäärä

laski huomattavasti 1980-luvulla edellisen vuosikymmenen määriin verrattuna. Niin sanottuja ei-toivottuja lapsia syntyi aikaisempaa vähemmän (Varilo 1993, 11).

Yksinhuoltajien tilannetta kohensi lisäksi sosiaaliturvan kehittyminen (Parviainen 2003, 76). Päivähoitolain (36/1973) voimaan astuminen lisäsi monien yksinhuoltajien mahdollisuuksia huolehtia itse lapsestaan. Useimmat lapsensa adoptoitavaksi luovuttaneista äideistä kuuluivat pienituloisten ryhmään. Aviottomat äidit alkoivat olla yhä haluttomampia luovuttamaan lapsiaan adoptioon. Pelastakaa lapset ry sijoitti enää alle sata adoptiolasta vuodessa, ja kunnat sijoittivat lapsia jokseenkin saman verran. (Pulma 1987, 233.)

Muuttunut tilanne pidentäsi adoptiolasten odotusaikaa ja käsitys adoptioprosessin luonteesta alkoi muuttua. Useat adoptiolasta toivovat pariskunnat joustivat vaatimuksissaan lapsen iästä ja ominaisuuksista. 1970-luvulla alettiin adoptoida myös leikki- ja kouluikäisiä sekä vammautuneita lapsia ja 1980-luvulla myöskin vierasmaalaisia lapsia. Lapset eivät tulleet perheisiin ”tabula rasoina”, vaan heistä jo monet muistivat biologiset vanhempansa. (Kauppi & Rautanen 1997, 159.) Adoptiolasta hakevien pariskuntien ensisijaisena vaikuttimena adoptiohaluun oli lapsettomuus. Halua tehdä hyvää ei ilmaistu juuri lainkaan adoptiolapsen toivomisen taustalla enää 1970-luvulla. Lainsäädäntötyössä pidettiin tärkeänä asettaa lapsen etu ensisijalle. (Rautanen 1975, 5–6.)

Muutokset lainsäädännössä lapseksiottamisesta 1980-luvulla

Vuonna 1974 asetettiin työryhmä valmistelemaan uutta lastensuojelulakia. Samanaikaisesti uudistusta käsittelevän työryhmän kanssa valmisteltiin oikeusministeriössä uutta ottolapsilakia. (Kauppi & Rautanen 1997, 230–231.) Laki lapseksiottamisesta (32/1979) ja asetus lapseksiottamisesta (818/1979) astuivat voimaan vuoden 1980 alussa. Edellinen ottolapsilaki ja siihen sisältynyt heikon adoption periaate eivät olleet tuolloin enää ajanmukaisia, ja suhtautuminen lapsen oikeuksiin oli muuttunut. (Parviainen 2003, 68.) Uudessa laissa adoptio määriteltiin lapseksiottamiseksi, jonka tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde lapseksiotettavan ja lapseksiottajan väliseksi. Lapseksiottaminen vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä (mt.). Alaikäisen lapsen lapseksiottaminen voitiin virallistaa, mikäli sen todettiin olevan lapsen edun mukaista ja oli syytä olettaa, että lapsi tulee saamaan hyvän hoidon ja kasvatuksen. Lähtökohta oli adoptiolapsen oikeuksien vahvistaminen asettamalla hänet täysin oman lapsen asemaan. Tämä vahvisti osaltaan myös adoptiovanhempien asemaa. Laki saattoi voimaan vahvan eli purkamattoman adoption. Se katkaisi kaikki juridiset siteet lapsen ja hänen biologisten vanhempiensa ja sukulaistensa välillä.

Uusi adoptiolainsäädäntö on nähty osana laajempaa perhepoliittisen lainsäädännön kehitystä (Parviainen 2003, 68). Merkittävänä uutena asiana laki sisälsi määräykset pakollisesta ottolapsineuvonnasta niin lapsensa adoptiolapseksi antamista harkitseville vanhemmille kuin lasta toivoville henkilöille. Ottolapsineuvonnan an-

taminen kuului sosiaalihuoltolain (710/1982) mukaan kunnan järjestämisvastuulle. Lapsen kuulemiselle säädettiin ikärajaksi 12 vuotta ja tätä nuorempien mielipide tuli ottaa huomioon lapsen kehitystason mukaisesti. Neuvonnan antajia olivat kunnan sosiaalihuollon toimielimet sekä ottolapsitoimistot, jotka olivat saaneet luvan harjoittaa ottolapsitoimintaa sosiaali- ja terveysministeriöltä. Syntymä-äidille annettiin 12 viikon harkinta-aika lapsensa adoptioon luovuttamiseen. Lakiin lisättiin pykälä, jonka mukaan lapsen ottamisesta ei saanut maksaa korvausta. Lain mukaan myöskin yksinäinen henkilö voi saada adoptiolapsen, joskin adoptiotyössä painotettiin lapseksiottamista ennen kaikkea keinona ratkaista avioparien lapsettomuusongelma. Avioliitonomaisissa suhteissa eläville laki ei myöntänyt adoptio-oikeutta. (Laki lapseksiottamisesta 32/1979.)

Jo 1960-luvun alusta lähtien yhä useammat aikuiset adoptoidut olivat alkaneet kääntyä sijoittajien puoleen keskustellakseen alkuperästään ja olosuhteista, jotka olivat johtaneet heidän adoptioonsa. Tilanteissa, joissa adoptoitu halusi tavata syntymävanhempansa, sijoittaja toimi välittäjänä. Uutena palveluna lakiin kirjattiin *jälkipalvelu*. Se on ottolapsineuvonnan antajan tarjoamaa apua ja tukea adoptioon liittyvissä asioissa lapselle, hänen biologisille vanhemmilleen, adoptiovanhemmille sekä mahdollisille sisaruksille jopa vuosia tai vuosikymmeniä lapseksi ottamisen jälkeen. (Varilo 1993, 10.) Lakimuutoksen seurauksena lapsen biologisista vanhemmista alettiin kirjata aikaisempaa tarkempia tietoja. Lapsensa adoptoitavaksi luovuttavien vanhempien osallisuutta adoptiossa lisättiin niin, että heillä oli mahdollisuus esittää adoptioperhettä koskevia toivomuksia lapsensa sijoituksessa. (Kauppi & Rautanen 1997, 163, 231.)

Adoptiolaisissa kriminalisoitiin adoptiota koskeva julkinen ilmoittelu. Tällä haluttiin lopettaa suomalaisten lasten adoptointi ulkomaille, mikä oli käytännössä hiipunut jo ennen lain voimaan tuloa. (Parviainen 2003, 75.) 1980-luvulla suomalaisia lapsia luovutettiin adoptioon aikaisempaa vähemmän ja usein adoptiolasta toivovat pariskunnat päätyivät sijaisperheiksi. Osa näistä sijaislapsista adoptoitiin myöhemmin. Epäsuhta adoptiolasta toivovien ja adoptoitavien lasten välillä oli kääntynyt 1990-luvun alkuun tultaessa päinvastaiseksi 1970-luvun tilanteeseen verrattuna. (Adoptioperheet 2004.) Heikki Parviaisen (2003, 74) mukaan huomattavaa on, että vahvaan adoptioon siirtymisen taustalla monissa maissa on ollut kotimaiseen adoptioon luovutettujen lasten määrän väheneminen.

Kansainvälistä adoptiota koskevat säädökset sisällytettiin 1.5.1985 voimaan tulleen ottolapsilakiin (Laki 153/1985; Asetus 154/1985; Asetus 155/1985). Säännöstö antoi puitteet, joiden varassa adoptiotoimintaa pystyttiin kehittämään (Parviainen 2003, 75). Kansainväliseen adoptioon liittyviin kustannuksiin on voinut saada adoptiotukea 1.12.2002 lähtien Kansaneläkelaitokselta (<http://www.Kela.fi>). Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta perustettiin ja käytännön adoptiotoiminta jäi järjestöjen ja kuntien vastuulle. Laki merkitsi käännettä suomalaisessa adoptiotoiminnassa ja kansainvälisten adoptioiden määrä

lähti kasvuun, mutta vuodesta 2005 lähtien se on vähentynyt. Syiksi kansainväliseen adoptioon tarjolla olevien lasten määrän vähenemiseen on esitetty muiden muassa yleisen elintason nousu adoptioon luovuttavissa maissa ja vastaavat muutokset niissä, kuin mitä tapahtui Suomessa 1970-luvulla. (Parviainen 2014.) Seuraavassa taulukossa on tilastotietoja adoptioiden määrästä Suomessa viimeiseltä kymmeneltä vuodelta.

Taulukko. Perheen ulkopuolelta adoptoitujen lukumäärät eriteltyinä syntymämaan mukaan sekä lisäksi perheensisäisesti adoptoitujen lukumäärät vuosina 2010–2019.

vuosi	kotimaiset (ei perh.sisäiset)	ulkomaiset (ei perh.sisäiset)	yhteensä (ei perh.sisäiset)	perheensisäiset (koti- ja ulkomaiset)
2010	62	176	238	247
2011	57	199	256	209
2012	68	180	248	218
2013	88	144	232	227
2014	63	136	199	246
2015	48	109	157	250
2016	75	59	134	221
2017	57	82	139	257
2018	77	66	143	261
2019	67	60	127	243

Lähde: Tilastokeskus 2020.

Suomessa tuli mahdolliseksi rekisteröidyssä parisuhteessa elävän perheen sisäinen adoptio 1.9.2009, kun eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 391/2009 9 §:n muuttamisesta hallituksen esityksen HE 198/2008 vp. pohjalta. Esityksen keskeisenä tavoitteena oli parantaa rekisteröityjen parien perheissä elävien lasten oikeudellista asemaa ja siten edistää heidän etuaan. Suomen lainsäädännön mukaisesti avioliitossa samaa sukupuolta olevilla pareilla on vuodesta 2016 ollut oikeus adoptoida niin sisäisesti kuin ulkoisesti (Laki avioliittolain muuttamisesta 249/2016).

Uusin ja edelleen voimassa oleva adoptiolaki (22/2012) astui voimaan 1.7.2012. Käsite lapseksiottaminen korvattiin käsitteellä adoptio. Lain tarkoituksena on vahvistaa lapsen näkökulmaa adoptiossa ja edistää lapsen edun toteutumista. Laki sisältää uudet säännökset avoimesta adoptiosta eli adoptiolapsen oikeudesta pitää yhteyttä aikaisempiin vanhempiinsa adoption jälkeen. Edellytyksenä on, että adoptiovanhemmat sopivat yhteydenpidosta aikaisemman vanhemman kanssa.

Lain avulla on pyritty mahdollistamaan entistä enemmän myös suomalaisten isompien lasten mahdollisuus saada adoptiokoti. Kansainvälisen adoption kautta

suomalaisperheet ovat adoptoineet vauvaiän ohittaneita lapsia. (Parviainen 2014, 27.)

Adoptiolain (22/2012) myötä erot adoptiolapsen ja biologisen lapsen oikeudellisessa asemassa vähenevät. Ennen vuotta 1980 adoptoiduilla henkilöillä on jatkossa samanlainen oikeus perintöön adoptiovanhempiansa ja näiden sukulaisten jälkeen kuin biologisilla lapsilla. Uuden lain voimaantulon jälkeenkin ennen vuotta 1980 adoptoidut henkilöt kuitenkin pääsääntöisesti perivät edelleen myös biologiset sukulaisensa.

Adoptiolain (22/2012) mukaan Suomen ratifioima Haagin yleissopimus lastensuojelusta ja yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa edellyttää adoptioiden toteutumista viranomaisten välityksellä. Alaikäisen lapsen adoptioon tarvitaan adoptiolautakunnan lupa niin kansainväliseen adoptioon kuin myös silloin, kun adoptio tapahtuu kotimaasta. Palveluntantajina toimivat Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, Pelastakaa Lapset ry ja Interpedia ry.

Adoptio ja lastensuojelu

Lastensuojelulainsäädäntö ja adoptioita säätelevä lainsäädäntö ovat aikoinaan läheneet yhdessä kehittymään, vaikka ne ovat kehittyneet erikseen ja adoptiota on käytännössä sovellettu lastensuojelun toimenpiteenä erittäin harvoin (Pösö 2003, 152). Huostaanottopäätöksen myötä lapsi siirtyy sijaishuoltoon, vaikka lapsen huoltajuus pysyy vanhemmilla. Periaatteellisella tasolla perhe- tai laitoshoido ei voi olla lapselle pysyvä, vaan huostaanoton tavoitteena on lapsen palaaminen vanhempiansa kasvatettavaksi. (Laine & Pösö & Ujula 2018, 200.)

Adoptioprosessin keskeinen osa on adoptioneuvonta, jota saavat antaa kuntien sosiaalihuollon toimielimet sekä adoptiotoimistot, jotka ovat saaneet neuvontaan Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston luvan. Adoptioneuvonta on osa lastensuojelun käytänteitä ja sillä on tärkeä rooli adoptiovanhemmaksi tulemisessa. ”Adoptioneuvontaa antavan henkilön on oltava adoptioasioihin perehtynyt sosiaalityöntekijä, jonka tehtävä on kaikissa adoptioon liittyvissä kysymyksissä valvoa lapsen etua sekä neuvoa, auttaa ja tukea lasta, lapsen vanhempia, adoptionhakijaa sekä muita henkilöitä, joiden suostumus adoptioon vaaditaan. Sosiaalityöntekijän velvollisuus on seurata sijoituksen onnistumista. Ammatillisen vallankäytön perustana on lapsen etu.” (Opas adoptioneuvonnan antajalle 2013.)

Huoltajien suostumus on edellytys adoptiolle Suomessa, ja adoptioneuvonta on prosessi, jossa suostumus ilmaistaan (Laine ym. 2018, 205). Sosiaalityöntekijällä on vastuu määrittää adoptiovanhemmiksi hakevien soveltuvuus vanhemmiksi, jolloin hänen tehtävänäään on suositella tai olla suosittelematta perhettä adoptioperheeksi (Mäkipää 2006, 195). Lakisääteisen adoptioneuvonnan käyttäminen ja antaminen ovat edellytyksenä adoption vahvistamiselle. Samalla selvitetään myös adoption hakijan vanhemmuutta koskevia edellytyksiä, odotuksia, motiiveja, taloudellista tilannetta, parisuhdetta ja muita vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä. Neuvonnalla

pyritään varmistamaan adoptiolapsen turvallisuus ja etu. (Mt.) Kun adoptio on vahvistettu, adoptiolasta pidetään adoptiovanhempien eikä aikaisempien vanhempien lapsena, jollei erikseen muuta säädetä tai adoption luonteesta muuta johdu (Adoptiolaki 22/2012 § 18).

Suomalaisessa yhteiskunnassa perheen perustaminen nähdään yksityisenä ja lastensuojelu julkisena asiana (Eriksson 2016). Adoptiossa korostetaan psykologisen vanhemmuuden tärkeyttä ja siihen liittyvää pysyvän juridisen, sosiaalisen ja arkisen vanhemmuuden merkitystä (Pösö 2003, 152–153). Pysyvyyden korostaminen näkyy myös lastensuojelupoliittisissa kannanotoissa (Hytönen ym. 2016). Suomessa on käytössä niin kutsuttu *palveluorientoitunut lastensuojelujärjestelmä*, jossa adoption ei periaatteessa turvauduta tilanteissa, joissa lapsen ottaminen huostaan olisi lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaista (Laine & Pösö & Ujula 2018, 199). Tutkimukseeni osallistuneiden viidentoista adoptoidun narratiiveissa ei ollut viittauksia lastensuojeluun. Kahden kertojan elämäntilanteesta 1950-luvulta oli kyllä tunnistettavissa tarve lastensuojelun palveluille heidän etunsa turvaamiseksi.

Sen sijaan niin kutsutuissa *suojelupainotteisissa järjestelmissä* adoptiota käytetään silloin, kun lapsen tuen tarve kodin ulkopuoliseen tukeen arvioidaan pitkäaikaiseksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Englannissa voidaan ryhtyä adoptioon jopa vastoin vanhempien tahtoa. Näissä maissa ratkaisua perustellaan sillä, että adoptio luo edellytykset lapsen kehitykselle tärkeiksi nähdylle pysyville perhesuhteille, koska se siirtää lapsen huolenpidon viranomaisen vastuulta adoptioperheelle. (Mt.) Yhdysvalloissa on 2000-luvun alussa tapahtunut lasten adoptioiden dramaattinen muutos sijaishuollosta adoptioon (Fisher 2003, 343).

3 ADOPTIO KULTTUURISTEN KERTOMUSTEN KENTÄSSÄ JA TUTKIMUKSEN AIHEENA

3.1 Adoptio vanhassa tarustossa ja kirjallisuudessa

Vuosisatoja adoptio on liitetty eksistentiaalisiin kysymyksiin. Se sisältää kysymyksiä niin lapsen kuin aikuisenkin oikeuksista, elämän merkityksestä, yhteyksistä ja kuulumisesta sekä geneettisistä että tunnesiteistä. Ilmiö esiintyy teimana näytelmissä, kirjallisuudessa, elokuvissa, televisiossa ja muissa medioissa. Monissa kulttuureissa on kautta aikojen kerrottu tarinoita hylätyistä lapsista sekä saduissa että myyteissä. Tarinat ovat kerranneet sitä, miten ihmiset tai eläimet ovat pitäneet huolta hylätyistä lapsista. Ihmiset, joiden elämä ei henkilökohtaisesti liity adoptioon, saavat usein pääasiallisen vaikutelmansa aiheesta näistä lähteistä.

Klassisia myyttejä ovat raamatun kertomus Mooseksesta hebrealaisessa, Oidipuksesta kreikkalaisessa ja Romuluksesta ja Remuksesta roomalaisessa kulttuurissa (Matwejeff 2004, 9; Palacios & Brodzinsky 2010, 1). Myytit kertovat adoptiosta ja sen kyvystä aktivoida ihmisten mielikuvitusta. Kokemuksena adoptio koskettaa universaaleja inhimillisiä teemoja hylkäämisestä, vanhemmuudesta, seksuaalisuudesta, identiteetistä ja kuulumisen tunteesta. Mytologioissa ja kansantaruiissa adoptio esitetään usein tapana pelastaa lapsi vanhemmilta, jotka eivät pysty suojelemaan häntä vahingolta, tai vanhemmilta, jotka voivat itse vahingoittaa lasta. Yleinen teema näissä varhaisissa kertomuksissa on, että vaikka adoptio mahdollistaa turvallisen kasvatuksen, se ei estä adoptoidun tarvetta selvittää alkuperäänsä (Reitz & Watson 1992, 3).

Läntisessä traditiossa ensimmäinen tallennettu adoptiokertomus on Mooseksen poikkikulttuurinen adoptio, jossa hallitsevaan luokkaan kuuluva, todennäköisesti naimaton nainen adoptoi alistetusta kansasta imeväisikäisen lapsen. Syntymäperhe kaitsi lasta siihen asti, kunnes lapsi löydettiin.

Salaisuutta varjeltiin adoptiossa osittain pitämällä syntymävanhempien identiteetti adoptiovanhemmalta salassa. Adoptiovanhemman motiivi oli myötätunto, syntymävanhemman motiivi oli tarve löytää koti lapselleen. Monella tapaa tämä ensimmäinen tallennettu adoptio tavoittaa adoption ainekset kautta aikojen. (Triseliotis ym. 1997, 3.) Raamatun Mooseksen tarinaa muistuttava juonen idea köyhän lapsen päätymisestä kasvatettavaksi hallitsijan hoviin on siirtynyt moniin myyttisiin aineistoihin ja satuihin. Lasten hylkääminen näissä tarinoissa tuotti usein sosiaalista nousua ja jälleennäkemisiäkin koettiin, vaikka näin tapahtui todellisuudessa harvoin. (Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013, 109.)

Tunnettu adoptioelämän kuvaus kirjoitettiin Kreikassa noin 2400 vuotta sitten antiikin kreikkalaisen Sofokleen (496–406 eaa) näytelmässä Kuningas Oidipus noin 429 eaa (Paton 1968). Sofokles käsittelee draamassa adoptiosuhteeseen liittyviä ongelmia, jotka ovat edelleenkin ajankohtaisia. Narratiivinen teoria on tunnistanut Oidipuksen tarinan – hänen totuuden etsintänsä vanhemmistaan ja uskonsa kielin kertoa tämä totuus – paradigmana itse tarinan kertomisesta. (Homans 2006, 5.) Tämä läntisen kulttuurin avainnarratiivi on kertomus adoptiosta, kätkeystä mutta selvästi nähtävissä olevasta salaisuudesta (mt.). Tarinassa Oidipus muistelee outoa tapahtumaa nuoruudessaan: ”Eräässä juhlassa muuan mies puhui sekavia nousuhumalassaan. Huudahti, että en ole isäni poika. Kuinka joku mies ei ole isänsä poika?” Oidipuksen kertoma muisto tuo julki adoption perusparadoksin, vanhemmuussuhteen, joka ei ole biologinen ja pakottaa joko uudelleen määrittelemään vanhemmuuden tai määrittelee adoptiosuhteen keinotekoiseksi. (Novy 2005, 1.)

Adoptiota koskevat julkaisut viittaavat usein adoptoituun Oidipukseen (Lifton 1975; Sants 1964; Homans 2006; Novy 2005). Tutkijat ovat useimmiten ohittaneet adoptioteeman ja työstäneet Sigmund Freudin näkemystä Oidipus-tarinasta vertauskuvana tiedostamattomasta, lapsuudesta peräisin olevasta toiveesta (Novy 2005, 38). Useimmille lukijoille Oidipuksen joutuminen hylätyksi ja ”sinetöidyt asiakirjat” adoptiosta jo sinänsä muodostavat tapahtumaketjun, joka johtaa hänet tekemään kuuluisat rikoksensa. Oidipus-tarinan juonen mukaan vanhemmuus on genetiikassa, joka määrää yksilön identiteetin. Marianne Novy (mt.) kiinnittää huomiota siihen, että Oidipus-draamaa ei ole tarkasteltu kaksoisvanhemmuuden teemasta käsin. Margaretha Homans (2006, 5) tukeutuu J. Hillis Milleriin (1998), joka lukee Kuningas Oidipusta siitä näkökulmasta, että totuutta ja alkuperää ei voi saavuttaa. Kuitenkin adoptoidut, mukaan lukien Oidipus, ovat vakuuttuneita, että alkuperä on olemassa.

Myyteissä ja kirjallisuudessa kadonneita lapsia ja kadonneita vanhempia ympäröivä salaperäisyys on ikuinen ja voimakas teema. Claes Anderssonin (2004, 124) mukaan tarinat voivat olla avain ihmisen perusasioiden ymmärtämiseen. Totuus ja fiktio, todellisuus ja sen salaaminen ovat vastakohtia, joita on mahdoton paeta adoption kirjallisessa ja historiallisessa tarkastelussa.

Kulttuuriset tarinat eivät tuo adoptioon osallisille yksinkertaista ratkaisua. Alkuperästä vaikenemisen käytäntö on ollut pitkään osa adoptioprosessia. Jo Hammurabin laki (n. 1760 eaa) sääti, että adoptoidun kieli leikattaisiin irti, jos hän paljastaisi, ettei ole perheen biologinen lapsi. Lisäksi laki esitti, että jos adoptoitu pyrkii etsimään biologista alkuperäänsä, hänet sokaistaan. (Krueger & Hanna 1997, 196.)

3.2 Adoptio uuden ajan kirjallisuudessa

Kirjallisuuden ja englannin kielen professorin ja itse adoptoidun Marianne Novyn tutkimuksellinen mielenkiinto on kohdistunut erityisesti adoptiokirjallisuuteen. Kirjassaan *Reading Adoption: Family and Difference in Fiction and Drama* Novy (2005, 25–31) lukee Sofoklesta, William Shakespearea, George Eliotia, Charles Dickensia ja Barbara Kingsolveria analysoiden fiktion vaikutuksia yleisiin käsityksiin adoptiovanhemmista, adoptoiduista ja syntymävanhemmista. Kirjallisuudessa sekä saduissa ja kansantaruiissa monet adoptoidut löytävät identiteettinsä kohdatessaan syntymävanhempansa. Useissa tunnetuissa romaaneissa juoni kääntyy määrittelemään vanhemmuutta (Novy 2005, 1–2).

Marianne Novy (2005, 25–31) avaa henkilökohtaisia kokemuksiaan adoptoituna suhteessa klassisesta kirjallisuudesta analysoimiinsa adoptionarratiiveihin, kulttuurisiin myytteihin ja sosiaalihistoriaan. Ihmiset vastaavat maailmaan usein osin asenteilla, jotka he tiedostamattaan ovat ammentaneet kulttuurisista tarinoista. Analysoimalla kirjallisuudessa vallitsevia käsityksiä tai tarjoamalla toisenlaisia tapoja lukea niitä voi auttaa ihmisiä punnitsemaan erilaisia mahdollisuuksia nähdä itsensä ja muita ihmisiä, esittää Novy. Adoptiosta kirjoittamalla hän toivoo myös voivansa vähentää sellaista yksinäisyyttä, millaista itse koki lapsuudessaan adoption ollessa aiheena tabu. ”Toiset ihmiset eivät ymmärrä,” Novy kertoo adoptioäitinsä ohjanneen häntä. Tutkija ymmärsi jo varhain, että heidän perheensä erosi muista perheistä tavassa muodostaa perhe, ja siksi hän oli erilainen. Koska tästä ei ollut lupa puhua toisille, hänen erilaisuutensa ei voinut olla hyvänlaista erilaisuutta.

Kirjallisen tradition taustalla on ajatus adoptiosta fiktiona, kun taas biologinen perhe on ilmaistu aitona, kuten esimerkiksi Oidipus-tarinassa ja Shakespearen näytelmässä *Winter’s Tale* (1623). Kun Oidipukselle selvisi, että hänen kasvatusvanhempansa eivät olleet hänen alkuperäisiä vanhempiaan, ei näillä vanhemmilla tarinan mukaan ollut enää merkitystä hänelle. Shakespearen *Winter’s Tale* päättyy onnellisemmin kuin Oidipus-tarina, mutta myös tässä tarinassa adoptoitu jättää adoptioperheensä löytäessään syntymävanhempansa. Kaikissa näissä tarinoissa ja myyteissä hylätty lapsi on keskeinen hahmo. Marianne Novyn (2005, 2) mukaan näistä näytelmistä on harvoin keskusteltu adoption osalta verrattuna siihen, kuinka paljon kulttuurinen tieto näistä juonista on myötävaikuttanut monien adoptioperheen pelkoon, että he eivät selviydy siitä, että heidän adoptiolapsensa on kontaktissa syntymävanhempansa kanssa. Yhdysvalloissa tämä on epäsuorasti vaikuttanut jopa lakiin adoptoitujen syntymärekisterien sulkemisesta.

Sellaisissa Novyn (2005, 1–2) käsittelemissä novelleissa kuin Georg Eliotin (1861) *Silas Marner*, Charles Dickensin (1838) *Oliver Twist* sekä Barbara Kingsolverin (1988) *The Bean Trees* tarinoiden juoni päättyy vahvistamaan vanhemmuuden merkitystä pikemminkin käyttäytymisen kuin biologian perusteella. Suuntaus kohti ei-perinteisen vanhemmuuden hyväksymistä näissä novelleissa on samansuuntainen

monien nykyaikana vaikuttavien antropologien väittämien kanssa. Näiden mukaan ei ole tärkeintä pitää erillään fiktiivinen ja autenttinen sukulaisuus, vaan on tarpeen ymmärtää, että kaikki sukulaisuus on fiktiivistä, sillä kaikki instituutiot rakentuvat sosiaaliselle sopimukselle. Myytit heijastavat kulttuurista uskoa perheestä. (Novy 2005, 1–5.) Näiden näytelmien juonet (esimerkiksi *Winter's Tale*) ovat osaltaan rohkaisseet adoptoituja unelmoimaan siitä, että alkuperäisperheen kohtaaminen paljastaisi heille, keitä he ovat. Novy kertoo itse aikoinaan identifioituneensa tällaisten tarinoiden juoniin. Hän uskoi vuosia, että hänen adoptiovanhempansa ovat erottaneet hänet ihmisistä, jotka ymmärtäisivät häntä kaikkein parhaiten. (Mt.)

Adoptiokäytännöt ovat muuttuneet monin tavoin Novyn lapsuuden ajoista, mutta yhä on ihmisiä, joille adoptio on hankala aihe heidän elämässään. Tavanomaiset asenteet adoptioon ovat yleensä stereotyyppisiä ja usein mediasta omaksuttuja. Novylle adoptiosta kirjoittaminen avasi uuden tavan ajatella yhteyttä adoptiokirjallisuuden muodon syntymisen ja henkilökohtaisen identiteetin muotoutumisen välillä.

Julkisessa keskustelussa on ollut vallalla kaksi yksinkertaista käsitystä adoptiosta. Toisen näkemyksen mukaan vain adoptiosukulaisuudella on merkitystä ja toisen näkemyksen mukaan vain syntymäsukulaisuus on tärkeä. On tarjottu myös kolmatta näkökulmaa. Sen mukaan molemmat voivat olla tärkeitä, mutta mahdollisesti eri tavoin, ja tärkeys riippuu olosuhteista, sillä adoptoiduilla on mahdollisuus valita ja muodostaa identiteettinsä ja perhesuhteensa. Tämä lähestymistapa ei ole laajalle levinnyt. Marianne Novy (2005, 35) on pyrkinyt kirjoituksissaan avaamaan laajemmin kuvaa sukulaisuudesta juuri kolmannelle näkökulmalle tarkasteltuna. Lapsella voi olla kaksi todellista äitiä ja kaksi todellista isää. Tämä näkemys ylittää länsimaisen eksklusiivisen perhemallin, mikä ei sisällä kahta äitiä. ”Näkemyistä eksklusiivisesta perhekäsityksestä haastaa ajassamme nyt sitä eri suuntiin vetävät muutospaineet, kuten eroperheet, uusperheet, adoptiot sekä luovutettujen sukusolujen kautta syntyneiden perheiden ja samaa sukupuolta olevien puolisojen perhekokoonpanot.” (Castrén & Högbäck 2014, 107, 106.)

Adoptio on noussut tärkeäksi kirjallisuudessa, koska adoptiojuonet dramatisoivat kulttuurisia jännitteitä perheen määrittelyssä ja perinnöllisyyden painoarvoa (Novy 2005, 6). Adoption kuvaaminen on tapa tutkia, mitä on perhe.

3.3 Myytit syntymä-äideistä ja adoptioäideistä

Eräs keskeisistä adoptioon kiinnittyvistä myyteistä on myytti syntymä-äideistä ja adoptioäideistä. Myyteissä esiintyvä toistuva aihe on, kuka on lapsen ”oikea” äiti. Syntymä-äiti ja adoptioäiti ovat paradoksaalisia, oksymoronisia¹ sanoja kontekstissa,

1 Oksymoron (kr. *ὀξύμωρος*) on kielellinen ilmaus, jossa sanojen merkityksien välillä on ainakin näennäinen ristiriita, esimerkiksi ”jäättävä polte.”

jossa ”oikeaksi” äidiksi määritetty nainen, jolla on geneettinen yhteys lapseensa. Tätä yhteyttä ei voi katkaista eikä keinotekoisesti luoda. Toisaalta äiti, joka antaa lapsensa pois, on luonnon. (Yngvesson 1997, 73.) Mikäli äiti määritellään lisääntyväksi olennoksi, adoptioäiti ei lisääntyvänä olentona on mahdoton (Park 2006, 203). Siispä nämä äidit ovat samanaikaisesti äitejä ja ei-äitejä, esittää Barbara Yngvesson (1997, 73). Lapsi on ”minun” ja ”ei minun” yhtä aikaa. Syntymä-äidit ja adoptio-äidit elävät tässä monitulkintaisessa tilanteessa, joka ilmenee sanattomana, mutta joskus täysin avoimena toisen äidin läsnäolona heidän yhteisen lapsensa elämässä. Toisaalta he jakavat julkilausumattoman totuuden äitiydestä äidin ja lapsen välisenä suhteena, joka perustuu raskauteen ja synnyttämiseen. Tämä äitiyden tulkinta lähes mystisenä samankaltaisuuden ja identiteetin tilana (Schneider 1968, 25; Yngvesson 1997, 67–68) on keskeinen patriarkatin fantasia. Todellisuudessa heidän äitiytensä on ehdollinen: toinen on antanut lapsensa, jota kantoi, toiselle, joka ei voi kantaa lasta. Tässä tarkoituksessa molemmat ovat ”äitejä vain nimeltä” (Yngvesson 1997, 68), mutta yhdessä kumpikin antaa toiselle sen, mitä toinen tarvitsee tullakseen ”oikeaksi” äidiksi.

3.4 Adoptio omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa

Useat adoptoidut ovat eri aikoina olleet ja ovat yhteisöissään huomattavia, laajalti vaikutusvaltaisia ja taitavia ihmisiä. Myös toisenlaisia tarinoita ja esimerkkejä adoptiosta on olemassa, ja tällöin adoptiota on käytetty osittaisena selityksenä adoptoidun rikolliselle tai patologiselle käytökselle. Erilaiset tarinat ovat myötävaikuttaneet sekä adoption ylistämiseen että tuomitsemiseen ja jättäneet monet ihmiset vaille selvää kuvaa sen todellisesta luonteesta. Adoption leimaamisen seurauksena monet ovat saattaneet omaksua näkemyksen, jossa adoptoitu, syntymä-äiti ja adoptiovanhemmat nähdään rooleissaan stereotyyppisten ominaisuuksien heijastumina. (Javier ym. 2007, 2.) Adoptioäidit alkoivat kertoa ensimmäisiä adoptionnarratiiveja 1900-luvulla Yhdysvalloissa. Vapaaehtoisina äiteinä he näyttäytyivät hyveellisempinä kuin syntymä-äidit, jotka olivat rikkoneet äitiyden sääntöjä antamalla lapsensa pois. Tarinat kerrottiin usein nimettöminä ikään kuin tunnustaen, että adoptio herätti yhtä paljon hämmennystä kuin uteliaisuutta. Kuvaukset saivat usein kaavamaisen, sentimentaalisen ja siveellisten vertauskuvien muodon. (The Adoption History Project, Adoption Narratives, 2016.)

Vilma Hännisen (1999, 143) mukaan kulttuurissa kerrotut tarinat yhtäältä yksinkertaistavat elämän moninaisuutta ajatuksellisesti hallittavampaan muotoon, mutta toisaalta ne voivat myös rikastaa elämää valottamalla sitä uusista ja yllättävistä näkökulmista. ”Perinteiset kansansadut tarjoavat selkeitä elämän hahmottamisen malleja, postmodernit romaanit puolestaan houkuttelevat kohtaamaan elämän monitasoisuutta ja selittämättömyyttä.” (Mt.)

Adoption sanoittaminen tarinoiksi on tuonut adoption laajan yleisön huomion kohteeksi. Nykyisin omaelämäkerrallisia adoptoitujen, syntymävanhempien ja adoptiovanhempien narratiiveja on alkanut ilmestyä yhtä lailla niin internetissä, sosiaalisessa mediassa, radio- ja tv-ohjelmissa kuin painettunakin. Tarinat ovat viestineet adoptiosta omaleimaisena mutta universaalina. Ilmiö koskettaa vain pientä osaa ihmisiä, mutta identiteetin ja kuulumisen symbolina se puhuttelee meitä kaikkia. (Mt.) Sanoitetut tarinat ovat toimineet vastapuheen tavoin salaisuuksille ja osoittaneet adoptiolle tien tulla ulos kaapista. Adoptionnarratiiveilla on ollut pääasiassa naisen ääni, kuten tässäkin tutkimuksessa. Adoptoitujen miesten sekä adoptioisien tarinat ovat harvinaisia ja syntymäisien tarinat vielä harvinaisempia. Tämä lienee hiljalleen murtumassa.

3.5 Adoptio tutkimuksessa

Ainutlaatuisena inhimillisenä kokemuksena adoptio on kiinnostanut eri tieteenalojen tutkijoita. Heistä useilla on tausta joko psykiatriassa, sosiaalityössä tai psykologiassa, mikä on ohjannut tutkimusta yksilölähtöiseen analyysiin (Esposito & Baffara 2007; Martinell Barfoed 2008, 45). Tutkimukset ovat kohdistuneet pääasiassa adoptiossa osallisina oleviin: syntymävanhempiin (ensi sijassa syntymä-äiteihin), adoptiovanhempiin ja adoptoituihin.

3.5.1 Adoptiotutkimuksen kehitystrendejä

Adoptio suojeluna on ollut lastensuojelun tutkimuksen ytimessä, kun taas yhteydet adoption ja mielenterveysriskien välillä ovat olleet olennaisia psykologiaan nojautuvassa tutkimuksessa (Palacios & Brodzinsky 2010, 270). Nämä kaksi näkökulmaa eivät ole yhteensopimattomia, vaan ne kysyvät eri kysymyksiä. Adoption kehittyessä lastensuojelun käytäntönä sosiaalitieteilijät ja kliinikot alkoivat kiinnostua adoptiokokemuksen erilaisista näkökulmista sekä myös adoption sukulaisuusjärjestelmästä. (Mt.)

Varhaisimmassa vaiheessa professionaalinen huomio kohdistui avioliiton ulkopuolisen äitiyden psykologisiin ja sosiologisiin yhteyksiin. Tutkittiin myös adoptiovanhempien psykologista dynamiikkaa ja demografisia tunnuspiirteitä samoin kuin heidän kohtaamiaan erityiskysymyksiä lastensa hoidossa. (Mt., 271). Eräät tutkivat mielenterveyden riskejä suhteessa adoptioon, kasvattilasten hoitoon ja laitoshoittoon sekä myös sitä, mitä etua adoptio voi tuoda lapsen elämään. Varhaiset tapausanalyysit ja casework-kirjoitukset muodostivat pohjan, jolle myöhempi empiirinen ja teoreettinen adoptiotutkimus perustuu. (Mt.)

1950- ja 1960-luvuilla alkanutta adoption teoreettista ja systemaattista tutkimusta ohjasi kolme peruskysymystä:

- 1) Ovatko adoptiolapset yliedustettuina kliinisessä hoidossa?

- 2) Mitä erityisiä psykologisia ongelmia ja klinisiä oireita adoptiolapsilla ilmenee?
- 3) Onko adoptoiduilla suurempia psykologisten ongelmien riskejä verrattuna heidän ei-adoptoituihin lähiyhteisönsä tovereihin?

Nämä kysymykset ja niiden muunnelmat ovat näkyneet keskeisimpinä adoptoitu- ja koskevassa tutkimuksessa useiden vuosikymmenien ajan.

Adoptiotutkijat Jesús Palacios ja David Brodzinsky (2010, 270–284) tunnistavat artikkelissaan *Adoption research: Trends, topics, outcomes* adoptiotutkimuksen kolme ajallisesti peräkkäistä, mutta osittain myös limittäistä historiallista trendiä 1900-luvulta 2000-luvun alkuvuosille:

- Ensimmäinen kehitystrendi: ovatko adoptiolapset normaaleja vai poikkeavia.
- Toinen kehitystrendi: kiinnostus varhaisista vastoinikäymisistä selviytymisestä.
- Kolmas kehitystrendi: millaisia ovat perustavat prosessit ja tekijät adoptioon mukautumisessa.

Tutkimusaiheiden valinnassa on eri aikoina vallinnut trendejä, jolloin useimmat adoptiotutkijat ovat keskittyneet samankaltaisiin kysymyksiin. Trendejä ohjaavat myös erilaiset intressit. (Mt.)

Ensimmäinen kehitystrendi: Adoptoidut normaaleja vai poikkeavia

Varhaisin adoptiota koskeva systemaattinen tutkimustyö ja sen teoreettinen tarkastelu alkoi 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun vuosina, ja sen julkaisuhuippu saavutettiin 1990-luvulla. Tämän trendin empiiriset tutkimukset olivat pääasiassa kuvailevia (Palacios & Brodzinsky 2010, 271). 1950–1960-luvuilla useimmat adoptiot koskivat kotimaassa syntyneitä lapsia, jotka sijoitettiin heidän kanssaan samaa etnistä taustaa oleviin perheisiin. Järjestelyt olivat muille kuin viranomaisille ja adoption osapuolille salaisia. Vanhempien lasten adoptioista, kansainvälisestä adoptiosta, adoptiosta eri etnisistä taustoista tulevien kesken ja avoimesta adoptiosta oli suhteellisen vähän tutkimusta.

Yksi ensimmäisistä adoption psykologisista riskeistä kirjoittaneista tutkijoista oli psykiatri ja psykoanalyttikko Marshall Schechter (1960). Hän kiinnitti huomiota adoptoitujen huomattavan korkeaan läheteiden määrään omalle vastaanotolleen (yli 13 %) ja arvioi, että nämä lapset saattoivat altistua emotionaalisille häiriöille historiansa ja erityisen psykodynamiikkansa takia, mikä liittyy heidän tietoonsa adoptiostatuksestaan. Kysymystä siitä, olivatko adoptoidut yliedustettuina hoitoyksiköissä, alkoivat myös muut tutkijat selvittää pian sen jälkeen mutta systemaattisemmalla tavalla. (Palacios & Brodzinsky 2010, 271–272.)

Ensimmäisen trendin tutkijat tulkitsivat tutkimusten osoittavan, että jopa imeväisikäisinä tai hyvin nuorina sijoitetut adoptiolapset ovat huomattavassa vaarassa erilaisille psykologisille ongelmille verrattuna ei-adoptoituihin lapsiin. Viimeaikaiset tutkimukset ovat kuitenkin tuoneet toisenlaista näkökulmaa tähän johtopäätökseen. Useat tutkijat havaitsivat, että adoptoitujen nuorten yliedustus avohoidon toimintayksiköissä ei johtunut yksistään psykologisten ongelmien suuremmasta

määrästä. Yliedustus voi aiheutua adoptionuorten lisääntyneestä sairastavuudesta mutta myös siitä, että hoitoon hakeutumisen kynnys on heillä tavallista matalampi. Huolekkaat, usein ylempään sosiaaliryhmään kuuluvat adoptiovanhemmat ovat saattaneet toimittaa lapsensa hoitoon erityisen herkästi. (Sinkkonen 2001, 501.) Tutkijat osoittivat pian, että aineistot eivät olleet edustavia, koska ne perustuivat pääasiassa kliniseen hoitoon lähetetyistä lapsista. (Mt.)

Tutkijat alkoivat 1980- ja 1990-luvuilla selvittää adoptoitujen ja ei-adoptoitujen sopeutumista lähiyhteisöissä. Näiden tutkimusten tulokset tuottivat epäyhtenäisemmän kuvan kuin aikaisemmat kliinispohjaiset tutkimukset. Osa lähiyhteisöjä koskevista tutkimuksista ei löytänyt eroja adoptoitujen ja ei-adoptoitujen lasten sopeutumisessa elämän varhaislapsuuden aikana eikä myöhemmän lapsuuden tai nuoruudenkaan aikana. Toiset tutkimukset kuitenkin tukivat johtopäätöstä, jonka mukaan adoptoiduilla oli suurempi riski sopeutumisvaikeuksiin. Tutkijat alkoivat tehdä pitkittäistutkimuksia selvittääkseen adoptoitujen ja ei-adoptoitujen sopeutumismalleja. Tukholman alueella tehdyssä pitkittäistutkimuksessa seurattiin adoptoituja 11, 15, 18 ja 23 vuoden ikäisinä (Bohman 1970; Bohman & Sigvardsson 1990). Michael Bohman ja Sören Sigvardsson havaitsivat tehdyn kyselyn perusteella, että näillä 168 adoptoiduilla oli enemmän sopeutumisvaikeuksia lapsuuden aikana ja varhaisessa nuoruudessa kuin ei-adoptoiduilla, mutta ryhmien välillä oli vähän tai ei mitään eroja myöhäisessä nuoruudessa tai nuoressa aikuisiässä. Iän myötä erot näyttivät tasaantuvan (Martinell Barfoed 2008, 27–28).

Löydökset adoptioon liittyvästä psykologisesta riskistä johtivat adoptiotutkimuksen ensimmäisen kehitystrendin adoptiotutkijat määrittämään uuden kehitys- ja perhetutkimuskentän. Lisäksi he pystyivät todentamaan sen, että adoptoidut todennäköisemmin kuin ei-adoptoidut nuoret ohjattiin mielenterveyspalveluiden piiriin. He toivat esille myös joukon psykologisia ja teoreettisia ongelmia, joiden mukaan sopeutumisvaikeudet saattaisivat jatkua aikuisuuteen. Tutkimuksissa kohdistettiin niukasti huomiota adoptoitujen sopeutumisvaikeuksien syihin samoin kuin niihin tekijöihin, jotka edesauttoivat lasten selviytymistä varhaisista kokemuksistaan. (Palacios & Brodzinsky 2010, 271, 273.)

Toinen kehitystrendi: Varhaisesta vastoinikäymisestä toipumiseen.

Toisen maailmansodan ja 2000-luvun alkuvuosien välisenä aikana länsimaissa adoptoitiin yhteensä lähes miljoona lasta kansainvälisen adoption kautta. Kansainvälisten adoptioiden lukumäärät nousivat 1970-luvulla, laskivat 1980-luvun lopussa, kasvoivat jälleen vuosina 1995–2005, mutta laskivat taas sen jälkeen. (Selman 2012, 1–17.) Muutoksiin ovat vaikuttaneet eri tekijät lähettävissä maissa, kuten sota, sosiaalinen kuuhunta, köyhyys, lastensuojelupalvelujen puute, ylikansoitus, kulttuuriset asenteet avioliiton ulkopuolista raskautta kohtaan, yksinhuoltajuus ja adoptiot kotimaassa. Vastaanottavissa maissa muutokset liittyvät esimerkiksi he-

delmättömyyteen, adoptoitavien lasten puutteeseen, maahanmuuttopolitiikkaan sekä muutoksiin adoptiopoliitikassa, käytännöissä ja lainsäädännössä. (Palacios & Brodzinsky 2010, 273–274.)

Vaikka kansainvälisesti adoptoituja lapsia oli saapunut länsimaihin jo pitkään, tutkijoiden kiinnostus kansainväliseen adoptioon on tuoreempaa. Osaksi kiinnostus heräsi, kun suuri määrä lapsia adoptoitiin Romaniasta, josta alkoi levitä maailmalle dokumentteja maan lastenkotien katastrofaalisista olosuhteista presidentti Ceaușescun vallasta syöksemisen jälkeen vuonna 1989. Dokumentit herättivät voimakasta auttamisen halua ja Romanian lastenkodeista adoptoitiin Unicefin arvion mukaan noin 10000 lasta vuosina 1990–1991 (Selman 2012, 4). Jari Sinkkonen (2001, 502–504) viittaa brittiläistutkimukseen (Rutter and ERA Study Team 1998) koskien Romaniasta adoptoituja lapsia. Näistä lapsista monet kärsivät vakavista kehitysviivästymistä vaiheessa, jolloin heidät sijoitettiin adoptiokoteihin Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Useissa maissa tutkijaryhmät havaitsivat nopeasti näiden lasten tarjoavan heille ainutlaatuisen mahdollisuuden tutkia kriittisiä lapsen kehitykseen liittyviä kysymyksiä, kuten lasten varhaisten kokemusten vaikutuksia heidän myöhempään kehitykseensä sekä kriittisten tai sensitiivisten elämänvaiheiden suhdetta kykyyn palautua aikaisemmista vastoinkäymisistä. Viidenteen ikävuoteen mennessä alle puolivuotiaina tulleet lapset olivat ottaneet ikätoverinsa kiinni lähes kaikissa suhteissa. Yli puolivuotiaina adoptoitujen lasten edistyminen oli myös nopeaa, mutta ei aivan yhtä hyvää. (Mt.) Kansainvälinen adoptio toi mukanaan mahdollisuuden laajentaa sitä tietokenttää, mitä kotimaisen adoption tutkimuksessa oli käsitelty. (Palacios & Brodzinsky 2010, 274.)

Kiinnostus laitaselämän vaikutuksesta lapsen kehitykseen ei ollut uutta. Maailman terveysjärjestö (WHO) julkaisi 1950-luvulla kiintymyssuhdeteorian isänä pidetyn psykiatri ja psykoanalyttikko John Bowlbyn (1957) tutkimuksen kodittomien lasten mielenterveydestä sodan jälkeisessä Euroopassa. Bowlby painotti tutkimuksessaan lapsen tarvetta lämpimään, intiimiin ja jatkuvaan suhteeseen äidin kanssa. Tosin lapsen terveen psykologisen kehityksen kannalta ensisijainen kiintymyshahmo voi olla muukin kuin äiti. Tutkimus herätti mielenkiinnon varhaisen äiti–lapsi kiintymyksen merkityksestä inhimillisessä kehityksessä. John Bowlby (1951) korosti sitä vahinkoa, josta nuori lapsi voi kärsiä erotettuna tärkeimmästä hoitajastaan. Bowlbyn tutkimuksiin perustuvalla kiintymyssuhdeteorialla on ollut merkittävä vaikutus kaikkeen lasten parissa tehtävään työhön mukaan lukien adoption teoria ja käytäntö. Katja Yesilovan mukaan psykoanalyttiset ajatusmallit, joihin Bowlby kirjoituksissaan nojautui, levisivät pian ja vaikuttivat ympäri läntisen kulttuuripiirin ja myös Suomessa (Yesilova 2009, 41).

Kiintymyssuhdeteoriaa on kritisoitu siitä, että se on usein laiminlyönyt kulttuurin merkityksen. Teorian viitekehyksessä äitiä on tarkasteltu erillisenä persoonana, yksilönä, sen sijaan, että olisi pohdittu yhteiskuntaa ja kulttuuria sekä äidin ja muiden aikuisten toimintaa laajemmassa mielessä. Kiintymyssuhdeteorian lähtökohtainen

oletus on, että teoriat ovat sovellettavissa universaalisti, ajasta ja paikasta riippumatta. (Vuori 2003, 49.)

Kiintymyssuhdeteorian (Bowlby 1951) ajatuksen mukaan varhaiset lapsuuden kokemukset kuten lapsen ero hoivaajista, voivat johtaa psyykkiseen haavoittuvuuteen. Adoptoidun aikaisemmassa elämänhistoriassa erot, joita hän on kokenut, voivat johtaa puuttuvaan luottamukseen toisia kohtaan, ja suhteet myöhemmässä elämässä vaikeutuvat tämän takia. Tämän logiikan mukaan menetykset kasaantuvat. Adoptoiduilla on ollut monia menetyksiä elämässään: syntymäperheen menetys, henkilökohtaisen historian menetys, statuksen menetys, vakauden menetys adoptioperheessä ja minän menetys. Tunteita hylätyksi tulemisesta voi lapsella esiintyä myös häntä tukevassa adoptioperheessä. Niitä selitetään yksioikoisesti adoptiolla, mikä lähtökohtaisesti kyllä saattaa tuottaa näitä tunteita. (Brodzinsky ym. 1993, 131; Martinell Barfoed 2008, 34.) Adoptio tarjoaa tämän keskustelun mukaan tietyn tulkintakehikon, jolla selittää adoptoidun vointia ja käyttäytymistä.

Hollannissa tutkijaryhmä Femmie Jufferin (2009) johdolla on analysoinut kiintymyssuhdetta adoptoiduilla. Yli 270 tutkimuksen meta-analyysi, jossa adoptoituja ja ei-adoptoituja vertaillaan, osoittaa, että adoptoidut rakentavat monia myönteisiä kiintymisen malleja. On osoitettu lineaarinen suhde sille, että lastenkodissa vietetyn ajan pidentyessä kehitys vahingoittuu. Sarja tutkimuksia osoittaa, että adoptoiduilla lapsilla, jotka olivat olleet pitemmän aikaa lastenkodissa Romaniassa, oli varsin vaikeita sopeutumisongelmia (van IJzendoorn & Juffer 2006; Martinell Barfoed 2008, 34–35). Meta-analyysi Hollannista osoittaa, että adoptiota interventiona voidaan pitää vaikuttavana toimenpiteenä. Lapsen kehityskyky osoittautuu meta-analyysin mukaan hämmästyttävän suureksi. (van IJzendoorn & Juffer 2006.) Kiintymyssuhdeteorian tukeutuen Malin Irhammar ja Hans Bengtsson (2004) esittävät, että kansainvälisesti adoptoidut, joilla on epävarma kiintymyssuhde, ilmaisevat voimakkaampaa toivetta etsiä biologista taustaansa kuin ne adoptoidut, joilla on turvallisempi kiintymyssuhde. Epävarma kiintyminen yhdistetään tutkimuksessa vanhempana adoptoiduksi tulon ikään. Jeffrey Haugaardin (1998) mukaan ei ole näyttöä siitä, että varttuminen adoptioperheessä lisäisi sinänsä riskiä ongelmiin. Vastaavanlaisen tuloksen esittää Nola Passmore ym. (2005).

Kiintymys on aihe, josta tutkijat etsivät myös yhteyksiä adoptioprosessiin. Syntymäperheessä, laitoksessa tai molemmissa pahoinpitelyä ja laiminlyöntiä kokeneiden tutkiminen osoitti useissa tutkimuksissa, että varhaisilla kielteisillä kokemuksilla oli heikentävä vaikutus lapsen kiintymykselle, mutta nämä lapset hyötyivät adoptiosta myös tässä suhteessa huomattavasti.

Toisen trendin psykologinen adoptiotutkimus hyötyi mahdollisuudesta tehdä poikkeuksellisen laajoja naturalistisia seuranta tutkimuksia sellaisista adoptoiduiksi luovutettavista lapsista, joilla oli ollut merkittäviä muutoksia elinolosuhteissa ja jotka alkujaan olivat olleet alttiita monille vastoinkäymisille. Tutkimalla lasten kehityksellistä tilannetta heidän uusiin oloihin saapumisensa vaiheessa ja sen jälkeen,

kun he olivat olleet kohtuullisen ajan virikkeellisessä, rakastavassa ja suojelevassa perheympäristössä, toisen trendin tutkimukset ovat osoittaneet psykologisen kehityksen olevan joustavaa lapsen ensimmäisinä elinvuosina muutoksen jälkeen. Ne ovat myös osoittaneet, että menneisyyden arvet eivät katoa adoption jälkeen, mutta niiden merkitystä on tärkeä suhteuttaa siihen elpymiseen, jonka useimmat näistä lapsista kokevat. (Palacios & Brodzinsky 2010, 275.)

Vasta 1970-luvulla ryhdyttiin painottamaan adoptioita ratkaisuna pysyviä koteja tarvitseville vanhemmille lapsille. Yhtenä perusteluna tälle olivat tutkimuksissa saatu myönteinen näyttö. Vastoin Bowlbyn näkemyksiä monet vanhemmatkin lapset pystyivät toipumaan aikaisemmasta traumasta ja saattoivat luoda turvallisen kiintymyssuhteen adoptioperheissä. (Triseliotis ym. 1997, 14.) Uudet tutkimukset johtivat arviomaan uudelleen monia psykoanalyttisiä teorioita, joiden mukaan olennaiset persoonallisuusmallit muodostuvat hyvin varhaisina vuosina. Nämä tutkimukset avasivat tien teorioihin, jotka perustuvat enemmän tämän hetkiseen toimintaan ja selviytymismalleihin. (Mt.)

Kolmas kehitystrendi: Prosessit ja tekijät adoptioon sopeutumisen perusteina.

Kolmas tutkimustrendi kohdistuu adoptiossa sopeutumisen prosesseihin ja tekijöihin, jotka vaikuttavat adoptoituun henkilöön ja adoptioperheisiin. Pääasiassa 2000-luvulla vahvistuneen trendin päätavoite on kuvata adoptioon sisältyvien neurobiologisten, kehityksellisten ja suhteisiin liittyvien tekijöiden vaikutusta. (Palacios & Brodzinsky 2010, 275.)

Jesús Palacios ja David Brodzinsky (2010) ajoittavat kolmannen trendin alun ensimmäisenä adoptioteoreettikona pidetyn sosiologi David Kirkin julkaisuun *Shared Fate: A Theory of Adoption and Mental Health* (1964). Julkaisu oli ensimmäinen, joka nosti adoption tärkeäksi perhe-elämää ja mielenterveyttä koskevaksi kysymykseksi sosiologisessa kirjallisuudessa. Kirk, neljän lapsen adoptioisä, osoitti yhteisön väheksyvien asenteiden olemassaolon adoptiosukulaisuutta kohtaan. Adoptioperheitä koskevien tutkimusten tulokset Kirk esitti sosiologisen rooliteorian kehityksessä. Hänen päätelmänsä oli, että adoptiovanhemmille muodostuu roolivamma yhteiskunnassa, jossa biologinen perhemalli nähdään normatiivisena ihanteena. Kirkin kehittämä teoreettinen malli adoptiovanhempien tavasta käsitellä roolivammaisuuttaan rakentuu kahdelle erilaiselle suhtautumistavalle: eroavuudet kieltävä suhtautuminen ja erilaisuuden hyväksyvä suhtautuminen. Eroavuudet kieltävän näkemyksen mukaan adoptiovanhemmat eivät ota huomioon lapsen taustaa voidakseen ohittaa lapsen biologiset vanhemmat. Erilaisuuden hyväksyvät adoptiovanhemmat ovat puolestaan avoimia lapsen biologiselle historialle.

Kirk näki adoption tärkeänä sosiaalisena instituutiona pikemminkin kuin järjestyksenä, jossa yksilöt yrittävät ratkaista henkilökohtaisia ongelmiaan. Hänen teorian sa tukee sitä ajatusta, että eroavuuksien tunnustaminen biologisesti muodostuneista

perheistä edistää hyvää kommunikaatiota ja siten järjestystä sekä dynaamista vakautta adoptioperheissä (Triseliotis & al. 1997, 14).

Kirkin sosiologista lähestymistapaa paikantaa adoptio perhemuotona yhteiskunnalliseen kontekstiin ovat jatkossa kehittäneet monet sosiaaliantropologit ja sosiologit, kuten Karen March ja Charlene Miall (2000) sekä Katarina Wegar (2000). Vaikka Kirkin analyysi adoptioperheen dynamiikasta oli aikanaan käänteentekevä, hänen työnsä sivuutettiin adoptiotutkimuksen kolmannen trendin tuloon saakka. (Palacios & Brodzinsky 2010, 276.)

(Martinell Barfoed 2008, 29) viittaa sosiaalityöntekijä Alexina McWhinnien (1967), joka oli ensimmäisenä adoptiotutkijana ottanut huomioon tutkimuksensa lähtökohtana aikuiset adoptoidut ja heidän elämäkertomuksensa. McWhinnie osoitti adoptioperheen yleisellä suhtautumisella lapsen olevan merkitystä siihen, kuinka adoptoitu aikuisena kertoo lapsuudestaan. Useimmille hänen haastatteleminen adoptoiduille tieto biologisesta taustasta oli keskeistä, kuten myös kysymykset adoptioon liittyvästä samankaltaisuudesta tai erilaisuudesta adoptioperheessä. Kysymykset adoption avoimuudesta osoittautuivat kompleksisiksi. Aikuiset adoptoidut eivät toivoneet erityisasemaa adoptionsa takia silloinkaan, kun perheessä ei puhuttu adoptioon liittyvistä kiusallisiksi koetuista kysymyksistä.

Adoptoidun jatkuva oman asemansa tarkkaileminen oli McWhinnien tutkimuksen mukaan kokonaisvaltainen piirre. Hän kritisoi aikakautensa adoptiotutkimusta siitä, että se ei tunnustanut adoptoitujen erityistä asemaa. Tutkijan mukaan adoptoitujen varttumista tulee tarkastella erillisenä ilmiönä, eikä sitä voi verrata biologisen lapsen varttumiseen. (Martinell Barfoed 2008, 29.) Alexina McWhinnien laadullinen tutkimus, jossa hän keskittyi adoptoitujen kertomuksiin, näyttää kuitenkin aikanaan olleen monien mielestä vähemmän vakuuttava. Vaikka kliiniset havainnot ja McWhinnien (1967) tutkimus olivat tuoneet näkyviin biologisen taustan tietämisen merkittävyyden adoptoiduille jo aikaisemmin, vasta John Triseliotisin (1973) ja David Brodzinskyn ym. (1984) tutkimukset osoittivat täsmällisemmin alkuperän ja juurten tärkeyden identiteetin muodostumiselle.

Yksi adoptiotutkimuksen kolmannen trendin aiheista on erilaisten perherakenteiden vaikutus perheen toimivuuteen ja lasten sopeutumiseen adoptioon. Tutkijoita on kiinnostanut adoptio- ja ei-adoptioperheen välinen vertailu. Vertailtaessa adoption kautta muodostuneiden perherakenteiden moninaisuutta tultiin johtopäätökseen, että perheprosessit olivat perherakennetta tärkeämpiä psykologiselle hyvinvoinnille ja suhteelliselle elämänlaadulle. (Palacios & Brodzinsky 2010, 276.)

Kolmannelle trendille on ollut luonteenomaista ottaa keskiöön perhe- ja suhdetprosessit. Martha Rueter ym. (2009) vertasivat tutkimuksessaan vuorovaikutusprosesseja perheissä, joissa oli adoptoituja tai ei-adoptoituja murrosikäisiä. Tutkimuksessa havaittiin enemmän yhtäläisyyksiä kuin eroja tavassa, miten perheenjäsenet olivat vuorovaikutuksessa keskenään. Esimerkiksi lämpimän, kannustavan kommunikaation ja vanhempien kontrollin piirteet olivat samanlaisia niin adoptio- kuin

ei-adoptioperheissä. Kuitenkin lapsi–vanhempi suhteen ristiriidat olivat yleisempiä adoptoitujen murrosikäisten perheissä, ja adoptoitujen murrosikäisten käytöksen havaittiin olevan vähemmän lämmintä ja ajoittain ristiriitaisempaa kuin ei-adoptoitujen murrosikäisten käytös. Jesús Palacios ja David Brodzinsky (2010, 276) tähdentävät, että lisätutkimusta tarvitaan, jotta ymmärtäisimme paremmin näiden erojen taustoja ja merkitystä.

Tutkijat ovat alkaneet kiinnostua myös samaa sukupuolta olevien perheistä sekä yksinhuoltaja-adoptioperheistä. Osin avoimen adoption tutkimuksen vaikutuksesta on kasvavaa kiinnostusta osoitettu adoption osapuolten väliseen kommunikaatioon. Tutkimukset pohjaavat paljon David Kirkin (1964) nostamille ja vuosiksi tutkittuun jääneille ideoille.

Arthur Sorosky ym. (1978) esittivät tutkimuksessaan *Adoption Triangle* kovaa kritiikkiä adoption salailua vastaan ja tukivat adoptioaktivistien vaatimusta adoptiorekistereiden avaamisesta. David Brodzinskyn ja Ellen Pinderhughesin (2002) mukaan adoptiovanhempien yksi keskeisimmistä tehtävistä on puhua adoptiosta. Heidän on päätettävä, milloin ja mitä informaatiota he jakavat lapsilleen adoptiosta. Tavallisesti prosessi alkaa varhain suhteellisen yksinkertaisella kertomuksella, kun lapsi on esikouluikäinen. Kertomus monimuotoistuu lapsen älykkyyden, uteliaisuuden ja emotionaalisen kypsyyden kehittyessä. Brodzinskyn (2006) mukaan vuorovaikutteinen suhtautuminen ja adoptiovanhempien avoimuus ennustavat enemmän adoptoidun sopeutumista kuin se, minkälaiset adoptio- ja syntymäperheen väliset järjestelyt ovat. (Palacios & Brodzinsky 2010, 276.)

Malin Irhammarin ja Marianne Cederbladin (2000, 143–163) mukaan ”sisäinen etsintä” näyttää olevan adoptoiduille normatiivinen kokemus heidän pohtiessaan adoptionsa yksityiskohtia. Pohdinta alkaa usein keskilapsuudessa tapahtuvien kehitysmuutosten aikana lapsen ymmärtäessä adoption luonteen (Brodzinsky ym. 1992). Toive saada enemmän informaatiota sekä toimia siten, että voi tähdätä oman alkuperän selvittämiseen, ovat tyypillisimpiä murrosiän ja varhaisen aikuisuuden vaiheissa (mt.). Adoptiotutkimus on alkanut selvittää, miten laajasti adoptoidut etsivät alkuperäänsä, etsijöiden erityispiirteitä, heidän motiiviaan etsimiseen ja sen prosessin tuloksia. (Palacios & Brodzinsky 2010, 276–277.) Nämä kysymykset muodostavat perustan tuleville adoptiotutkimuksen trendeille, arvioivat Jesús Palacios ja David Brodzinsky (2010, 273).

Kolmannen tutkimustrendin mukaiselle tutkimukselle on luonteenomaista kiinnostus dynaamisiin prosesseihin. Lontoossa sijaitsevan Anna Freud Centerin tutkijat ovat analysoineet kiintymyssuhdemallien muutosprosessia lasten sisäisessä kehityksessä ja osoittaneet, miten adoptioperheessä koetut uudet positiiviset ja emotionaaliset ihmissuhteet muuttavat aikaisemmin laiminlyötyjen nuorten kiintymyssuhteiden ilmenemistä. Näiden tutkijoiden mukaan uudet positiiviset kiintymyssuhteet kehittyvät kilpailussa negatiivisten, jo olemassa olevien kanssa, pikemminkin kuin vain korvaavat ne. (Mt.)

3.5.2 Suomalaisia adoptiotutkimuksia

Suomessa adoptiota on tutkittu vähän, mutta kansainvälisen adoption kasvun myötä tutkimuksellinen kiinnostus ilmiöön on lisääntynyt maassamme. Tieteenaloista lääketiede oli aluksi eniten kiinnostunut adoptiosta Suomessa. Katsottiin, että adoptio tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden tutkia erilaisten persoonallisuuspiirteiden periytymistä siitä näkökulmasta, mikä on biologisesti perittyä ja mikä ympäristön muokkaamaa. (Pösö 2003, 149.) Erityisesti psykiatriassa on kohdistettu tutkimuksellista kiinnostusta adoptoitujen elämän rakentumiseen (Lahti 1991; Varilo 1993).

Ilpo Lahti (1991) on tutkinut väitöskirjassaan *Adoptiolapsi nuoruusiässä: 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus* adoptioon sijoitettujen lasten mielenterveyttä. Aineistona oli 90 alle kolmen vuoden iässä adoptoitua lasta, joita tutkittiin heidän ollessaan 14–21-vuotiaita. Tilastollisesti merkitsevimmät yhteydet adoptionuoren psyykkiseen terveyteen olivat äidin riittävän hyvällä vanhemmuudella ja perheen vuorovaikutussuhteiden laadulla. Lahden tutkimuksen perusteella adoptionuorten psyykinen terveys oli melko hyvä. Tämä viesti adoptiolapsen kyvystä selviytyä traumaattisista ja vaikeista olosuhteista, mikäli hänellä nuorena oli mahdollisuus kokea riittävää emotionaalista turvaa ja lämpöä.

Tutkimuksessaan *Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina* Esko Varilo (1993) selvitti Pelastakaa lapset ry:n kautta vuosina 1954–1956 yhteensä 414 adoptoidun mielenterveyspalvelujen ja päihdehuollon palvelujen käyttöä sekä rikosrekisteriin joutumista. Nuoruusiässä adoptoiduista 43 eli noin 10 prosenttia käytti mielenterveyspalveluja. Rikollisuutta ja addiktio-ongelmia esiintyi saman verran kuin samanikäisessä väestössä keskimäärin. Adoptiovanhempien ominaisuuksilla oli suuri merkitys lapsen mielenterveyden kannalta. Varilo päätyi tutkimuksensa pohjalta adoptiomyönteiseen tulokseen, jonka mukaan adoptoidut selviytyvät normaali väestöön verrattuna psykososiaalisesti keskitasoisesti tai jonkin verran keskimääräistä paremmin. Hän piti sijoitusta adoptioon erinomaisen hyvänä lasten- ja nuorisopsykiatrisena preventiivisenä hoitokeinona.

Sosiaalityössä ja sosiaalipolitiikassa klassinen on Elina Rautasen (1972) tutkimus *Avioton äiti ja adoptiopäätös*, jossa tutkija tarkasteli tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet aviottomien äitien päätöksentekoon synnyttämänsä lapsen pitämisen tai vaihtoehtoisesti lapsen adoptioon sijoittamisen suhteen. Tutkimuksen tavoitteena oli kuvata tällaisen valinnan tekeviä äitejä ja pyrkiä saamaan selville, voitaisiinko äidin tekemää päätöstä etukäteen ennustaa ja mihin tekijöihin se liittyisi. Tutkimus ei rajoittunut yksinomaan päätöksentekovaiheeseen tai välittömästi sitä edeltävänä aikana tapahtuviin prosesseihin, vaan pyrittiin selvittämään myös tutkittavien kasvu-aikaan liittyviä näkökohtia. Tutkimuksessa pohdittiin aviottoman äitiyden ilmiötä yhteiskunnan näkökulmasta, sen liittymistä esiaviolliseen seksuaalikäyttäytymiseen ja sitä sääteleviin normeihin. Tutkija tarkasteli myös vallitsevia yhteiskunnallisia ja ideologisia virtauksia sekä niiden vaikutusta normijärjestelmään ja yksilöiden seksuaalikäyttäytymiseen. Tuloksena todettiin, että lapsensa pitävissä ja

ottolapseksi antavissa oli kysymys ryhmistä, jotka olivat yleisrakenteeltaan monissa suhteissa samanlaiset.

Tarkastelussa ilmeni, että lapsensa luovuttaneiden joukossa oli 35 prosenttia uusijoita ja lapsensa pitäneiden ryhmässä vain 12,5 prosenttia. Tulokset osoittivat, että ensisynnyttäjät ja uusijat olivat ryhmätasolla toisistaan merkittävästi erilaisia. Uusijoille oli ominaista sosiaalinen sekä jossain määrin taloudellinen, mutta selvästi myös emotionaalinen deprivatio. Mahdollista on, että ensisynnyttäjät ja uusijat tekevät päätöksensä erilaisista lähtökohdista käsin. Rautanen havaitsi tutkimuksessaan aikaisempien lasten lukumäärän olevan voimakkaimmin erotteleva tekijä. (Rautanen 1972, 124–125.) Päätös on aviottoman äidin näkökulmasta mielekäs liittyen kullekin äidille ominaisiin käyttäytymismalleihin. Tutkimuksen tarkoitus oli osallistua keskusteluun aviottomien äitien asemasta Suomessa ja samalla tuoda sosiaalityön käytettäväksi tutkimustietoa tilanteisiin, joissa avioton äiti pohtii omaa ja lapsensa tulevaisuutta. (Mt.)

Anna Rastas (2007) sivuaa kansainvälistä adoptiota väitöskirjassaan *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Seija Sukula (2009) analysoi väitöskirjassaan *Matka äidiksi – tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta* adoptioprosessin eri vaiheita 19 yksinhakijan tarinan avulla. Tutkimuksen kohteena ovat yksin adoptoivien kertojien kokemukset äitiydestä, adoptioprosessista ja yksinvanhemmuuden arjesta. Sukula tarkastelee tutkimuksessa yleisesti myös näiden tarinoiden suhdetta kerrottuihin äitiyttä ja yksinvanhemmuutta normittaviin tarinoihin. Narratiivisuus kuvaa tarinallista aineistoa adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta. Sukulan tutkimus tuottaa käytännönläheistä tietoa päätöksestä perustaa perhe, adoptioprosessista ja äitiyden rakentumisesta adoptioneuvonnassa ja arjessa. Tutkimustulosten mukaan keskeinen syy adoptioon oli halu saada lapsia. Hakijan on osallistuttava adoptioneuvontaan. Neuvonnassa luodaan mallitarinaa hyvästä adoptioyksinvanhemmuudesta. Merkittävää neuvonnassa oli mielikuvien muodostuminen vanhemmuudesta ja lapsesta. Kertojat käyttivät ruumiillisuuteen liittyviä käsitteitä, kuten raskaus kuvaamaan lapsen odotusta sekä keskenmeno, kun ehdotettua lasta ei saatu. Valokuva lapsesta oli ensimmäinen merkittävä tapahtuma mielikuvien syntymisen kannalta. Yhteisen arjen harjoittelu alkaa ensi tapaamisesta, ja kiintymisen kuvattiin syntyvän tutustumisen myötä. (Mt.)

Riitta Högbäck (2008; 2009) on julkaissut useita artikkeleita kansainvälisestä adoptiosta ja luonut tutkimusnäkökulmia adoptioon. Vuonna 2014 julkaistuissa artikkeleissaan *Voiko kansainvälinen adoptio olla avoin?* Högbäck (2014a) keskittyy tarkastelemaan kysymystä kansainvälisen adoption avoimuudesta ja artikkelissaan *Unohdetut äidit? Eteläafrikkalaisten biologisten äitien kokemuksia adoptiosta* (2014b) hän tarkastelee adoptioäitien sekä adoptioon lapsensa luovuttaneiden äitien kipeitä ja vaiettuja kokemuksia.

Pelastakaa Lapset ry:ssä toteutettiin vuosina 2010–2014 *Kohtaaminen – kotimaisen adoption kehittämishanke*. Tarkoituksena oli kehittää ja laajentaa kotimaista

adoptiotyötä avoimen adoption suuntaan. Päämääränä oli selvittää, mitä avoimella adoptiolla tarkoitetaan, miten sitä voisi toteuttaa ja minkälaisen mahdollisuuden se voisi tuoda lastensuojelun perhehoitoon sekä sijaishuoltoon laajemminkin. Raha-automaattiyhdistyksen tuella käynnistetyssä hankkeessa kehitettiin lapsen syntymävanhempien kanssa tehtävää sosiaalityötä, kuultiin aikuisia adoptoituja ja koulutettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä adoptio-osaamisessa.

Kehittämishankkeen yhteydessä valmistui sosiaalityöntekijä Päivi Partasen (2014) ammatillinen lisensiaatintyö *Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä*. Tutkimuksessa tarkastellaan aikuisten adoptoitujen kokemuksia adoptiosta, siitä puhumisesta sekä siteistä biologiseen perheeseen ja adoptioperheeseen. Aineistoja oli kaksi, joista toinen aineisto kerättiin sähköisellä kyselyllä, johon vastasi 46 adoptoitua (vastausprosentti 62). Toinen aineisto koostui kuudesta teemahaastattelusta. Kaikilla kuudella haastatellulla oli ollut yhteys biologiseen perheeseen jo lapsuudessa tai aikuistuttuaan. Aineistot hankittiin Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Adoptoitujen kokemusten mukaan vuorovaikutuksellinen avoimuus oli vähäistä. Avoimuus vaihteli täydellisestä vaikenemisesta siihen, että adoptio näyttäytyi luonnollisena osana perheen elämää. Yhteys biologiseen sukuun oli tarjonnut adoptoidulle mahdollisuuden täydentää elämäntarinassaan olevia aukkoja. Adoption jälkeinen tuki ja siihen kuuluva jälkipalvelu nousivat tärkeiksi taustaan liittyvien tietojen saamisessa, mutta myös taustan selvittämiseen saadun tuen ja avun kokemuksissa.

Heidi Ruohio (2016) tarkastelee väitöskirjassaan *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen* 24 aikuisikäisen kansainvälisesti adoptoidun parissa tekemiensä haastattelujen perusteella, millaisia merkityksiä adoptoitujen syntyperä saa erilaisissa ympäristöissä sekä millaisia perheeseen ja kansaan kuulumisen kokemuksia heillä on. Aineiston analyysi muodostuu kahdesta osasta: teemoittelusta ja niin kutsutusta aineiston kanssa teoretisoinnista. Tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä toimivat symbolinen interaktionismi sekä minuuden ja kuulumisen käsitteet. Tutkimuksessa havaittiin, että kansainvälisesti adoptoitujen tieto biologisesta syntyperästä on vähäistä ja pirstaleista. Adoptoitu ja adoptiovanhemmat ottavat toisensa omikseen keskinäisessä suhteessaan. Kansainvälinen adoptio näyttäytyy ihmisten mielisä vapaaehtoisena perheen perustamisen tapana eikä yksilön pakotettuna siirtolaisuutena. Biologisen suvun tai siihen liittyvän tiedon etsimisen ensisijainen motivaatio oli halu täydentää tietoa omasta itsestään. Juurimatka on matka siihen vaihtoehtoiseen tulevaisuuteen, joka jäi omalta kohdalta toteutumatta.

Pia Eriksson (2016) tarkastelee adoptiota suunnittelevia vanhempia käsittelevässä väitöskirjassaan *Prospective adoptive parents within pre-adoption services: An interplay of emotions and power in social interaction* adoptiovanhempien roolia asiakkaina sosiaalipalveluissa kansainvälistä adoptiota edeltävässä lakisääteisen adoptioneuvonnan ja adoptiopalvelun prosessissa Suomessa. Stressin tunteet ovat tavallisia adoptionhakijoiden keskuudessa. Tulevien vanhempien pelon kokemuk-

set liittyvät toivotun lapsen menettämiseen joko pelkona hylätyksi tulemisesta soveltuvuusarvioinnissa tai pelkona prosessin keskeytymisestä. Adoptioprosessi on yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti määritelty institutionaalinen konteksti, jossa adoptiota toivova henkilö kohtaa sosiaalityöntekijöitä ja muita adoptiotyön ammattilaisia asiakkaan roolissa. Sosiaalityöntekijöiden rooli portinvartijoina on läsnä koko adoptiota edeltävässä prosessissa. Adoptionhakijat kokivat tämän valta-asetelman erilaisten kontrolloivien käytäntöjen kautta. Erikssonin tutkimus osoittaa, että adoptiovanhempien rooli sosiaalipalveluiden asiakkaina luo jännitteitä yksityisen ja julkisen elämänpiirin välillä.

Lilli Hedman ja Nina Halme (2018) ovat tutkineet adoptoitujen nuorten hyvinvointia *Kouluterveyskyselyssä 2017*. Heidän hyvinvoinnistaan oli ollut saatavilla vain niukasti seurantatietoa. Kouluterveyskyselyssä adoptiota koskeva kysymys lisättiin ensimmäistä kertaa vuonna 2017. Julkaisussa tarkastellaan perusopetuksen 8. ja 9. luokalla sekä lukiossa ja ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevien nuorten terveyttä, koulunkäyntiä, kasvuympäristön turvallisuutta, kotioloja ja osallisuutta.

Suomessa tehdään vuosittain noin 300 alaikäisten adoptiota, joista kolmannes on kansainvälisiä ja loput kotimaisia adoptioita. Kotimaisista adoptioista suurin osa on perheen sisäisiä adoptioita, pienempi osa adoptioista on perheelle vieraan lapsen adoptioita. Kotimaisten ja kansainvälisesti adoptoitujen hyvinvoinnissa on omia erityispiirteitä. Ulkomailta adoptoidut erottuvat usein muusta väestöstä ulkonäkönsä takia. Finnish Adoption Study (fnado.fi/publications.html) on tuottanut tietoa ulkomailta adoptoitujen lasten ja perheiden hyvinvoinnista.

Kotimaasta adoptoitujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista saatu tieto on ollut vähäistä ja hajanaista. Suurin osa adoptoiduista on tyytyväisiä elämäänsä. Heillä on ympärillään välittäviä ihmisiä ja he kiinnittyvät koulussa luokkayhteisöönsä. Heistä tyytyväisimpiä ovat Suomessa syntyneet pojat (70 %). (Hedman, ym. 2018.) Tulokset ilmaisevat kuitenkin myös adoptoitujen nuorten hyvinvoinnin eroja verrattuna muihin samanikäisiin. Heidän elämässään esiintyy muita nuoria enemmän riskitekijöitä, kuten ongelmia osallisuudessa, perhesuhteissa sekä laajemminkin kasvuympäristössä.

Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan yksinäisyyden ja irrallisuuden kokemukset ovat adoptoiduilla yleisempiä kuin muilla nuorilla. Yksinäisimpiä ovat Suomessa syntyneet tytöt. Yksinäisyyteen liittyy tunne siitä, ettei kuulu muiden joukkoon. Osa adoptoiduista nuorista saattaa kokea perhetaustaan, ulkonäköön tai kulttuuriin liittyvää erilaisuutta, joka voi vaikeuttaa ystäväporukkaan kiinnittymistä. Yksinäisyys ja irrallisuus nivoutuvat hyvinvointiin monella tapaa. Adoptoidut nuoret tarvitsevat tulosten mukaan tukea mielen hyvinvointiin ja jaksamiseen. He kokevat terveydentilansa jonkin verran muita nuoria heikommaksi. Niin Suomessa kuin muuallakin syntyneet adoptoidut pitivät koulunkäynnistä ikätovereitaan vähemmän. Vähiten koulunkäynnistä pitävät Suomessa syntyneet adoptoidut pojat. (Hedman ym. 2018.)

Kouluterveyskyselyn 2017 aineistosta (Hedman & Halme, 2018) havaitsivat, että adoptoidut ja ei-adoptoidut kokevat kasvuympäristönsä turvallisuuden erilaisena. Adoptoidut nuoret joutuvat muita nuoria useammin syrjivän kiusaamisen kohteeksi. Suomessa syntyneillä adoptoiduilla on muihin nuoriin nähden kaksinkertainen todennäköisyys kohdata syrjivää kiusaamista. Todennäköisyys, että he kokevat fyysistä uhkaa on muihin nuoriin verrattuna kolminkertainen. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuvat useimmin Suomessa syntyneet adoptoidut ja heistä tytöt poikia huomattavasti useammin. (Mt.)

Perheeseensä kiinnittyminen on adoptoiduilla muita nuoria hieman heikompaa. Kaikista adoptoiduista yli 70 prosenttia kokee kuitenkin olevansa tärkeä osa perhettään tai ystäväporukkaansa. Adoptoidut nuoret kokevat useammin vaikeaksi keskustelemisen vanhempiensa kanssa. He kokevat myös muita useammin vanhempiensa taholta henkistä väkivaltaa. Niin Suomessa kuin muuallakin syntyneiden adoptoitujen todennäköisyys kokea tällaista väkivaltaa on ei-adoptoituihin nähden noin kaksinkertainen. Sellainen henkisen väkivallan kokemus on Suomessa syntyneillä adoptoiduilla työillä 44 prosentilla. On tärkeä tuottaa seurantatietoa erilaisissa perheissä ja perhetilanteissa elävien lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Tietoa tarvitaan yhdenvertaisuuden toteutumisen seurannassa sekä myös palveluja kehitettäessä ja arvioitaessa, miten ne vastaavat tarpeisiin. (Halme ym. 2018.)

Yhteenvetona adoptiosta tutkimuksessa todettakoon, että Suomessa on tehty vähän adoptiotutkimusta verrattuna Yhdysvaltoihin, Isoon-Britanniaan, Norjaan ja Ruotsiin, joissa tehtyihiin adoptiotutkimuksiin olen työssäni erityisesti viitannut. Tutkimuksellinen kiinnostus adoptioon on kuitenkin Suomessa ollut nousussa ja tilanne tässä suhteessa maassamme vähitellen muuttumassa.

3.5.3 Adoptiotutkimuksen kritiikkiä ja suuntauksia 1900-luvun lopulta 2000-luvulle

Adoptiosta ja identiteetin kehityksestä sekä adoption merkityksestä lapsen sopeutumiseen on olemassa hyvin paljon kirjallisuutta. On tutkittu terveyttä, käyttäytymistä ja suorituksia. Tutkimukset ovat olleet usein luonteeltaan kvantitatiivisia. Tutkimusnäkökulma on useimmiten suuntautunut negatiivisiin puoliin. Myös Karen March ja Charlene Miall (2000) sekä Kristi Clark-Miller (2005) kritisoivat tutkimuksen suuntautumista adoption negatiivisiin tekijöihin, jolloin näkökulma adoptioon poikkeuksena on lukinnut tutkimuksen kliinisille tulkinnoille. Se, että adoptiotutkimus on keskittynyt poikkeuksiin ja vaikeuksiin, osoittaa, että adoptoitujen on katsottu kuuluvan erityiskategoriaan, jota kannattaa tutkia. (Martinell Barfoed 2008, 45.)

Kristi Clark-Millerin (2005, 125–126) mukaan adoption merkitys liitetään normatiivisiin perhe-elämän odotuksiin eli ihanneperhemuodon ”äiti, isä ja lapset” määritelmiin, ja silloin adoption kulttuurinen merkitys jää usein huomiotta adoptiokirjallisuudessa. Varjoon on jäänyt adoption kulttuurisen merkityksen vaikutus yhteiskunnassa laajemminkin kuin vain adoptioon osallisiin.

Ing-Britt Christiansenin (2001) mukaan David Kirkin (1964) tutkimusta lukuun ottamatta adoptiotutkimus on nostanut esiin adoptoitujen yksilölliset puutteet, pikemminkin kuin tutkinut adoptioperheiden asemaa yhteiskunnassa, jossa vallitseva perhediskurssi rakentuu biologiselle perhesiteelle. Vallitseva geneettinen perhehanne vaikuttaa yhä yhteiskunnan asenteisiin, jolloin adoptioperheen leimaaminen on heijastunut sekä adoptiotutkimukseen että adoptiokäytäntöihin (Wegar 2000). Katrien de Graeve (2012, 100–108) esittää, että kuulumisen ongelmat on tutkimuksissa katsottu olevan usein henkilökohtaisella, perheen tai suvun tasolla, eikä niitä ole nähty laajemmassa kontekstissa.

Tutkimuksella siitä, mikä nostaa esiin adoptioon liittyvät riskit ja ongelmat, on sekä positiivisia että negatiivisia seuraamuksia. Ongelmakuvien painottaminen luo riskin leimata adoptoidut ryhmätasolla. Samanaikaisesti osa adoptoiduista kokee helpotusta siitä, että adoption ongelmallisia puolia tuodaan näkyviin. Ongelma – ei ongelma dikotomialla on lähtökohta adoptiotutkimuksen vallitsevassa perinteessä. Ajankohdalla on myös vaikutusta siihen, miten adoptio esitetään ja ilmaistaan. Tietäältä ajanjaksolta saatu tutkimustulos ei välttämättä päde toisena aikana. (Martinell Barfoed 2008, 46.)

Viime vuosina perhemuotoihin ja prosesseihin liittyvä postmoderni muutos on vaikuttanut adoption hyväksymiseen vaihtoehtoisena keinona luoda sukulaisuutta. Positiivisia kuvauksia adoptioperheistä ja adoptiosta on alkanut olla esillä valtamedioissa (Kline ym. 2006). Katrien de Graeve (2012, 1,100) on kiinnittänyt huomiota siihen, että adoptiovanhemmuuden tutkiminen on jäänyt suhteellisen vähäiseksi. Adoptiotutkijat ovat tyypillisesti suunnanneet tutkimuksensa adoptoitujen kokemuksiin ja identiteetin etsintään, mutta hämmästyttävän harva tutkija on selvittänyt kansainvälisesti adoptoineiden vanhempien identiteettityötä.

Yhdysvalloissa ja Euroopassa adoptiotutkimukset koskevat nykyään pääasiassa kansainvälistä adoptiota. Näissä tutkimuksissa kysymykset adoptiosta ja etnisyydestä ovat keskeisiä. (Martinell Barfoed 2008, 30–31, 36.) Yksi adoptiotutkimuksessa huomiota saanut teema 2000-luvun alkupuolella liittyy adoptoitujen oman biologisen taustan etsimiseen. Aihe on kytketty usein identiteettiä koskeviin kysymyksiin. Jo Alexina McWhinnie (1967) havaitsi 58 kotimaisesti adoptoitujen haastattelussa 1950-luvulla, että haastateltuja kiinnosti yleisesti heidän biologinen perheensä. Enemmistö koki keskustelut adoptiosta lähimpiensä kanssa kuitenkin riittämättömiksi.

Demografiset muutokset, kuten kasvavat avioeroluvut, uusperheet, vaihtoehtoperheet ja avusteiset lisääntymismenetelmät ovat johtaneet perheiden monimuotoisuuteen, biologisen ja sosiaalisen sukulaisuuden sekä vanhemmuuden korostumiseen. Tämä on johtanut uusien sukulaisuustutkimusten syntymiseen ja haastanut biologisen sukulaisuuden hegemonian. Tutkimusaiheet, jotka ovat jättäneet vaikutuksensa adoptiokäytäntöön 1900-luvun viimeisellä neljänneksellä, ovat olleet sukulaisverkostojen kasvava tunnistaminen, biologinen identiteetti ja juurien

tärkeys identiteetin muodostamisessa. Janet Carstenin (2000, 687–703) mukaan yksi keskeisistä adoptiotutkimuksen aiheista liittyy sukulaisuuteen. Tutkija havaitsi, että adoptiota seuraava katkos suhteiden jatkuvuudessa voidaan symbolisella tasolla ylittää niiden uudelleen luomisen avulla. Elizabeth Martinell Barfoed (2008, 37) havaitsi, että raskaus ja identiteettikysymykset saavat naiset kiinnostumaan biologisesta taustastaan useammin kuin miehet. Biologista taustaansa etsivillä adoptoiduilla on nähty olevan heikompi itsetunto kuin ei-adoptoiduilla (Passmore ym. 2005; Martinell Barfoed 2008, 37). Malin Irhammarin (1997) tutkimus osoittaa päinvastaista. Adoptoiduilla, jotka halusivat etsiä juuriaan, oli hyvä itsetunto. Susanna Matwejeffin (2004) tutkimus 24 ruotsalaissyntyisen adoptoidun biologisen perhetaustansa etsintäprosessista koskee kotimaisia adoptioita Ruotsissa. Matwejeff analysoi eksistentiaalisesta näkökulmasta kyseisten adoptoitujen etsintäprosessia. Aktiivinen biologisten juurien etsintä oli käynnistynyt joissakin tapauksissa kriisin tai muutoksen tarpeen seurauksena. Pääasiallisen motiivin etsiä juuria kerrottiin kuitenkin olevan fyysisen ulkonäön ymmärtämisessä, jatkuvuudessa ja yhteyden luomisessa biologiseen sukuun sekä tiedon saamisessa adoption syistä. (Mt., 35–36.) Karen March (1995) sekä Karen March ja Charlenen Miall (2000) osoittavat tutkimuksillaan, että adoptoitujen juurien etsintä voidaan nähdä tapana käsitellä kulttuuriin sidottua sosiaalista stigmaa. Biologisen perhetaustan etsintä nähdään yrityksenä neutralisoida yhteiskunnallista stigmaa, jonka on aiheuttanut suvun jatkuvuuden puuttuminen.

Juurien etsiminen tai etsimättä jättäminen esiintyvät tutkimuksissa tyypillisesti asioina, mihin jokainen adoptoitu ottaa kantaa. Kuitenkin varsin vähän on tutkittu sitä, miksi osa adoptoiduista tekee valinnan olla etsimättä biologista taustaansa (Irhammar 1997; Martinell Barfoed 2008). Tämä haastanee adoptiotutkimusta jatkossa. Keskusteltaessa adoptoitujen omaan taustaansa liittyvästä kiinnostuksesta käytetään usein terapeutista kieltä: adoptoidun täytyy etsiä juuriaan, jotta hän ei voisi pahoin. Kiinnostuksen näkeminen kansalaisen oikeutena antaa aivan toisenlaisen näkökulman (Martinell Barfoed 2008, 36).

Yhdysvalloissa ja monessa Euroopan maassa adoption kehitys on edennyt adoptiovanhempien tarpeiden ensisijaisuudesta adoptoidun tarpeiden painottamiseen. Viime vuosikymmeninä (Yhdysvalloissa 1990-luvulta lähtien) avoimen adoption mahdollistumisen myötä on biologisten vanhempien huomioiminen adoptiotutkimuksessa nähty tutkimuksellisesti tärkeänä asiana.

Yksi adoptiotutkimuksen merkityksellinen teema liittyy adoption kontekstia ilmaiseviin perherakenteisiin, siihen miten adoptioperhettä konstruoidaan tietynä aikana ja tiettyssä yhteiskunnassa (Martinell Barfoed 2010). Tutkimusten yhtenä tavoitteena on ollut selvittää, mikä erottaa adoptoidun ei-adoptoidusta. Sen kuvaaminen, mitä adoptoitu itse kokee, on nostettu harvemmin esiin. (Irhammar 2003, 90.)

Seksuaalivähemmistöjen tai muiden erityisryhmien oikeus adoptoida on noussut keskusteluun ja muodostunut monissa maissa jo käytännöksi. Samaa sukupuolta olevilla pareilla on oikeus adoptioon lukuisissa maailman valtioissa, esimerkiksi vuodes-

ta 2016 alkaen kaikissa Yhdysvaltojen osavaltioissa (<https://www.huffingtonpost>) ja kevästä 2018 alkaen myös Australiassa ja lisäksi suuressa osassa Kanadaa (<https://family.findlaw.ca/article/Child-adoption>). Yhdysvalloissa David Brodzinsky ja Adam Pertman ovat analysoineet seksuaalista vähemmistöä edustavien adoptiovanhempien perheiden moninaisuutta toimittamassaan teoksessa *Adoption by Lesbians and Gay Men: A New Dimension in Family Diversity*.

Adoptiotutkimusten tulosten yleistettävyyden ja vertailun kannalta on ongelmallista, että adoptiokäytännöt vaihtelevat suuresti eri maissa ja myös maiden sisällä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa toimii monia yksityisiä adoptiotoimistoja. Osa harjoittaa yleishyödyllistä toimintaa, jotkin ovat uskonnollisia säätiöitä, mutta monet ovat avoimesti liikeyrityksiä. Useimmat yritykset perivät asiakkailtaan huomattavia maksuja palveluksistaan. Kriteerit kansainväliselle adoptiolle vaihtelevat maan osavaltiosta toiseen ja toimistosta toiseen, eivätkä ne ole niin tiukkoja kuin useimmissa Euroopan maissa. Yhdysvallat ei ole allekirjoittanut Haagin lastensuojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevaa yleissopimusta. (Howell 2006, 147–148.)

4 NARRATIIVINEN TUTKIMUSOTE JA TUTKIMUSPROSESSI

Tarinoilla on valtaisan luova voima.

Niillä voimme koordinoida ihmisten toimintaa,

kohdentaa havaitsemistamme ja tarkentaa aikeitamme, määritellä rooleja,

tunnistaa sen, mikä on tärkeätä ja jopa sen, mikä on todellista.

(Charles Eisenstein 2011, 2.)

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni ydin kohdistuu ja rajautuu aineiston adoptoitujen kertomuksiin adoptiolapseudesta. Tutkimuksen tavoite on selkiytynyt tutkimusprosessin myötä. Lopulliseksi tavoitteeksi muotoutui kuulla, tallentaa ja tulkita haasteita, joita tutkimukseen osallistuneet adoptoidut ovat elämässään kohdanneet. Tutkimuksen tarkoitus on lisätä adoptioilmiöön kohdistuvaa tutkimustietoa maassamme ja nostaa adoptiolapseus näkyväksi mahdollistamalla puheenvuoro aiheesta tutkimukseen osallistuville adoptoiduille itselleen.

Tutkimuksen aineiston sisällön, sen luonteen ja analyysin myötä tutkimuskysymykset ovat kohdentuneet ja täsmentyneet. Tutkimuskysymykset ovat:

1) Mitä adoptoidut kertovat sisäisessä tarinassaan adoptiolapseudesta?

2) Mitä adoptoidut kertovat läheissuhteidensa merkityksestä osana sisäistä tarinaansa?

3) Minkälaista suhdetta adoptoidut luovat adoption kulttuurisiin kertomuksiin?

Sisäisen tarinan ja ulkoisen kertomuksen välillä on laadullinen ero. Ulkoisen kertomuksen funktio on kommunikaatio toisten kanssa. Sisäisen tarinan funktio on omien psyykkisten prosessien ja toiminnan ohjaaminen. Se on tarina vain itseä varten ja sen muotoutuminen on monin tavoin luova prosessi. (Hänninen 1999, 48–49.) Yksilön sisäisellä tarinalla Vilma Hänninen viittaa yksilön mielen sisäiseen maailmaan, tajuntaan. Yksilöllisen mielen tutkimiseen liittyy metodologisia ongelmia. Määreen ”sisäinen” ajatellaan viittaavan johonkin ihmisen pään sisälle suljettuun, sosiaalisesta todellisuudesta irralliseen autonomiseen entiteettiin. Tällaista sisäinen tarina ei Hännisen (mt.) mukaan tarkoita. Sisäisen tarinan käsitteen hahmottamisessa Hänninen on käyttänyt hyväkseen Lev S. Vygotskin (1896–1934) ajatuksia inhimillisen tiedon kehittymisestä. Vygotskin mukaan ihmiselle erityislaatuisten psyykkisten prosessien alkuperä on kulttuurissa. Kerronnan avulla ihminen antaa kokemukselleen ulkoisen muodon, mikä auttaa häntä jäsentämään ja muovaamaan kokemustaan. Sisäisen tarinan muodostumisen kannalta merkittäviä ovat voimakkaasti mieleen jäävät ydinkokemukset. (Hänninen 1999, 13, 53.) Termi sisäinen juontuu Vygotskin *sisäisen puheen* käsitteestä, jolla hän tarkoittaa äänetöntä, itselle

tarkoitettua, sosiaalisia ja yksilöllisiä merkityksiä yhteen punovaa prosessia, jonka alkuperä on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (mt., 30). Sisäinen tarkoittaa Hännisen mukaan suunnilleen samaa kuin Lauri Rauhalan (1995, 49) määrittelemä ”tajunnallinen”: tajunta on merkitysten kehkeytymisen, niiden keskinäisiin suhteisiin asettumisen ja niiden jatkuvan muutoksen prosessi.

Epistemologisia kysymyksiä herättää tosiasia, että ihmisen sisäiset prosessit eivät ole tutkijalle näkyviä. Kun tutkijana teen johtopäätöksiä tutkimusaineistoni pohjalta, informanttien kertomukset eivät ole suoria esityksiä elämästä, vaan Vilma Hännistä (1999, 22) lainaten ”heidän kertomuksensa ovat kohteita tulkinnalle ja rekonstruoinnille.” Kerrottu tarina siirtyy aina yleisönsä kulttuuriseen tarinavarantoon.

Käytän sisäisen tarinan käsitettä tutkimuksessani jäsennyvälineenä halutessani ymmärtää, miten adoptiolapseuden merkityksellisyyden kokemus tutkimuksen osallistujien kertomuksissa muodostuu. Hänninen (1999) esittää, että jokaisella ihmisellä on oma sisäinen tarinansa, joka on jatkuva, useista osatarinoista koostuva, luova prosessi. Sisäisessä tarinassa ihminen tulkitsee elämänsä tapahtumia sekä situaationsa tarjoamia mahdollisuuksia sekä rajoja sosiaalisesta tarinavarannosta omaksumiensa, kulttuurisesti ja yhteisöllisesti tuotettujen tarinallisten mallien avulla.

Tässä tutkimuksessa adoptoitujen sisäisen tarinan analyysissä keskitytään heidän kokemuksiinsa adoptiolapsena olemisesta, heidän läheissuhteidensa merkitykseen sekä heidän suhdettaan adoptioon liittyviin kulttuuriin kertomuksiin.

4.2 Narratiivinen lähestymistapa

Esillä oleva tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jonka teoreettis-metodologinen lähestymistapa on narratiivinen. Lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan kertomukset ja tarinat ovat ihmiselle luonteenomainen tapa jäsentää elämäänsä, kokemuksiaan ja itseään (Hänninen 1999).

Narratiivinen tutkimus ei pyri yleistettävään tai objektiiviseen tietoon vaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Tietäminen on aina jonkun tiettyssä sosiaalisessa ja fyysisessä ympäristössä elävän ihmisen tietoa. Tietämisen subjektiivisuuden korostumista pidetään narratiivisen tutkimusotteen vahvuutena. (Heikkinen 2001, 130, 120.) Yksilöiden elämäkertomuksiin perustuva tarkastelu mahdollistaa sen, että ihmisten omat äänet pääsevät kuuluviin mahdollisimman autenttisina. Narratiivisen tutkimuksen lähestymistapa tarjoaa tilaa subjektiivisuuden, persoonallisuuden ja emotionaalisuuden kohtaamiselle (Laitinen & Uusitalo 2008, 128).

Teppo Sintonen (1999, 45) toteaa että ihmisen suhde todellisuuteen ja maailmaan on narratiivinen. Ihminen merkityksellistää maailmaa tuottamalla siitä kertomuksia ja kertomalla niitä toisille ihmisille. Näihin tarinoihin liitetään tietoa, kokemuksia

ja tunteita. Vasta 2000-luvulla narratiivinen tutkimusote on alkanut yleistyä tutkimuksissa, joissa kiinnostuksen kohteeksi ovat tulleet jollain tavalla psyykkisesti haavoittuvien tai haavoittuneiden ihmisten elämäkokemukset tai muulla tavoin arat ja tabuoidut tutkimusaiheet (Laitinen & Uusitalo 2008, 109). Kerrotuista tarinoista koostuvan tutkimusaineiston luonne ohjasi minut narratiivisen tutkimusotteen valintaan.

Vilma Hännisen (1999, 15) mukaan käsite tarinallinen tai narratiivinen tutkimus viittaa kaikkeen sellaiseen tutkimukseen, jossa tarinan, kertomuksen tai narratiivin käsitettä käytetään ymmärrysvälineenä ja jossa aineisto koostuu kirjoitetuista ja puhutuista tarinoista. Narratiivisen lähestymistavan mukaan ihminen nähdään ajallisenä olentona, jonka kulloinenkin nykyhetki on ladattu sekä henkilöhistoriallisella menneisyydellä että ennakoidulla tulevaisuudella. Nykyhetki on piste menneisyyden ja tulevaisuuden välisessä jännitteessä ja saa merkityksensä kummastakin suunnasta. (Mt., 58.)

Tutkimuksessani narratiivisuus viittaa väljästi lähestymistapaan, jossa tarinat nähdään keskeisenä ajattelun ja elämän jäsentämisen muotona. Adoptoitujen kertomuksia käytetään analyyttisenä mutta myös epistemologisena välineenä, sillä tutkimuksen tieto tuotetaan kertomusten avulla. Narratiivinen lähestymistapa sopii tutkimukseen, jossa ihminen nähdään aktiivisena, merkityksiä antavana toimijana ja joka tarkastelee ihmiselämän ilmiöitä prosessimaisina, kielellisesti tulkittuina sekä aikaan ja paikkaan sidottuina (Hänninen 1999). Lähestymistapa sopii tutkimuksiin, joissa pyritään tuomaan esiin vähemmistön heikko ääni enemmistön suurten kertomusten keskellä (Hatch & Wisniewski 1995, 118). Tähän viitaten ymmärrän, että adoptoitujen voidaan katsoa edustavan vähemmistöä suhteessa ei adoptoituihin. Narratiivisuus mahdollistaa huomion kiinnittämisen yksilöön ja hänen kokemuksiinsa sekä yksilön tapahtumista esittämiin tulkintoihin (mt., 116).

Adoptoitujen kertomuksia tulkitseen ontologisista perusteista käsin. Ontologisuus viittaa tässä siihen, että ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä nähdään vallitsevan perustavanlaatuinen yhteys: ihmisen olemassaolo on olemukseltaan tarinallista (MacIntyre 1981, 97). Perusajatuksena tutkimuksessani on Alasdair MacIntyren (1985, 212) esittämä näkemys siitä, että ihmiset ymmärtävät omaa elämäänsä ja toisten ihmisten toimintaa elettyjen kertomusten muodossa.

Juhani Ihanus (1999, 24) korostaa, että ihmisen minuus rakentuu ja muokkautuu kertomusten avulla; ihminen on kertomuksensa. Ihmisillä on myös tarve välittää kertomuksensa muille, halu kertoa tarinansa ja tulla kuulluksi. Elämästä kertominen on kuin väylä, jonka avulla inhimillinen elämä tulee merkitykselliseksi. Kieli on väline, jonka kautta ihminen merkityksellistää maailmaansa, kommunikoi toisten ihmisten kanssa heidän keskinäisessä maailmassaan ja ymmärtää itseään. Keskeistä kielelle on, että sen avulla tuotetaan elämälle merkityksiä. (Sintonen 1999, 53–54.) Todelisuus itsessään ei ole rakentunut ja jäsentynyt luokiksi, ilmiöiksi ja tapahtumiksi, vaan merkitykset tuotetaan kielellisesti (Lehtonen 1996, 30). Näistä merkityksistä

voidaan keskustella narratiivisuuden avulla ja narratiivit mahdollistavat merkitysten siirtämisen ihmisten välillä. Yksilön kokemus syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja yhteiskunnan kanssa. (Sintonen 1999, 37.)

Donald E. Polkinghorne (1995, 11) mukaan narratiivinen tietäminen lisää ymmärrystämme niin omasta käytöksestämme kuin toistenkin toiminnasta. Vuorovaikutuksellisuus on osa esillä olevan tutkimuksen aineiston rakentumista. Narratiivinen tiedonmuodostus on kontekstuaalista, subjektiivista ja kokemuksellista; sen avulla voidaan etsiä tapahtumien välisiä yhteyksiä, joiden kautta eri kokemusten välille punotaan juoni. Yhteyksiä etsivät joko kertoja tai narratiivista tutkimusta tekevä. Keskeistä juonentamisessa on yksilön oma aktiivisuus. Juonen luominen edellyttää yksilöltä kykyä tulkita omaa tai toisen ihmisen toimintaa. (Erkkilä 2005, 23.) Narratiivisuuden avulla on mahdollista tavoitella yksilön elämän merkityksellisiä vaiheita, joihin samalla liittyy jokin tärkeä näkökulma (Baars 1997, 39–40). Käsillä olevassa tutkimuksessa aineiston kertojien adoptiolapseuden kokemuksiin pohjautuvia merkityksiä pyrin heidän kertomustensa kautta tavoittamaan.

Kerrotut tarinat välittävät yhteisön arvoja yksilölle ja opastavat häntä toimimaan yhteisön tarjoamissa rooleissa, joista kukin yksilö muodostaa oman elämäntarinansa (Hänninen 1999, 24). Anni Vilkkonen (1997, 92) määrittelee kertomuksen elämäntapahtumista tehdyksi konstruktioksi, jonka yksilösubjekti muokkaa kulloiseenkin tilanteeseensa sopivaksi. Yksilö- ja tilannesidonnaisuutensa lisäksi elämänekertomus on voimakkaasti kulttuurisidonnainen. Elämä kerrotaan kullekin kulttuurille ominaisella tavalla ja elämän kuvat ovat tietyn yhteiskunnan kuvia. (Mt.)

Hannu L.T. Heikkisen (2001, 116) mukaan sanoja narratiivi, kertomus ja tarina voidaan väljästi käyttää toistensa synonyymeinä. Vilma Hänninen (1999, 20–22) erottaa kertomuksen ja tarinan käsitteet, vaikka toisaalta hän määrittelee niitä toistensa avulla, esimerkiksi: ”Kertomuksen käsite viittaa ihmisen itsestään toiselle kertomaan tarinaan.” Varpu Löyttyniemi (2004, 48) määrittelee kertomuksen valitsemisen, tulkitsemisen ja yhteyksien rakentamisen tapahtumaksi. Kertomuksen mielekkyys on identiteetissä, jonka kertoja elämänsä luo vastauksena kerrontahetken kysymyksiin ja tilanteen tarpeisiin. Merja Laitinen ja Tuula Uusitalo (2008, 114) katsovat, että kertoessaan kausaalisesti ja episodisesti etenevää tarinaansa ihminen samalla luo merkityksiä, ymmärtää itseään ja rakentaa identiteettiään narratiivisesti.

Narratiivisessa tutkimuksessa ihmisen olemisen, elämän ja tarinan välillä nähdään vallitsevan perustavanlaatuisen yhteys. Tarinoiden roolia ihmisen elämässä ja toiminnassa ymmärretään Vilma Hännisen (1999; 2004a, 69–85) esittämän tarinallisen kiertokulun teorian ja sisäisen tarinan käsitteen kautta. Tarinallisuutta voi tarkastella *kerrottuina tarinoina* eli kertomuksina. Kertomukset ovat usein kielellisiä esityksiä, mutta kerrontaa voi tuottaa myös erilaisten symbolien, esimerkiksi kuvien avulla. *Sisäinen tarina* on yksi tarinallisuuden ilmenemismuoto, jolla Hänninen

(1999, 20) viittaa kokemusten tarinalliseen organisoimiseen, kertomukseen, jonka kerromme itsellemme.

Hänninen viittaa tarinaan draaman käsitteellä. Tarinat ovat läsnä jo elämässä itsessään, eivät vain tulkinnoissa ja kertomuksissa. Elettävässä elämässä me elämme todeksi erilaisia tarinallisia pyrkimyksiämme, mutta eletävässä tai eletyssä tarinassa olemme aina vain yksi tarinan tuottaja monien joukosta (MacIntyre 2004, 251; Valkonen 2007, 42). Hännisen (1999 ja 2004) mukaan se, mitä todellisessa elämässä tapahtuu, ei riipu yksin meistä, vaan siihen vaikuttavat niin toisten ihmisten teot ja pyrkimykset kuin erilaiset materiaaliset ja ideaaliset elämänolosuhteetkin. Jukka Valkonen (2007, 41) esittää, että tarinallisen kiertokulun teorian mukaan tarinalisuuden erilaiset muodot asettuvat suhteeseen toinen toisiinsa ja yhtäältä siihen sosiaalimateriaaliseen ja toisaalta istuvat siihen diskursiiviseen todellisuuteen, jossa ihminen kulloinkin elää. *Kulttuurisella tarinoiden varannolla* Hänninen (2004, 73) viittaa siihen tarinallisten esitysten kokonaisuuteen, jota ihminen kuulee tai lukee elämänsä aikana. Tietyssä kulttuurissa jotkin tarinat ovat hegemonisia, vahvempia ja normatiivisempia kuin toiset ja näitä vastaan voidaan esittää vielä muita tarinoita, jotka antavat äänen vaihtoehtoisille tulkinnoille.

Tutkimukseni ankkuroituu konkreettiseen elämään. Adoptoitujen todelliset tarinat elävät myös kertomusten ulkopuolella. Vaikka yksilö onkin monin perustavanlaatuisin sitein kiinnittynyt yhteisönsä ja kulttuurinsa käytännölliseen traditioon, hän on kuitenkin myös elämäntarinansa luoja ehtojensa rajoissa. Ihminen ei voi luoda elämäntarinaansa täysin vapaasti. Siitä huolimatta hänelle jää haaste luoda mielikuvien pohjalta juuri oma ainutlaatuinen elämäntarinansa. Periaatteellisella tasolla yksilö on vastuullinen tekemistään valinnoista, mutta silti hän voi vaikuttaa vain rajallisesti. Ihmisen elämäntarina ei ole ennalta kirjoitettu geeneihin tai lapsuuden kasvuoloihin, eikä sen juonen kulku etene väistämättömän logiikan mukaisesti. (Hänninen 2004, 77.) Tarinoiden avulla ihmiset jäsentävät omaa elämäänsä ja kuvaavat sitä toisille. Tarinat välittävät meille arvoja, ja niiden myötä sisäistämme kulttuurisia malleja. Tarina toimii myös elämän arvioinnin, merkityksellistämisen ja yksilön identiteetin rakentamisen välineenä. (Mt.)

Lähtökohtaisesti ajattelen elämän ja narratiivisuuden välisen suhteen merkittäväksi siten, että kertomuksilla ja tarinoilla, joista tutkimukseni aineisto koostuu, on reaalinen suhde adoptoitujen elämään. Samoin vallitsee yhteys tutkimukseen osallistuvien sisäisen tarinan ja heidän kertomiensa elämäntarinoiden välillä. Narratiivinen lähestymistapa auttaa tutkimuksessani analysoimaan sitä, miten adoptoidut kertomuksissaan ovat jäsentäneet ja merkityksellistäneet muuttuvia elämäntilanteita ja niihin kytkeytyviä emootioita ja motiiveja suhteessa lapseutensa erityisyyteen. Koska tutkimuksen tarinoissa painottuu kokemuksellisuus, narratiivinen lukutapa ja juonellisuus sekä tarinallisuus sopivat aineistoni analysointiin.

4.3 Tarinallisuuden käsitteistä

Narratiivisuuden käsite juontuu latinan kielestä, jonka substantiivi *narratio* tarkoittaa kertomusta ja verbi *narrare* kertomista. Narratiivisuuden synonyymina käytetään yleensä sanaa *tarinallisuus*. (Heikkinen 2001, 116.) Tutkimukseni käsittevalinnat kiinnittyvät Vilma Hännisen tarinallisuuden käsitteisiin, joita seuraavassa tarkastelen.

Tarina on ajallinen kokonaisuus, jossa alku, keskikohta ja loppu seuraavat toisiaan. Tarinan keskeinen elementti on *juoni*, *mythos*. Juoni muodostaa kokonaisuuden, johon nähden erilliset osat saavat merkityksensä. Tarinan avulla ihminen jäsentää elämänsä tapahtumia ja niiden moninaisuutta luoden siitä suhteellisen johdonmukaisen kokonaisuuden mielessään. Vilma Hännisen (1999, 143) mukaan tarina on sekoitus ennakoitavuutta ja yllätyksellisyyttä, johdonmukaisuutta ja katkokselisuutta, yksi- ja monimerkityksisyyttä, yleisyyttä ja ainutkertaisuutta. Tarina on tapahtumien jatkumo, joka jäsentää tapahtumat kronologiseen järjestykseen. Teppo Sintonen (1999, 63) haastaa näkemyksen ja esittää, että tapahtumat eivät (aina) esiinny tekstissä kronologisessa tai loogisessa järjestyksessä. Tarina ei myöskään ole itsessään näkyvillä, vaan se täytyy abstrahoida tekstistä. (Mt., 63.) Tarina on aina sillä tavoin valikoiva, että elämästä nostetaan tarinan osaksi vain siihen sopivia tapahtumia ja episodeja. Niin menneisyyteen kuin tulevaisuuteenkin kurkottava tarina ja sen tulkinta muuttuvat ajan kuluessa ja elämäntilanteiden muuttuessa. (Hänninen 1999, 22.)

Kertomuksella Hänninen (mt., 20, 22, 142) viittaa tarinan esitykseen merkkien muodossa. Yksi kertomus voi sisältää useita tarinoita, eli se voidaan tulkita monilla eri tavoilla. Tyypillisimmin kertomus esittää tapahtumia, jotka ovat jo toteutuneet. Se viittaa tarinan ulkoiseen puoleen, kun ihminen tulkitsee kokemustaan ja kertoo tarinansa muille. Tarinaansa kertomalla ihminen voi saada aikaan sosiaalisia vaikutuksia, jakaa ja reflektoida kokemuksiaan sekä saada jäsennyksilleen sosiaalista vahvistusta.

Vilma Hännisen (mt., 21) määrittelyn mukaan sisäinen tarina on yksilön mielen sisäinen, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kulttuurista juontuva, mutta yksilölliseen kokemushistoriaan ankkuroituva, luova ja muuttuva elämäntilanteen jäsenysprosessi, joka kytkeytyy motiiveihin ja emootioihin. Sen työstäminen on osa elämänvaiheiden ja tapahtumien arviointia, jonka avulla yksilö muovaa käsitystä itsestään ja selittää nykyistä minäänsä. Sitä on mahdollista kertoa sekä itselle että muille. (Hänninen 1999, 24–25.) Kerrottu tarina on vastavuoroinen. Se rakennetaan yhdessä kuulijan kanssa ottaen huomioon hänen odotuksensa. (Hänninen 2004.)

Sisäisen tarinan voi ymmärtää jatkuvana mentaalisen prosessin, joka pitää sisällään suuren määrän eri pituisiin ajanjaksoihin ja eriasteiseen itsereflektiivisyyteen perustuvia osatarinoita. (Hänninen 2004.) Motivaatio kohdentaa tarinaa haluttuun

päämäärään tai arvoon ja juonellistaa sinne johtavaa polkua. Emotionaalisesti tapahtumat tulkitaan tunteiden, kuten toivon tai pelon, ylpeyden tai häpeän pohjalta. Sisäinen tarina ankkuroituu kokemukseen: tarinan on tunnettava omalta, jotta se herättää emootiota ja antaa elämälle mielekkyyttä ja suuntaa. (Mt., 131.) Sisäistä tarinaa voi olla vaikea pukea julkisesti kerrottavaksi, sillä osaa muistoista suojellaan pitämällä ne yksityisinä (mt., 131, 57). Tarinallisen kiertokulun teorian mukaisesti sisäinen tarina viittaa kertomukseen, jonka ihminen kertoo itselleen, ja ihmisen mielen sisäiseen tapaan hahmottaa omaa elämäänsä.

Olen valinnut sisäisen tarinan käsitteen tutkimukseeni kuvaamaan adoptoidun sisäistä keskustelua ja tulkintaa hänen prosessoidessaan yksilöllisiä ja sosiaalisia merkityksiä suhteessa adoptioonsa. Hännisen käyttämä sisäisen tarinan käsite viittaa tutkimukseni adoptoidun mielen sisäiseen prosessiin, jossa hän jäsentää ja tulkitsee elämäänsä tarinoiden avulla.

Tutkimuksessani ymmärrän adoptoitujen itsestään kertomien tarinoiden heijastavan heidän mielensä sisäistä työskentelyä adoptiolapseuteen kiinnittyvistä kokemuksista. Sisäinen tarina tutkimukseen osallistuvien adoptoitujen kertomuksissa ilmenee ja osin muodostuukin heidän kerronnassaan, mutta ajattelen sen jäävän osittain myös piiloon – kaikkia kokemuksia ei kerrota. Tutkimuksen kannalta sen, mitä tutkimukseen osallistuva kertoo tutkijalle, tulisi olla mahdollisimman lähellä sitä, mitä hän kertoo itselleen.

Sisäinen tarina muodostuu ihmisen soveltaessa kulttuurisesta tarinavarastosta ja omasta kokemushistoriastaan kumpuavia malleja omaan yksilölliseen tilanteeseensa, kokemukseensa ja toimintaansa. (Hänninen 1999, 50.)

Narratiivisessa lähestymistavassa ihmisen ajattelun, kokemuksen ja toiminnan nähdään kutoutuvan kiinteästi tarinoiden kertomiseen ja kuulemiseen. Kertomukset siirtyvät sosiaaliseen tarinavarantoon kuulijoiden resurssiksi, jota he voivat hyödyntää oman elämänsä tulkitsemisessa. Sosiaalinen tarinavaranto tarkoittaa sitä kulttuuristen kertomusten joukkoa, joka yksilölle tarjoutuu. ”Luodessaan omaa tarinaansa ihminen käyttää hyväksi kulttuurin tarinavarannosta ammentuvia malleja.” (Hänninen 1999, 142.) Adoptoidun sosiaalinen tarinavaranto muodostuu hänelle kansantaruista, kirjallisuudesta, elokuvista, tiedotusvälineistä ja erilaisista kulttuurisista kertomuksista.

Myytit ovat osa sosiaalista tarinavarantoa. Ne ohjaavat niin yksilön elämän hahmotusta kuin yhteiskunnallista ajattelua ja toimintaa. Ne koskettelevat yhteisön kannalta perimmäisiä kysymyksiä, kuten olemassaolon perusteita ja jatkuvuuden edellytyksiä. (Hänninen 1999, 50–51.) Kulttuuriset myytit ovat yhteisöllisesti jaettu käsitys esimerkiksi sellaisista tutkimusaiheistani sivuavista vahvoista myyttisistä narratiiveista kuin ”veri on vettä sakeampaa” ja ”äiti ei hylkää lastaan”. Myyttien katsotaan ilmentävän todellisuutta, ja niillä on myös käytännön seurauksia. Eri kulttuureissa vallitsevat myyttiset kertomukset jäsentävät tiedostamattomalla tavalla ihmisten elämää (Kokkonen 2003, 62).

Kertomuksen tuottamiseen liittyy aina aktiivinen henkinen prosessi, juonellistaminen. Aristoteleen *Poetiikasta* periytyvä juonellistamisen käsite (engl. *emplotment*, kreik. *mythos*) on Paul Ricoeurille (1991, 20–21) keskeinen elämisen ja siitä kertomisen suhteen tarkastelussa. Käsitteet juoni ja juonellistaminen ovat peräisin Ricoeurilta, joka on käsitellyt tarinan suhdetta aikaan ja kokemukseen. Teppo Sintonen (1999, 46) tulkitsee Aristoteleen mukaisesti, että juonta ei tule ymmärtää staattisena rakenteena, vaan dynaamisena ja integroivana toimintana, joka tuottaa kertomukselle identiteetin. Kyseessä on toiminta, jota voi kuvata muokkaamalla se juonen muotoon. Juonellistamisen kautta kerrotusta tarinasta tulee yksi ja yhtenäinen, tietty tarina, joka sitoo elämän moninaiset käänteet yhdeksi tarinaksi. Matti Hyvärinen (2004, 308) mukaan narratiivisen tulkinnan tulisi kiertyä juuri juonen ympärille siten, että kaikki tutkitun kertomuksen elementit suhteutetaan siihen. Juoni ei siis ole jotakin luonnollista ja ihmiselämälle ominaista, vaan osa merkityksen antamista. (Hyvärinen ym. 1998, 322.) Adoptoidun arkipäivän kokemukset sisältävät hänen elämäänsä kuuluvia episodeja, joista voidaan puhua tarinoina, mutta joita ei ole vielä sanoitettu. Tutkimuksessani hyödynnän juonellistamista episodien liittämiseksi toistensa yhteyteen, jolloin tapahtumat eivät seuraa toisiaan irrallisina, vaan kytkeytyvät toisiinsa sisällöllisinä ketjuina.

Hyvärinen (2004, 305–306) on kritisoinut Vilma Hännisen kehittämää sisäisen tarinan mallia. Jos ihmisen kehittämä tarina on sisäinen, miten sitä voi tutkia, kun tutkijalla ei ole keinoa mennä ihmisen pään sisälle. ”Sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta sisäisen tarinan mallissa tarina vapautetaan ajasta ja tilanteesta ja postuloidaan se olemaan suhteellisen ajattomasti ’sisällä’, jolloin sisäisen tarinan mielessä oletetaan helposti minän sisäinen yhtenäinen ja pysyvä ydin.” (Mt.) Hyvärinen on ehdottanut, että olisi uskottavampaa puhua sisäisestä kerronnasta. Tutkimushaastatteluissa tai tarinan kirjoittamisessa tutkimusaineistoksi tämä sisäinen prosessi pyritään avaamaan tutkittavaan muotoon, kerrotuksi tarinaksi.

Tässä esimerkki Saaran kertomasta sisäisestä tarinasta ja tutkijan tulkinnasta:

Nuorena oli kiva kuvitella asioita kun oli murrosikä ja kaikki oli hankalaa. Silloin saattoi nostaa biologiset vanhemmat ”jalustalle” kuvitella heidät vaikka rock-tähdiksi tai kuuluisuuksiksi. Sitä etsi omia piirteitään vastaantulevista ihmisistä ja mietti kaikenlaista. (Saara)

Saaran kuvitelmat alkuperästään laajenivat myös mielikuviin biologisesta isästä. Saara ei häntä maininnut, mutta kirjoitti monikossa biologisista vanhemmistaan kuvitellen heidät rock-tähdiksi tai tunnetuiksi ihmisiksi, joita hän saattoi haaveillen sovittaa sisäiseen tarinaansa. Kun biologisista vanhemmista ei ole mitään tietoa, voi adoptoitu etsiä itseensä liittyvää yhdennäköisyyttä toisissa henkilöissä kaikkialla: kaduilla, busseissa, aikakauslehtien valokuvissa ja televisiossa esiintyvissä ihmisissä. Saara oli etsinyt katseellaan eri tilanteissa, ohi kiitävissä hetkissäkin, kohtaamistaan ihmisistä itsensä näköisiä piirteitä. Hänen sisäinen tarinansa oli avoinna kysymyk-

sille ja kiinnostuksensa oman elämänsä lähtökohtiin emotionaalisesti latautunut ja ristiriitainen.

4.4 Tutkimusaineisto

4.4.1 Tutkimukseen osallistujat

Yhteyden saamisen adoptoituihin, jotka olisivat kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni, oli haastavaa. Kotimaisesti adoptoidut ovat näkymätön väestöryhmä Suomessa. He eivät aina edes tiedä olevansa adoptoituja. Koska Pelastakaa Lapset ry:llä on rekisteritiedot sen kautta välitetyistä adoptiolapsista, käännyin aluksi aineiston keruuta koskevan anomukseni kanssa järjestön puoleen elokuussa 2001. Pelastakaa Lapset ry:stä todettiin, että resurssipulan takia heillä ei ole mahdollisuuksia auttaa minua aineiston saamiseksi tutkimukseen. Eettisen johdonmukaisuuden vuoksi päätin, että minun oli välttämätöntä rakentaa osallistuminen tähän tutkimukseen siten, että siitä kiinnostuneet voisivat ilmoittautua itse mukaan. Onnistuin saamaan Lapin Kansan, Etelä-Uusimaa lehden sekä Kaks' Plus lehden Yleisöltä osastolle ilmoituksen tutkimuksestani. Lehti-ilmoituksen otsikoin: Oletko adoptiolapsi ja täyttänyt 15 vuotta? Päädyin rajaamaan alaikärajaksi 15 vuotta sen perusteella, että silloin nuorella on jo perspektiiviä tarkastella elämäänsä. Pyysin adoptoitua kirjoittamaan

”...vapaamuotoisen kertomuksen omasta elämästäsi adoptiolapsena, niin onnen kuin ahdistuksen hetkistä sekä tasaisista jaksoista. Toivon sinun kirjoittavan niistä tuntemuksista, ajatuksista ja kokemuksista, joita koit, kun ymmärsit olevasi adoptiolapsi. Minkälaisia asioita sinun on täytynyt elämässäsi ylittää tai voittaa selviytyäksesi? Oletko tarvinnut ulkopuolista apua? Millaisena koet elämäsi nyt?”

Pyysin kirjoittajaa myös ilmoittamaan, mikäli hän haluaa osallistua täydentävään haastatteluun. Henkilöille, jotka kokevat kirjoittamisen vaikeaksi, kerroin aineistonkeruun olevan mahdollista myös haastatteluilla. Samanlaisen ilmoituksen lähetin tiedoksi myös Helsingin ja Oulun adoptiolapsiasioita hoitaviin sosiaalitoimistoihin sekä Interpedian adoptiokuraattorille. Tällä tavoin hankittu aineisto on herkkä satunnaisuudelle ja nousee näin eettiseksi kysymykseksi (Laitinen & Uusitalo 2008, 121). Tutkimukseen osallistumisen mahdollisuuden ulkopuolelle ovat jääneet adoptoidut, jotka eivät ole nähneet lehti-ilmoitusta eivätkä ilmoitusta edellä mainituissa toimistoissa tai jotka eivät ole kokeneet tutkimusta omakohtaisesti tärkeäksi. Osallistujien joukossa ei ole myöskään sellaisia adoptoituja, jotka eivät ehdi, kykene tai halua kertoa kokemuksistaan vieraalle, ja niitä, jotka eivät millään tavalla koe tarvetta sanoittaa kokemuksiaan.

Lehti-ilmoitusten perusteella sain yksitoista 20–65-vuotiaan adoptoidun kirjoittamaa kertomusta elämästään sekä yhden sijaisperheessä kasvaneen henkilön kirjoituksen. Lähtökohtaisesti narratiivinen tutkimusote ei valikoi ihmisryhmiä – se

ei ota toisia mukaan ja sulje toisia ulos (Laitinen & Uusitalo 2008, 121). En valinnut adoptoituja tutkimukseen ennalta, eikä se olisi ollut mitenkään mahdollistakaan. Toiveenani oli saada mukaan osallistujia tutkimuksen kannalta riittävästi. Tutkimuksen tavoite oli tutkia kertomuksia adoptiolapseudesta, joten yhden valinnan osallistujien suhteen jouduin tekemään jättäessäni sijaislapsena kasvaneen henkilön lähettämän kertomuksen aineiston ulkopuolelle, sillä sijaislapsuus ei täytä adoption kriteeriä. Sijaislapsuuden kokemuksista kertoneen henkilön tarina poikkesi surullisuudessaan aineiston muista kertomuksista.

Tutkimukseen kertomuksensa lähettäneistä miehiä oli kaksi ja naisia yhdeksän. Kaikki osallistajat olivat sattumoisin suomalaissyntyisiä. Se, millä foorumeilla tutkimuksesta ilmoitetaan, jättää omat jälkensä aineistoihin. Lapin Kansa ja Etelä-Uusimaa ovat luonteeltaan paikallisia lehtiä ja Kaks' Plus-lehti markkinoi itseään lapsiperheen omana lehtenä, jonka lukijakunnasta enemmistö on pienten lasten äitejä. Tutkimuksen aineiston eteläisin kirjoitus tuli aivan eteläisimmästä ja pohjoisin pohjoisimmasta Suomesta. Aineiston kaikki pienten lasten äidit yhtä lukuun ottamatta olivat saaneet tiedon tutkimuksesta Kaks' Plus-lehdestä. Aineistooni tulneiden kirjoittajien lisäksi kuusi naista, joista viisi oli pienten lasten äitejä, soitti minulle lehti-ilmoituksen takia, ja ilmoitti, että heidän elämäntilanteensa ei salli aikaa kirjoittamiselle, mutta he haluaisivat tulla haastatelluiksi aiheesta.

Heinäkuussa vuonna 2003 tapasin kolme tutkimukseen puhelimitse ilmoittautunut henkilöä, kolmella muulla ei ollut kuitenkaan mahdollista osallistua haastatteluun ottaessani heihin yhteyttä. Kolmen haastattelun lisäksi haastattelin kolmea minulle jo aikaisemmin kertomuksensa lähettänyttä henkilöä. Tutkimukseeni ilmoittautui vielä yksi adoptoitu kuultuaan tutkimuksesta toiselta tähän tutkimukseen jo osallistuneelta henkilöltä. Kaikki haastatteluihin osallistuneet olivat naisia, iältään 19–39vuotiaita ja he asuivat Etelä-Suomessa. Haastattelin siten heinäkuussa 2003 yhteensä kuutta adoptoitua. Talvella 2008 haastattelin vielä yhtä adoptoitua, joka oli lähettänyt minulle kertomuksensa jo muutama vuosi aiemmin.

Tutkimuksen aineistona ovat sekä yhdentoista adoptoidun kirjoittamat kertomukset että kuuden adoptoidun haastattelutekstit. Haastatelluista kolme oli lähettänyt minulle kertomuksensa jo ennen haastattelua. Yksi näistä kolmesta haastattelusta oli teknisesti sen verran epäonnistunut, että valitettavasti en voinut käyttää sitä aineistossani. Lopulta vain kahden osallistujan osalta aineistossa on sekä kirjoitettu kertomus että haastattelu. Kokonaisuudessaan aineistoa kertyi 215 liuskaa rivivälillä 1,5. Kaikkiaan tutkimukseen osallistui viisitoista adoptoitua.

Tutkimuksen adoptoitujen ikä vaihteli 19 vuodesta 65 vuoteen. Samaan sukupolviryhmään kuuluviksi voidaan määritellä henkilöt, joilla on yhteinen historialliseen aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen tilanteeseen liittyvä elämänvaihe kokemuksineen (Roos 1987; Purhonen 2007). Jeja-Pekka Roosin sukupolvijaottelun mukaan aineiston 1930-luvun lopun ja 1940-luvun alun vuosina syntyneet kaksi miestä ja neljä naista kiinnittyivät jälleenrakennuksen ja nousun sekä suuren murroksen suku-

polven välimaastoon. (Roos 1987, 61–62.) Nimesin nämä iältään 57–65-vuotiaat osallistujat tutkimuksessani vanhemmaksi ikäryhmäksi.

Vanhemman ikäryhmän adoptoitujen siirtymät adoptioperheisiin olivat tapahtuneet yhden osallistujan ollessa vauva, kolmen noin yhden – kahden vuoden ikäisiä, yhden viisivuotias ja yhden yhdeksänvuotias. Adoptiot sijoittuivat 1930-luvun loppuun ja 1940-luvun alun väliseen aikaan sekä yksi adoptio 1940-luvun loppuun vuosiin. Tämän ikäryhmän taustalla au-lapseus ei ollut leimallista. Kuudesta adoptoiduista neljän vanhemmat olivat keskenään naimisissa ja kahden adoptoidun kertomuksesta asia ei ilmene. Tuohon aikaan adoptiotoiminnassa oli epäsuhtaa siten, että lasta haluavia perheitä oli vähän ja kriteerit heitä valittaessa väljiä mutta lasta valittaessa ankaria. (Rautanen 1975).

Vierasadoption myötä vuorovaikutus syntymäperheeseen tavanomaisesti katkesi, mutta tutkimukseni vanhemman ikäryhmän kahden adoptoidun yhteydet omaan syntymäperheeseen jatkuivat adoptioperheeseen siirtymisen jälkeenkin. Sukulaissi-joituksissa tämä ei ollut ainutlaatuista. Nämä kaksi adoptoitua tunsivat alkuperätarinansa. Molemmat olivat sijoitettu suoraan alkuperäiskodistaan adoptiokotiin biologisen vanhempansa tai biologisten vanhempiensa ja tulevien adoptiovanhempiensa keskinäisellä sopimuksella. Kolmannen suoraan naapuriin sijoitetun noin yksivuotiaan lapsen adoptioprosessissa on oletettavasti ollut viranomaisena sosiaalityöntekijä, sillä adoptoidun vanhemmat sisarukset sijoitettiin samoihin aikoihin paikkakunnan lastenkotiin. Yksi lapsi oli adoptoitu lastenkodista noin yhden vuoden ikäisenä, ja yhden adoptoidun kohdalla oli ainoastaan tieto, että adoptiovanhemmat olivat saaneet hänet vauvana. Näillä kahdella kertojalla ei ollut muistikuvia syntymäperheestään. Yhdeksänvuotiaana lastenkodista adoptoitu kertoja muisteli kertomuksessaan biologista isäänsä, jonka oli menettänyt viisivuotiaana.

Aineiston toisen ikäryhmän muodostavat vuosien 1965 ja 1981 välisenä aikana syntyneet yhdeksän naista. Tämän ikäryhmän kahden vanhimman adoptoidun syntymä 1960-luvulla ajoittui sukupolvihaasteen luokittelussa lähiöiden sukupolven aikaan (Roos 1987). Muut seitsemän naista sijoittuivat syntymänsä ajankohdan mukaisesti (1970-luvulla ja 1980-luvun alussa) yksilöllisen valinnan sukupolven aikaan (Purhonen 2002). Nimesin nämä iältään 19–38-vuotiaat tutkimuksessani nuoremmaksi ikäryhmäksi. Edellä olevien kriteereiden mukaan tutkimusaineiston kertojat edustavat kolmea eri sukupolviryhmää. Käytännössä puhun jatkossa kuitenkin vain kahdesta ikäryhmästä, vanhemmasta ja nuoremmasta ikäryhmästä.

Nuoremman ikäryhmän adoptiot sijoittuvat vuosien 1965 ja 1984 väliseen aikaan, jolloin suhde adoptiolasta toivovien ja adoptoitavien lasten määrässä oli kääntymässä täysin päinvastaiseksi verrattuna tilanteeseen vanhemman ikäryhmän adoptioiden toteutumisen aikaan. Vastasyntyneen ja biologisen äidin välinen suhde oli katkennut heti lapsen syntymään nuoremman ikäryhmän seitsemän adoptoidun kohdalla. Yhden vauvan tulevat adoptiovanhemmat saivat hakea jo viikon ikäisenä suoraan synnytysairaalaan. Tämä tapahtui 1960-luvun puolivälissä. Kuusi vauvaa

oli siirretty synnytyssosastolta lastenkotiin odottamaan adoptioprosessin etenemistä. Noin kahden – kolmen kuukauden ikäisinä vauvoista viisi haettiin lastenkodeista adoptiokoteihinsa. Kuudes lapsi ehti noin kahden vuoden ikään ennen lastenkodista adoptiokotiin siirtymistä. Kaksi vauvaa oli ollut biologisen äitinsä hoidossa muutamasta viikosta muutama kuukauteen syntymänsä jälkeen. Myöhemmin nämä lapset oli lyhyen lastenkotisijoituksen jälkeen haettu adoptiokoteihin. Ikäryhmän kertojien biologiset äidit olivat kaikki au-äitejä. Tämän ikäryhmän osallistujien tieto omasta alkuperästä oli vähäistä eikä se ankkuroinut heitä historialliseen taustaansa toisin kuin osalla vanhempaan ikäryhmään kuuluvista.

Tutkimusaineiston ikäjakama osoittaa, että adoptioon liittyvä prosessointi ei rajoitu vain tiettyyn elämänvaiheeseen, vaan on läsnä yksilön elämänkulun eri käänteissä. Jeja-Pekka Roos (1987) esittää tutkimuksessaan *Suomalaisten elämä* eri aikakausina syntyneiden ihmisten kertomuksista kullekin ikäluokalle tyypillisen tavan kokea asioita. Tämän mukaan voidaan olettaa, että käsillä olevan tutkimuksen vanhemman ryhmän ja nuoremman ryhmän sukupolvet eroavat toisistaan muun muassa kokemus- ja arvomaailmaltaan esimerkiksi suhteessaan adoptioon.

Tutkimusaineistoni adoptoitujen koko ryhmä on homogeeninen niin, että kaikki 15 osallistujaa ovat syntyperältään suomalaisia, ja kaikki ovat saaneet aikoinaan kodin biologisesti lapsettomista adoptioperheistä. Kahdessa perheessä oli jo yksi adoptoitu lapsi ennen haastattelun tuloa perheeseen. Yhden kertojan perheeseen on hänen adoptionsa jälkeen adoptoitu vielä sisar ja toisen perheeseen veli. Suurin osa tutkimukseen osallistuvista oli kasvanut adoptioperheensä ainoana lapsena.

Tutkimukseen osallistuneet kaikki 13 naista sekä toinen kahdesta miehestä olivat perheellisiä, ja heillä kaikilla oli itsellään joko yksi tai useampia lapsia. Kaikkien ollessa suomalaissyntyisiä ei tutkimuksen aineistosta ilmene tämän päivän adoptioperheiden todellisuus, sillä vierasadoptiot maassamme ovat nykyisin merkittävältä osin kansainvälisiä. Kansainvälisesti adoptoiduilta ei lähtökohtaisesti suljettu mahdollisuutta osallistua tutkimukseeni. Kaikkien tutkimukseeni osallistuneiden adoptiot olivat toteutuneet ennen vuoden 1985 adoptiolakia ja lakisääteistä adoptioneuvontaa. Aineiston sukupuolijakauma on kaksi miestä ja kolmetoista naista. Tutkimus perustuu vapaaehtoisuuteen ja on sattumaa, mitkä tekijät vaikuttavat tutkimukseen osallistumiseen.

4.4.2 Kirjalliset kertomukset

Omaelämäkerran keskiössä on yksilö, joka elämästään kertoessaan ilmaisee ensisijaisesti itseään ja vasta toissijaisesti häntä ympäröivää, hänet tuottanutta yhteiskuntaa (Vilkko 1997, 76). Järjestämällä ja jäsentämällä elämänsä tapahtumia kirjoittaja muovaa käsitystä itsestään kertomuksessaan. Kirjoittaminen on hänelle yksilöllisen muistamisen prosessi. Hän on yksin ajatustensa, kokemustensa, motivaationsa ja kirjoitusvälineidensä kanssa ja samalla vuorovaikutuksessa tekstinsä oletetun lukijan kanssa. Hänellä on mahdollisuus muokata ja hioa kirjoittamaansa

tekstiä. Omasta elämästä kirjoittamista pidetään usein avoimena mahdollisuutena purkautua tarinan avulla, joka kerrotaan ikään kuin tosi ystävälle, johon luotetaan ja jolta ei salata mitään. (Eskola & Suoranta 1998, 124.) Anni Vilkon (1997, 77) mukaan elämäntarinan kertominen on osa elämänvaiheiden ja tapahtumien arviointia nykyisen minän selittämiseksi, samalla se on elämän esittämistä jollekulle, kuulijalle tai lukijalle. Läsä olevaa vuorovaikutussuhdetta ei kirjoittamisen hetkellä ole kuin mielikuvissa. Tutkimukseeni kirjallisen kertomuksensa lähettäneitä adoptoituja on ohjannut lähinnä lehti-ilmoituksessa olleen kirjoituspyyntöni sisältö sekä mielikuvat kertomuksen lukijoista odotuksineen.

Tutkimukseeni kertomuksensa lähettäneet ovat kirjoittaneet ensisijaisesti adoptioonsa liittyvistä kokemuksistaan ja tulkinnoistaan sekä adoptiolleen antamistaan merkityksistä. Kirjoitukset poikkesivat joiltain osin yksilöhaastattelun tuloksena saadusta aineistosta. Ne olivat tiiviimpiä muodoltaan eivätkä niin polveilevia kuin narratiivisella haastattelulla tuotetut kertomukset. Käsini kirjoitettujen kertomusten pituus vaihteli neljästä sivusta kuuteen sivuun, ja ne olivat melko tiheästi kirjoitettua tekstiä A4-kokoisella paperilla. Käsini kirjoitettuja kertomuksia sain seitsemän ja tekstinkäsittelyllä kirjoitettuja neljä. Näistä lyhin oli tiiviisti kirjoitetun yhden sivun ja pisin seitsemäntoista sivun mittainen. Kirjoitettujen kertomusten sivumäärä oli yhteensä 45. Osallistujat kirjoittivat kertomuksissaan elämänsä elämänsä adoptoituna pääpiirteittäisesti.

Elämäntarinaansa kertova pyrkii konstruoidaan elämänsä itselleen positiiviseksi ja jälkikäteen tulkittuna mielekkääksi. Mennyt todellisuus on kadonnut, jäljelle on jäänyt muisto, josta nyt kirjoitetaan tai kerrotaan. Kertoessaan elämäntarinaansa ihminen valikoi intuitiivisesti ja tietoisesti, arvioi ja painottaa sitä, mitä hänen elämässään on tapahtunut (Ojuri 2004, 186). Tutkimukseni lähdeaineisto on arvokas juuri sen subjektiivisuuden vuoksi. Mikäli aihe koetaan kovin arkaluontoiseksi, siihen liittyviä vaiheita voi olla vaikea palauttaa mieleen. Jeja-Pekka Roosin (1987, 31–35) mukaan omaelämäkerroissa haitaksi voi muodostua se, että monia mielenkiintoisia ja tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta keskeisiä asioita voi jäädä kertomatta. Toisaalta ne tuovat esiin olennaisen siitä, miten oma elämä on kertojille kertomushetkellä hahmottunut, mitkä asiat ovat päällimmäisiä ja mitkä toissijaisia. Kertomuksiin mahtuu paljon muistivirheitä sekä vääriä ja puutteellisia yksityiskohtia. Tutkimuksen kannalta muistin valikoivuudella voi olla myös etuja. Elämän keskeiset käännekohtat jäävät parhaiten mieleen. Usein muisti antaa vuosikymmenien takaisille vastoinkäymisille eräänlaisen myönteisen hohteen. Roosin mukaan tällainen kuuluu elämäkerän olemukseen: se, miten tietty tapahtuma kirjoittamishetkellä näyttäytyy, kertoo juuri elämän yleisestä hahmotuksesta ja on tulkinnan kannalta tärkeää. (Mt.)

4.4.3 Narratiivinen haastattelu

Narratiivisen aineiston keruutavat jaetaan karkeasti sen mukaan, kerätäänkö kirjoitettuja vai suullisia narratiiveja (Saastamoinen 1999, 178–181). Kirjoitetut narra-

tiivit voivat olla päiväkirjoja, kirjeitä, eläytymismenetelmällä hankittuja tekstejä tai tutkimusta varten kirjoitettuja omaelämäkerrallisia tai osaelämäkerrallisia aineistoja. Suulliset narratiivit ovat tavallisesti erilaisin haastattelumenetelmin hankittuja aineistoja. Kertomukset on suunnattu aina jollekin oletetulle tai kuvitellulle vastaanottajalle eli lukijalle tai kuulijalle. Tämä pätee myös haastatteluissa tuotettuihin kertomuksiin, joissa vastaanottajana ei ole ollut tutkija pelkästään omana itsenään, vaan myös raporttina. Toisaalta omasta elämästä kertominen, olipa kyse suullisesta tai kirjallisesta kerronnasta, on luonteeltaan refleksiivinen, jolloin toiselle kertomiseen sisältyy myös tapahtumien ja asioiden selvittämistä itselle, sisäistä keskustelua itsen kanssa. Myös kertojan mahdolliset oletukset siitä, minkä tyyppistä kertomusta tutkija häneltä ehkä odottaa, voivat osaltaan vaikuttaa siihen, mitä hän tutkijalle kertoo. (Mt.)

Narratiivisessa tutkimuksessa korostetaan kerronnan sosiaalista kontekstia (Erkilä 2005, 27). Luottamuksen ja vuorovaikutuksen kehittymistä haastateltavan ja haastattelijan välillä pidetään tärkeänä. Menetelmänä haastattelu on tilannesidonainen ja merkityksiä luova tapahtuma. Narratiivista lähestymistapaa luonnehditaan postmoderniksi siinä mielessä, että todellisuus ymmärretään situationaaliseksi ja joustavaksi; sitä luodaan yhdessä haastattelun aikana. (Mt., 45.) Vilma Hännisen (1999, 56) mukaan sosiaalisessa kerrontatilanteessa on tavallista, että kertomus muotoutuu yhteistoiminnallisesti.

Pyrin toteuttamaan tutkimukseni haastatteluaineiston keruun informanttien ehdoilla. Haastattelun paikan ja ajankohdan sovin yhdessä osallistujien kanssa heidän valintansa perusteella. Haastatteluista viisi tapahtui informanttien kotona, eikä tilanteissa ollut läsnä muita, paitsi yhdessä tapauksessa päiväuniaan nukkunut vauva. Yhden haastattelun tapahtumapaikkana oli pääkaupunkiseudun erään ison kahvilan perimmäinen ja rauhallinen nurkkaus, ja yksi haastattelu tapahtui aluksi erään pääkaupunkiseudun kirjaston lukijoille varatussa kahvihuoneessa, jossa ei ollut läsnä muita ihmisiä. Haastattelun puolivälissä huoneeseen tuli eväitä syömään kirjaston asiakkaita, jolloin onnistuimme vaihtamaan joustavasti tilaa ja jatkamaan haastattelua tyhjillään olevassa satuhuoneessa. Tilan vaihdon jälkeen haastattelu jatkui luontevasti.

Haastatteluissa kerroin osallistujille aluksi tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteesta sekä mihin yliopistoon sitä teen. Kerroin, että haastattelussa saadut tiedot käsittelen ehdottoman luottamuksellisesti, ja raportoinnissa henkilötiedot tehdään tunnistamattomiksi. Pyysin lupaa haastattelun nauhoittamiseen sen tarpeellisuutta perustellen. Kaikki suostuivat nauhoitukseen. Tämän jälkeen pyysin haastateltavia vapaamuotoisesti kertomaan elämänvaiheistaan ja heille merkityksellisistä asioista sekä heidän adoptioonsa liittyvistä ihmissuhteista. Oleellista oli tarkastella, mitä nämä tapahtumat ja kokemukset olivat haastateltavalle merkinneet. Haastattelu on aina interventio haastateltavan elämään. Tavoitteenani oli luoda ilmapiiri, joka edesauttaisi kertojen keskittymistä kerrontaansa. Itse pyrin olemaan tilanteissa

keskittyneesti läsnä, osoittamaan kiinnostukseni kuuntelemalla kerrontaa tarkasti antaen kertojalle palautetta lähinnä ilmeillä ja eleillä sekä pienillä kommentteilla heidän kertomaansa. Tarkentavia kysymyksiä tein paikoitellen pyrkien samalla edesauttamaan kerrontaa. Tarvittaessa ohjasin keskustelun kulkua tutkimuksen tavoitteen suuntaan. Aistin osallistujille olevan tärkeää voida kertoa kokemuksistaan tutkijalle.

Haastatteluja luonnehdin niiden luonteen vuoksi narratiivisiksi eli kerronnallisiksi haastatteluiksi (Kaasila 2008, 61). Narratiivisen haastattelun tarkoituksena on pyytää haastateltavalta kertomuksia, jotka liittyvät hänelle tärkeisiin asioihin. Tavoitteena on antaa tilaa kertomiselle. Tutkija pyrkii esittämään haastateltavalle sellaisia kysymyksiä, joihin hän voi saada vastaukseksi kertomuksia. Haastattelu on muotoiltu siten, että haastateltavan päätettäväksi jää, mistä hän aloittaa sekä mitä ja millä tavalla hän kertoo siitä. (Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 189; Kaasila 2008, 45.)

Olin etukäteen miettinyt haastatteluihin joitakin tutkimukseni tavoitteista johdettuja teemoja. En kuitenkaan tarjonnut osallistujille teemoja keskustelun pohjaksi, koska tavoitteenani oli kuulla juuri heidän ääntään tutkimuksessa. Haastattelutilanteet etenivät pääasiassa kertojien ehdoilla. Suunnitelluista teoreettisista jäsennyksistä lähtevät kysymykset olisivat todennäköisesti olleet esteenä tutkimukseen osallistuvien omille kertomuksille. Etukäteen suunnitellut kysymykset näen risiiritäisinä myös tutkimukseni aineistolähtöisyydelle. Pohjimmiltaan ajattelin, että tutkimukseen osallistuvien adoptoitujen tarinat kuvastaisivat heille merkityksellisiä asioita heidän kertoessaan omakohtaisista adoptioonsa kiinnittyvistä kokemuksista. Tutkimusaineiston keruu tapahtui vuosina 2001–2003, paitsi yhden haastattelun tein vielä vuonna 2008. Tämä haastateltava oli aikaisemmin jo lähettänyt minulle kirjoitetun kertomuksen adoptiolapseudestaan.

Tutkimuskohteenani ovat adoptoitujen luomat kertomukset. Ennen tutkijan tulkintaa tutkimukseen osallistunut kertoja on jo tehnyt oman tulkintansa kertomuksissaan siitä, mitä hän kertoo ja miten. Tutkimusaineistoa käsitellessäni tein tutkijana kertomuksesta toisen asteen tulkinnan ja kolmannen tulkinnan muokatessani raporttia. Raportin lukija puolestaan tekee aineistosta vielä neljännen asteen tulkinnan (Eskola & Suoranta 1998, 142) kaikkien tulkitsessa sitä omista lähtökohdistaan.

Adoptiolapseutta varjostaa usein vertaiskokemuksen puute. Ympäristö ei tarjoa mahdollisuutta samaistua kollektiiviseen tarinaan. Merkittävä seikka mielestäni on, että niin kertomuksensa lähettäneistä kuin sen minulle suullisesti kertoneista henkilöistä osa mainitsi, että hän ei edes tunne ketään toista adoptoitua. Se, että tutkimukseen osallistuneet adoptoidut ovat tarvinneet tilaisuutta kertoa tarinaansa adoptiolapseuden kokemuksista, oli aistittavissa heidän emotionaalisesti latautuneissa puheenvuoroissaan. Kertojista moni ilmaisi tyytyväisyytensä siitä, että heitä kuullaan ja he voivat kertoa tarinansa. Osa kertojista viesti, että he eivät ole voineet kertomistaan asioista yleensä puhua. Tästä tulkitsen, että tutkimukseen osallistuneet adoptoidut eivät olleet aiheeseen liittyen kokeneita kertojia, jotka olisivat tarinaansa

jo monesti ääneen toiselle avanneet. Tarinaansa he ovat työstäneet hiljaa itsessään sisäisenä tarinanaan. Vastapainona tälle kaksi osallistujaa nuoremasta ikäryhmästä kertoi, että heillä oli ollut lapsuudessa muutamia samanikäisiä ystäviä, jotka myös oli adoptoitu. Adoptio näyttäytyi molemmille luonteeltaan samansuuntaisena, kuin toinen heistä kertoi:

... jotenkin ihan normaalina... jotenkin se ei ole koskaan ollut semmonen iso juttu. (Kristina)

Aineiston hankinnassa olen pyrkinyt vapaaseen vuorovaikutukseen tavoitteena, että aineistossa kuuluisi osallistujien ääni. Tarinallisessa tutkimuksessa pyritään tuomaan tutkimukseen osallistuvien ihmisten oma tapa antaa asioille merkityksiä. Ajatellaan, että juuri kertomukset välittävät näitä merkityksiä parhaiten (Hänninen 1999, 34). Tällä perusteella olen tuonut tutkimuksessani esiin runsaasti aineistoa osakertomuksina kertojien omalla äänellä sanottuna. Valinnallani olen pyrkinyt tekemään tulkintaani näkyväksi ja ymmärrettäväksi sekä samalla mahdollistamaan adoptoitujen ja lukijan välisen vuorovaikutuksen. Kertomusten hyvänä puolena pidetään sitä, että ihminen saa itse päättää, mistä asioista hän kertoo ja mitä jättää kertomatta. Ihminen nähdään aktiivisena subjektina tutkimuksen objektina oleminen sijasta. (Eskola & Suoranta 1998, 125.) Kerronnalliset haastattelut kestivät noin puolesta toista tunnista kahteen tuntiin. Haastattelujen pituus litteroituna vaihteli 19 sivusta 29 sivuun.

4.5 Aineiston käsittely ja analyysi

Adoptiolapseutta adoptoidun subjektiivisena kokemuksena on tutkittu Suomessa vähän. Tästä johtuen katsoin perustelluksi rakentaa tutkimusasetelmaa aineiston ehdoilla ja aineistosta käsin. Aineiston analyysissä kiinnitin huomiota kertomuksen juonelliseen ja temaattiseen sisältöön. Minua kiinnostivat tilanteet ja suhteet, jotka ovat olleet tutkimuksen adoptoiduille merkityksellisiä. Mitä he tarinoissaan kertoivat? Kun analyysi lähtee aineistosta, merkityksiä ei jäsennetä ennalta muotoillun teorian pohjalta. Periaatteena on dialogisuus ja tutkijan avoimuus aineistoista nouseville merkityksille (Hänninen 1999, 34).

Narratiivisen tutkimuksen piirissä on kehitetty useita erilaisia analyysimenetelmiä. Mikään niistä ei ole vakiintunut kuitenkaan ainoaksi oikeaksi. Kaikille tarinallisuuden ulottuvuuksille, niin sisäiselle tarinalle, elävän elämän draamalle kuin kertomukselle, on yhteistä tarinallinen merkitysrakenne (mt., 30). Narratiivisen tutkimuksen perustana on tapahtumaketjuihin liittyvien merkitysten analyysi. Matti Hyvärinen ym. (1998, 311) näkevät narratiivisen analyysin tapana lukea tutkimusaineistoa. Yhtäältä lukutavalla viitataan siihen, mitä ja miten tietoisia kysymyksiä aineistolle esitetään, ja toisaalta siihen, millä tavalla näihin kysymyksiin pyritään

vastaamaan. Koska eri tutkijoiden ongelmat ja aineistolle esitettävät kysymykset poikkeavat toisistaan, yhtä ainoata oikeata lukutapaa ei voi olla olemassa.

Aineiston käsittelytapoihin viitattaessa narratiivisuutta voidaan katsoa kahdesta näkökulmasta. Donald E. Polkinghorne (1995) tekemän jaottelun mukaan *narratiivien analyysissa* aineistoa käsitellään kokonaisuutena, narratiiveja tematisoidaan, niitä tyyppitellään ja luokitellaan laadullisessa tutkimuksessa totuttuun tapaan. Narratiivisessa analyysissa sen sijaan pyritään tuottamaan tarinoiksi aineiston perusteella, sen juonellistamisen avulla, uusi kertomus. (Mt., 6–8, 15.) Tutkimuksessani sovelan pääsääntöisesti narratiivien analyysia.

Oma esiymmärrykseni tutkimuksen substanssikysymyksiin juontuu ensi sijassa elämäkokemuksestani itse adoptiovanhempana, mutta myös aikaisemmasta työhistoriastani lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Positioni suhteessa tutkittavaan ilmiöön vaatii itseltäni jatkuvaa reflektointia ja ymmärrystä siitä, miten tutkijana vaikutan tutkimuksen tuloksiin omalla tulkinnallani niistä kertomuksista, jotka kuvaavat adoptoitujen oman adoptiolapseuden kokemuksia ja elämäntapahtumia. Kirjoitettuihin kertomuksiin ja kertomuksiin, jotka muotoutuivat narratiivisen haastattelun yhteydessä, on vaikuttanut joukko tekijöitä, esimerkiksi kertojan käsitys siitä, minkä tyyppistä kertomusta häneltä odotetaan, millaista adoptio-kertomusta kulttuurissamme voi kertoa ja mikä tarkoitus tutkijalla sekä myös informantilla on aineiston keruussa. Ihminen merkityksellistää maailmaa tuottamalla siitä kertomuksia ja kertomalla niitä toisille ihmisille (Lehtonen 1996, 16). Elämän pohtiminen tapahtuu juuri kertomusten kautta (Sintonen 1999, 44–45). Tutkimus, jonka lähtökohtana on nostaa adoptiolapseus näkyväksi mahdollistamalla puheenvuoro aiheesta tutkimukseen osallistuville adoptoiduille itselleen, edellyttää laadullista tutkimusotetta. Analyysin kokonaisuus muodostuu esillä olevan tutkimuksen aineiston sisällöllisen, tulkinnallisen ja reflektiivisen lukemisen lopputuloksena.

Litteroin haastatteluaineiston sanatarkasti heti haastattelujen suorittamisen jälkeen kuunneltuani ne ensin nauhoilta useita kertoja. Litteroinnin yhteydessä huomasin harmikseni yhden haastattelun nauhoituksen epäonnistuneen teknisesti niin, että en voinut käyttää sitä aineistossani. Nauhan keskellä oli kertojan puheessa useita teknologiasta johtuvia katkoja. Kyseinen henkilö oli onnekseni lähettänyt minulle jo aikaisemmin kirjallisena adoptiokertomuksensa. Haastattelussa hän kertoi hyvin samoja asioita ja kokemuksia, tosin laajemmin kuin kirjoittamassaan kertomuksessa. Toisen harmillisen seikan havaitsin erästä toista kertomusta litteroidessani. Olin keskeyttänyt kertojan tarkentavalla kysymykselläni, mikä katkaisi sen hetkisen tarinan juonen etenemisen ja esti mahdollisuuden kerronnan syvenemiseen.

Litteroinnin ensimmäisen vaiheen jälkeen tiivistin tekstejä karsimalla haastattelavien lausumista ylimääräisiä täytesanoja, kuten toistuvia ”niinku”, ”ja tota”, ”tai” sanoja. Näitä edellä mainittuja täytesanoja kertojat käyttivät paljon. Oman puheeni osuudesta olen pyyhkinyt pois vuorovaikutukseen liittyviä kommenttejani, kuten

esimerkiksi ”aivan”, ”joo”, ”hm” ja ”niin”. Tällä tavoin olen pyrkinyt tekemään tekstistä helpommin luettavaa, kuitenkin niin, että sisältö ei kärsisi tästä. Olen myöhemmin paikoitellen yhdistänyt temaattisen sisällön näkökulmasta saman kertomuksen eri kohdissa olevia virkkeitä.

Litteroidut tekstit olen lähettänyt haastateltaville kommentointia varten. Halusin tarkistaa kertojilta, olenko kuullut ja ymmärtänyt nauhalta asiat oikein. Luettuaan tekstin yksi haastateltava viesti sähköpostilla haluavansa korjata puhettaan selvemmäksi kertomuksensa alussa. Vastasin, että hän voi halutessaan korjata tekstiä, mutta kerroin myös, että hän tuottaa puheessaan paljon arvokasta asiaa, joka on varmasti koskettanut hänen tunteitaan ja vaatinut rohkeutta. Kerroin hänelle, että puhuttu teksti on erilaista kuin sama asia suoraan kirjoitettuna. Tuin häntä olemaan asian suhteen huoletta. En ole saanut korjattua versiota, joten yksikään haastateltu ei ole lopulta puuttunut teksteihin jälkikäteen.

Yhdenmukaistaakseni teknisesti kahden eri tyyppisen tutkimusaineistoni analyysin työstämistä kirjoitin tekstinkäsittelyllä sanatarkasti uudestaan myös minulle kirjeitse lähetetyt käsin tai tekstinkäsittelyllä työstetyt kertomukset. Tehtävänä oli muodostaa aineistosta, jota kertyi kokonaisuudessaan 215 sivua, tulkintani adoptoitujen kertomuksista. Laadullisen tutkimuksen aineiston analyysi on tutkijan tulkintaa tutkittavasta asiasta. Riitta Granfelt (1998, 35) tuo esiin tutkijan suuren vallan karsia, tehdä valintoja ja painotuksia niin yksittäisen haastattelun kuin koko aineistonkin osalta. ”Tutkijan maailmankuva ja tapa hahmottaa asioita tulee osaksi aineistoa vaikuttaen siihen konstruktion, jonka hän aineistostaan lukijalle rakentaa.” (Mt.)

Aineiston analyysin ensivaiheen aloitin tekstien sisällöllisestä lukemisesta. Kerrotut tarinat tulivat lähelle itseäni. Minun oli helppo eläytyä niiden sisältöihin ja tuntea itse adoptioon osallisena (joskin erilaisessa positiossa kuin aineiston kertojat) hiljaista yhteenkuuluvuutta kertojien kanssa. Oma suhteeni adoptioon on herkistännyt katsettani, mutta se on voinut sitä myös kaventaa. Sisällöllinen lukeminen oli aineiston ensimmäistä läpilukemisen vaihetta. Ensi vaiheen jälkeen jatkoin aineiston lukemista tutkijan roolista käsin. Jokaisen kertomuksen luin kokonaisuutena yhä uudestaan hahmottaakseni, mitä tutkimukseen osallistuvat niissä kertoivat. Koodasin lyhyesti paperin marginaaliin, mitä kussakin haastattelukohdassa tai kirjoituksessa kerrottiin. Lisäksi alleviivasin avainsanoja aineiston teksteistä. Etsin aineistosta myös samuutta ja erilaisuutta kuvaavia ilmauksia. Tutkijana jänsin kirjoitukset ja tiivistin haastattelut adoptoitujen kertomuksiksi, joissa kertojat asettuivat oman kertomuksensa päähenkilöksi.

Narratiivisessa analyysissä tutkitaan arkipäivän ilmiötä: ihmisten kokemuksia, puheita, tavoitteita ja odotuksia sellaisina kuin he ne ilmaisevat kirjoitettuna ja puhuttuina tarinoina (Hinchman & Hinchman 1997, 99). Analyysin alkuvaiheessa työstin aineistoa myös piirtämällä kustakin elämäkertomuksesta aikajanan, johon merkitsin näkyviin merkityksellisiksi tulkitsemani elämäntapahtumat. Näin

hahmotin kuvaa elämänvaiheista, joiden aikaisia kokemuksia adoptiolapseudesta tuotiin esiin. Aikajanan piirtäminen auttoi kertomusten juonirakenteen jäsentämisessä. Jatkoin sisällöllistä lukemista aineiston kertomuksiksi työstämisen jälkeen. Koska tutkimus on aineistolähtöinen, teemoja ei ollut etukäteen sovittu tai harkittu. Adoptoitujen kertomusten pohjalta tein empiirisen osan temaattisen jäsentelyn sekä tulkinnat hyödyntäen myös aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta. Pääosin narratiivien analyysia soveltaen etsin kertomuksista juonia, jotka analyysin kuluessa rakentuivat ilmiötä kuvaaviksi kokonaisuuksiksi. Empiirisen osan tarkastelun jäsensin kolmeksi aineistoa kuvaavaksi kokonaisuudeksi: (1) Adoptio yhtenä elämänjuonteena, (2) Läheissuhteita ja kiinnittymistä, (3) Kulttuuriset tarinat suhteiden ja sisäisen tarinan rakentajina.

Tutkimuksen kokonaisuutta kannattelevan aineksen muodostavat adoptoitujen kertomuksista nostamani teemat. Aineiston analyysi eteni tutkimuskysymysten mukaisten teemojen pohjalta alateemoja etsien. *Tulkinnallisessa lukemisessa* pyrin tulkitsemaan adoptoitujen kertomia sisäisiä tarinoita. Sen pohjalta, miten osallistujien sanoittamat kertomukset välittyivät minulle, olen tehnyt temaattisen jäsennyksen ja tulkinnat aineistosta. Teemojen jäsentely vaati aineiston hajottamista osiksi. Lukemani kirjallisuus on osittain antanut viitteitä ja vaikuttanut siihen, mitä olen aineistostani löytänyt ja nostanut esiin. Tutkimusotteeni ei näin ollen ole ollut puhtaasti aineistolähtöinen. Aineisto ja käsitteet ovat olleet vuorovaikutuksessa koko tutkimusprosessin ajan. (Vrt. Granfelt 1998, 33.) Näin tutkimuksessani on abduktiivisen päättelyn piirteitä. Tutkimuksen keskeisiksi käsitteiksi nostin sisäisen tarinan, juuret ja kaksijuuruisuuden. Aineiston analyysin toteutin muodostamalla adoptoitujen kertomuksista tulkintoja, joiden tarkoitus oli tähdentää keskeistä tematiikkaa. Tematisointi on ollut narratiivien analyysia, niin että analyysi on edennyt tutkimuskysymysten mukaisten teemojen pohjalta.

Narratiivinen teksti on kokonaisuus, jolle on ominaista tapahtumien ajallinen organisointi. Kertomuksessa on alkukohta, keskikohta ja loppu, kuten Aristoteleen runousopista lähtien on oivallettu. (Sintonen 1999, 46.) Kysyin aineistolta, mitä asioita adoptoidut prosessoivat eri elämänvaiheissaan. Kertomusten juonellinen rakenne eteni pääsääntöisesti kunkin kertojan adoption alkamisajasta riippuen yksilöllisesti elämänvaiheittain aina vauvavaiheesta lapsuuden ja nuoruuden kokemusten kautta aikuisuuteen ja kerrontahetkeen. Tarinan alkutilana olivat kertojien lapsuuden ja varhaisnuoruuden kuvaukset suhteessa adoptioon, heidän tietoisuutensa herääminen adoptiostaan ja sen myötä elämänhistoriansa aukkoisuuden havaitseminen. He alkoivat pohtia suhdettaan adoptiovanhempiinsa, jolloin kiinnostus omaan alkuperään, heidän biologiisiin vanhempiinsa heräsi ja lopulta siihen, mitä se tarkoittaa, että on kahdet vanhemmat.

Tutkimukseni analyysissa kohdistin katseeni aineiston empiiriseen osaan kokonaisuudessaan. Aluksi tarkastelin, miten adoptio yhtenä elämänjuonteena oli kietoutunut kertojien elämänvaiheisiin, milloin ja minkälaisiin tilanteisiin he liittivät

adoption kertomuksissaan. Adoptoidun läheissuhteiden erityisyydestä ja merkityksestä kertoo yhtäältä läsnä olevien ja toisaalta näkymättömien perhesiteiden moninaisuus ja monitasoisuus. Asetelma kiertyi keskeiseksi juonteeksi tutkimuksen kertomuksissa. Aineiston lähiluvussa keskeisenä tavoitteenani on ollut ymmärtää adoptoitujen kertomuksia niin, että pystyn niiden pohjalta rakentamaan omat tulkintani.

Tarinoiden keskiosa rakentui adoptoidun nuoruusaikaan ja varhaiseen aikuisiikään, omaan olemassaoloon ja syntyperään liittyvien kysymysten heräämiseen ja pohdintaan. Omien lasten syntymä voimisti aikuisuudessa tarvetta uudenlaiseen omien lähtökohtien tietämiseen. Kertojien biologisten juurien etsintä alkoi tällöin ajankohtaistua ajatuksen tasolla. Osalla oman syntyperän etsintä huipentui biologisen vanhemman tai biologisten vanhempien ja joillakin myös biologisen sisaruksen tunnevoimaiseen kohtaamiseen. Suhdetta adoptiovanhempiin arvioitiin ja pohdittiin myös aikuisen positiosta käsin.

Tarinoidensa lopussa kertojat keskittyivät elämäntilanteensa kerrontavaiheen sekä oman tulevaisuutensa pohtimiseen. He jäsensivät itsensä paikantamista ja sosiaalisten suhteidensa määrittelyä kaksiin vanhempiin ja mahdollisiin sisaruksiin sekä oman alkuperään liittyvän tiedon siirtämistä lapsilleen. Tutkimukseni kiinnostus kohdistui kertojien sisäiseen tarinaan, jolloin tavoitteekseni asettui kuulla, tallentaa ja tulkita haasteita, joita nämä kotimaisesti adoptoidut ovat elämässään kohdanneet. Sisäistä tarinaa etsin tarinoiden alku-, keski- ja lopputilanteesta. Kokemuksellinen kuvaus omasta adoptiolapseudesta on elämänkestävä prosessi ja kietoutuu sisäiseen tarinaan jatkumona.

”Sisäinen tarina ei ole selvärajainen empiirinen kokonaisuus. Se on hypoteettinen kokemuksen organisoija, jota voidaan jäljittää erilaisista kielellisistä ja muista ilmauksista. Kun tutkitaan sisäistä tarinaa, oletus on, että kertomus on eräänlainen ikkuna mielen maailmaan ja sitä suhteutetaan sellaisiin psykologisiin ilmiöihin kuin emootioihin ja toiminnan intentioihin.” (Hänninen 1999, 31.) Tutkimuksessani adoptoitujen kertomukset toimivat aineistona sisäisen tarinan jäljittämiseksi. Eettinen velvollisuuteni tutkijana on pyrkiä muodostamaan tulkinta siten, että tarinan kertoja voi tunnistaa sen omakseen. Pohdin, miten osaan analysoida ja esittää tarinoita niin, että tutkimukseen osallistuneet adoptoidut eivät koe tulleeensa hyväksikäytetyiksi tai väärinymmärretyiksi. Mitkä ovat tutkimukseni tulosten seuraukset heidän elämälleen?

Tutkimukseni eväiksi sisäisen tarinan etsimisessä nojaudun näkemykseen, jossa adoptioon mahdollisesti liittyvät vaikeudet eivät ole adoptioon osallisen ominaisuuksia vaan viittaavat toiminnallisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tässä tukeudun Teppo Sintosen (1999) ja Vilma Hännisen (1999) pohdintoihin, joiden mukaan yksilön kokemus syntyy vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja yhteiskunnan kanssa.

Aineiston analysoinnissa käytin teemoittelua. Nostin aineistosta esiin tutkimuksen tavoitteita valaisevia teemoja. Etsin tutkimukseen osallistuneiden kertomuksista

adoptiolapseuteen liittyviä keskeisiä sisältöjä. Empiirisen osan tarkastelun jäsenisin sisällöistä nostamieni keskeisten teemojen avulla kolmeen teemaan: (1) Adoptio yhtenä elämänjuonteena; (2) Läheissuhteita ja kiinnittymistä; (3) Kulttuuriset tarinat suhteiden ja sisäisen tarinan rakentajina. Päädyin jatkamaan aineiston käsittelyä teemoittelun avulla etsien alateemoja ikään kuin sipulia kuorien. Etsin aineistosta lausumia siitä, miten adoptio on kietoutunut kertojien eri elämänvaiheisiin, milloin ja minkälaisissa tilanteissa he nostavat adoption esiin kertomuksissaan. Etsin kohtia ja ilmauksia, joilla tutkimukseni adoptoidut yrittävät paikantaa juuriaan, sekä tarkastelin, minkälaista suhdetta he loivat niihin kertomuksissaan. Etenkin kolmanteen teemaan, kulttuuriset tarinat suhteiden ja sisäisen tarinan rakentajina, sain viitteitä adoptiotutkimuksista. Näihin viitteisiin peilaten aloin etsiä adoptoitujen kertomuksista lausumia heidän asemastaan adoptoituna verrattuna sellaisiin kulttuurisiin tarinoihin, joissa hylkääminen ja stigma ovat erityisesti kansainvälisissä tutkimuksissa usein esiintyneet adoptiota taustoittavina lähtökohtina. Temaattisen jäsennyksen pohjalta rakensin aineistosta lopuksi ajallisesti eteneviä juonellisia kuvauksia.

Reflektiivinen lukeminen tarkoittaa tutkijan oman tutkimustyön tarkastelua tutkimusprosessissa, kykyä käyttää hankkimaansa tietoa valikoiden ja joustavasti tutkimuksensa tavoitteiden mukaisesti. Anni Vilkkio (1997, 185–187) puhuu empaattisesta lukemisesta, jonka hän määrittelee vastaantulevaksi kokemukselliseksi luennaksi, minkä kautta tutkija pyrkii jäsentämään kertojan maailmaa sekä ymmärtämään yhtäläisyyttä ja erilaisuutta. Empaattinen lukeminen ei edellytä samaistumista ja samankaltaisuuden kokemista, vaan pikemminkin se antaa mahdollisuuden samankaltaisuuden ja erityisesti erilaisuuden näkemiselle. Lukutapa vaatii jatkuvasti omien ennakkoluulojen ja lähtökohtalettamusten tarkistamista. (Granfelt 1998, 27.) Pysin kuuntelemaan ja lukemaan keskittyneesti osallistujien kertomuksia niin, etten sovita omaa kertomustani heidän kertomuksiinsa.

Tutkimukseen osallistujille en etukäteen kertonut suhteistani tutkittavaan ilmiöön. Halusin välttää asetelmaa, jolla olisi saattanut olla vaikutusta siihen, mitä minulle kerrotaan ja mitä minun ehkä odotetaan haluavan kuulla. Toisaalta ratkaisuni seurauksena minulle ei ehkä ole kerrottu jotain, mitä olisi saatettu kertoa, jos taustani olisi ollut tiedossa, mutta on mahdollista, että tuolloin jotain muuta olisi jätetty kertomatta. Ainoastaan yksi tai ehkä toinenkin haastateltava tiesi adoptiovanhemman statukseni ennen haastattelua. Ensimmäinen kysyi minulta suoraan heti haastattelun aluksi, kuinka olen päätenyt näin erikoiseen tutkimusaiheeseen, joten kerroin hänelle suhteeni adoptioon. En osaa sanoa, vaikuttiko tämä tieto osallistujan kerrontaan. Toinen informantti oli kuullut tutkimuksestani tutultaan tämän ehdottaessa hänellekin tutkimukseeni osallistumista. Tätä tuttua olin jo ehtinyt haastatella. En tiedä, oliko kertoja etukäteen jo tietoinen adoptiovanhemmuudestani. Haastattelun jälkeen kerroin kaikille informanteille suhteeni tutkimuksen aiheeseen. Tieto otettiin lämpimästi ja kiinnostuksella vastaan.

Mikko Saastamoinen (1999, 188) toteaa, että tutkimus on vuorovaikutuksessa oloa, ei ulkopuolisuutta. Tutkimuksen hyvyys ei synny pelkästään siitä, että on kyetty noudattamaan tieteellisiä normeja, vaan siitä että tutkija kykenee osoittamaan toimineensa refleksiivisesti.

4.6 Tutkimuseettisiä kysymyksiä

Narratiivisen tutkimuksen eettiset kysymykset vaativat tutkijalta jatkuvaa eettistä reflektiota tutkimuksen perusoletusten ja käytännön ratkaisujen suhteen. Tutkimukseni aineistona ovat tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen kertomukset adoptiolapseudestaan. Tutkimuseettinen lähtökohta oli saada tutkimukseen ilmoittautuneilta heidän vapaa ja tietoon perustuva suostumuksensa osallistumiseen. Kerroin heille, mistä tutkimuksessa on kyse, mitä tutkimukseen osallistuminen heidän kannaltaan merkitsee, miten tietoa tullaan käyttämään ja tallettamaan sekä sen, että osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Keskeisiä ihmistutkimukseen liittyviä eettisiä vaatimuksia ovat: tutkimukseen osallistuvien vapaa informoitu suostumus, tutkimuksessa saadun tiedon luottamuksellisuus ja raportoinnin anonyymisyys, tutkittavan harhaanjohtamisen välttäminen sekä se, että tutkimus ei saa tuottaa vahinkoa tutkittavalle. (Hänninen 2008, 123.)

Adoptoidut ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti. He ovat oma-aloitteisesti lähettäneet lehti-ilmoituksessa olleen kirjoituspyynnön perusteella kirjallisen kertomuksen adoptiolapseudestaan minulle tai ilmoittautuneet haastateltaviksi. Tutkijana haasteekseni asettui kuvata, tulkita ja analysoida heidän kertomuksiaan niin, että he eivät koe tulleen hyväksikäytetyiksi tai väärinymmärretyiksi.

Ennen tutkimukseen ryhtymistä pohdin paljon rooliani tutkijana. Millä oikeudella voin pyytää adoptoituja kertomaan adoptiolapseudestaan tarkoitukseni asettaa heidän sille antamansa merkitykset analyysini kohteeksi? Millaisen prosessin aiheesta keskusteleminen osallistujissa mahdollisesti käynnistää? Mitkä ovat osallistumisen seuraukset heille ja mikä on oma vastuuni tällaisen prosessin käynnistämisessä? Toisaalta näkemykseni, että nimenomaan adoptoidut itse ovat asiantuntijoita kertomaan elämästään adoptoituina, johti minut tekemään tutkimustani koskevat päätökset. Narratiivinen aineistonkeruu, kertomuksia tuottava kirjoittaminen sekä haastattelu sopivat minulle tutkijana, koska ne antavat kertojalle omaa vastuuta tehdä valintoja siitä, mitä hän päättää aiheesta kertoa. Moni tutkimukseen osallistuneista kertoi, että he eivät ole yleensä paljoa keskustelleet adoptiostaan toisten ihmisten kanssa. Pikemminkin he ovat aiheesta vaienneet. Motiivikseen osallistua tutkimukseeni osa toivoi oman tarinan kertomisella voivansa jakaa tarinaansa toisille adoptoiduille ja osallistumisensa kautta haluavansa tukea muita samassa tilanteessa olevia.

Haastattelutilanteessa pyrin edesauttamaan mahdollisimman vapaata ilmapiiriä, jotta kertoja voisi muotoilla tarinaansa omilla ehdoillaan ilman, että tutkijana oh-

jaisin kerronnan sisältöjä. Tutkimusetiikan perussääntöjen mukaan on tärkeää, että tutkimukseen osallistumisesta ei saa koitua fyysistä haittaa tai henkistä vahinkoa tutkimukseen osallistuville. Toisaalta tutkijana voin tarkoittamattani olla kerronnan syvenemisen este. Ymmärtämättömillä siirtymillä aiheesta toiseen voin etäännyttää kertojaa hänelle tärkeistä asioista, joista hän ehkä haluaisi minulle kertoa.

Tutkimuksessa on noudatettava ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta (Hänninen 2008, 126). Tutkimukseen osallistuneiden arvokkuuden suojelemisessa pyrin turvallisen keskustelutilanteen luomiseen sekä luottamuksen ja yhteistyöhalun syntymiseen. Tärkeä osallistuvien kunnioittamiseen liittyvä periaate on, ettei heidän kertomaansa tule epäillä. Tulkinnessa on tärkeä korostaa, että tutkijan esittämät päätelmät ovat tulkintoja, jotka voidaan haastaa toisilla tulkinnoilla. Oleellista on huomata, että tutkimuksen kaikissa vaiheissa tulkinnot ovat monitulkintaisia. Keskeistä tutkimuksen tuloksen kannalta on se, välittykö adoptoitujen kertomusten sisällöllinen merkitys tekemieni tulkintojen kautta myös lukijalle.

Tutkimuksessa on läsnä vallan elementit (Granfelt 1998, 40). Tutkija on lähes väistämättä valta-asemassa tutkimukseen osallistuvaan nähden siinä mielessä, että hän määrittelee tutkimuksen kulkua ongelman määrittelystä sen tulosten julkaisemiseen asti. Vilma Hännisen (2008) mukaan narratiivisen tutkimuksen hankalimmin jäsentyvät ongelmat koskevat sitä, kenellä on viime kädessä oikeus tulkita aineiston sisältämiä elämäkerrallisia kertomuksia – kuka ”omistaa” tutkimukseen osallistuvan kertomuksen. Valta-asemalla on eettinen, mutta myös tiedollinen merkitys. (Mt.)

Tarinallinen esitystapa on kiinnostunut ihmisille tärkeistä ja merkityksellisistä asioista. Sillä on mahdollisuus auttaa ihmisiä refleктоimaan omaa elämäänsä, mutta riippumatta siitä, miten aineisto analysoidaan tai esitetään, tutkija lopulta valikoi ja pelkistää aineiston rikkautta. Tulkinnessa ja tekstissä on aina viime kädessä esillä tutkijan ääni. Juuri tämä tekee tarinallisesta tutkimuksesta eettisesti haastavaa. (Hänninen 2008.) Valtaa on myös tutkimukseen osallistujalla siinä mielessä, että tutkija on riippuvainen hänen yhteistyöhalustaan (Granfelt 1998).

Tutkimuksessani tutkijan ja kertojien valta-aseman eroa lieventänee se, että kertojalla on ollut mahdollisuus ainakin ensi vaiheessa muotoilla tarinansa omilla ehdoillaan ilman, että tutkijana ohjasin kerronnan sisältöjä tai jäsennystapoja. Aineiston hankintaa koskevassa kirjoituspyynnössäni olen havainnut osin pitkälle menevää ohjausta, mikä nyt jälkeenpäin itseäni hieman turhauttaa. Olin pyytänyt adoptoitua kertomaan niin onnen kuin ahdistuksen hetkistään sekä tasaisista jaksoista elämässään. Kysyn, minkälaisia asioita kertojan on täytynyt elämässään ylittää tai voittaa selviytyäkseen. Kysymykseni voi tulkita viittaavan ennako-oletuksena ongelmalähtöisyyteen. Koska tutkimus on enemmän tutkijan kuin tutkimukseen osallistuvan aluetta, osallistuja saattaa herkästi ottaa vastaan pieniäkin vihjeitä siitä, millaista tarinaa hänen odotetaan kertovan. Henkilökohtaista ja herkkää tietoa käsittelevä tutkimus kohtaa eettisen haasteen: kuinka rakentaa tutkimuksesta sellainen, että tutkimuksen ihmisistä ja heidän kertomastaan kannetaan vastuuta.

”Tämä merkitsee sellaisen tutkimusmenetelmän ja otteen valitsemista, jossa ihmisellä on tilaa kertoa asioistaan itselleen sopivalla tavalla ja omasta elämismaailmastaan.” (Väyrynen 2007, 203.)

Yksi tutkimuksen etiikan pääsäännöistä on, että tutkittavan henkilöllisyys ei saa tulla raportissa esiin, ellei toisin sovita. Etenkin narratiivisessa tutkimuksessa, jossa henkilöiden kertomuksia analysoidaan yksilöllisinä, ajallisina ja kontekstuaalisina kokonaisuuksina, henkilöahmo saattaa piirtyä tunnistettavana, vaikka yksityiskohtia olisikin muutettu. (Hänninen 2008.) Anonymiteetin suojelemiseksi olen antanut jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla peitenimen. Katsoin tärkeäksi antaa osallistujille nimet numeroiden asemasta. Jokaisen kertomuksen takana ovat kokonaiset ihmiset elämäkokemuksineen, tunteineen ja elämänasenteineen (Granfelt 1998, 42). Nimet olen pyrkinyt valitsemaan kunkin kertojan syntymän aikana lapsille tyypillisesti annettujen nimien mukaan. Muutamissa kertomuksissa viitataan paikannimeen, jolloin olen kirjoittanut tekstiin vain ”paikka”, sisarusten nimiä en ole kirjoittanut, mutta niin kertojien kuin sisarusten sukupuolen olen paljastanut. Jos kertomuksissa on viitattu omaisiin, olen pyrkinyt ottamaan huomioon ilmaisut heistä kunnioittavasti.

Oma positioni adoptiovanhempana tutkittavan ilmiön sisällä ja osana sitä todellisuutta, jota tutkin, on vaikuttanut aiheen valintaan. Olen pohtinut omaa tulkintakehystäni ilmiöön liittyen, omia motiivejani tutkimukseeni nähden, tapaani ymmärtää ja nähdä asioita, rooliani aineiston hankinnassa ja käsittelyssä sekä tekemieni ratkaisujen seurauksia. Kaikki edellä mainitut seikat ovat yhteydessä osaan henkilökohtaista elämääni. Tavoitteenani on ymmärtää adoptoitujen kertomuksia siten, että pystyn tekemään niiden pohjalta tulkintoja, jotka ovat mielekkäitä sekä aineistolähtöisyyden että teoreettisen kiinnostavuuden näkökulmasta. Teoreettisella kiinnostavuudella tarkoitan mahdollisuutta löytää mielekkäitä ajatuskulkuja myös yleisemmällä tasolla kuin tämän tutkimuksen ensisijainen tematiikka (Granfelt 1998, 23–24).

Narratiivisen haastattelun jälkeen keskustelin kunkin osallistujan kanssa haastattelutilanteesta ja siitä, miten hän oli sen kokenut. Annoin hänelle yhteystietoni, jos häntä tilanteen jälkeen jäisi jokin asia vaivaamaan tai jos tilanne muuten nostattaisi tunteita, joista hän haluaisi keskustella. Kukaan ei ole ottanut näissä merkeissä yhteyttä minuun.

5 ADOPTIO YHTENÄ ELÄMÄN JUONTEENA

Tutkimuksen ensimmäisessä empiirisessä luvussa tarkastelen, mitä tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut nostavat esiin kertomuksissaan adoptiolapseudestaan. Minkälaiset tapahtumat adoptioon liittyen ovat olleet heille merkityksellisiä? Tuon esiin, minkälaiden kysymysten kautta he paikantavat juuriaan ja minkälaista suhdetta he luovat näihin kertomuksissaan. Seuraavassa tarkastelen, miten tämän aineiston kertojat muistelevat sitä, kun ymmärsivät olevansa adoptoituja.

5.1 Adoptio avaintapahtumana

Adoptioprosessi rakentuu vaihe vaiheelta toisiinsa kiinnittyvistä yksilötason valinnoista, joihin yhteiskunta instituutioineen vahvasti kytkeytyy. Alkuasetelmaltaan adoptio on aina aikuisten valinta ja monella tasolla avaintapahtuma lapsen ja adoption läheisesti osallisena olevien ihmisten elämässä. Biologinen äiti on päätenyt ratkaisuun luovuttaa lapsensa adoptoitavaksi. Myös isän suostumus adoption luovutuksesta tarvitaan, jos lapsi on syntynyt avioliitossa tai isyys on vahvistettu (Laki lapseksiottamisesta 153/85). Adoptiovanhemmiksi toivovat ovat hakeneet adoption kautta itselleen lasta. Sosiaalityöntekijät puolestaan ovat valinneet perheen, jolle lapsi luovutetaan. Oikeus vahvistaa adoptiosuhteen, jonka seurauksena lapsen käytännölliset yhteydet alkujuuriinsa katkeavat useimmiten heti syntymän jälkeen. Sosiaalinen sidos lapsen ja biologisten vanhempien välillä jää muodostumatta (Högbacka 2005). Lapsen kiinnittyminen uusiin ihmissuhteisiin adoptioperheessä alkaa. Hän siirtyy sosiaalisesti, psykologisesti ja juridisesti uudella tavalla rakentuvaan vaiheeseen elämässään. Adoptio toimii ”lähtölaukaisuna” moninaisten toisiinsa kietoutuvien elämänkertomusten, salaisuuksien ja ratkaisujen kudelman syntymiselle.

Ilmiönä adoptio on paradoksi. Sosiaalisena tapahtumana siinä saatetaan yhteen toisilleen vieraita aikuisia ja lapsia, sosiokulttuuriselta taustaltaan erilaisia ihmisiä perheeksi ja sukulaisiksi. Tavoitteena on luoda kestävät suhteet lapsen ja vanhempien välille takoen heidät näin perheeksi. Samalla adoptio on lapsen ja hänen alkuperäisperheensä biologiset siteet näkymättömiksi tekevä erityinen inhimillinen tilanne. Adoptoitu ikään kuin vapautetaan menneisyydestään, jotta sulautuminen adoptioperheeseen voisi täysin onnistua (Yngvesson 2003, 8).

Laki lapseksiottamisesta edellyttää, että ennen kuin adoptiosuhde voidaan muodostaa, lapsen luovuttamista harkitsevien tai adoptiolasta toivovien henkilöiden tulee saada lakisääteistä adoptioneuvontaa (Laki lapseksiottamisesta 153/85; adop-

tiolaki 22/2012). Tiedot lapsesta, hänen terveydestään ja luovutukseen johtaneista syistä kerrotaan adoptiovanhemmille sijoitustilanteessa. Tavoitteena on auttaa heitä ymmärtämään biologisten vanhempien ratkaisua ja vastaamaan lapsen kysymyksiin hänen kiinnostuessaan omasta taustastaan. Pelastakaa Lapset ry järjestön adoptio-neuvonta pitää suositeltavana, että lapsi pienestä pitäen tietää olevansa adoptiolapsi (http://www.pela/palvelut_adoptio.html). Huomioitava seikka on, että kaikki tämän tutkimuksen adoptiot ovat toteutuneet ennen vuoden 1985 adoptiolakia ja lakisääteistä adoptioneuvontaa.

5.1.1 Minusta tuli adoptiolapsi

Tutkimukseni adoptoidut aloittivat kertomuksensa kääntämällä katseensa menneeseen, omaan lapsuuteensa ja nuoruuteensa aikuisen positioista käsin. Tarinat alkoivat viittauksella kertojien elämänhistorian käännekohtaan, joka oli johtanut itse kunkin kohdalla adoptioon. Muistelemalla he järjestivät kertomuksissaan käsitystä elämänsä varhaisvaiheista. Useimpien adoptiot olivat tapahtuneet heidän ollessaan niin pieniä, ettei heillä ollut tietoista muistikuvaa tapahtuneesta. Adoptioprosessit olivat alkaneet heti heidän syntymänsä jälkeen sijoituksena ensin lastenkotiin ja sitä kautta adoptioperheen saamiseen. Kertomukset varhaisvaiheista perustuivat lähinnä adoptiovanhemmilta kuultuihin tarinoihin.

.. ja tota ja mut on siis tää biologinen äiti on antanut adoptioon suoraan eli synnytyssalista. (Mari, syntynyt 1970-luvulla)

Maaailmaan tullessaan lapsi pyrkii kaikin aistein liittymään ympärillä oleviin ihmisiin ja vastaanottava taho puolestaan liittää lapsen omaan lähipiiriinsä ja yhteisöönsä (Bardy 2001, 48). Napanuoran katkaisu synnytyssalissa katkaisi samalla vastasyntyneen Marin sosiaalisen yhteyden syntymä-äitiinsä ja sukuunsa, hänet siirrettiin lastenkotiin. Samalla katkesi myös syntyperätieto siitä, millaisista ihmisistä ja millaisissa olosuhteissa Marin elämä oli saanut alkunsa. Adoption seurauksena Marin biologinen äiti luopui arkipäivän vanhemmuudestaan, niin oikeuksistaan kuin velvollisuuksistaan lapseensa nähden. Vaikka adoptio katkaisi vastasyntyneen ja hänen äitinsä läsnäolevan suhteen, se ei poistanut heidän välistä suhdettaan täysin, sillä geneettinen yhteys heidän välillään jatkuu edelleen. Lisäksi äidillä ja lapsella oli yhteistä ja merkityksellistä elämänhistoriaa äidin raskauden ajalta aina lapsen syntymään asti. Nyt adoptioon luovutettuna Marista tuli norjalaisen sosiaalianthropologi Signe Howellin (2006, 4) määrittelyn mukaan alkuperäisestä sukulaisuudestaan ja merkittävistä suhteistaan riisuttu lapsi. Lapsen syntymään liittyvät kulttuuriset traditiomme, joissa uusi elämä tulee vastaanotetuksi perheeseen ja sukuun, eivät tässä kohdanneet syntymä-äitiä ja vastasyntyntä. Maria ei liitetty alkuperäiseen sukulaisuuteensa, vaan hänet siirrettiin lastenkotiin odottamaan uutta perhettä, uutta nimeä ja uutta identiteettiä. Tällä teolla biologia tehdään vähämerkitykselliseksi ja sosiaalisesta aspektista tulee jatkossa olennaisen tärkeä (mt., 5).

Olen ollut sitten käsittääkseni 3 kuukautta, jonka jälkeen sitten vanhemmat on sieltä hakenut ja äiti sitten on jossain vaiheessa kertonut siitä vauva-ajasta, että olin ollut kauhean itkuinen siinä aluksi, että huutanut ja vienyt lääkäriinkin, että mikä on vikana, mutta ei löydy mitään vikaa, että luultavasti tullut aika kauhea järkytys vauvan elämään, että taas ihan uudet ihmiset, että aina hoitajat vaihtuneet siinä aluksi. (Mari, syntynyt 1970-luvulla)

Lastenkodissa Marin elämää hallinneet jatkuvasti vaihtuvat vuorovaikutussuhteet eivät luoneet hänelle ympäristöä kiinteiden ihmissuhteiden syntymiselle. Adoptioprosessin seuraavassa vaiheessa lapsen maailmaan astuivat hänen uudet vanhempansa heidän saatuaan juridisen ja sosiaalisen oikeuden alkaa luoda suhdetta lapseen. Siirtymä tilasta toiseen, lastenkodista adoptiokotiin, merkitsi vauvalle uusia ihmisiä, uusia ääniä ja tuoksuja, uudenlaista elämänrytmää, mutta nyt pysyvien objektisuhteiden syntymistä. Marille kerrotun mukaan hän oli aluksi reagoinut muutokseen huutaen ja itkuisuudella. Separaatiokokemustensa pohjalta lapsi saattaa olla pitkäänkin uusissa objektisuhteissaan varautunut ja kiintymyksen kehittyminen pitkittyy (Lahti 1991, 25).

Marjatta Bardy (2001, 70–71) kuvaa pikkulapsen sijoittumista perheeseen liittymisen käsitteellä, jolloin liittymisen viittaa kokonaisuuden muodostumiseen, kiinni olemiseen, mukaan tulemiseen, liittoutumiseen, sopimukseen tai johonkin kuulumiseen. Marin tarina oli kääntymässä lapsi–vanhempi suhteen punomisen myötä dialogisen liittymisen tarinaksi yhdessä hänen uusien vanhempiensa kanssa. Eron tarina vaipui varjoon, eikä Marin biologinen äiti enää tiennyt, minne hänen lapsensa sijoitettiin. Marin tarinan jatko jäi syntymä-äidille auki.

Kristina aloitti syntymätarinansa lyhyellä viittauksella biologisen äitinsä, alakäisen tytön elämäntilanteeseen. Odottaessaan Kristinaa hänen äitinsä oli saanut paikan ensikodista.

Synnyin (aika ja paikka). Biologinen äitini oli tuolloin 17-vuotias ja asui ennen syntymääni ensikodissa. Hän asui siellä huonojen kotiolojensa vuoksi. Olin viikon vanha, kun adoptiovanhempani hakivat minut synnytyssairaalasta. (Kristina, syntynyt 1960-luvulla)

Biologisen äidin asuminen ensikodissa viesti yksin jääneen äidin turvattomuudesta ja sosiaalisista vaikeuksista. Tähän todellisuuteen Kristina kiteytti syyt, jotka olivat johtaneet aikanaan hänen adoptioonsa. Yhtäällä oli nuori nainen vailla mahdollisuuksia pitää lastaan itsellään, toisaalla lapseton, lasta toivova pari, joka halusi tarjota vauvalle kodin ja kasvaa hänen vanhemmikseen. Kristinalle siirtyminen adoptiokotiin merkitsi uusia vanhempia, adoptiovanhemmille pitkällisen lapsen odotusvaiheen päättymistä ja biologiselle äidille vetäytymistä eroon lapsestaan.

Tutkimukseen osallistuneiden nuorempaan ikäryhmään kuuluneiden, 1960-luvulla syntyneiden Kristinan ja Ailan, 1970- ja 1980-luvuilla syntyneiden Marin,

Katjan, Saaran, Annen, Johannan, Virven ja Elinan tarinat olivat yksilöllisyydestään huolimatta ulkonaisesti samansuuntaiset adoptioprosessin alkuvaiheessa. Prosessit olivat edenneet kunkin kertojan syntymän jälkeen sairaalasta suoraan tai äidin kanssa eletyn lyhyen ajan jälkeen siirtona lastenkotiin, josta välivaiheena olleen lyhyen sijoituksen jälkeen he siirtyivät adoptiokotiin uusien vanhempiensa lapseksi. Kristinan siirto adoptiokotiin tapahtui poikkeuksellisesti jo suoraan sairaalasta.

Toisentyypiset tarinat adoptiosuhteensa alkamisesta kertoivat aineiston vanhempaan ikäryhmään kuuluvat Veli, Marja, Leena, Paula ja Annikki. Ikäryhmään kuuluu vielä Antti, joka kiteyttää adoptionsa varhaisvaiheen kahteen lauseeseen:

Synnyin (aika ja paikkakunta) ja sieltä minut adoptoitiin vauvana. Molemmat adoptiovanhempani olivat kasvatusalan edustajia. (Antti, syntynyt 1930-luvun lopulla)

Antti ei viittaa syntymävanhempiansa eikä adoptioonsa johtaneisiin olosuhteisiin.

Paula oli adoptoitu noin 1-vuotiaana. Syntymäisä oli sodassa ja Paulalle kerrotun mukaan syntymä-äiti oli lähtenyt ja jättänyt koko perheensä, kuusi lastaan.

Äitihän oli, joka jätti kaikki ja hävisi sen siliän tien. (Paula, syntynyt 1940-luvulla)

Tämä karu kuvaus on määrittänyt Paulan suhdetta syntymävanhempiansa niin lapsena kuin nuoruudessa. Enempää Paula ei historiastaan tiennyt ennen kuin aikuisena tapasi syntymä-äitinsä.

Velin sijoittuminen naapuriperheeseen, mistä tuli myöhemmin hänen adoptioperheensäkin, tapahtui talvisodan tietämissä. Veli kertoi:

Olen syntynyt 1930-luvun lopulla sisarusparveni neljäntenä lapsena. Isäni kuoli sodassa ollessani vajaan vuoden vanha. Sen aikuisen sosiaaliturvaa ja biologisen äitini tilan huomioiden oli vain kaksi mahdollisuutta, lastenkoti tai kasvatusvanhemmat (kuten silloin sanottiin). Onneni oli joutua naapurin rouvan hoitoon tilapäisesti. Sisareni joutuivat lastenkotiin. Tämä naapurin rouva, jota aina kutsun Äidikseni (lihavointi Velin), sai miehensä taivutettua ottolapsen ottamiseksi lapsettomaan perheeseen. Minut adoptoitiin noin kaksivuotiaana. (Veli, syntynyt 1930-luvun lopulla)

Kuin onnenkantamaisena Veli kuvaa sijoittumistaan naapurin lapsettomalle pariskunnalle. Velin siirtyminen pariskunnan lapseksi tapahtui suoraan biologisesta perheestä ja vahvistui tilapäisratkaisuna alkaneen sijoituksen kautta myöhemmin adoptioksi. Naimisissa oleva henkilö ei voinut ottolapsilain (208/1925) mukaan saada adoptiolasta ilman puolisonsa suostumusta, joten Velin tulevan adoptioäidin oli täytynyt suostutella miehensä naapurin pienen pojan adoptoimiseen. Velin yhteys biologiseen äitiinsä ja sisaruksiinsa oli katkennut perheen hajottua. Kertojan vanhemmat sisaret oli sijoitettu lastenkotiin, joka muodostui heidän kasvupaikakseen.

Yhteiskunnan tarjoama tuki kaatuneen sotilaan leskelle ja hänen neljälle lapselleen oli sijoittaa lapset kodin ulkopuoliseen hoivaan, koska lasten äiti ei Velille kerrotun mukaan pystynyt lapsistaan huolehtimaan.

Marjan sijoittuminen adoptioperheeseen tapahtui jatkosodan aikaan. Adoptio-ratkaisu syntyi tytön ollessa viisivuotias. Marjan isä oli äskettäin kuollut ja sahalla työssä käyvä äiti jäi seitsemän alaikäisen lapsensa yksinhuoltajaksi nuorimmaisen ollessa vasta vauva. Marjan äiti oli nähnyt eräässä hengellisessä lehdessä ilmoituksen, jossa pariskunta kertoi haluavansa adoptoida noin 5-vuotiaan tytön. Tilanteesta alkoi prosessi, mikä johti Marjan adoptioon.

Lähdin näin varhaislapsuudenkodistani tietoisena siitä, että olin saanut uuden kasvatuskodin ja tunsin olevani siitä iloinen ja etuoikeutettu. Minut oli valittu! Viimeisenä muistonani lapsuuteni kotiseudulta oli se hetki aivan alkukesästä vuonna 42, kun sieltä lähdin. Adoptioäitini tuli tupaamme, me kaikki lapset seisoi rivissä. Luulimme, että hän valitsee yhden meistä ja olimme perus-sennossa kukin toivoen tullemme valituksi. Vaan ei, kaikki oli valmista. Hänel-lä oli ihka uudet vaatteet mukanaan ja ne puettiin minun päälleni. Puuvillaiset alushousut, valkoiset liivit, sukat ja mustikansininen kudottu hame ja pusero. Uusien vaatteiden tuoksu aivan huumasi minut ja olin pakahtua onnesta, kun pääsin lähtemään matkaan. Pieni ikävä ja hämmentynyt olo tuli vasta myö-hemmin, kun makasin uuden elämäni ensimmäisessä minulle sijatussa vuotee-sani uuden sukulaisperheeni luona. Vuoteeni muodostui kahdesta vastakkain asetetusta hienosta nojatuolista, jossa olivat tuoksuvat valkoiset lakanat ja silk-kitäkki. Yläpuolellani loisti kristallikruunu ja sali tuntui suurelta ja kauniilta. Olinhan nyt hienossa kodissa ja vanhassa kauniissa talossa. Talon omistivat tulevat sukulaiseni ja vanhempani. Olen iloinen siitä, että se on vieläkin pai-kallaan. Sinne menenkin aina kaihoisasti aistimaan menneitä tunnelmia, kun matkaa kyseiseen kaupunkiin tulee. (Marja, syntynyt 1930-luvulla)

Marjan muistikuvat adoptioäidin ensimmäisestä kohtaamisesta ja hänen elä-mänsä yllättävästä käännekohdasta olivat monipuoliset, yksityiskohtaiset ja emo-tionaalisesti vahvat. Hän keskittyi muistelemaan kokemansa hetken taianomaista ilmapiiriä tulevan adoptioäitinsä saavuttua häntä hakemaan. Lyhyt mininarratiivi rivissä seisovista lapsista kuvaa Marjan subjektiivisen kokemuksen lisäksi myös aikaa 1940-luvun adoptiotoiminnassa. Marjan ja hänen sisarustensa toive tulla heidän pieneen kotiinsa saapuneen aivan vieraan tädin valitsemaksi ja päästä näin uuteen kotiin, on hämmentävää lukea. Jo käsite valinta loukkaa kulttuurista olettamusta, jonka mukaan vanhempi-lapsi suhde on luontainen suhde. Kuvatussa tilanteessa ei ollut kyse lapsen valinnasta, vaan Marjan luovutus adoptioon oli jo etukäteen kir-jeitse suunniteltu syntymä-äidin ja tulevien adoptiovanhempien kesken.

Lapsen luovutus ja siirtyminen uuteen kotiin yhtäkkisenä tapahtumana tulkitaan monesti traumaattisena kokemuksena (Verrier 1993). Ero äidistä ja sisaruksista

Marjan nyt aikuisena tapahtumaa muistellessa ei ollut merkinnyt kerrotun kuvauksen mukaan pienelle tytölle äkillistä ja traumaattista kokemusta. Uusissa, juuri häntä varten hankituissa, kauniissa vaatteissaan Marja koki tulleen valituksi. Hän nautti osakseen saamastaan huomiosta, joskin pientä ikävääkin kotoa lähtemiseen liittyi. Miten päästä lapsuuden kokemuksiin, kun lapsuutta tarkastellaan aikuisen positioista käsin? Marja tuottaa muistelemalla kerronnallista lapsuuden kuvaa peilaamalla menneisyyttä suhteessa nykyisyyteen. Tutkimukseni ei voi tavoittaa, kuten Marja Saarenheimo (1997, 19) esittää, perimmäistä, yksiselitteistä ja ristiriidatonta todellisuuden kuvausta, sillä menneisyyttä ei ole olemassa sellaisenaan, vaan se ikään kuin syntyy aina sillä hetkellä, kun sitä muistellaan. Usein yksilö pyrkii kertomuksissaan siihen, että hänen muistonsa, kokemuksensa, tulkintansa elämästä ja tavoitteensa ovat sopusoinnussa hänen sen hetkisen minänsä kanssa (mt.). Nyt jo ikääntynyt Marja pohtii kertomuksessaan adoptioratkaisua myös äitinsä näkökulmasta.

... mitkä olivat toisen osapuolen eli luovuttajan tunnelmat? Yksi suu vähemmän ruokittavana, muut lapset korvaisivat tyttären, joka näin sai mahdollisuuden parempaan ja rikkaampaan elämään hyvässä perheessä. Tiedän, että biologinen äitini sittemmin seurasi elämäni ja oli tyytyväinen tuolloin tekemään päätökseensä. (Marja)

Niukoissa olosuhteissa perhettään yksin elättävää äitiään ymmärtäen Marja selittää äitinsä ratkaiseen adoptioluovutuksen erityisesti hänen, mutta myös sisarustensa eduksi. Tytärtään hän ei unohtanut, vaan hiljaisesti seurasi tämän elämää sivusta. Adoptio ei katkaissut yhteyttä biologisen äidin ja tyttären välillä. Yhteys jatkui harvakseltaan aina biologisen äidin kuolemaan asti. Marjan mielikuva isästä oli hahmoton. Isän kuolemasta johtuva suru oli kertomuksessa läsnä, ja Marja lapsen ymmärryksellä oli perheen surua jakamassa. Hän tiesi, mikä perhettä oli kohdannut ja osaltaan johtanut hänen adoptioonsa.

Marjan adoptioprosessi sai alkunsa lehti-ilmoituksesta. Hänen sijoituksestaan adoptioon sopivat keskenään biologinen äiti ja tulevat adoptiovanhemmat. Muutto syntymäkodista uuteen kotiin tapahtui nopeasti. Yksin Marjaa hakemaan saapuneen tulevan adoptioäitinsä ensitapaamisen jälkeen Marja jo lähti hänen matkaansa. Adoptioisänsä Marja tapasi todennäköisesti vasta uudessa kodissaan.

Leena, joka 14-lapsisen perheen kuopuksena annettiin adoptioon heti sodan jälkeen lapsettomaan sukulaisperheeseen biologisen äidin vaikean sairauden takia, kirjoitti puolestaan siirtymästään 1940-luvun puolivälissä adoptiokotiin seuraavasti:

Tietäen, että setäni on ollut erittäin lapsirakas ihminen ja vaimolla kova lapsen kaipuu, he antoivat minut alle kaksivuotiaana. Setäni ja vaimonsa adoptoivat minut. Näistä ajoista en luonnollisesti muista mitään. Minulle on kerrottu näistä asioista niin, ettei ole jäänyt minkäänlaista kynnystä asioihin. Aina olen tiennyt, että minulla on siskoja ja veljiä, mutta en asu heidän kanssaan. Kotikylästäni on kirkolle matkaa 40 km ja setäni asui kirkonkylässä. Serkkuni kertoi,

että hän on minut hevosella uuteen kotiin tuonut ja eräs siskoista oli jonkin aikaa mukanani uudessa kodissa. Minut opetettiin sanomaan setääni isäksi ja vaimoa äidiksi. (Leena, syntynyt 1940-luvulla)

Myös Leenan sijoitus tulevaan adoptioperheeseen tapahtui hänen biologisten vanhempiansa ja sukulaistensa keskinäisellä sopimuksella. Uudet vanhemmat eivät itse hakenneet Leenaa luokseen. Kotoisasti Leenan serkku ja eräs Leenan siskoista olivat hevoskyydillä tuoneet Leenan adoptiokotiin siskon jäädessä vielä läsnäololleen auttamaan Leenan kotiutumista uuteen paikkaan ja uuteen rooliin, uusien vanhempiensa tyttärekseksi. Leena ei itse pystynyt muistamaan tapahtumia, mutta tieto adoption vaiheista oli välittynyt hänelle tarinoista, joita läheiset olivat avoimesti hänelle kertoneet.

Marja ja Leena olivat jo lapsuudessaan tietoisia luovutuksensa syistä ja tiesivät vanhempansa sekä sisaruksensa. Molempien adoptiot olivat luonteeltaan eräänlaisia avoimia adoptioita, jolloin he saattoivat jatkossakin pitää yhteyttä biologisiin perheisiinsä ja perheenjäsenillä oli puolestaan mahdollisuus seurata heidän elämänvaihteita. Lasten biologiset vanhemmat ja tulevat adoptiovanhemmat sopivat keskenään adoptioista, jotka vahvistettiin myöhemmin tuomioistuimessa. Minkäänlaisia ammatillista adoptioneuvontaa tai valmennusta tulevaan osallisille ei ollut tarjolla.

Täysin poikkeavan tarinan aineistossani kertoi Annikki. Hän oli noin 5-vuotias hänelle niin rakkaan isän kuollessa 1940-luvun lopussa. Orpous vei Annikin lastenkotiin, josta hänet noin yhdeksänvuotiaana adoptoitiin lapsettomaan maanviljelijäperheeseen. Hän oli aineiston kertojista adoption tapahtuessa vanhin. Biologiseen äitiinsä Annikki ei kertomuksessaan viittaa lainkaan. Biologista isäänsä Annikki kaipasi.

Tässä eräs tarina adoptiolapsen kohtalosta. Oli (aika), kun lähdin kotikaupungistani Pohjois-Suomesta maailmalle,... jouduin ensin Helsinkiin, jossa olin vuoden. Sen jälkeen minut lähetettiin maaseudulle lastenkotiin, jossa aloitin kansakoulun. En muista tarkalleen montako kymmentä lasta meitä oli siellä (lastenkodissa). Kuri oli mitä kauheinta. Ruokaa sai yhtä paljon kuin ruoskaa, kaikesta pikkupahan teosta sai selkään. Lastenkoti lopetettiin v. 1948. Sen jälkeen jouduin yhden pariskunnan luo, joilla ei ollut yhtään omaa lasta. Minut adoptoitiin 1940-luvun lopulla. Sitten alkoi vasta ne kauheimmat ajat, jotka kestivät vuoteen 1955, jolloin lähdin kotikaupunkiini hakemaan omia sukulaisia, kun en enää jaksanut niitä raakuuksia. (Annikki, syntynyt 1940-luvulla)

Annikin kertomuksesta välittyy lukijalle pettymys ja katkeruus. Isänsä kuoleman jälkeen Annikki sijoitettiin lastenkotiin. Lastenkodin ilmapiiri ja siellä saadut selkäsaunat olivat kipeinä Annikin muistoissa. Ruumiillista kurittamista käytettiin suomalaisissa lastenkodissa aina 1950-luvulle asti, jolloin sen käyttö lastenkodeissa

kiellettiin. Kurittamisen motiivia perusteltiin lapsen kasvatuksella. Lapselle ruumiin koskemattomuuden rajojen rikkominen oli nöyryyttävää kaltoinkohtelua. (Hytönen ym. 2016, 87.) Siirtyminen lastenkodin ankarasta ilmapiiiristä adoptiokotiin merkitsi Annikin kuvauksessa pikemminkin hänen elämänlaatunsa heikkenemistä kuin muutosta parempaan. Ilmaus ”joutuminen yhden pariskunnan luo” viestii Annikin kokemusta adoptionsa lähtökohdista. Lastenkoti lakkautettiin ja Annikki jouduttiin sijoittamaan jonnekin. Verbin joutua tulkitseen tässä ilmaisevan luonteeltaan negatiivista tapahtumaa, johon sisältyy pakkoa.

Annikin kertomuksesta ei rakennu turvallista ja lämmintä lapsi–vanhempi suhdetta Annikin ja uusien vanhempien välille. Annikin elämä alkoi muotoutua adoptiokodissa adoptiovanhempien ja maatalouden ympärille. Leikille ei suotu sijaa, eikä Annikilla ole muista läheissuhteista kertomusta. Vuosien myötä arki alkoi käydä kestämättömän ahdistavaksi Annikille, ja hän jätti kodin sekä adoptiovanhempansa jo noin 15-vuotiaana etsiäkseen biologiset sukulaisensa paremman elämän ja suojelun toivossa. Hän palasi varhaislapsuutensa kotikaupunkiin. Suojelu on lastensuojelutyön lähtökohta. Lastensuojelu viimesijaisena lasta auttavana instituutiona näkyy Annikin kertomuksessa hänen sijoituksenaan lastenkotiin biologisen isän kuoltua. Sen sijaan Annikin jättäessä alaikäisenä adoptiokotinsa ei hänen kertomuksestaan ilmene minkäänlaisia kytkentöjä sosiaalityöhön eikä lastensuojeluun. Annikin elämään liittyi kärsimystä ja vaikeuksia, mikä olisi vaatinut välitöntä ja suoraa lastensuojelun puuttumista hänen hyvinvointinsa turvaamiseksi.

Marjan ja Leenan adoptiot ovat olleet lähtökohdiltaan yksityisiä, toimijoina lasten biologiset vanhemmat ja tulevat adoptiovanhemmat. Adoption vahvistaminen on tapahtunut myöhemmin tuomioistuimessa. Sen sijaan Velin, Annikin ja oletettavasti vanhemmasta ikäryhmästä vielä Paulan ja Antin sekä nuoremman ikäryhmän kaikkien osallistujien adoptioissa sosiaalityöntekijät ovat olleet keskeisiä viranomaisia oikeuslaitoksen ohella adoption valmistelussa ja hyväksymisessä.

5.1.2 Merkittävät muistot lapsuuden ajalta

*Lapsuus, oma lapsuus, ei ole jotain, joka katoaa,
muuttuu keski-ikäsi ja vanhuudeksi, vaikka siltä voi tuntua,
se säilyy ja kuuluu siksi tulevaisuuteen* (Juhani Rekola 1974, 55).

Oman elämäkertomuksen muodostamisen kannalta merkittäviä ovat mieleen jääneet voimakkaat ydinkokemukset. Vilma Hännisen (1999, 53) mukaan ihminen näkee itsensä niiden tarinoiden kautta, jotka nousevat kokemusten joukosta esiin merkittävänä ja toistuvina.

Seuraavassa tarkastelen, mitä tämän aineiston kertojat muistelevat siitä, kun ymmärsivät olevansa adoptoituja. Tutkimukseen osallistuville adoptiovanhemmat olivat kahta lukuun ottamatta kertoneet adoptiosta heidän ollessaan alle kouluikäisiä tai alakouluikäisiä. Moni kertoi tienneensä olevansa adoptoitu niin kauan kuin

muisti. On aivan yleistä, että monet adoptoidut sanovat aina tietäneensä, että he ovat adoptoituja. Tämä on totta, mutta tietäminen ja ymmärtäminen eivät ole sama asia.

Olen aina tiennyt olevani adoptiolapsi. (Anne, syntynyt 1970-luvulla; myös Elina, syntynyt 1980-luvulla)

Minulle kerrottiin pienestä pitäen, että olen adoptoitu. En muista, että tietoa adoptiosta olisi jossain tietyssä vaiheessa ”kirkastunut” minulle. Tieto oli koko ajan olemassa ja se oli luonnollinen osa elämää. (Johanna, syntynyt 1970-luvulla)

Aikuisena on vaikea päästä varhaislapsuuden muistoihin ja palauttaa mieleen tapahtumien aikajärjestystä, kuten tutkimuksessanikin havaitsin. Aikuisen muistamisen vaikeutta kuvailee tanskalainen kirjailija Peter Høeg (1994, 175) mielestäni osuvasti romaanissaan *Rajatapaukset*.

”Romaanin päähenkilöllä aikaviiva alkoi haipua, kun menttiin tarpeeksi kauas taaksepäin, ja kun päästiin lapsuuteen asti, mitään viivaa ei enää ollut, vaan pikemmin eräänlainen tapahtumien maisema. Niiden tapahtumien aikajärjestystä ei muistanut, ehkei edes ollut, ne sijaitsivat hajallaan ikään kuin tasangolla.”

Kun adoptiosta oli kerrottu lapselle vaiheessa, ”jolloin hän ei vielä ymmärtänyt aikaa,” oli muistoista vaikea tavoittaa mennyttä ”tapahtumien aikaa”. On todennäköistä, että useimmiten juuri adoptiovanhemmat olivat kertoneet lapsilleen adoptiosta. Useimmissa kuvauksissa lapsena kuultu kertomus adoptiosta oli jäänyt kertojien mieleen, vaikka tarkempia yksityiskohtia ei myöhemmin enää välttämättä muistettukaan. Näissä tilanteissa lapset olivat olleet yleensä alle kouluikäisiä. Nyt aikuisina he muistelivat kokeneensa varhaislapsuudessaan adoption luonnolliseksi osaksi elämäänsä. Kun lapselle oli kotona kerrottu adoptiosta hänen ollessaan alle kouluikäinen tai alakouluikäinen, hän oli tyytynyt kertomukseen ja omaksunut sen enempää kyselemättä.

En muista lainkaan, milloin se oli. Kuitenkin minun täytyi olla joka tapauksessa alle 10-vuotias, koska molemmat vanhemmat olivat siinä. En muista, miten asia kerrottiin, mutta he osasivat esittää sen todella hyvin, koska se tuntui täysin luonnolliselta asialta, johon en suhtautunut mitenkään tunnepohjaisesti, enempää myönteisesti kuin kielteisestikään. (Antti, syntynyt 1930-luvulla)

Adoptiovanhempien yhdessä kertoma totuus Antin alkuperästä ei ollut herättänyt Antissa nyt hänen jo ikääntyneenä asiaa muistellessaan erityisemmin tunteita tai kysymyksiä.

Pikkukaupungissa lapsuutensa viettänyt Katja muisteli tapahtumaa, kun hän oli noin neljävuotiaana leikkimässä pihan lasten kanssa. Tällöin naapurin pikkupoika oli kesken leikin huutanut:

Et sinä ole oikea tyttö. Sinä olet ottotyttö, johon kertoja muisteli vastanneensa: Kyllä minä sen tiedän. (Katja, syntynyt 1970-luvulla)

Poikkeuksellisesti tytön taustaa selvittänyt ei tässä ollutkaan kotiväki. Mainittu huutaja oli naapurin pikkupoika, joka oli jollain tasolla ymmärtänyt vastakohtaparin oikea – ei-oikea sisältävän merkityksiä suhteessa ”ottotyttö” Katjaan. Hänessä oli jotain, mikä erotti hänet pihan muista tytöistä. Katja oli toisenlainen. Viestikö poika huudossaan jotain, mitä hän oli mahdollisesti aikuisilta kuullut ”ottolapsen” oletetusta asemasta perheessään? Lasten reaktiot ovat riippuvaisia aikuisten suhtautumisesta ympäröivän arjen aiheisiin ja ne sitoutuvat siihen kulttuuriin ja arvojärjestelmään, jonka osana arjen puheet syntyvät (Peltonen 2003). Kertojalle naapurin poika ei paljastanut salaisuutta, hän ei päässyt yllättämään Katjaa, sillä adoptiosta oli tytölle jo kotona kerrottu. Tapahtuma oli kuitenkin jäänyt vahvasti kertojan mieleen eräänlaisena ydinkokemuksena, itseä määrittävänä muistona. Neljävuotiaalle Katjalle hänen määrittelynsä ottotytöksi oli merkitykseltään neutraali. Pieni episodi, jonka Katja vastauksellaan katkaisi lyhyeen, merkityksellisesti Katjan kokemusta. Itse adoptiota ei kumpikaan leikkijöistä ymmärtänyt.

Varhaislapsuudessa saatu tieto omasta adoptiosta saattoi nousta joskus ylpeilyinkin aiheeksi, kuten kolme kertojaa muisteli. Anne oli kuusivuotias vanhempien kertoessa hänelle ja hänen adoptoidulle veljelleen adoptiosta.

Niin silloin ainakin mulla on se ensimmäinen mielikuva, että mun vanhemmat pyysi mut ja mun veljen saunan jälkeen illalla juttelemaan siihen olohuoneeseen. Sitten sanottiin, että te olette meille hirveän rakkaita. Te olette samanlaisia lapsia kuin kaikkien muidenkin lapset. Mutta te ette ole syntyneet meidän perheeseen, vaan me olemme adoptoineet teidät. Mutta se ei tarkoita sitä, että me rakastettaisiin teitä millään tavalla vähemmän, vaikka te ette ole niinku biologisesti meidän. Sitten se jäi siihen. Mä muistan, kun mä rupesin miettiin ja pohtiin sitä hirveästi. Mun mielestä oli jotakin hienoa, koska siihen liittyi kuusivuotiaalle niin hieno sana ja mä kerroin kaikille. Kaikki lapset siitä talosta mä kävin läpi ja mä kerroin hirveän ylpeänä, että minut on adoptoitu. (Anne, syntynyt 1970-luvulla)

Sain tietää olevani adoptoitu hyvin pienenä, alle kouluikäisenä. Ekaluokalla kehuskelin kavereilleni ”minäpä olenkin adoptoitu.” Kukaan meistä ei edes ymmärtänyt, mitä se tarkoittaa. (Aila, syntynyt 1960-luvulla)

Vierasperäinen ja lasten arjessa harvinainen sana adoptoida oli kuulostanut hienolta ja jännittävältä pienestä lapsesta. Niin Anne kuin Ailakin saattoivat kokea

erottuvansa myönteisessä mielessä toisista, ei-adoptoiduista kavereistaan, vaikka itse adoption varsinaista sisällöllistä merkitystä he eivät vielä pitkään ymmärtäneet, kuten Annen muisto koulusta kertoo:

Mä muistan, kun ala-asteella biologian tunnilla käytiin läpi näitä niinku lasten syntymää ja ihmisen biologiaa silleen, miten ihmiset lisääntyy. Mä muistan, kun mä viittasin oikein tomerasti ja ylpeänä ja mä sain vastata ja mä sanoin kovaan ääneen, nousin oikein ylös. Sitten sanoin opettajalle, että kuule, minä en olekaan syntynyt samalla tavalla kuin muut, minut on adoptoitu. (Anne)

Lapsen kyky ymmärtää käsitteitä on suhteessa hänen kognitiiviseen kehitystasoonsa. Esikouluikäinen lapsi voi kertoa olevansa adoptoitu ja omaavansa toisenkin äidin. Hänellä ei ole kuitenkaan ymmärrystä siitä, mitä adoptio tarkoittaa. Miten lapsi käsittää kahdet vanhemmat, todelliset adoptiovanhempansa ja mielikuvissa elävät syntymävanhempansa? Pienellä lapsella, jolle on kerrottu adoptiosta, on tietoa adoptiostaan, mutta vain vähän ymmärrystä sen sisällöstä (Matwejeff 2004, 16).

Malin Irhammar (1997, 36–37) on tutkinut etnisen ja biologisen alkuperän merkitystä ulkomailta Ruotsiin adoptoitujen lasten kokemana. Irhammarin mukaan adoptiotarinansa tuntevalla esikouluikäisellä lapsella saattaa olla mielikuvia, joissa jokaisella lapsella on äiti, joka synnyttää hänet, ja adoptiovanhemmat, jotka hakevat hänet kotiin. Hän ei ymmärrä käsitteiden adoptiovanhemmat ja biologiset vanhemmat välistä eroa. Useimmiten hän ei myöskään pysty kehittämään mielikuvaa biologisista vanhemmistaan, koska mieli tässä ikävaiheessa kiinnittyy välittömään, tämän hetken todellisuuteen. Irhammarin mukaan kuitenkin eri etnistä alkuperää olevat lapset voivat jo tässä vaiheessa alkaa huomata ulkonäkönsä poikkeavan adoptiovanhempiensa ulkonäöstä.

Sain uusia ruotsinkielisiä ystäviä, joiden kanssa minulla oli paljon puuhaa ja iloisia hetkiä. Olin heille avoin ja mielelläni, jopa ylpeänä kerroin, että olin kasvattilapsi. Minusta kasvatti oli hienompi sana kuin otтолapsi. Tunsin, että minut hyväksyttiin ja jopa vähän ihailtiinikin. Varmaankaan moni ei näet ymmärtänyt, mistä oli kysymys. (Marja, syntynyt 1930-luvun lopulla)

Marja oli siirtynyt biologisen isänsä kuoleman jälkeen maaseudulta adoptiokotiinsa suureen kaupunkiin. Marjan lapsuudessa adoptoiduista käytettiin käsitettä *otтолapsi*. Suomenkielinen sana kasvatti, jota Marja mieluummin käytti itsestään kuin sanaa otтолapsi, herätti Marjan ruotsinkielisissä ystävissä myönteistä kiinnostusta. Käsite *kasvatti* auttoi osaltaan Marjaa rakentamaan itselleen uudenlaista identiteettiä ja myönteistä sisäistä tarinaa muuttuneissa olosuhteissa.

Irhammarin (1997, 36–37) mukaan monet psykologit arvioivat, että lapsen kognitiivinen kehitys alkaa noin 8–11 vuoden iässä olla vaiheessa, jolloin hän pystyy reflektoimaan erilaisia elämän ilmiöitä. Tässä kehitysvaiheessa adoptoidun on mahdollista alkaa ymmärtää uudella tavalla adoption merkitystä perhe- ja läheis-

suhteissaan. Lapsen kyvystä ymmärtää käsitteitä kertoo aineistoni esimerkki Virven tarinasta. Adoptioäiti oli kertonut Virvelle adoptiosta jo tytön ollessa hyvin pieni. Virve muisteli, ettei todennäköisesti ollut abstraktia käsitettä ymmärtänyt, eikä sittemmin ajatellut koko asiaa. Vaikka perheessä oli kaksi adoptoitua, adoptio aiheena oli jäänyt ainakin Virveltä ymmärtämättä. Vasta 12–14-vuotiaana hän oivalsi olevansa adoptoitu ja ymmärsi käsitteen merkityksen.

Niin mä olen koko ikäni tiennyt sen asian, samoin kuin mun veli, joka on myös adoptoitu. Me ollaan molemmat tiedetty se ihan pienestä pitäen, mutta mä en ole sitten varmaan sitä vaan ajatellut. Mä en ole ymmärtänyt, mitä se tarkoittaa. Ja sitten, no olisiko se ollut jotain kaksitoista viiva neljätoista, kun mä sain tietää sen. Niin kuin varsinaisesti ymmärsi, että mitä koko asia edes tarkoittaa, niin, sitten mulle tuli oikeastaan, mulle tuli viha niin kuin molempia kohtaan sekä sitä mun äitiä että sitten näitä mun adoptiovanhempia. En mä sitten tiedä, kumpia mä vihasin enemmän siinä tilanteessa. (Virve, syntynyt 1980-luvulla)

Tieto ja ymmärrys adoptiosta laukaisivat Virvessä tunteiden myrskyn. Kaikelta siltä, mitä ihminen tarvitsee rakentaessaan jatkuvassa prosessissa identiteettiään ja käsitystä omasta itsestään, petti Virven mielessä pohja. Minuuden ja persoonallisuuden yhtenäisyyttä rakentava kertomus romahti (vrt. Ihanus 1999, 241–259). Yhtäkkisesti särkynyt lapsuus herätti Virvessä niin biologiseen äitiinsä kuin adoptiovanhempiansa kohdistuvia selittämättömiä vihan tunteita.

Kaksi adoptoitua kertoi kuulleensa ensimmäisen kerran adoptiostaan toiselta lapselta. Kolmannelle oli jo kotona kerrottu asia. Adoptiosta kertomisen paikkana oli ollut julkinen tila, avoin kotipiha ja adoptiosalaisuuden paljastajana toinen lapsi. Tilanteita luonnehti spontaanisuus, kertominen tapahtui keskellä arkisia leikkejä, eivätkä läsnäolijat ymmärtäneet vielä käsitteen sisältöä. Negaatioilla alkaneet kaverieiden ”tokaisut” olivat lyhyitä ja kertojat kokivat ne tylyinä. Rajaa ja erontekoa osoitettiin adoptoidun ja biologisen lapsen perhesuhteiden välillä.

Et ole oikea tyttö. Olet ottotyttö. (Katja)

Ei sun isäs ja äitis ole sun oikeita vanhempia. (Saara)

Ei sun vanhemmat ole sun omia vanhempia. (Paula)

Lasten välinen vuorovaikutus oli saanut yllättävän kääntein kesken leikkien. Nelivuotias Katja ei häkeltynyt naapurin pojan huudosta, vaan vastasi napakasti tietävänsä asian. Sen sijaan Saara ja Paula olivat kokeneet omaa biologista alkuperäänsä koskevat, toisilta lapsilta kuullut tokaisut hämmentävinä. Paulalle asian ”paukautti” leikkitoveri ja Saaralle sen ”töksäytti” serkku. Asia oli pudonnut yllättäen kuin kivi keskelle lasten leikkien ja tuntunut tytöistä kokemuksena ilkeältä. Kuvauksen voimakkaat verbit viestivät itnessään yhtäkkisestä ja loukkaavasta kokemuksesta. Paula

muistele tapahtunutta ”mustana pisteenä” lapsuudessaan. Uskomatta toisen lapsen kertomaa kumpikin tyttö oli torjunut kuulemansa valheena. Vasta myöhemmin, pihaepisodien jälkeen, tytöille oli kotona kerrottu heidän adoptiostaan. Molemmille tytöille heidän adoptioäitinsä olivat kertoneet adoptiosta heidän ollessaan kymmenvuotiaita. Molemmissa tapauksissa kertomisen paikkana oli ollut sauna, hyvin yksityinen ja suomalaisille turvalliseksi, jopa usein pyhäksi mielletty intiimi tila. Saara muisteli nyt aikuisena, miten hänelle oli ollut shokki äidin saunassa paljastama tieto tyttärensä alkuperästä. Hän oli reagoinut tietoon voimakkaasti:

En paljon kyselly tai ihmetelly. Olin kuin puulla päähän lyöty. Elämäni on ollut huijausta. (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Adoptioäidin saunassa purkama perhesalaisuus paljasti Saarelle yllättäen, ettei hän ollutkaan se lapsi, joka kuvitteli olevansa. Oma lapseus olikin rakentunut valheelle. Hän ei ollutkaan biologisesti vanhempiansa lapsi. Saara tunsi itsensä syvältä petetyksi. Oman tarinan yhtäkkinen menettäminen, minuuden purkautuminen, riisui paljaaksi kuin syntymän hetkellä. Se pakotti tilaan, joka vaati etsimään ja kertomaan omaa tarinaansa uudeksi, jotta minuus ei hajoaisi. Hänninen (1999, 143–144) on nimennyt tällaista tilannetta *tarinalliseksi tyhjiöksi*, jossa ihmisen elämä jää joksikin aikaa kokonaan vaille tarinaa, mikä on useimmille hyvin hämmentävä, ahdistava ja jopa epätoivoinen tilanne. Tilannetta voi kutsua myös *tarinalliseksi haasteeksi*, kutsuksi arvioida uudelleen elämää aiemmin ohjannutta tarinaa, johon uusi tieto adoptiosta puhkaisi aukon. Suomalaisille ikiaikainen sauna loi Saarelle kontekstia uuden vertauskuvallisen ja kivuliaan syntymän alkamiselle.

Seurasi aika, jolloin kapinoin hirveästi. Oli helppo vihata, kun tiesi, ettei ne oo edes ”oikeita” vanhempia. Odotin ”oikeilta” vanhemmilta yhteydenottoa, ilmoitusta, että he pelastavat minut liian tavalliselta eläältä. En tietenkään ääneen puhunut ajatuksiani tai tunteitani. Että tietyllä tavalla kaipasin ja olin pettynyt, kun yhteydenottoa ei tullut. (Saara)

Yllättävä elämänmuutos katkaisi dramaattisesti sen menneestä tulevaan soljuvan ennakoitavan ajan virtauksen, jota Saara oli mielessään hahmottanut. Voimakkaat tunteet repivät häntä irti adoptiovanhemmistaan, joita oli helppo vihata, koska heidän eivät olleet ”oikeita” (sitaatit Saaralta) vanhempia. Haaveissaan Saara romantisoi pelastavaa, positiivista kuvaa oikeista, mutta hänelle tuntemattomista, vanhemmistaan. Hän alkoi toivoa heiltä yhteydenottoa, ulospääsyä adoptiokodin arjen harmaudesta. Mielensä sisäisessä prosessissa myllertäviä ajatuksia Saara ei paljastanut vanhemmilleen. Niistä keskustelemiselle Saara ei löytänyt foorumia. Salatut tunteet purkautuivat kapinointina. Oman tarinansa uudelleen kerronnasta Saara yritti yksin rakentaa itselleen kriisistä selviytymisen ja käänteen tekemisen välinettä. (Vrt. Löyttyniemi 2004, 4.) Vaikenemalla Saara yritti selviytyä kipeistä kokemuksistaan, unohtaa ne ja päästä niiden yli. Sisäistä tarinaa hän puhui vain itselleen.

Paulan adoptiovanhemmilla oli ollut tarkoitus yhdessä kertoa adoptiosta ”koko totuus” Paulalle, mutta isän yllättävä sairastuminen ja äkillinen kuolema olivat siirtäneet kertomisen äidille yksin isän kuoleman jälkeen. Äiti oli verhonnut adoptiosuhteesta kertomisen Paulalle saduksi prinssistä ja prinsessasta, jotka rakastivat toisiaan vaan eivät saaneet omaa lasta.

He päättivät ottaa lastenkodista oman pikku tytön. Sen jälkeen heistä tuli onnellinen perhe. Sitten minulle välähti, että tämän oli meidän tarina. Minulle ei tullut yhtään paha mieltä. (Paula, syntynyt 1940-luvulla)

Paulan tarina alkoi adoptioäidin sepittämästä sadusta, ei äidin raskaudesta ja Paulan odotuksesta. Satu, josta välittyi tunne enemmän kuin informaatio, tavoitti Paulan. Pieni tyttö täytti vanhempiensa lapsettomuuden aukon ja teki perheen onnelliseksi. Oivallus peilata kuultua omaan elämänhistoriaansa tarjosi Paulalle mahdollisuuden samaistua juonen käännteisiin. Suhteuttamalla tarun välittömästi omaan elämäänsä Paula nosti itsensä kerrotun subjektiksi. Hänellä oli valta määritellä oma identiteetti. Oman alkuperän paljastuminen aikanaan ei ollut aiheuttanut Paulalle mielipahaa näin aikuisen muistoista kerrottuna. Paulan painotus kokemuksestaan ”ei yhtään paha mieltä” viestinee kulttuurisesta odotusarvosta, jonka mukaan adoptiosta saatu tieto automaattisesti herättäisi lapsessa negatiivisia tunteita. Tulkitsen Paulan sanonnallaan kyseenalaistavan vallitsevia arvoja, joissa biologisen vanhemmuuden kulttuurinen asema on niin vahva, että adoptio genetiikan ulkopuolella rakentuvana sukulaissuhteena näyttäytyy yksioikoisesti vasta toissijaisena vaihtoehtona. Siinä arvomaailmassa biologialle rakentuva vanhemmuussuhde nähdään oikeana ja aitona vanhemmuutena, jonka katkaiseminen on harvoin suotavaa (Ritala-Koskinen 2001, 124). Paula, jonka aseman perheessä äiti muotoili sadussa, ei kokenut itseään uhriksi. Suru adoptioisän yllättävästä menetyksestä tiivistyi osaltaan tarvetta perheyhteyden kokemisen tärkeydelle. Adoptioäidin metaforinen tapa kertoa tyttärelle adoptiosta sävytti kertomusta positiivisuudella.

Annen tarinassa vanhemmat olivat kertoneet adoptiosuhteista lapsilleen olohuoneessa perheen tultua juuri saunasta. Saunomisen jälkeisestä hetkestä välittyi rentoutunut, pyhäpäivään ja merkitykselliseen valmistautumisen tunnelma, jonka hetken ja tilan vanhemmat olivat valinneet ja luoneet kertoakseen lapsilleen adoptiosta.

Kiinnostavaa on, että Saaran, Paulan ja Annen vanhempien valitsema tila adoptiosta kertomiseen liittyi saunaan. Sauna on ollut suomalaisille paikka, jossa inhimillisen olemassaolon peruskysymyksiä on kautta aikojen ratkottu. Saunaan latautuu kulttuurissamme erityisiä merkityksiä läheisyyden, hiljentymisen, pyhään puhdistautumisen ja valmistautumisen paikkana. Pyhän käsitteellä viitataan tässä Merja Laitista (2009, 6) lainaten ”yhteiskunnallisesti, kulttuurisesti, taiteellisesti tai muuten tärkeisiin asioihin, joiden arvo on sellaisenaan loukkaamaton ja kyseenalaistamaton.” Saunassa on synnytetty uutta elämää ja saatettu vainajia tuonpuoleiseen, kohdattu elämän äärirajat. Sauna loi puitteet sensitiiviseen hetkeen, jonka Saaran ja

Paulan vanhemmat valitsivat avautuakseen lapselleen hänen biologisen syntymänsä alkuperästä.

5.1.3 Nuoruusiän kysymykset, kuka olen, missä ovat juuren?

Nuoruusikä on kasvun ja muutoksen aikaa. Nuoren kehossa tapahtuu suuria fyysisiä muutoksia, hän kypsyy, itsenäistyminen voimistuu ja hän alkaa kyseenalaistaa auktoriteetteja. Fyysiset muutokset tapahtuvat yleensä nopeasti, kun taas nuoren henkinen ja emotionaalinen kehitys voi viedä vuosia. Nuori imee jatkuvasti erilaisia vaikutteita minäkuvaansa ja ihmiskäsitykseensä ensin lapsuudenkodistaan, myöhemmin ympäristöstään. Oman identiteetin etsintä nousee erityisen tärkeäksi nuoruusiässä. Identiteetti tarkoittaa sitä, että tuntee itsensä eri tilanteissa ja olosuhteissa ja osaa paikantaa itsensä suhteessa menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaan (Carli & Dalen 1998, 40).

Aineistoni vanhemman ja nuoremman ikäryhmän kertomukset nuoruusiästä poikkesivat toisistaan. Vanhemman ikäryhmän kuvaukset tästä ikävaiheesta olivat kahta kertomusta lukuun ottamatta hyvin niukat. Tämän ikäryhmän nuoruusvaihe oli sijoittunut 1950-luvulle, sotien jälkeiseen aikaan. Ritva Nätkin (1993, 165) on havainnut, että vanhemmalla iällä kirjoitettu tarina pelkistää tapahtumien suuret linjat. Jussi Kauhanen (2007) esittää, että esimerkiksi eri sukupolvien aleksitymiä² tarkasteltaessa ikää tärkeämpi tekijä voi olla kohorttivaikutus. Erot tunteiden käsittelyssä, tulkinnassa ja ilmaisemisessa syntyvätkin ehkä jo nuorella iällä suurten kulttuuristen ja sosiaalisten tekijöiden seurauksena. Yhdessä eletty historiallinen ajanjakso tapoineen ja kasvatusmalleineen muokkaa saman ikäpolven ihmisistä enemmän toistensa kaltaisia kuin sattuman perusteella voisi olettaa. Yleiset elinolot ja mahdolliset kollektiiviset koettelemukset lyövät osaltaan leimansa tietyn aikakauden väestöön koko loppuiksi. (Mt.)

Identiteettiin liittyy peruskysymys: ”Kuka minä oikein olen?” Kysymys on keskeinen kaikille nuoruusiässä, mutta askarruttaa erityisesti adoptio- ja sijaiskotilapsia. Emotionaalisesti ja mielikuvitusmaailmassa adoptoidun kiinnostus biologiseen taustaansa herää viimeistään nuoruusiässä. (Pasanen 2003, 17–18.) Kun nuoren kyky reflektoida elämänsä ilmiöitä syvenee, se johtaa hänet samalla syvempään ymmärrykseen adoption merkityksestä. Hän alkaa käsittää, että adoptio ei merkitse vain sitä, että hänet on valittu, vaan että hänet on myös luovutettu. Hän alkaa sisäistää asiaa ja pohtia adoption seurauksia elämässään. (Sinkkonen 2001, 499–504.) Adoptiovanhemmilta saatu aikaisempi tieto omasta historiasta ei aineistoni adoptoitujen nuoruudessa enää heille riittänyt.

Tärkeäksi alkaa nousta tarve tietää oma historiansa, löytää johtolankoja ja saada selitystä olemassaololleen. Nuori nostaa uuteen tarkasteluun suhteen määrittelyn omaan geneettiseen taustaan. Hän alkaa pohtia omaa ulkonäköään, taipumuksiaan

2 Sanatarkasti: ei sanoja tunteille.

ja geneettistä terveyshistoriaansa sekä sitä, mitä hän on syntymävanhemmiltaan perinyt. Hän kiinnostuu etsimään vastauksia moniin kysymyksiinsä. Miten kurot tautua oman elämänsä alkulähteille? Muistin aikakerrostumista ei tietoisella tasolla avaudu porttia elämän ensi vuosiin, jolloin adoptioon johtaneet ratkaisut useimmiten tehtiin. Miten rakentaa silta hahmottomaan menneisyyteen? Kenen kanssa jakaa kokemusta? Oman taustan selvittäminen osoittautui aineistossani sensitiiviseksi. Vaikka adoptiovanhemmat olivat kertoneet adoptiosta lapsilleen, adoptiosta ei näissä perheissä juuri keskusteltu. Jokin määrittelemätön vaikeutti aiheesta puhumisen. Aiheen käsittely jäi tai jätettiin arjen alle.

Varttuessaan nuori saavuttaa psykososiaalisen kehitystason, jolla kiinnostus seksuaalisuuteen nousee tärkeäksi. Jossain vaiheessa adoptoitu nuori alkaa ymmärtää, ettei hän itse ole adoptiovanhempiansa seksuaalisuuden tulosta, vaan hänen biologiset lähtökohtansa ovat muualla. (Sinkkonen 2001, 499–504.) Näitä lähtökohtiaan, biologisia juuriaan moni aineistoni adoptoiduista ei tuntenut. Konkreettinen havaituminen kysymysten pohdintaan tuli usein yllättäen ja ulkopuolelta. Seuraavassa Elina muistelee, miten adoptio nousi hänelle uudella tavalla pohdinnan kohteeksi koulun biologian tuntien havahduttaessa hänet tiedostamaan taustansa erityisen ulottuvuuden.

Niin tota, se tuli oikeastaan ensimmäistä kertaa joskus yläasteella, kun oli jotain ihmisen lisääntymisasiaa niinku biologiassa... Joo, ja silloin mä rupesin tavaltaan niinku enemmän ajattelemaan. Se rupes sillai kiinnostamaan eri tavalla, et tosiaan justiin koulussa puhuttiin... Kerrottiin kuka missäkin on syntynyt ja kaikkee sellaista. Ja sitten rupesin ehkä, et mä en tiedäkään niin kauhean paljon. (Elina, syntynyt 1980 luvulla)

Myös seuraavat lainaukset kertovat arkisia esimerkkejä vaiheesta, jolloin adoptoitu alkoi ymmärtää hänen ja adoptiovanhempiansa välisen suhteen fyysistä todellisuutta.

Niin sitten kaikkia ongelmia koulussa, että opettajat kyselee, että kysypä äitisi raskausajan oireista ja jotain tällaista lisääntymiseen liittyvää, että kenen näköinen olet. Selvitäpä, et ne niin kuin nousee sieltä lapsen näkökulmasta tosi ikävästi sitten. (Mari, syntynyt 1970-luvulla)

Tällaista ainakin niinku adoptiolapsen näkökulmasta aika paljon kuitenkin niin koulussa ja joka paikassa se perinnöllisyys kuitenkin elää siellä biologian tunneilla ja niinku joka puolella. Ne on jäänyt niinku mieleen, ... ne nää tällaiset silmien värien risteytyskaaviot niin kyllähän ne sieltä nousee niinku sellaisina mielikuvina ne tunnit, kun on ollut näitä... mutta sitä en niinku muista, että oliko se niin, että mä vaan kuuntelin hiljaa tai. En yhtään en muista tai, että jos meillä liittyi jotain tehtäviä, että meidän piti esimerkiksi omien vanhempien niinku tehdä jotain tällaisia kaavioita, niin en muista yhtään miten, että

sanoinko mä sitten opettajalle tai tiesikö he jo niinku, että en voi, että. (Katja, syntynyt 1970-luvulla)

Esimerkeissä Mari ja Katja törmäsivät heitä muusta ryhmästä erottavaan tilanteeseen koulun biologian tunneilla. Kun luokkatoverit liittivät itseään sukunsa sukupolvien ketjuun geneettistä perimäänsä käsittelevässä oppimistehtävässä, kertojat jäivät tästä ulkopuolelle. Heillä ei ollut riittävästi tai lainkaan tehtävän tekemiseen tarvittavia tietoja geneettisestä taustastaan. Minä-kertomusten perustat harottivat aukkoisina vailla alkuperäkertomusta. Genetiikka muutti luonnontieteelliset kaaviot subjektiivisiksi kokemuksiksi, jotka kategorisoivat kertojat kokemuksellisesti erilaisiksi toisista oppilaista suhteessa omaan perimään. Hiljaisuudessa koettu tunne erilaisuudesta jäi kertojien muistiin, ei se, miten tehtävä ratkaistiin.

Toinen muutamissa tarinoissa esiin nostettu ja ärsytystäkin herättänyt yksityiskohta koulumaailmasta liittyi oppilaiden vuosittaisiin kouluterveystarkastuksiin.

Ja aina joka vuosi tulee lääkärintarkastukset ja aina kysytään niitä sairauksia ja suvun riskitekijöitä ja muuta... (Katja)

Biologian tunnit ja eräät kohtaamiset kouluterveydenhuollossa elivät ikävinä muistoina kaikkien näistä tunteista tai terveydenhuollon kohtaamisista kertoneiden tarinoissa. Adoptoidun kokemukseen itsestään oli tunkeutunut luonnontieteellinen tosiasia, joka erotti hänet tutusta ja läheisestä ja liitti hänet samalla tuntemattomaan, epätodelliseen näyttäytyvään omaan alkuperään. Ketkä ovat syntymävanhempiani, millaisia ihmisiä he ovat? Samalla kun adoptoitu etsii vastauksia moniin miksi-kysymyksiinsä, hänelle alkaa valjeta, että hän on menettänyt syntymäperheensä, vanhempiensa lisäksi myös isovanhempansa ja mahdolliset sisaruksensa (Sinkkonen 2001, 499–504). Kysymykset voivat olla hänelle hyvin hämmäntäviä. Oman alkuperän historiattomuus alkoi vaatia vastauksia. Kuka olen ja missä suhteessa olen kehenkin?

Kun mä olen ollut varmaan kolmetoista suurin piirtein, niin mä olen sitten etsinyt itse ne paperit sieltä vanhempien papereiden joukosta eli nämä viralliset oikeudenpäätökset ja muut. Et rupesi niin kuin kiinnostaa kauheasti, että mikä tämä on... Ja tietysti syyt... muistan ainakin niin, että kauheasti halusi imeä sitä tietoa ja sitten tietenkin tuli kauhea syyllisyys siitä, että mä olen nyt tehnyt varmasti vastoin mun vanhempien tahtoa ja urkinut siellä salaa sitten, et kun ei, kun he olivat kuitenkin sitä mieltä, että ne ei kuitenkaan mulle kuulu. Toisaalta tyytyväisyys siitä, että olen itse tehnyt oman asian hyväksi nyt jotain, kun kukaan muu ei... Niinku se ei tunnu muita sillä lailla kiinnostavan, et mieluummin toisin päin, että ollaan niin kuin ei oltaiskaan. (Mari)

Kerran mä kävin silleen, että mä en mun vanhemmille puhunut niin, kun mulle sanottiin, että teidän molempien paperit on täällä kirjahyllyn laatikossa ja siinä on nimet päällä. Jos te haluatte niin me voidaan katsoa niitä yhdessä.

sä ja käydä läpi. Että siellä on sellainen niin kuin pieni tarina tästä meidän adoptiosta. Jotenkin mä ajattelin, että mä en varmaan halua, oisko, että mä en kuitenkaan halunnut loukata ja tuoda sitä esille, niin mä kävin itse yksikseni niitä lueskelemassa. Katsomassa vaan sen verran, että mä tiesin, minkä nimisistä ihmisistä on kyse. Ja vähän, minkä näköisiä ihmisiä ne on ollut. (Anne, syntynyt 1970-luvulla)

Adoptio alkoi olla monitasoisesti mielessä, ja omaa alkuperää koskevan tiedon nälkään etsittiin vastauksia. Kiihkeä halu selvittää oman historiansa alkulähteitä oli johtanut osan aineiston adoptoiduista toimimaan oma-aloitteisesti, yksin ja adoptiovanhemmiltaan salaa. Kodin kirjahyllyt ja laatikot pengottiin. Etsittiin asiapapereita, johtolankoja, jotka avaisivat verhottua menneisyyttä. Miksi tämä tehtiin vanhemmilta salaa? Tarvitsiko nuori yritykseen avata alkuhistoriaansa niin intiimin tilan, että se ei ollut kokemuksellisesti jaettavissa? Aineistoni mukaan syvästi henkilökohtaiseksi koetussa ja vahvasti emotionaalisesti latautuneessa hetkessä leikkasivat adoptoidun nykyisyys ja biologinen menneisyys toisensa. Nuoren mahdollisesti vanhempiensa arkistoista löytämänsä tuomioistuimen kirjallinen päätös adoption vahvistamisesta ei kuitenkaan vastannut moniinkaan hänen tärkeiksi kokemiinsa kysymyksiin. Omaa elämänhistoriaa varjostavat aukot eivät täyttyneet. Hänen sisäinen tarinansa jäi monien kysymysten kohdalta edelleen auki.

Polly Toynbee (1985, 17) havaitsi tutkimuksessaan, että adoptoidut olivat huomattavan hyviä löytämään syntymätodistuksensa tai informaatiota biologisista vanhemmistaan perheen salaisista pöytälaatikoista tai laatikoista vanhempiensa sängyn alta. Se oli todella niin tavallinen sattuma, että tutkija oudoksui, mahtoiko joidenkin adoptiovanhempien alitajuinen toive olla paljastaa lapselle näin kaikki se, mitä hänen on tarpeen tietää omasta syntymästään. Ehkä vanhemmista oli liian kipeää keskustella aiheesta ja sen sijaan he mahdollistavat lapselle saada tiedon selville itse.

Monen aineistoni kertojan mieltä askarruttivat hänen syntyperäänsä ja elämänhistoriaansa liittyvät kysymykset oman identiteetin etsintävaiheessa. Arthur Soroskyn ym. (1974) mukaan myöhäiset teinivuodet tai varhainen aikuisikä ovat adoptoiduille intensiivistä identiteetin rakentamisen aikaa, jolloin adoptioon liittyvät tunteet nousevat aiempaa voimakkaammiksi ja omaan menneisyyteen liittyvät kysymykset lisääntyvät. Monien muidenkin tutkimusten mukaan adoptoitujen kiinnostus alkuperäänsä aktivoituu ja voimistuu juuri tässä kehitysvaiheessa (Irhammar 1997; Christiansen, 1997).

Sitten jossain vaiheessa oli kauhean voimakas... varmaan ollut siinä murrosiässä kanssa, kun mielti, että kenen näköinen sitä on, et se nousee yllättävän voimakkaaksi kysymykseksi sitten. Et onko jossain ihmiset, jotka näyttää minulta? Että, kuinka pitkäksi tulee tai muuta ja samoin niin kuin mieltii ihan perinnöllisiä sairauksia jossain vaiheessa, vaikka mun äiti oli sanonut mulle kyllä, että ei ole

mitään, että ei ainakaan ole tiedossa mitään. Mutta mietin kuitenkin, että onko kuitenkin.... (Mari)

Kysymyksillään Mari viesti, että yhdennäköisyys ja perimä eivät liitä häntä adoptiovanhempiinsa, vaan että hänen erilaisuutensa liitti hänet hänelle sosiaalisesti täysin vieraaseen, mutta geneettisesti läheisimpään alkuperäänsä. Kysymykset ulkonäöstä ja perimästä asemoivat hänet eroon syntymäperheestään ja herättivät hänessä voimakasta tarvetta löytää tietoa historiastaan. ”Onko mulle kerrottu, salataanko multa jotain?” epäilyt kiusasivat häntä. ”Mun äiti”, joksi Mari adoptioäitinsä luokitti, oli yhtä lailla tiedon ulkopuolella, eikä pystynyt avaamaan Marille taustoja. Kysymyksillään Mari työsti tuloksetta geneettistä taustaansa. Vastauksia hänelle tärkeisiin kysymyksiin ei ollut löydettävissä, ja hän joutui hakemaan alkuperäänsä omasta itsestään etsien. ”Onko jossain ihmiset, jotka näyttävät minulta?” Oman alkuperänsä tuntemattomuudesta johtuva biologisen peilin puuttuminen vaikeutti Marin kehonkuvan rakentumista. Itsensä näkeminen fyysisessä muodossa on mahdotonta adoptioperheessä (Bertocci & Schechter 1991). Adoptoitu voi yrittää konstruoida mentaalista representaatiota biologisista vanhemmistaan vain oman kehonsa tarkastelun kautta. Tutkijat esittävät, että adoptoiduilla on suuri tarve määrittää fyysistä yhdennäköisyyttä biologisten sukulaistensa kanssa, vaikkapa vain valokuvasta (Matwejeff 2004, 19–20).

Elina kertoi pohtineensa nuorena paljon omaa ulkonäköään suhteessa kolmiin vanhempiinsa.

Joo silloin nuorena varsinkin. Silloin kun olin sitä mieltä, että mä olen niinko maailman rumin. Sit niinko ajatteli, et joo minkäköhänlainen kauhee hirviö se mun äiti on ollut, kun musta on tullut näin kaameen näköinen. Tai sit mä ajattelin, minkä näköinen mä olisin, jos mä olisin oikeesti meidän isän ja äidin biologinen lapsi... (Elina, syntynyt 1980-luvulla)

Nuoruusiässään Elina pyrki luomaan biologisesta äidistään kuvaa, josta peilata minäkuvaansa. Tuntematon äiti paisui hänen kauhistelevassa mielessään joskus myyttisiin mittoihin ja oli syypää tyttärensä ulkonäköön. Vaikka jälkeläisen geeneistä 50 % periytyy kummaltakin syntymävanhemmalta, Elina ei pohtinut puheessaan lainkaan biologisen isänsä osuutta ulkonäköönsä. Tiedon puuttuessa syntymävanhemmistaan Elina leikitteli vaihtoehtoisesti kuvitelmilla, miltä hän näyttäisi, jos olisi adoptiovanhempiensa biologinen lapsi. Elinan pohdinnat ulkonäöstään suhteessa läheisiin laajenivat biologisesta äidistä adoptiovanhempiin, mutta biologisen isän vaikutus jäi edelleen aiheen käsittelyn ulkopuolelle. Susanna Matwejeff (2004, 31) havaitsi ruotsalaissyntyisille adoptoiduille tekemässään tutkimuksessa, että adoptoidut nuoret voivat kokea varttuessaan ja edetessään elämässään vaikeuksia kysymyksissä, jotka liittyvät erityisesti kehoon, biologisiin omaisiin, ulkonäköön, kuulumiseen, identiteettiin ja syntyperään.

Adoptiosuhteissa voi yhden- tai samannäköisyydestä tulla keskeinen kysymys. Ulkonäköön liittyvä monitasoinen teema voi saada erilaisia, arkisiakin muotoja adoptoitujen kokemuksina (Christiansen 1997; Pösö 2003, 155). Ing-Britt Christiansenin näkemyksen taustalla on hänen Tanskassa adoptoiduille nuorille tekemänsä haastattelututkimus, jossa teema perimän ja kasvatuksen suhteesta sekä niiden merkityksestä haastateltujen elämässä toistui. Artikkelissaan *I wish I look my mom* (1997) Christiansen pohtii, miten olennainen painoarvo perheiden yhdennäköisyydelle annetaan länsimaisissa kulttuureissa. Jos et tiedä, kenen näköinen olet, et tiedä, kuka olet. Monet Christiansenin tutkimuksen adoptoiduista kertoivat, että he ovat aina tunteneeet itsensä erilaiseksi adoptioperheessä, koska he eivät ulkonäöltään muistuttaneet muita perheenjäseniä. Kysymykset biologisista vanhemmista olivat haastatelluille tärkeitä. Adoptoitujen nostama kysymys yhdennäköisyydestä kertoi Christiansenin (1997) mukaan ennen kaikkea biologisten siteiden suuresta kulttuurisesta merkityksestä. Tutkimuksen monet informantit olivat todenneet, että tiedon puute omasta alkuperästä oli jättänyt heidät ”kuin autiolle saarelle tai kellumaan kuin ulkoavaruuteen”.

Myös Susanna Matwejeffin (2004, 19–29) haastattelututkimus viesti siitä, miten adoptoidut etsivät juuriaan nähdäkseen, keitä he muistuttivat niin ulkoisilta kuin sisäisiltäkin ominaisuuksiltaan. Yhtä lailla omassa tutkimuksessani ulkonäkö osoitautui keskeiseksi ulottuvuudeksi, jonka kautta usea aineistoni kertoja etsi sisältöä sisäiseen tarinaansa suhteessa erityisesti biologisiin vanhempiinsa mutta muutamain myös suhteessa adoptiovanhempiinsa.

Adoptiotutkimusten mukaan ulkonäön lisäksi adoptoituja askarruttavat usein erityisesti biologisessa suvussa esiintyvät perinnölliset sairaudet (Novy 2004, 2005; Matwejeff 2004; Christiansen 1997; Carsten 2007). Asia ajankohtaistuu muun muassa tilanteissa, joissa yksilöltä kysytään suvun sairaushistoriaa. Tiedon puutteen suvussa esiintyvistä perinnöllisistä sairauksista viitattiin myös tämän tutkimuksen kertomuksissa.

Minua harmitti, kun en tiennyt mitään perintötekijöistäni ja mahdollisista sairauksista, joita biologisessa suvussani on. Koulun ynnä muissa terveystarkastuksissa kerroin aina sukuni sairaudet, ennen kuin muistin, että eiväthän ne ole minun sukuni sairauksia. (Johanna)

Antropologi Kaja Finkler (2001, 122) on havainnut, että adoptoitu vailla lääketieteellistä historiaansa voi kokea itsensä ikään kuin ei-persoonaksi lääkärin vastaanotolla. On luonnollista, että tietoa esi-isien terveyshistoriasta toivotaan henkilökohtaisista syistä, mutta myös koska tämä tieto halutaan siirtää tuleville sukupolville (Carsten 2000). Se, että tieto suvun sairaushistoriasta on adoptoiduille tärkeää tietoa, on luettavissa tämänkin tutkimuksen adoptoitujen kertomuksista. Terveystietoon sisältyy suvun historiaa, jonka merkitys suuntautuu tulevaan. Vaikeus on siinä, että tulevaisuus ei kumpua vain tästä hetkestä vaan siitä, että tulevaisuutta ei voi irrottaa menneisyydestä. (Mt.)

5.1.4 Sukupolviketju ja oma äitiys

Tutkimukseni aineiston kaikki naiset ja toinen miehistä ovat perheellisiä. Heillä kaikilla on lapsia lukuun ottamatta toista miestä. Aineistoni nuoret naiset kuvasivat kertomuksissaan lapsen odotuksen ja äidiksi tulon merkityksellisenä elämänvaiheena, jolloin myös kysymykset omasta adoptiosta ja sukulaisuussuhteista aktivoituivat heidän mielissään. Vanhemman ikäryhmän naisista vain yksi kertoja otti kyseisen aiheen esiin. Sen sijaan isäksi tulo ja isyys tuli aineiston ainoan isän (yli 60-vuotias) kertomuksessa esiin vain mainintana lasten lukumäärästä. Eroa kahden ikäryhmän välillä tässä yhteydessä selittänee osittain se, että aineiston nuorempien naisten kokemus äidiksi tulosta oli ajallisesti lähellä ja siksi ymmärrettävästi vahvana läsnä myös heidän kertomuksissaan. Heille on ollut merkityksellistä nimenomaan se, että heidän suhde lapseensa on biogeneettinen. Tällaista suhdetta adoptoidut eivät ole itse voineet kokea adoptioperheessään. Nuoremman ikäryhmän äidit ikään kuin hakevat kuulumisen ulottuvuutta elämäänsä puhumalla siitä, että ovat osa jotakin ketjua. Vanhemman ikäryhmän naiset eivät viittaa biogeneettiseen suhteeseen yhtä naista lukuun ottamatta.

Tutkimukseni nuoremman ikäryhmän kertojille tuntemattomaksi jäänyt biologinen äiti oli ajatuksellisesti vahvasti läsnä heidän raskausaikaisissa kertomuksissaan. Raskaus oli aktivoinut naiskertoja pohtimaan omaa syntymäänsä, juuriaan ja adoptiotaan. Adoptoidun oma raskaus ja äidiksi tulo osoittautui kertomuksissa merkittäväksi elämän käännekohtaksi. Tuolloin kysymykset biologiselle äidille omasta syntymästä ja elämän ensihetkistä olivat useinkin kertojan ajatuksissa vahvasti läsnä.

Samanlaisia konkreettisia kysymyksiä alettiin tehdä kertojille suomalaisen hyvinvointivaltion ammattilaisten ja asiakkaiden kohtaamisissa. Muutama kertoja kuvasi kiusallisia kokemuksiaan tietoa, neuvoja sekä palveluja jakavasta neuvolajärjestelmästä. Ensimmäinen terveydenhoitajan ja asiakkaan tapaaminen äitiysneuvolassa on tiedonkeruuta, tutkimusta ja tiedon jakamista. Tuolloin raskaana oleva nainen kohtaa joukon perhetaustansa periytyviin sairauksiin liittyviä, terveydenhuollon työntekijälle rutiiniluontoisia, mutta palvelun käyttäjälle hyvin henkilökohtaisia kysymyksiä. Maria kysymykset satuttivat puuttumisena yksityisyyteen, josta hän ei olisi ollut niin halukas vieraalle kertomaan.

Mutta onhan se silloinkin, kun meni eka kerran neuvolaan, äitiysneuvolaan...

... alkoi odottaa ja ne kyselee niitä perinnöllisiä suvussa kulkevia sairauksia niin se on kyllä aina tietyllä tavalla kyllä aika ankeata selittää silleen ihan ulkopuoliselle, että no eipä nyt ole tiedossa, että kerta kaikkiaan vaan ei ole. Niin se on ollut vähän sillä lailla, vaikka mä en ole kokenut missään vaiheessa, että mä mielellään niistä asioista puhun tuttaville ja kavereille, mutta ihan niinku vieraille niin. (Mari)

Mikä merkitys Marille tiedon puutteella geneettisestä taustastaan oli hänen identiteettinsä ja subjektiutensa rakentamiselle omaa elämäänsä hallitsevana, lasta odottavana naisena ja tulevana äitinä?

Kun odotin esikoistani muistan, että pohdin paljon asioita kuten: ”Kuka olen?” ”Kuka on isäni?” (nimi ei ollut adoptiopapereissa), ”Minkä näköisiä biologiset vanhempani olisivat?” Muistan myös, että minua harmitti, kun täytin lomakkeita neuvolassa, enkä voinut vastata kysymyksiin, mitkä sairaudet kulkivat suvussani. Kun esikoiseni 3,5-vuotiaana sai... Silloin olin melko varma, että tässä on meillä jokin suvussa menevä sairaus. (Kristina, syntynyt 1960-luvulla)

Lapsen odotus oli aktivoinut Kristinan pohtimaan mielessään taustaansa liittyviä ja omaa identiteettiään määrittäviä kysymyksiä. Näin myös biologisen isän tuntemattomuus askarrutti häntä. Neuvolakäyntejä Kristina muisteli kiusallisina tervetystaustaan liittyvän heikon tietämyksensä takia. Suvussa esiintyvä omalle lapselle periytyvä harvinainen sairaus suorastaan pakotti Kristinan kohtaamaan geneettisen perimänsä tuntemattomuuden.

Elina kertoo peloistaan liittyen mahdollisiin sairauksiin, joita hän ehkä kantaa tietämättään ja saattaa siirtää niitä syntyvälle lapselleen.

...muutenkin mietti kaikkia kauhujuttuja. Semmoisia, että jos mun lapsella on joku parantumaton sairaus tai jotain sellaista geeneissä olevaa kauheata, jota mä en tiedä kantavani. Jotain joka on hypännyt muutaman polven yli. Mutta sitten mä ajattelin, että en mä voi sellaista. (Elina)

Äitiys on kulttuurisesti tärkeä sekä henkilökohtaisesti merkityksellinen tunne ja vastuusuhde (Malin 2006, 14–15). Tietojen puute sukunsa sairaushistoriasta ei vain erottanut Elinaa toisista odottavista äideistä, vaan tiedon puute tästä sairaushistoriasta siirtyi myös hänen tulevan lapsensa terveyshistoriaan. Elinan fantasia-maailmassa hänelle tuntematon ja myyttinen syntymä-äiti saattoi ajoittain kasvaa pelottavaksi parantumattoman sairauden kantajaksi, jolta periytyviltä geeneiltä Elina ei voinut syntyvää lastaan suojella. Pelottavat fantasiat kohdistuivat biologisen äidin perimään, biologista isäänsä Elina ei kyseisen aiheen pohdintoihin liittä. Elinan kokemus biologiasta tässä yhteydessä suuntautui painottuneesti hänen odottamansa lapsen tulevaisuuteen ja hänen itsensä, tulevana äitinä, kokemaan vastuuseen suvun jatkajana.

Kun aloin odottaa lastani, adoptioni nousi taas pintaan. Jossain vaiheessa mietin, että miten minusta voi tulla äiti, kun olen itse pienenä ollut laitoksessa. Nyt tuo ajatus tuntuu hassulta, mutta raskauden hermistämänä se oli vaikea asia. Kun lapseni syntyi, mietin välillä imettäessäni, ettei minua ole imetetty. Adoptio oli myös mielessäni, kun poikani oli 2,5 kk, sen ikäinen olin, kun äiti ja isä saivat minut. (Johanna, syntynyt 1970-luvulla)

Oma raskaus johdatti Johannan pohtimaan elämänsä varhaisten suhteiden irrallisuutta ja kiinnittymättömyyttä lastenkodissa. Raskauden herkistämässä mielessään hän tavoitteli henkilökohtaista suhdetta äitiyden biologistiseen (Howell 2001) diskurssiin adoptiolapseuden kokemuksessa, mihin hänellä liittyi varhainen ero syntymä-äidistä. Kun hänen tarpeensa varhaisten kiintymyssuhteiden syntymiselle ja hoivan tarpeensa vauvana oli ollut suurimmillaan, häntä lastenkodissa hoitaneet työntekijät olivat jatkuvasti vaihtuneet. Johannaa arvelutti kysymys, voisiko hänen ja hänen biologisen äitinsä välinen varhaisen kiintymyssuhteen puuttuminen nyt heijastua hänen ja hänen oman lapsensa väliseen suhteeseen. Onko lastenkodissa asuminen jättänyt häneen peruuttamattoman vamman, joka vaikuttaa hänen tunne-elämäänsä negatiivisesti vielä aikuisenakin? Kehityopsykologi John Bowlby (1957) on korostanut kiintymyssuhdeteoriassaan äidin ja pienen lapsen välisen suhteen rikkoutumisesta – *äidinriistosta (maternal deprivation)* – lapselle aiheutuvaa psykologista haittaa. Koulutuksensa pohjalta Johanna oli perillä Bowlbyn näkemyksistä. Kulttuurisesti jaetut näkemykset varhaisen eron vaikutuksesta lapseen olivat kuultavissa Johannan puheesta. Oman lapsensa syntymän ja tämän hoivaamisen myötä Johannan raskaudenaikaiset pelot väistyivät kuitenkin arjen pyörteissä nopeasti.

*Sain itse lapsen keväällä, ... ja kun tulin hänen kanssaan kotiin...
viisipäiväinen pikku nyytti, äitiyden tunne minussa oli aivan huumaava.
Soitin osoitetiedusteluun ja sain tietää biologisen äitini menneen naimisiin.
En kuitenkaan soittanut. (Aila, syntynyt 1960-luvulla)*

Lapsensa syntymästä seuraava riemu, voimakas äitiyden tunne ja kokemus suvun jatkuvuudesta nyt omassa lapsessa herättivät Ailassa tarpeen jakaa nopeasti kokemustaan biologisen äitinsä kanssa. Aila halusi ilmoittaa syntymä-äidille, että tämä oli nyt isoäiti. Mutta Ailalle vieras syntymä-äiti, jota tytär tuoreen äitiyden kokemuksensa voimistamana spontaanisti halusi lähestyä, olikin mennyt naimisiin. Tieto pysäytti Ailan ja tunnetasolla esti häntä ottamasta yhteyttä biologiseen äitiinsä. Tytär ymmärsi, että äidillä oli oma elämänpiirinsä, johon Aila ei kuulunut. Suhteessa äitiinsä Aila tunsi itsensä ulkopuoliseksi, vieraaksi. Ailan innostus kurottautua kohti elämänhistoriansa jatkuvuutta valahti hetkessä tyhjiin.

21-vuotiaana sain ekan oman lapsen, verisukulaisten. Tunne oli mahtava. (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Oman lapsen syntymän Saara kertoo valtaisan kokemuksena. Ensimmäisen kerran elämässään hän pystyi peilaamaan itseään suhteessa biologiseen sukulaiseen, omaan lapseensa. Äidin ja vauvan välinen geneettinen sukulaisuus yhdisti sukupolvet toisiinsa sulkien adoptiovanhemmat suhteen ulkopuolelle. Lapsen syntymä, oma äitiys korjasi sen, mitä Saara ei ollut aikaisemmin voinut kokea, yhteyttä omiin biologisiin vanhempiinsa.

Kun esikoiseni syntyi, niin tuntui, että nyt mä saan jotain omaa tähän elämään. Joku on oikeasti mulle sukua. (Mari)

Oman lapsen syntymä avasi biologisen sukulaisuuden näkyvänä myös Marille. ”Nyt mä saan jotain omaa” viesti voimakkaasti äitiyden korjaavasta luonteesta. Lapsi oli geneettisesti osa häntä. Äitiys ankkuroi Marin elämän johonkin määrittelemättömästi aikaisempaa suurempaan. Samankaltaisia tunteita Saaran ja Marin kanssa kuvasi Marja, jonka aviomies oli myös lapsena adoptoitu. Adoptio kontekstina kaksinkertaistui Marjan perheessä.

Tunne siitä, että oli saanut ikioman lapsen, joka oli samaa lihaa ja verta kuin mekin, oli uskomaton. Tulisimme olemaan tavallinen perhe. (Marja)

Esikoisen syntymisen riemua lisäsi vahva tunne lapsen ja vanhempien välisestä geneettisestä yhteydestä. Pienessä lapsessa yhdistyi konkreettisesti molempien vanhempien eri genetiikka. Koko perhe oli lapsen kautta verisitein sukua keskenään. Vanhempien oma adoptiolapseuden erityisyys yhdistyi heissä ja liitti heidät yhdessä luodun jälkeläisen myötä ydinperhemallin (ks. Yesilova 2009) mukaiseksi ”tavalliseksi” perheeksi. Oma biologinen lapsi täydensi perheen, saattoi sen voimaan (Yngvesson & Mahoney 2000, 87) geneettisiin suhteisiin perustuvana instituutiona.

Äitiyttä itsessään voidaan pitää merkittävänä naisten yksilöllisen ja yhteisöllisen toimijuuden muotona, identiteettinä ja roolina (Malin 2006, 91). Kulttuurissamme tuttu metafora ”veri on vettä sakeampaa”, sai erityisen merkityksen ja huomion tämän tutkimuksen adoptoitujen omien lasten syntymiin liittyvissä kertomuksissa. Adoptoidun asema niin sanotun ”normaalin” perhe-elämän rajalla herusti kokemaan geneettisten siteiden voimaa suhteessa omaan lapseen liittäen kertojan hänelle näkyvään sukupolvien ketjuun ajallisesti tulevaisuuden suunnassa. Oma alkuperä pysyi kuitenkin verhottuna, eikä äitiyden tilan myötä avautunut.

Eräänlaisena vastakertomuksena edeltäville äitiyden merkityksiä kuvaaville kertomuksille Anne pohti omaa äidiksi tuloaan. Vastakertomuksilla tarkoitetaan kertomuksia, jotka julkilausumatta tai suoraan vastustavat vakiintuneita kertomuksia (Martinell Barfoed, 2008, 62).

Mä en niinko usko siihen, että kun lapsi syntyy, että siihen välttämättä tulee sellainen valtava side saman tien, kun sä näet sen lapsen, että: ”Aa ihanaa!” Mä en ainakaan kokenut, kun mun lapset syntyi, niin se side tuli kokemusten kautta. Ja niiden kautta niin pikkaisen myöhempään. Ei se siellä sairaalassa ollut. Varsinkin ensimmäinen, kun syntyi, niin mun mielestä se oli ihan valtava riesa. (Naurua) Oli ihan järkyttävää, kun mä tulin kotiin niin. Mä koin sen tällä lailla. Ei se ollut yhtään sellaista yht’ äkkiä pulppuavaa äitiyttä..... Totta kai nämä lapset oli silloin ihan syntyessään niin valtavan tärkeitä mulle, että ei se tärkeys siinä mihinkään häviä, mutta se semmoinen. Se jännä side, mikä on, se tuli myöhemmin. ... Se on, vanhemmuus on ennen kaikkea, siis sehän on,

siis perimmäinen on se rakkaus niitä lapsia kohtaan. Ja sitten se halu kasvattaa ja antaa neuvoja ja oppeja ja siirtää sitä omaa tietoa sitten tuleville. Mutta se, että siihen vanhemmuuteen niin kuin kykenee tällaisen vaikean synnytyksen kautta, niin en mä. Se synnytys kestää muutaman tunnin, se lapsi on kuitenkin, ei se nyt oo siinä riesana, mutta se lapsi on siinä sen koko ikänsä. (Anne, syntynyt 1970-luvulla)

Anne kuvasi värikkäästi raskauttaan ja sen aiheuttamia suuria fyysisiä muutoksia kehossaan. Hän ei viitannut puheessaan siihen, minkälaisia hänen omaan syntymäänsä liittyviä, omalle biologiselle äidilleen osoitettuja kysymyksiä raskaus hänessä mahdollisesti herätti. Vallitsevista äitiysdiskursseista ja kulttuurisista odo-
tuksista poiketen hän nauraen kertoi, miten lapsi syntyessään oli ollut hänelle jopa riesa vaikkakin merkityksellinen ihminen. Äitiyden tunteen hän kuvasi syntyneen lapsen hoitamisen ja lapseen tutustumisen myötä, kokemustensa kautta. Äitiys ei merkinnyt hänelle sulautumista lapseen vaan suhdetta lapseen. Jaana Vuoren (2003, 63) mukaan äitiys on lapsen tarpeeseen vastaamista. Anne ei myöskään käyttänyt metaforaa verisiteistä kuvaamaan häntä ja lasta yhdistävää sidettä, joten kysyin vielä häneltä:

H: Onko sulle koskaan tullut sellainen ajatus, kun lapsia odotit, että lapsesi ovat sun omaa lihaa ja verta?

A: No en mä. Ei. Ei sillä mun mielestä ole mitään merkitystä. Niin kuin mä sanoin, niin se lapsiin, se tulee niin kuin niitten kokemusten kautta ja. Kyllä varmaan, enemmän mä luulen, että mies painottaa just sitä, että se on hänen lapsensa, elikkä se on hänen justinsa lihaa ja verta. En mä koe sitä silleen. Se voi olla, jos mä en edes tietäis olevani adoptiolapsi, niin ehkä, ehkä mä olisin samaa mieltä. Mutta kun mä olen elänyt tällaisessa ajatusmaailmassa, että ei sillä asialla ole mitään suurempaa merkitystä.... (Anne)

Toisin kuin edellä siteeratut aineiston kertojat Anne ei pitänyt merkityksellisenä hänen ja hänen lastensa välistä biogeneettistä yhteyttä ja hänkin perusteli kantaansa omalla adoptiolapseudellaan. Vanhemmuus ei Annen näkemyksen mukaan tule biogeneettisestä yhteydestä. Tulkitsen Annen ikään kuin samaistuvan tässä adoptioäitiinsä korostamalla merkityksellisinä lapsi–vanhempi suhteen psykososiaalisia ulottuvuuksia enemmän kuin biologiaa. Tosin hän kertoi, että hänen miehelleen oli tärkeää miehen oma biologinen yhteys heidän lapsiinsa.

Edellä olevia kahta erilaista tarinatyyppiä ei aineiston pienuuden vuoksi voi pitää tutkimuksellisesti edustavina, mutta katson niiden valaisevan kertojien erilaisia tapoja luoda sukulaisuutta ja antaa merkityksiä sukulaisuudelle omassa elämäntilanteessaan. Janet Carsten (2000) on määritellyt tapoja luoda sukulaisuutta käsitteillä biogeneettinen tai adoptiivinen adoption yhteydessä. Verisukulaisuutta pidetään

useissa kulttuureissa sukulaisuuden perusmääreenä. Sillä on eroja luova voima, joka jakaa yksilöitä erilaisiin sosiaalisiin kategorioihin. Kun Johanna, Aila, Saara, Mari ja Marja luokittivat sisäisessä tarinassaan sukupolvikytköstään jatkumona sekä taaksepäin syntymä-äitiinsä että eteenpäin lapsiinsa, he nostivat biologian tärkeäksi osaksi sukulaisuuden luokittelua. Heidän narratiivinsa kertoivat geneettisen yhteyden voimasta adoptoidun suvuttamisen tai suvuttautumisen käytännöissä. Anne rakensi puheessaan sukulaisuuttaan ”eteenpäin” lapsiinsa. Hänen kuvauksessaan side lapseen ei tullut ensisijaisesti biogeneettisesti annettuna vaan lapsen hoitamisen ja hoivaamisen myötä. Annen tavan rakentaa sukupolvikytköstään tulkitsen vertautuvan lapsi–vanhempi suhteen rakentumisen asiayhteyteen adoptiosuhteissa, joissa biologisen yhteyden puuttuminen nostaa sosiaalisen ja psykologisen yhteyden tunnustamisen ensisijaiseksi (vrt. Yngvesson 2007, 563).

Oman lapsen syntymä näyttää tutkimuksen aineiston perusteella muodostuneen useiden naiskertojien elämän taitekohdaksi, jossa myös adoptiolapseuden keskeinen erityisyys, kokemus kaksien vanhempien lapseudesta sekä pyrkimys itsensä kiinnittämiseen sukupolvien ketjuun, oli vahvasti läsnä. Äidiksi tulon kokemuksista kertovista naisista ainoastaan Marja, joka oli 5-vuotiaana siirtynyt syntymäkodistaan adoptiokotiin, tiesi ja muisti biologiset vanhempansa. Marjan aviomies oli myös adoptoitu, mutta toisin kuin Marja, hän ei tiennyt taustastaan mitään. Muille esimerkkien naisille biologinen äiti oli tuntematon. Annea lukuun ottamatta äidiksi tulostaan kertoneet naiset kiinnittivät puhettaan biologiaan tai verisukulaisuuteen äitiydessään. Veri on vettä sakeampaa metaforaa hyödyntäen he liittivät itsensä biologisen sukulaisuuden perintöön. Elinaa lukuun ottamatta, joka kuitenkin rasakaana ollessaan pohti paljon biologisen äitinsä puoleisen suvun terveyshistoriaa, ne naiset, jotka olivat tavanneet biologisen äitinsä jo ennen itse äidiksi tuloaan, eivät kertomuksessaan tuoneet esille omaan taustaansa liittyviä ajatuksia lapsensa syntymän yhteydessä. Vaikka biologista yhteyttä lapsen ja hänen vahempiensa välillä korostetaan sukulaisuuden perustana monissa kulttuureissa, Suomessa adoptoidut mielletään omiksi lapsiksi ja sukulaisiksi.

5.2. Elämänhistorian aukkoisuus

Erot biologisen ja sosiaalisen sukulaisuuden välillä ovat esiintyneet adoptiodiskursseissa keskeisinä teemoina monissa länsimaisissa. Persoonallisuutta ja identiteettiä koskevilla lukuisilla diskursseilla merkityksellisinä on pidetty alkuperää, polveutumista ja genealogiaa. Aihe kytkeytyy erityisesti ilmiöön, jossa kansainvälisestä adoptiosta on tullut yhä laajemmin suosittu menetelmä tahattomasti lapsettomille pareille muodostaa perhe. (Yngvesson & Mahoney 2000.)

5.2.1 Juurten merkitys

Kansainvälisten adoptioiden määrän lisääntymisen myötä yhä useammin adoptioon kiinnittyvään keskusteluun on liitetty mielikuva juurista ja pohdintaa juurien merkityksestä identiteetille. Genealogian kontekstissa juurilla viitataan tapoihin, joilla perhesiteitä ja ihmisten kuulumisen tunteita on luotu ja lujitettu historian aikana. Joissakin kulttuureissa genealoginen tieto ja diskurssit ovat syvällisesti olennaisia, sillä ne sijoittavat ”veren” persoonallisen identiteetin ytimeen. (Legrand 2009, 247.)

Vuonna 1976 amerikkalainen kirjailija Alex Haley voitti Pulitzer-palkinnon teoksestaan *Roots: The Saga of American Family* (1976). Juuret romaanista tehtiin Yhdysvalloissa suosittu TV-sarja 1970-luvun lopulla. Romaani kertoo Alex Haleyn suvun vaiheista siitä lähtien, kun suvun kantaisä Kunta Kinte vuonna 1767 kidnapattiin nykyisen Gambian aarniometsissä, vietiin laivalla Pohjois-Amerikkaan ja myytiin orjaksi virginialaiselle plantaasinomistajalle. Romaani kertoo kuudesta Kunta Kinten jälkeisestä sukupolvesta, orjuudesta ja vapaudesta valkoisen miehen maassa. TV-sarja dramatisoi laajalle joukolle tv-katsojia käsityksen, että syntyperä on pyhää, jotakin lain yläpuolella olevaa – eikä pelkästään sekulaarista. Kirja ja filmi innostivat monet afrikkalaisten orjien amerikkalaiset jälkeläiset etsimään juuriaan tai alkuperäänsä Länsi-Afrikasta ja myötävaikuttivat uuden itsetietoisuuden nousuun Amerikan mustan väestön keskuudessa. Juuret tv-sarjan vaikutuksesta yksilön etninen tausta alettiin nähdä hänen identiteetilleen olennaisena – ei vain joukkona pinnallisia piirteitä, vaan absoluuttisen ratkaisevana sille, kuka henkilö on. (Modell 2004, 219.)

Juuret popularisoi alkuperän etsimisen ja juurten etsinnästä tuli kirjan myötä yleismaailmallinen ilmiö. Käsitteestä juuret tuli merkityksellinen monien muidenkin siirtolaisvähemmistöjen keskuudessa niin Yhdysvalloissa kuin Euroopassa mukaan lukien Ison-Britannian musta väestö ja pohjoisafrikkalaisten lapset Ranskassa. Käsite juuret muokkasi mielipiteitä muun muassa Norjassa kansainvälisen adoption piireissä. (Howell 2006, 112–113.)

Selvittäessään sitä, miksi monet amerikkalaiset olivat alkaneet kiinnostua genealogiasta, Tamara Hareven (1978) havaitsi, että suureen suosioon noussut sukupuiden laatiminen oli levinnyt valkoiselta keskiluokalta etnisten vähemmistöryhmien pariin. Trendi paljasti jotain uutta yksilön henkilökohtaisen identiteetin sekä kollektiivisten muistojen muotoilemisesta. Se muun muassa viittoi symbolisen reitin menneisyyden uudelleen löytämiseen ja sen myötä erityisen historiallisen identiteetin. (Legrand 2009, 245.) Selvisi, että etnisen alkuperän löytämisellä on afroamerikkalaisten lisäksi ilmeistä arvoa muillekin ihmisille. Monikulttuurisuuden ajassa genealogia aktivoi ihmisiä osoittamaan, että he polveutuvat perheestä, jolla on pitkä historia. Tällä he voivat tuoda esille omaa erikoisuuttaan ja kuulumisentunnetta. (Mt.) Suuntaus aktivoi Yhdysvalloissa myös adoptioliikkeitä vaatimaan suljettujen rekistereiden avaamista adoptoiduille ja *informaation oikeutta* heille saada tietää juurensa (Carp 2002). Juuretromaanin vaikutus ulottui Suomeenkin 1980-luvulla

sillä seurauksella, että sukuseurojen perustaminen aktivoitui maassamme (Toivanen 2013).

Aikaisemmin vieraista maista adoptioon luovutettuja lapsia on pidetty ”tabula rasa”, mutta nykyisin lasten nähdään uuteen maahan tullessaan kantavan selässään ”reppua” tulvillaan tuntemattomia kokemuksia ja geneettistä perimää, mikä vaikuttaa heidän persoonallisuuteensa ja identiteettinsä kehitykseen (Howell 2006, 113; 2004, 229). Yan Zhao (2012), itse adoptoitu, kritisoi tapaa korostaa lapsen ennen adoptiotaan jo syntymämaassaan elettyjen kokemusten olevan pääselitys niin kutsutulle identiteettiongelmalle lapsen myöhemmässä elämässä hänet vastaanottaneessa maassa. Silloinhan jätetään huomioimatta lapsen elämää konstruoivat sosiaaliset suhteet sekä olosuhteet vastaanottavassa maassa.

Malinda Andersson (2010, 116) käyttää *selkäreppu-* ja *matkatavarametaforaa* symboloimaan lasta tietynlaisten kokemusten kantajana hänen koettuaan eron tärkeistä henkilöistä ja koko aikaisemmasta elinympäristöstään. Nämä lapset eivät ole mikään homogeeninen ryhmä. Jokainen heistä on ainutlaatuinen omine kokemuksineen ja tarpeineen, mutta kaikille heille on yhteistä se, että heidät on eri syistä johtuen erotettu biologisista vanhemmistaan. Läntisissä maissa on kansainvälisten adoptioiden osalta tehty lailla adoptiojille joskus helpoksi olla tietämättä, kuka synnytti lapsen ja miksi lapsi oli mahdollista adoptoida. Lapset saattoivat saapua uuteen maahansa vailla tiedossa olevaa historiaa. Tämän laillinen adoptio salli ja usein mahdollisti. (Sterett 2002, 209.) On mielenkiintoista, että vaikka muutoin yleinen painotus on kulkenut biosentriseen suuntaan, niin kuitenkin lapsen sosiaalisia ja emotionaalisia kokemuksia on korostettu enemmän kuin hänen geneettistä perimäänsä. (Howell & Melhuus, 2003). Näiden pohdintojen ja diskurssien seurauksena adoptiolasten juurten symbolinen arvo on tullut yhä merkityksellisemmäksi.

5.2.2 Kohti uuden yhteyden tarinaa

Seuraavassa tarkastelen, minkälaisen kysymysten kautta tutkimukseni adoptoidut paikantavat juuriaan ja minkälaista suhdetta he luovat näihin kertomuksissaan. Kahden ihmisen välisistä suhteista lapsen ja tämän vanhemman suhdetta pidetään eräänä intiimeimmistä (Bardy 2001, 48). Lapsen luovuttaminen adoptioon on poikkeuksellinen ratkaisu lapsen ja syntymävanhempien suhteen muovaajana. Adoptiosta tulee perustavanlaatuisesti lapsen ja hänen kaksien vanhempiensa elämää muuttava tapahtuma, joka siirtää osalliset kokonaan uusiin suhteisiin ihmismosaikiin kuvioissa.

Adoptoidun tarina syntyy lähdön ja eron tarinasta. Jokainen adoptoitu on kerran menettänyt perustavan suhteensa biologisiin vanhempiinsa. Lapsen erottamista juuriltaan pidetään usein adoptiolapseuden psykologisessa tarkastelussa ydinkysymyksenä. (Matwejeff 2004, 15.)

Antropologi Barbara Yngvesson (2003, 7–8) on analysoinut adoptoitujen kertomuksia koskeissa tutkimuksissaan sulkeumia tai avauksia, joita adoptiolait ja

käytännöt Yhdysvalloissa sekä Ruotsissa ovat rakentaneet adoptoitujen elämään suhteessa heidän alkuperäänsä. Vahvan adoption tarina kertoo menetyksistä ja menetysten muuntumisesta *clean break* ideologian (Duncan 1993, 51) mukaiseksi uuden alun tarinaksi, jossa lapsen juridiset ja käytännölliset suhteet biologiseen perheeseen ja sukuun katkaistaan adoption yhteydessä täydellisesti ja lopullisesti. Lapsi sulautetaan uuteen perheeseen ikään kuin hän olisi kuulunut siihen aina, eikä koskaan sinne muualta siirtynytkään. William Duncanin (1993, 51; Yngvesson 2003, 7) kuvaaman *clean break*- ideologian mukaisen adoptiolain lopullisuus heijastaa kulttuurista näkemystä lapsesta omaisuutena ja on ollut vallitsevaa esimerkiksi kansainvälisten adoptioiden käytännöissä. Näkemys huomioi enemmän adoptiovanhempien oikeuksia kuin lapsen oikeuksia.

Toisenlainen adoptiotarina kutoutuu Haagin lasten suojelua sekä yhteistyötä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa koskevan yleissopimuksen (1997) artiklasta 16 c. Artiklassa säädetään lapsen oikeudesta etniseen, uskonnolliseen ja kulttuuriin taustaansa. Sopimuksen hengen mukaisesti adoptiolapsella on oikeus juuriinsa osana identiteettiään. Tässä tarinassa identiteetti yhdistyy mielikuvissa juuriin tai kuulumisen perustaan, joka on lapsen sisällä ja muuttumattomana, kuten esimerkiksi veri. Identiteetti muotoutuu myös lapsen ulkopuolella ja ulkonäön oletetaan yhdistävän hänet ihmisiin, joita hän muistuttaa esimerkiksi ihonväritään, hiusten rakenteelta ja kasvojen piirteiltä. Tässä tarinassa on esitetty näkemys, jonka mukaan epävarmuus yhdennäköisyydestä aiheuttaa adoptiolapsessa usein sukujuuriinsa liittyvää hämmennystä ja psykologista tarvetta palata sinne, minne hän kokee todella kuuluvansa. (Lifton 1994, 68; Yngvesson 2003, 8.) Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (1988) artiklassa 7 säädetään lapsen oikeudesta tuntea vanhempansa mikäli mahdollista.

Psykiatri E. Wellisch (1952) otti käyttöön käsitteen *genealogical bewilderment*, *sukuhistoriallinen hämmennys*, jonka merkitystä myös psykologi H. J. Sants (1964, 139) on tutkinut adoptoitujen elämäntilanteita kuvaavan ilmauksen kreikkalaisen tarusankari Oidipuksen lausahduksesta: ”Pyydän olla se mies, joka olen ja haluan tietää, kuka minä olen.” Santsin mukaan sukuhistoriallinen hämmennys voi edesauttaa lapsessa, joka ei tiedä biologisista vanhemmistaan mitään tai jonka tieto heistä on hajanaista, huonoa itsetuntoa, hämmennystä identiteetin muotoutumisessa ja vaikuttaa psyykkiseen terveyteen. Tästä voi seurata ensin erilaisten johtolankojen etsintää ja myöhemmin lähes pakonomaista pyrkimystä selvittää omaa biologista taustaansa, mikä voi symbolisempaan johtaa vaelteluun ja kotoa karkailuun. David Brodzinsky ym. (1993) korostavat, että sukuhistoriallinen hämmennys ei ole krooninen tila, vaan ajoittain adoptoidun kehityksen kriittisissä vaiheissa esiintyvä *vierauden tunne*.

Tarina *clean break* ideologian mukaisesta lapsesta ja tarina lapsesta, jolla on oikeus juuriinsa, ovat toisensa poissulkevia ja kertovat erilaisista adoption käytännöistä. *Clean break* ideologian mukaisen tarinan idea on tuottaa *as if*, ”ikään kuin”

luonnollisia perheitä jäljitteleviä adoptioperheitä (Modell 1994; Yngvesson 2003, 8; Herman 2008). Yngvesson (2007, 569) on kutsunut tätä *juridiseksi fiktioksi*, sillä todellisuudessa adoptoiduissa säilyy monenlaisia jälkiä hänen taustastaan (Högbacka 2009, 164). Sitä vastoin tarinaan lapsesta, jolla on oikeus juuriinsa, sisältyy adoptoidun ja hänen adoptiovanhempiensa välisen erilaisuuden myöntäminen. Tällöin adoptioperhe toimii jännitteisenä kenttänä lapselle, joka ”luonnollisesti” kuuluisi toiselle henkilölle tai toiseen paikkaan. (Yngvesson 2003, 8–9.)

Adoptiovanhempien lapsilleen kertomat tarinat alkavat usein ei-tapahtumasta. Vauva ”ei kasvanut äidin mahassa”, eikä syntynyt adoptiovanhemmille. Kirjailija, adoptoitu ja adoptiouudistuksen puolestapuhuja, Betty Jean Liftonin (1994, 37) sanoin ei-tapahtuma selittää adoptiovanhemmiksi pyrkivien tarpeen löytää korvaus syntymättömälle lapselle. Tällainen lapsi täyttää haavakohdan adoptiovanhempiensa kertomuksessa heidän kuvailemistaan vaiheita, jotka johtivat juuri tietyn lapsen tulloon heidän lapsekseen. Adoptiotoimisto, orpo- tai lastenkoti sekä sosiaalityöntekijät esittävät yleensä keskeistä roolia adoptiokertomuksessa, kuten myös vanhempien matka, erityisesti kansainvälisissä adoptioissa, jonka he tekivät hakiessaan lapsensa kotiin. Oikeat tarinat tarvitsevat oikeat alut ja ne on paikannettava äidin kohtuun ja synnyinmaahan. (Yngvesson & Mahoney 2000, 80.) Mutta mitä tapahtuu, kun elämä ei näyttäydy adoptoidulle tarinana? Jos avainpalat puuttuvat ja esitetyssä kertomuksessa ei ole järkeä. Tietojen puute katkaisee narratiivin kärjen (Yngvesson & Mahoney 2000, 93). Siitä, miten ja missä lapsi on saanut alkunsa, mitä hänen syntymäänsä liittyi, ei synny lapselle tarinaa, kuten Saara seuraavassa kuvaa.

Syntymästäni en paljon tiedä, en edes painoa, pituutta, kellonaikaa tms. Tiedän vain päivämäärän, paikkakunnan ja silloisen äitini sukunimen, (jonka sain selville 21-vuotiaana hakiessani passia). (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Saaran kuvaus vastasyntyneestä itsestään alkaa ei-ilmauksilla vailla tarinallisia kehyksiä. Oma alkuperä kuvautuu aukkoisena. Ihmisen syntymä edellyttää syntyperän, oman alkuperänsä suhteita (Strathern 1999, 68; Strathern 2005, 69; Carsten 2007, 3) eikä Saara saa niitä haltuunsa. Kertomus ei kiinnitä häntä syntymän kontekstiin, alkuperävanhempiin, vaan hän ikään kuin syntyisi tyhjästä, olematta kenenkään lapsi. Signe Howellia (2006, 4) lainaten narratiivin murtuminen varmistaa kertojan sosiaalisen alastomuuden syntymänsä hetkellä. Saaran kerronnassa biologinen äiti on ”äitini”, mutta määrittyy adverbilla ”silloinen”, ajallisesti väistyväksi, lapselleen salaiseksi ihmiseksi, jonka tilalle tuli toinen äiti. Vasta aikuisena Saara tuli tietämään biologisen äitinsä sukunimen. Virallisen asiakirjan, passin, hankkiminen johdatti hänet kohtaamaan alkuperänsä virkatodistuksen muodossa. Biologinen äiti konkretisoitui Saarelle sukunimenä, lapselleen tuntemattomana ihmisenä vailla historiaa ja taustoja.

Norjalainen adoptiotutkija ja itsekin adoptiotaukainen Geir Follevåg (2002; 2003; Howell 2006, 114) kritisoi adoptiopiireissä kasvavan kiinnostuksen koh-

teeksi noussutta diskurssia adoptoitujen juurista: ”Ihmisillä ei ole juuria, vain kasveilla on. Juuriltaan tempaistu kasvi on kuollut kasvi.” Retorisesti Follevåg kysyy, merkitseekö tämä sitä, että ihmiset, jotka on siirretty maastaan ja alkuperäisestä perheestään (juuriltaan nykyisellä ammattikielellä) ja adoptoitu vieraassa maassa, ovat kuolleita ihmisiä? Follevågin kiistanalaiset näkemykset haastavat vaikutusvaltaiset teoreetikot. (Follevåg 2003, 20; Howell 2006, 114.) Kansainvälistä adoptiota Yhdysvalloissa koskevassa tutkimuksessaan Sandra Patton (2000, 18) suosittaa, että tulisi puhua mieluummin reiteistä (routes) kuin juurista (roots) suhteessa adoptoitujen taustaan. Käsite ”routes” tunnistaa biologian ja kulttuurin lisäksi myös ne poliittiset ja sosiaaliset olosuhteet, jotka ovat muokanneet sekä biologisten että adoptiovanhempien elämää ja johtaneet adoptioon. Siten adoptoitu sen lisäksi, että pääsee pidemmälle esivanhempiensa jäljittämiseksi, myös laajentaa ymmärrystään siitä, millaisia ovat olleet ne elämän polut, joita he ovat kulkeneet ja miten ne ovat muokanneet heitä.

Yngvesson ja Mahoney (2000, 80–82) kirjoittavat, että aukot eivät ole yksinkertaisesti niinkään tietämättömyyttä syntymäajasta tai paikasta, oikeaksi todetusta isästä, tai äidin nimen puuttumisesta merkinnästä, jossa äiti nimetään, vaikka nämä ovat vakavia puutteita jokaisen ihmisen yhteydessä alkupisteeseensä, nimeensä ja asemaansa sukupolvien ketjussa. Pikemminkin aukkoja adoptiotarinassa ovat ne paljastuvat hetket, jolloin adoptoitu tajuaa, että elämä ”olisi voinut olla toisenlaista. Samalla se lakiin perustuva mutta hauras kiinnittyminen, joka koskettaa kaikkia perheitä, on yhtä äkkiä asetettu vaaranalaiseksi.” (Mt.)

Moni adoptoitu miettii paljon sitä, että ne on sillä tavalla kiitollisuuden velassa. Vaikka ei mun vanhemmat, eihän ne koskaan millään tavalla, vaikka me riideltiinkin, niin ei koskaan, et ne ois maininnut mitenkään, että mä en ollut niiden muksu. Mutta kumminkin itsellä on sellainen tunne niin kuin, että nämä otti minut. Missä mä olisin muuten ollut? (Kristina, syntynyt 1960-luvulla)

Jokainen adoptio viittaa syntymän *kontingenssiin*, valinnan sattumanvaraisuuteen ja siihen tosiasiaan, että kellä tahansa adoptoidulla olisi voinut olla toisenlainen tarina: adoptiotarinoissa ei ole mitään kohtalon vääjäämättömyyttä (mt.). Tämän Kristina oli oivaltanut osana sisäistä tarinaansa. Syntymä-äiti ei ole voinut häntä pitää, sattuma on ohjannut hänen adoptiovanhempansa saamaan juuri hänet lapsekseen ja he yhdessä muodostavat nyt perheen. Mutta myös toisin olisi voinut käydä ja hänen elämänsä rakentua aivan eri tavoin. Mitä olisi tapahtunut, jos se olisi tapahtunut, mikä ei tapahtunut. Entä jos syntymä-äiti olisi valinnut toisen tien? Kristina ei voi koskaan tietää, mitä käyttämättömän vaihtoehdon valinta olisi tuonut mukanaan. Hän kokee kiitollisuutta adoptiovanhempiaan kohtaan ja kokee heidän pelastaneen hänen elämänsä.

5.2.3 Mielikuvat ja fantasiat prosessissa

Useimpien aineistoni adoptoitujen lapsuuden aikaiset mielikuvat heidän alkuperäisvanhemmistaan olivat eri tavoin fiktiivisiä, koska heillä oli vain hataraa tai ei mitään tietoa näistä. On luonnollista, että tällaisessa tilanteessa ihminen kehittää helposti fantasioita. Tanskassa 50 adoptoidulle tehdyssä haastattelututkimuksessa ilmeni, että kahdella kolmasosalla oli fantasioita biologisista vanhemmistaan lapsena (Schiellerup & Grand 1983). Matwejeff (2004, 55–57) sai vastaavanlaisia tuloksia ruotsalaissyntyisiä adoptoituja koskevassa tutkimuksessaan.

Osa tutkimukseni adoptoiduista muisteli tarinoissaan mielikuviaan biologisista vanhemmistaan. Vähäisistä lähteistä ja tiedon siruista he olivat rakentaneet kuvia syntymävanhemmistaan, joita he eivät olleet tunteneet. Fantasiat vaihtelivat eri elämänvaiheissa ja aktivoituivat usein aikaisempaa voimakkaammin juuri nuoruusiässä. Alkuperäiset vanhemmat, erityisesti äiti, oli yhtä aikaa adoptoidun kuvitteellinen luomus ja samalla toisaalla olemassa oleva todellinen mutta lapselleen saavuttamaton henkilö. Tuntematon menneisyys on herkästi auki unelmille, mielikuvitukselle, fantasioille ja tulkinnoille. Tuntemattomat vanhemmat luovat nuoren mielessä usein kaaoksen tunteen. Se voi johtaa intensiivisiin pohdintoihin elämän tarkoituksesta, sen alkamisesta ja loppumisesta. (Matwejeff 2004.) Menneisyys on jotakin, mikä voidaan kuvitella, ja adoptoidun mahdollisuudet keksiä itsensä uudestaan ovat rajattomat (Novy 2004, 174).

Muistan, kun pienenä siskon kanssa mietimme, että joku julkisuuden henkilö, vaikka Lasse Viren, saattaa olla minun isäni. Tiesin, että äiti on ompelija. Vasta myöhemmin olen tajunnut, että ehkä hän onkin vain tehtaassa töissä eikä mikään ateljee-ompelija niin kuin nuorempana haaveilin. (Johanna, syntynyt 1970-luvulla)

Fantasioissa, joita osa tämän aineiston kertojista kuvasi, kuviteltu biologinen äiti tai biologiset vanhemmat nähtiin myönteisessä valossa. Osallistujat kertoivat nostaneensa mielikuvissaan heidät omasta arjesta erottuvaan kiehtovaan ja kiinnostavaan maailmaan. Fantasiat olivat tarjonneet heille sadunomaisen pakotien haaveisiin, joissa he saattoivat unelmoida rakastavista ja ymmärtäivistä, oikeista vanhemmistaan. Fantasiat liittyivät usein tilanteisiin, jotka olivat laukaisseet kertojissa pahan mielen, surun ja itsesäälän tunteita. Matwejeffin (2004, 119) tutkimuksessa ruotsalaissyntyisten adoptoitujen mielikuvat biologisista vanhemmistaan polarisoituivat kuvitelmiin kuninkaista ja kuningattarista aina ”laitapuolen kulkijoihin”. Tutkimukseni aineistossa ei tällaista polarisaatiota ilmennyt. Kukaan kertojista ei tuonut julki fantasioita, joissa heidän biologiset vanhempansa olisivat aiheuttaneet adoptoiduille itselleen huolta tai pelkoa näiden vanhempien oman selviytymisen suhteen. Alkuperäisvanhemmista haettiin mielikuvissa päinvastoin turvaa arjen tilanteisiin. Fantasioiden avulla kertojat pyrkivät pakenemaan todellisen arkipäivänsä pettymyksiä ja paineita.

14-vuotiaana olin hurjan kiinnostunut tapaamaan biologista äitiäni kun adoptioäidin kanssa oli vaikeuksia. Ajattelin, että sehän on ymmärrettävää, koska se biologinen äiti on jossain ja vain avosylin odottaa minua... (Johanna)

Johannan kiinnostus ottaa yhteyttä biologiseen äitiinsä korostui, kun adoptioäidin kanssa syntyi erimielisyyttä asioista. Tällöin tytär vetäytyi mielikuviinsa. Johannan sisäisessä tarinassa, jossa häneen näkymättömin säikein kiinnittynyt, mutta ei fyysisesti läsnä oleva, biologinen äiti ymmärsi vaistomaisesti lastaan. Arjen ristiriitaisissa tilanteissa pelastava, emotionaalisen turvan antava haaveäiti tarjosi lapselleen tämän unelmissa mielen pakopaikan. Tanskalainen psykologi ja adoptioasiantuntija Lene Kamm (1997) on havainnut, miten puberteetti-iässä olevat adoptoidut voivat kuvitella, että jos heidän vanhempansa olisivat heidän biologisia vanhempiaan, kontakti heihin voisi olla paljon helpompaa. Nämä nuoret uskovat, että biologinen yhteenkuuluvuus ehdoittaa luo parempaa keskinäistä ymmärtämystä lapsen ja vanhempien välille. He kuvaavat usein sanatonta yhteenkuuluvuutta, jossa vanhemmat intuitiivisesti ymmärtäisivät heitä ja tulisivat heitä vastaan.

Joskus mielessäni kuvittelin, miten minun ”oikeat” vanhempani ovat ... milloin mitäänkin ja tulevat hakemaan minua. Pidin kuvitelmia itsekin pelkkänä leikinä ja samanlaisia mielikuvitusleikkejä olisin todennäköisesti harrastanut, vaikka en olisi adoptiosta mitään tiennyt tai en olisi ollutkaan adoptoitu. En muista, että olisin koskaan todella halunnut vaihtaa nykyisiä vanhempiani. No, tietysti joskus, kun olin saanut rangaistuksen jostakin pahanteosta, mutta kenelläpä lapsella ei sellaisia ajatuksia olisi ollut. (Antti, syntynyt 1930-luvulla)

Fantasioidensa kuvauksessa Antti vertasi ja suhteutti omia mielikuviaan tavanomaisiksi lasten mielikuvitusleikeiksi. Hän ei kokenut omia kuvitelmiaan erityisinä ja muista lapsista poikkeavina, vaan korosti tilanteen samanlaisuutta ajatuksella: ”Olin samanlainen kuin muutkin lapset.” Poikkeavaa toisista lapsista on kuitenkin se, että Antilla on todellisuudessa olemassa hänelle tuntemattomat toisetkin vanhemmat, jotka hän tässä nimesi oikeiksi vanhemmiksi. (Oikea-sanan kirjoittaja oli pannut sitaatteihin.)

Myös Katja näki haaveensa toisista vanhemmistaan lapsen luonnollisina ja hetkelisinä pakoteinä tukalista hetkistä. Hänkin määritteli adjektiivilla ”oikea” lapsi–vanhempi suhdetta, mutta määritteli sen tässä yhteydessä käänteisesti ”ei oikea” lapsi ja viittasi itseensä, ei adoptiovanhempiinsa.

Oli ehkä joskus joo, mutta ei semmoisia pitkäkestoisia, todellisia, että ne oli sellaisia kuin varmasti kuka tahansa lapsi ehkä unelmoi joskus, että ei olekaan oikea lapsi, niin että ne, jotka todella on biologisia lapsia toivoo, et unelmoi, jos tässä on väärinkäsitys tapahtunut. (Katja, syntynyt 1970-luvulla)

Ilmiö, jossa lapsi tai nuori toivoo, että hänen biologiset vanhempansa eivät olisi-kaan hänen oikeita vanhempiaan, ei liene todellisuudessa monelle täysin vieras.

Anna Freud (1942/1973) kirjoittaa, että psykoanalyttisen *Family Romances* (perheromantisointi) *teorian* mukaan useilla ei-adoptoiduilla ihmisillä voi olla fantasioita, joissa heidät on adoptoitu ja heidän oikeat vanhempansa vielä joskus löytävät heidät. Freudin mukaan fantasiat ovat keino käsitellä omiin vanhempiinsa kohdistuvia negatiivisia tunteita. Freudin ajatusten suuntaisesti lapsen tunteista ja fantasioista kirjoittaa myös Leena Eräsaari (1997, 214) artikkelissaan *Sikiöruudussa*.

”Varmaan jokainen lapsuuden ja nuoruuden myrskyt läpikäynyt ihminen muistaa kiukun ja kaunan hetkiä, jolloin oli aivan vakuuttunut siitä, että oli vahingossa vaihtunut synnytyslaitoksella, oma äiti oli paha, ruma ja köyhä vaihtoäiti. Tällaisessa tilanteessa olisi somaa tietää, että jossakin on hyvä, rikas ja kaunis solu- ja kohtuäiti, joka ei vain tiennyt kuinka huonosti hänen lastaan on kohdeltu.” (Eräsaari mt.)

Adoptoitujen alkuperäisiä vanhempiaan koskevien mielikuvien funktio eroaa perheromantisoiduista fantasioista. Adoptoitu on joutunut vastatusten sen tosiasian kanssa, että biologiset vanhemmat eivät ole jostain syystä voineet huolehtia hänestä. Lapsen fantasiat biologisista vanhemmistaan kiertävät hylkäämisen ympärillä ja lapsi yrittää ymmärtää, mikä aiheutti adoption. (Irhammar 1997, 40.) Häntä askarruttavat usein kysymykset: ”Miksi äitini luovutti minut pois? Muistaako hän minua? Tiesikö isäni minusta?” H. Wiederin (1977, 199) mukaan adoptoidun toive vastakohtana biologisten vanhempiensa kanssa elävien lasten toiveille on kieltää adoptio, luoda fantasioitu veriside adoptiovanhempiinsa ja siten pyyhkiä pois nöyryytys, jota adoptio merkitsee.

Ellinor Rosenberg ja Thomas Horner (1991, 70) ovat nimenneet adoptoitujen fantasioita heidän alkuperäisistä vanhemmistaan käsitteellä *Birthparent Romance* (syntymävanhemman romantisoiminen), joka vaikuttaa merkittävästi adoptoidun identiteetin muotoutumiseen toisin kuin ohi menevä perheromantisointi ei-adoptoiduilla lapsilla. Syntymävanhemman romantisointi jatkaa vaikuttamistaan adoptoidun kehitykseen koko hänen elämänsä ajan. Termi romantisointi viittaa kuvitteellisiin käsityksiin, joilla ei ole todellista pohjaa, ja sisältää tapahtumia, jotka ovat kaukaisia ajan ja paikan suhteen. Rosenbergin ja Hornerin mukaan adoptoidun fantasiat alkuperäisistä vanhemmista eivät ole romantisointeja sinänsä. Sen sijaan ne sisältävät myös faktaelementtejä, jotka ovat informaation sirpaleita adoptoidun menneisyydestä. Vähäisistä tosiasioista, joita adoptoiduilla on tiedossaan, he kehittävät selitystä adoptiostaan. Samaan aikaan he alkavat selittää itselleen, keitä he ovat ja keitä heistä voisi tulla, sekä alkavat voimakkaasti tavoitella realistista ja eheänoloista tunnekokemusta siitä. Ei ole kuviteltavissa hylkäämisen todellisuutta, mikä lämmittäisi ja kannattaisi tai mikä luonnostaan auttaisi lasta tuntemaan hyvää itsestään. Kipeä todellisuus, jonka adoptoidut kohtaavat, on, että heidän biologiset vanhempansa eivät ole kyenneet löytämään tapaa pitää itse lapsiaan. (Mt., 71.)

Perheromantisointi toimii vakauttavana voimana lapsen kehityskamppailussa positiivisen itsetunnon ylläpitämisessä hänen kokiessaan pettymyksiä suhteessa vanhempiinsa. Adoptiolapsille syntymävanhemman romantisointi tarjoaa prosessin, mikä sisältää tietojen keräämistä heidän biologisesta alkuperästään. Nämä faktat, jotka vuosien aikana muuttuvat ja värittyvät, ovat osa adoptoidun identiteetin muodostumisen perustaa ja identiteettiristiriitoja. Jos adoptoidut eivät saa mitään omaelämäkerrallista tietoa syntymävanhemmistaan, heidän täytyy rakentaa oma tarinansa geneettisistä juuristaan, hedelmöittymisestään, syntymäänsä edeltävästä ajasta ja syntymästään. Tämä konstruktio perustuu heidän adoptiostatuksensa todellisuuteen ja siihen pieneen määrään informaatiota, jonka he saavat. Fantasioihin liittyvä selvittämisen prosessi on ristiriitojen hallitsema prosessi. Kun adoptoitu ponnistelee tietääkseen, miten tuntisi hyvän ja pahan vanhemman, hyvän ja pahan omassa minuudessaan, hän samalla yrittää sulauttaa yhteen juuristaan saamansa tiedon ja kasvatuksen aikaiset kokemukset. Syntymävanhemman romantisointifantasian voi asettaa jättää taakseen vasta, kun integriteetti on saavutettu. (Rosenberg & Horner 1991, 77.)

Kukaan tutkimukseni kertojista ei viitannut haaveilleensa biologisista sisarusista, vaikka useimmat olivat adoptioperheissään ainoita lapsia ja muutamat valittivat kärsineensä juuri sisarusten puutteesta perheessään. Aineiston kertomukset viestivät, että biologiset vanhemmat ovat läsnä adoptioperheen elämässä lapsen kautta erilaisina mielikuvina ja fantasioina. Koska yhteydenpito alkuperäisperheeseen oli juridisesti katkaistu, taustaa oli mahdollista vaalia vain mielikuvien avulla.

Skotlantilainen runoilija Jackie Kay on todennut, että kirjoittaessaan kirjaa syntymä-äidistään, jota hän ei ollut koskaan nähnyt, hän huomasi prosessin aikana, että hänellä oli ollut koko elämänsä ajan eri tavoin kuvitteellinen syntymä-äiti. Syntymä-äiti oli käynyt läpi monia muutoksia Kayn eri elämäntilanteissa. Kay oivalsi kirjoituksillaan antaneensa syntymän biologiselle äidilleen niin, että pikemminkin kuin tämä synnytti Kayn, Kay synnytti hänet. (Gish 2004, 171.)

Kansainvälisissä adoptiotutkimuksissa on todettu fantasioiden korostuvan juuri vahvoissa tai suljetuissa adoptioissa. Käytäntö tällaisissa adoptioissa on ollut, että adoptioperheet ovat saaneet niukasti tietoa lapsensa biologisesta taustasta eikä yhteyksiä alkuperäisperheeseen ole ollut. Adoptiolapseuden erityinen positio kahden perheen rajalla on luonut aineistoni kertojille otollisen ja luonnollisen tilan tarinoiden synnyttämiseksi. Ei ole paljon tietoa siitä, mitä tämänkaltaisen mielikuvataso merkitsee lapselle tai perheelle (Mäkipää 2007, 217).

Merkitykset, joita adoptioon kiinnitetään, heijastavat kulttuuriamme, kokemuksia itsestämme ja suhdettamme toisiin ihmisiin koko elämämme ajan (Logan 2013, 38). Merkityksiä luodaan kertomuksilla osaksi kulttuurista tarinavarantoa. Niitä pelaavat ja muovaavat adoptioon kiinnittyvät kulttuuriset tarinat. Ne tarjoavat näyttöä dramaattisestikin muuttuvista näkemyksistä suhteessa ilmiöön.

6 LÄHEISSUHTEITA JA KIINNITTÄYMISTÄ

Yksikään tarina ei ala itsestään niin kuin ei synny lasta ilman vanhempia (Winterson Jeanette 2005).

Tässä luvussa tarkastelen, mihin osaan oman elämäntarinansa kudelmaa tutkimukseni adoptoidut kiinnittävät vanhempansa ja minkälaisia merkityksiä he antavat kaksiiin vanhempiinsa kietoutuville suhteille. Läheissuhteet viittaavat tässä luvussa adoptoitujen suhteisiin biologiseen perheeseen ja adoptioperheeseen. Lapsen ja vanhempien välinen suhde on erikoislaatuisuudessaan kaikista muista suhteista poikkeava, kirjoittavat Jeja-Pekka Roos ja Anna Rotkirch (1997, 11). Kyseiset suhteet sekä suhteet muihin kaikkein lähimpiin ovat ihmiskunnan ikiaikaista ja alati uusiutuvaa peruskudelmaa. Niitä on eri aikoina ja eri yhteisöissä järjestetty moninaisin tavoin. Ne ovat suhteita, jotka antavat eniten elinvoimaa mutta voivat myös **haavoittaa pahiten**. (Bardy 2001, 48.)

6.1 Vanhemmuussuhteiden ulottuvuuksia

Biologinen ulottuvuus

Kulttuurissamme on lähtökohtaisesti tapana pitää lapsen oikeina vanhempina hänen biologisia vanhempiaan. Biologinen vanhempi on joko siittänyt tai synnyttänyt lapsen. Itsestään selvää ei kuitenkaan aina ole – etenkin isän osalta – keitä nämä biologiset vanhemmat ovat. Isän oikeus lapseen on tästä syystä varmistettu laeilla ja sosiaalisilla instituutioilla kuten avioliitolla. (Ritala-Koskinen 2001, 55, 5.) Adoptioperheessä (kun kyseessä on vierasadoptio) lasta ja vanhempia ei yhdistä toisiinsa biologinen side. ”Nopean avusteisten lisääntymismenetelmien kehityksen myötä lapsen perinteisten biologisten vanhempien rinnalle ja tilalle on nykyaikana syntynyt joukko aivan uusia. Kun mahdollisuudet siirrellä niin miehen kuin naisen sukusoluja kehosta toiseen ovat laajat, vaihtoehdot vanhemmuuteen ovat monimutkaistuneet. Geneettinen perimä ja biologia voivat tänä päivänä irtaantua toisistaan. Lapsen biologinen vanhempi on tuolloin hedelmöittyneen munasolun, siten lapsen kantaja ja synnyttäjä ja geneettinen vanhempi munasolun antaja.” (Ritala-Koskinen 2001, 55).

Niin vanhemmuuteen liittyvät oikeudet kuin velvollisuudetkin kytkeytyvät kulttuurissamme biologiseen lapsi–vanhempi suhteeseen. Adoptiolapseuden erityisyys on, että arjen lapsi–vanhempi suhteessa biologinen vanhemmuus ei ole läsnä tässä ja nyt. Anna Rotkirch (2014, 31–2) viittaa primatologi Sarah Hrdyyn, joka on huomauttanut, että on harhaanjohtavaa puhua biologisista äideistä adoptioäitien

vastakohtana.³ ”Äidinrakkaus voi kehittyä adoptiossakin, vaikka odotukseen, synnytykseen ja imetykseen liittyvät kokemukset ja hormonaaliset muutokset puuttuvat. Adoptioäiti on myös biologinen, sillä hän on kiintynyt lapseen osittain samoilla biologisilla siteillä kuin lapsen synnyttänyt nainen. Osuvampi erottelu kulkee geneettisen vanhemmuuden ja adoptiovanhemmuuden välillä.” (Mt.)

Sosiaalinen ulottuvuus

Adoptiossa biologisen vanhemmuuden rinnalle ja sijaan nousee sosiaalinen vanhemmuus. Sosiaalinen on se vanhempi, jonka perheessä tai jonka kanssa lapsi elää. (Valkonen 1996, 2.) Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan sitä konkreettista toimintaa ja huolenpitoa, jota vanhemmat osoittavat lasta kohtaan hänen kanssaan eläessään. Kyse on ennen kaikkea vanhemman huolenpitovelvoitteiden käytännöllisestä toteuttamisesta. Sosiaalisessa mielessä oikea vanhempi on se, joka hoitaa ja huolehtii lapsesta. Hänellä on jokapäiväinen mahdollisuus vastuunottoon ja kasvatustajana toimimiseen. (Ritala-Koskinen 2001, 5.) Koska sosiaaliselle vanhemmuudelle vanhempana toimimisen oikeudet ja velvollisuudet eivät ole ”luonnostaan” selviä, ne tulevat monin tavoin arvioiduiksi arjen käytännöissä. Tullakseen adoptiovanhemmaksi ihminen ei ainoastaan valitse adoptiota, vaan sitä ennen hänen on tultava myös itse valituksi.

Psykologinen ulottuvuus

Psykologisen vanhemmuuden määritelmien mukaan lapsen ja vanhemman välisen, psykologisen suhteen keskeinen sisältö on lapsen ja vanhempien välinen kiintymys sekä lapsen samaistuminen vanhempansa. Psykologisen vanhemmuuden käsite perustuu näkemykselle, jonka mukaan vanhemmuudessa on kyse enemmän kuin biologisesta tai sosiaalisesta vanhemman asemasta. (Valkonen 1996, 3.) Lapsen ja vanhemman psykologisessa suhteessa on lapsen näkökulmasta kyse siitä, kenet lapsi tunnetasolla kokee vanhemmakseen (Ritala-Koskinen 2001, 58). Kyse on ennen kaikkea lapsen ja vanhemman keskinäisestä tunnesuhteesta, joka kietoutuu myös muihin lapsen ja vanhemman välisiin suhteisiin. Lapsen nähdään tarvitsevan psykologista vanhemmuutta kasvunsa ja kehityksensä turvaamiseksi.

Psykologisesta vanhemmuudesta on olemassa erilaisia tulkintoja. Yhden tulkinnan mukaan vanhemmuus perustuu lapsen tarpeiden tietämiseen, jolloin psykologisen siteen vahvuus riippuu siitä, millä tavoin hoitoa annetaan ja lapsen fyysiset tarpeet täytetään. Toisen tulkinnan mukaan ensimmäinen lasta hoitava aikuinen on psykologinen vanhempi. Tässä tulkitaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ensisijaisesti lapsen identiteettikehityksen kannalta. (Valkonen 1996, 8–9.)

3 Primatologia on tutkimusta, mikä auttaa ymmärtämään, mikä ihmisten käyttäytymisessä, kulttuurissa ja kommunikaatiossa on luonnollista ja mikä keinotekoista.

Siitä, kumman tulkinnan painotukset ohjaavat toimintaa, on erilaisia seurauksia. Psykologinen suhde jää syntymättä, jollei lapsi samalla koe tulevaisuutta rakastetuksi ja hyväksytyksi. Tilanteessa, jossa kaikki vanhemmuuden ulottuvuudet eivät osu yhteen, nousee kysymys sosiaalisesta ja psykologisesta vanhemmuudesta erityisellä tavalla esiin. Uusia sosiaalisia, psykologisia ja juridisia suhteita ilman biologista sidettä syntyy ja vahvistetaan juuri adoptiosuhteen solmimisen myötä. (Ritala-Koskinen 2001, 59.)

6.1.1 Vanhemmat adoptoitujen kertomuksissa

Paikantaessaan itseään suhteessa vanhempiinsa tutkimukseen osallistuneet määrittivät heti kertomustensa alussa, mihin positioon he asettavat niin biologiset kuin adoptiovanhempansa elämässään. Koska useimpien kertojien kohdalla adoptio on tapahtunut heidän ollessaan hyvin pieniä, ovat adoptioäiti ja isä olleet henkilöitä, joita he varhaislapsuudessaan ovat pitäneet ainoina vanhempinaan. Tästä asetelmasta johtuen päädyin ensimmäiseksi tarkastelemaan, mitä adoptoidut kertoivat suhteestaan adoptiovanhempiinsa. Kertojia lainaten viittaan tulkinnassani käsitteillä vanhemmat, äiti ja isä tässä osiossa adoptiovanhempiin.

Käytän adoptiovanhemmistani nimeä äiti ja isä, biologisista vanhemmista erikseen maininta. (Antti)

Antti kutsuu kirjoituksessaan luontevasti adoptiovanhempiaan äidiksi ja isäksi. Noin kymmenvuotiaana hän sai tietää, että hänellä on myös toiset vanhemmat. Biologiset vanhempansa hän etäännytti tekstissään toisiksi. Erillistä mainintaa ei heistä Antin kirjoituksessa jatkossa seurannut.

Nykyisen äitini, sen oikean äitini (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Saara määritteli adoptioäitinsä oikeaksi äidikseen. Käsite oikea äiti määrittyy tässä yhteydessä adjektiivin nykyinen avulla. Adoptioäiti on ollut fyysisesti ja ajallisesti Saaran elämässä läsnä oleva vanhempi. Ilmaisuu kätkee myös viestin; Saara tiesi, että hänellä on toinenkin äiti, poissaolonsa kautta vain ajatuksellisesti läsnä ja ajallisesti kertojan elämän biogeneettisiin lähtökohtiin kiinnittyvä synnyttäjä-äiti. Äiti-sana on oksymoroninen (ks. s. 45) sana. Käsite oikea äiti pitää jo itsessään sisällään ajatuksen, että on toisenlaisiakin äitejä. (O'Donovan 2002, 347–378.)

Kun puhun äidistä ja isästä, ovat vanhemmat, jotka ovat kasvattaneet minut pienestä pitäen minuun omat rakkaat vanhemmat, jotka kasvatti, ohjasi ja rakastivat minua. (Paula, syntynyt 1940-luvulla)

Paula luokitteli äidiksi ja isäksi vanhempansa, jotka ovat olleet sosiaalisesti ja emotionaalisesti läsnä hänen lapsuutensa arjessa, antaneet turvan ja huolenpidon, kasvattaneet ja rakastaneet elämän eri vaiheissa ja erilaisissa tilanteissa.

Mulla menee noi termit sekaisin. Mä aina puhun, että mulla on äiti ja isä ja sit mulla on niinku biologinen äiti. Et mulla ei ole mitään adoptioäitiä, mulla on vaan äiti. Mulla menee noi termit sekaisin. (Elina, syntynyt 1980-luvulla)

Kolmen kuukauden ikäisestä adoptioperheessään ollut Elina koki emotionaalisesti adoptiovanhempansa vanhempinaan, äitinään ja isänään, eikä määritellyt suhdettaan heihin adoption kautta. Samankaltaiseen kokemukseen viittaa Marianne Novy (2005, 16) kertoessaan itsestään, miten hän on ajatellut Frankia ja Dorothyä vanhempinaan, ei adoptiovanhempinaan. Adoptioäiti käsitteenä oli Elinalle vieras ja hämäävä. Sen sijaan puhe syntymä-äidistä, johon Elina oli tutustunut myöhemmin aikuisena, vaati puheessa määreen biologinen äiti erotukseksi äidistä.

Käsitteitä äiti ja isä eivät kaikki kertojat käyttäneet viitatessaan adoptiovanhempiinsa. Suhdettaan vanhemmuuden käsitteisiin pohti biologisen isänsä kuoleman jälkeen suurperheestä lapsettomaan perheeseen adoptoitu Marja kertomuksessaan.

Elämäni alkoi melko mutkattomasti uusissa olosuhteissa. Tutustuin helposti vanhempiini ja kiinnyin heihin syvästi. Jälkeenpäin olen ihmetellyt sitä, että en oppinut kutsumaan uusia vanhempiani äidiksi ja isäksi, vaan kutsuin heitä alusta asti sedäksi ja tädiksi. Oliko syynä se, että koin heidät vanhoina vai se, että ymmärsin omat vanhempani. Tilanne oli minulle usein kiusallinen. Muille ihmisille puhuin aina isästä ja äidistä. Aikuisena puhuttelin heitä etunimillään ja lapsilleni he luonnollisesti olivat mummo ja ukki. (Marja, syntynyt 1930-luvun lopulla)

Marjan adoptio tapahtui hänen ollessaan viisivuotias ja iässä, jolloin lapsen kieli on jo yleensä kehittynyt. Marja oli syntymäkodissaan identifioinut biologiset vanhempansa äidikseen ja isäkseen. Uudessa kodissaan Marja tasapainoili kahden perheen välillä. Lapsi haluaa olla lojaali vanhemmilleen. Marja ei kokenut luontevaksi kutsua uusia vanhempiaan isäksi ja äidiksi, koska nämä käsitteet oli jo ”varattu” hänen lojaalissa mielessään biologisille vanhemmille. Sosiaalisissa tilanteissa Marja oli puolestaan vaistonvaraisesti lojaali adoptiovanhempiaan kohtaan puhuessaan muille ihmisille heistä äitinä ja isänä, joissa rooleissa adoptiovanhemmat haluavatkin olla. Tämä ratkaisu säästi Marjan myös monilta selityksiltä hänen puhuessaan perhesuhteistaan ulkopuolisille ihmisille. Marjan suhteellisen myöhäinen adoptioikä ja korostunut lojaliteetti johtivat hänet tasapainoilemaan adoptiovanhemmistaan käyttämiensä käsitteiden osalta eri tilanteissa.

Leena oli adoptoitu setänsä perheeseen noin kaksivuotiaana. Hän ei tietoisella tasolla muistanut aikaa syntymäkodissaan eikä suhdettaan biologisiin vanhempiinsa, mutta sukulaisuudesta johtuvan kanssakäymisen jatkuvuus perheiden välillä mahdollisti Leenan yhteydet alkuperäisperheeseen adoptiosuhteen solmimisen jälkeenkin.

Minut opetettiin sanomaan setääni isäksi ja vaimoa äidiksi, mutta en sen jälkeen kun minusta tuli äiti ja lapseni kutsuivat heitä mummiksi ja papaksi, en enää osannut kutsua heitä äidiksi ja isäksi. Nuorena jos vieraat puhuivat isästäsi ja äidistäsi, se aivan kuin vastasi korvaani, enkä oikein jaksanut sitä niin mieltää, koska jo ymmärsin heidät ”keinoemoiksi” ja biologiset vanhemmat ovat muualla. Siihen aikaanhan oli tapana kutsua vanhempia Teiksi, mutta minulta se kiellettiin, vaikka vieraita haluaa kutsua vieläkin Teiksi. Tiedän, että olin kasvattivanhemmilleni rakas ja tärkeä ja kun minulle syntyi lapsia, heidän olivat aivan aarteita mummilta ja papalta. (Leena, syntynyt 1940-luvulla)

Onnellinen lapsuus ja hyvät rakastavat vanhemmat. (Paula, syntynyt 1940-luvulla)

Uskon, että olen saanut niin paljon rakkautta, että perusturvallisuuteni on voinut kehittyä. Sisareni kanssa puhumme usein siitä, että meillä on hyvät vanhemmat. (Johanna, syntynyt 1970-luvulla)

Elämä on ollut töyssyistä, mutta rakastavat vanhemmat ovat tasoittaneet suurempia kuoppia. (Aila, syntynyt 1960-luvulla)

Ei meitä ole hoidettu velvollisuudesta. Olemme olleet vanhemmille hirveän rakkaita. (Anne, syntynyt 1970-luvulla)

Minulla ei ole koskaan ollut sellaista epäilyä siitä, etteikö ne rakastais mua justiin tasan niinko, en sano omaansa, koska niiden omahan mä oon, mutta niinko biologista. (Elina, syntynyt 1980-luvulla)

*Naapurin rouva, jota aina kutsun **Äidikseni** (lihavointi Velin). Äidiltäni sain paremmat ohjeet, kuin olisin saanut normaaliperheessä. (Veli, syntynyt 1930-luvulla)*

Yhtä poikkeusta lukuun ottamatta adoptoitujen kertomuksia yhdisti heidän viestittämänsä tunne vanhempiensa heitä kohtaan osoittamasta rakkaudesta ja huolenpidosta. Adoptiovanhemmat kategorisoitiin kerronnassa vanhemmuudelle annettujen merkitysten kautta. Vanhemmat piirtyivät kuvauksissa turvallisina, luotettavina ja lapsiaan rakastavina. Erityisesti kertojien lapsuusajan suhteista vanhempiin välittyi myönteisyys, ja vanhemmuus näyttäytyi luonteeltaan eräänlaisena tunnevanhemmuutena. Adoptiovanhempien asemaa ei lapsuudessa kyseenalaistettu. Osassa kertomuksia lapsen ja vanhemman välistä emotionaalista suhdetta korostettiin peilaamalla sen merkittävyyttä ja tasavertaisuutta lapsi–vanhempi suhteeseen biologisessa perheessä, kuten seuraavassa esimerkiksi Elinan, Annen ja Virven kertoessa.

Mä en usko,... siis ihan oikeesti mä en usko, että ne ois voinut rakastaa mua yhtään enemmän, jos mä oisin ollut niiden biologinen lapsi. (Elina, syntynyt 1980-luvulla)

Elina vakuuttaa vanhempiansa rakkautta häneen. Suhteen merkittävyyttä hän todistaa peilaamalla sitä biologiseen suhteeseen lapsen ja vanhemman välillä. Mitä tapuiksi merkittävästä suhteesta vertailussa asettuu biologinen suhde. Vanhempien rakkaus kertojaan ylitti biologian.

Suhde vanhempiin lapsuudessa oli vihaa ja rakkautta, ei sen kummempaa kuin biologisilla lapsillakin omiin vanhempiinsa. (Virve, syntynyt 1980-luvulla)

Samansuuntaisesti kuin Elina myös Virve arvioi suhdettaan vanhempiinsa lapsuudessaan suhteuttaen sitä biologiseen lapsi–vanhempi suhteeseen. Virve kuvaa voimakkain tunneilmauksin vuorovaikutusta vanhempiensa omista tunteistaan käsin.

Anne ei kertomuksessaan suoranaisesti viittaa lasta ja vanhempia yhdistävään biologiaan, mutta käyttää kyseistä vertailuasetelmaa hyväksi asemoidessaan vanhempiensa vanhemmaksi tuloa.

Mutta en mä niinko ole koskaan ajatellut, että mä olen millään tavalla sen kummoisempi kuin muukaan lapsi. Mä olen vaan, että mä en ole syntynyt, samalla tavalla ja tullut siihen perheeseen samalla tavalla. Samanlaiset riemut ja... ja tällaiset kokemukset mun vanhemmilla on varmasti ollut mun tulosta kuin olis ihan tavallinenkin. Ja se odot... mä ajattelen sitä, että se odotusaika meidän vanhemmilla on ollut ihan erilainen. (Anne, syntynyt 1970-luvulla)

Anne määrittelee itsensä samanlaiseksi lapseksi muiden lasten kanssa. Hän korostaa syntymänsä olleen yhtä lailla ilon ja onnen aihe hänen vanhemmilleen kuin lapsen syntymä biologisillekin vanhemmille. Biologinen äiti saa lapsensa luonnollisesti synnyttämällä lapsen itse, kun taas adoptiovanhemmat saavat lapsensa vieraalta prosessissa, jota säätelevät sosiaalityö, adoptiotoimistot käytäntöineen, lait ja oikeuslaitos menettelytapoineen sekä sosiaalinen kulttuuri. Tähän toisenlaisuuteen, erilaisuuteen syntymänsä kontekstissa, Anne viittaa vain verhotusti mainitessaan monivaiheisen uuteen kotiin tulonsa ja siirtymänsä adoptiovanhempiensa lapseksi.

Myös jännitteisistä suhteista vanhempiin kerrottiin. Mari aloitti kertomuksensa muistikuvalla hetkestä, jolloin hän oli saanut vanhemmiltaan tietää adoptiostaan.

Tosiaan oon ollut varmaan 5-vuotias sitten, kun tää asia on kerrottu varsinaisesti mulle, että oon adoptiolapsi. En muista niitä reaktioita, miltä se tarkemmin ottaen tuntui silloin, mutta sen muistan, että tavallaan mun vanhemmat on myös käyttäneet sitä asiaa tietyllä tavalla väärin eli ne on halunnut unohtaa sen, että näin on eli se on ollut kipeä paikka heille koskaan sitä ottaa sen jälkeen esille. Mutta sitten esimerkiksi. Mun isä on joskus, kun hän on käyttänyt alko-

holia aika paljon niin. Sitten mua on ohjeistettu, että isän alkoholin käytöstä ei pihalla kannata puhua, koska tädit voi tulla ja viedä minut takaisin pois, että se on tavallaan niin kuin vahingossa, ne ei oo varmaan ajatellut sitä silleen, että miltä se tuntuu, mutta sitten se on tuntunut tosi pahalta, koska on ajatellut ihan oikeasti, että sieltä joitain ihmisiä tulee sitten hakemaan pois, jos en ole sillä lailla eli tavallaan sellainen jatkuva kiitollisuuden velka siitä, että olen päässyt, että he ovat niin kuin minut pelastaneet. (Mari, syntynyt 1970-luvulla)

Tieto adoptiosta lapsi–vanhempi suhteen lähtökohtana nosti pienessä Marissa pelon tunteita, eikä viestinyt lapsen näkökulmasta turvallisesta ja huolettomasta suhteesta vanhempiin. Vanhempiensa varoituksista Mari ymmärsi, että näkymättömissä saattaa olla ulkopuolisia ihmisiä, jotka tarkkailevat heidän perhettään. Paha asia ei ollut itse adoptio, jonka merkitystä lapsen oli vaikea vielä käsittää. Pahaa oli, että joillakin tädeillä on valta viedä hänet pois jonnekin, jollei hän käyttäydy tietyllä tavalla, sitoudu perheen salaisuuteen. Isän juomisesta piti vaieta. Lapselle syntyi kuva, että hänet oli pelastettu jostain pahasta tähän kotiin ja siitä tuli olla kiitollinen. Marin mielessä koti paikkana ja sosiaalisena tilana ehdollistui suhteessa hänen omaan käyttäytymiseensä. Isän juomisesta seuraava jännite loi Marissa turvattomuuden tunteen, jota vastaan hän saattoi taistella vain kontrolloimalla omaa käyttäytymistään. Adoptio välittyi lapsen mieleen vanhemmille kipeänä asiana, eikä siitä sopinut puhua. Adoption olemassaolo perheen realiteettina tuli unohtaa.

Katjan kuvauksessa suhteestaan adoptiovanhempiinsa ilmenee varauksellisuutta. Toisaalta hän kokee ikään kuin tulleen pelastetuksi adoption myötä, toisaalta suhteessa adoptioperheeseen ilmenee ristiriitaisuutta. Kertomus viestii Katjan kokemasta vierauden tunteesta erityisesti suhteessa adoptioäitiinsä, kasvatusäitiinsä, joksi Katja häntä kutsuu.

Että, että mulla oli niinku kasvattivanhemmat ja varmasti semmoiset, jotka mua paljon rakasti, mutta siitä puuttui sellainen niinku intiimi, sellainen niinku voimakas läheisyys. Näin mä itse nyt koen niinku jälkikäteen. Että oli hirveän paljon vain sääntöjä ja niinkun ohjeita, minkä mukaan eletään ja kieltoja ja hirveän vahva niinku sellainen uskonnollisuus siinä niinku mukana, mutta se sellainen niinku, mitä nyt äitinä ajattelen, että sellainen, että fyysisesti ollaan läsnä sen lapsen kanssa ja suukotellaan ja halataan ja niinku oma ruumis on tärkeä.... Et se hänen fyysinen niin kuin läheisyytensä on jotenkin hirveän ahdistavaa. Ja ehkä se jotenkin liittyy siihen, että.....sellainen lukko, että mä en niinko pysty. (Katja, syntynyt 1970-luvulla)

Katja ei ole emotionaalisesti kokenut adoptioäitiään läheiseksi. Hänestä äidin suhde häneen oli ulkokohtainen, ei aito. Katja kertoo, että näin on ollut aina. Ihmisenä ja naisena äiti uskovaisen roolinsa taustalla ei ollut Katjalle auennut. Kodin

monilla säännöillä ohjaillun ilmapiiriin Katja koki jäykkänä ja mekaanisena. Äidin uskonnon nimissä asettamia rajoja Katja vieroksui. Äidin läheisyyden herättämän ahdistuksen Katja selittää juontuvan siitä, että äiti oli häntä fyysisesti kurittanut.

Positiiviselle puolelle Katjan kerronnassa jää kiivasluonteisen isän lämpö, jonka tytär korostuneesti tuo puheessaan esille. Katjan puhe isästä on myönteistä. Hän mainitsee useasti, miten isä luontojaan on lämmin ihminen. Hän ei vertaa äitinsä ja itsensä välistä suhdetta biologiseen lapsi–vanhempi suhteeseen. Kertomuksessa vertailu tapahtuu äidin ja isän välillä. Suhde isään on läheisempi kuin äitiin. Rinnastuksen biologiaan lapsi–vanhempi suhteen perustana Katja tuo esille kertoessaan suhteestaan omaan lapseensa.

Oma lapsi opetti näkemään adoptiokodin mekaanisena, paljon sääntöjä, ohjeita ja kieltoja, vanhemmat kuitenkin rakastaneet minua paljon. (Katja)

Oman lapsen syntymä ja äidiksi tulo avasivat Katjan silmät näkemään ja opetti hänet ymmärtämään äidin henkilökohtaisen tunnesuhteen tärkeyden lapseensa ja vuorovaikutuksen merkityksen perheessä. Mutta yhtä lailla kuin Mari, Katjakin tunnisti adoptiovanhempiansa omalla tavallaan rakastaneen häntä paljon.

Aineiston muista kuvauksista vahvasti poikkeava kuvaus on 1940-luvun lopulla lastenkotiin isänsä kuoleman jälkeen joutuneella Annikilla. Sota oli aiheuttanut poikkeuksellisten lastenhuollollisten toimenpiteiden tarvetta maassamme. Lapsia oli evakuoitu sekä sijoitettu kasvatti- ja ottolapsikoteihin (Jousimaa 1983). Lastenkoti, johon Annikki oli sijoitettu, lopetettiin pian ja Annikki sai uuden kodin noin yhdeksänvuotiaana. Hänet adoptoitiin lapsettomaan maanviljelijäperheeseen. Annikki oli aineiston muita kertojia huomattavasti vanhempi adoptioperheeseen siirtyessään.

Adoptiosta vasta alkoivat ne kauheimmat ajat. En saanut leikkiä toisten naapurin lasten kanssa. Kaikki maataloudessa olevat työt piti tehdä ja jos kieltäydyit sait selkään. Kasvatusisä yritti raiskata ja kun kerroin siitä kasvatusäidille niin housut nilkkoihin ja taas tuli selkäsauna. Minua ei uskottu vaikka en ollut tehnyt mitään paha. Sunnuntaina piti kuunnella jumalanpalvelus radiosta. Se oli käsky eikä kehoitus. Minun piti tehdä kaikki maataloustyöt isän kaverina ja niistä ei saanut kieltäytyä sillä tiesin, mikä siitä seurasi. Sitä ei käsitetty, että olin vielä lapsi, se oli pakko. (Annikki)

Annikin muistelua adoptiolapseudestaan sävyttää suru ja pettymys. Kasvatus adoptiokodissa oli ollut ankaraa, ja Annikin kohtelu kasvatusvanhempien (kuten Annikki heitä pääasiassa nimitti) taholta mielivaltaista. Annikin arki muotoutui adoptiovanhempien ja maatalouden ympärille. Nuoresta iästään huolimatta häneltä vaadittiin osallistumista maatalouden raskaisiin töihin. Maataloustyön ajateltiin paitsi kasvattavan myös ohjaavan energiaa pois ”pahanteosta” (Hytönen ym. 2016).

Traumaattiseen kokemukseensa adoptioisän yrittämästä seksuaalisesta väkivallasta Annikki ei saanut adoptioäidistään itselleen puolustajaa eikä turvaa vaan väkivaltaista torjuntaa ja syylistämistä yrityksen paljastamisesta. Adoptioäiti vaiensi tytön uhkailemalla ja kiristämällä. Annikin elämään liittyi kärsimystä, mikä olisi vaatinut välitöntä puuttumista tilanteeseen. Mutta Annikilla ei ollut juuri mahdollisuuksia kertoa kenellekään kaltoinkohtelustaan perheessä. Leikkiminen naapuruston lastenkin kanssa oli rajattua. Seksuaalinen väkivalta oli liian arkaluontoinen asia, eikä siitä haluttu ulkopuolisille puhua (Hytönen ym. 2016). Annikki ei adoptiokodissaan saanut kokea olevansa lapsi, jolla on asemansa ja oikeutensa perheessä. Kertojan suhdetta adoptiovanhempiin määrittivät arjen turvattomuus, pelko, epäluottamus ja yksinäisyys. Edellytykset lapsi–vanhempi suhteen syntymiselle poikkesivat tarinassa muista aineiston kertomuksista kielteisyydessään. Adoptiokotinsa Annikki jätti jo 15-vuotiaana. Myöhemmin hän sai kirjeen adoptioäidiltään, jossa tämä katui ja pyysi anteeksi Annikin kohtelua perheessä.

Kasvattiäiti kirjoitti minulle kirjeen, kun oli joutunut sairaalaan, pyysi anteeksi tekemisiään, mutta vastasin että en voi unohtaa niitä selkäsaunoja, joita olin saanut syyttömänä. Hän kuoli seuraavana päivänä, kun oli saanut sen minun kirjeen. Menin hautajaisiin ja isällä oli ensimmäinen sana kun tulin kasvatuskodin pihaan, että sinä tapoit äidin. (Annikki, syntynyt 1940-luvulla)

Adoptioäiti oli alkanut elämänsä rajalla katua Annikin kohtelua perheessä. Ahdistavat muistot adoptioperheestä estivät loukattua Annikkia antamasta anteeksi adoptioäidilleen lapsena saamaansa kohtelua. Tämän seurauksena adoptioisä (jota Annikki kutsuikin nyt yllättäen isäksi eikä kasvatusisäksi kuten edellä) moitti Annikkia syyttämällä häntä kolkosti adoptioäidin kuolemasta. Tunteet lapsuudessa saatuun adoptiokotiin ja vanhempiin eivät Annikin kertomuksessa olleet positiivisia. Lapsi–vanhempi suhteen sidosteiselle rakentumiselle ei Annikin kokemana ollut edellytyksiä. Menneisyyden raskaat muistot koettelivat Annikkia ja voimattomana hän päätti kertomuksensa:

En jaksa enää kirjoittaa, ovat liian katkeria. (Annikki)

Inhimillisistä emootioista suuri osa perustuu moraalisiin arviointeihin, esittää Vilma Hänninen (1999, 69). Annikin voimakkaat tunnekokemukset liittyivät asioihin, jotka hän koki lapsen oikeuksiensa toteutumista uhkaavina. Yli 50 vuotta sitten juontuville tilanteille ja tapahtumille antamastaan tarinallisesta tulkinnasta Annikki ei kertomuksessaan kyennyt irrottautumaan ja muotoilemaan sisäistä tarinaansa yli traumaattisten kokemustensa kantavaksi ja uudeksi. Annikki koki itsensä uhriksi, joka ei ollut saanut adoptioperheessään osakseen rakastavaa ja lasta kunnioittavaa kohtelua. Kipeydessään muistot satuttivat häntä yhä.

Adoptiosuhde vertautuu juridisesti biologiseen lapsi–vanhempi suhteeseen, jolloin lastensuojelu ei kontrolloi lapsen asemaa perheessä, ellei lapsen olosuhteissa tule

ilmi lastensuojelullisen tuen tarvetta. Annikin osaksi tuli jäädä vaille tarvitsemaansa suojelua adoptiokodissa. Myös adoptiovanhemmat jäivät yksin vaikeuksissaan ilman ammattiapua.

Antin ollessa noin 10-vuotias perheen isä kuoli. Kun Antti alkoi lähestyä murrosikää, alkoivat vaikeudet hänen ja hänen äitinsä välillä. Antti koki äitinsä pyrkivän kaikin tavoin vastustamaan hänen itsenäistymispyrkimyksiään. Hän ymmärsi, että äiti halusi edelleenkin kohdella häntä pikkupoikanaan.

Tällainen ylihuolehtivainen, omistushaluinen ja omasta mielestään ubrautuvainen luonne helposti hankkii haluilleen kohteen. Toisaalta jos lapsi on biologisesti oma, saattaisi olla helpompi alitajuisestikin myöntää, että lapsi kasvaa normaalisti ja ottaa eroa vanhempiinsa. Äidillä saattoi olla alitajuinen tunne, että hän oli ostanut tietyn tuotteen, minut. Ja kun se ei vastannutkaan odotuksia, niin hän tunsii itsensä petetyksi. Asiaa vielä pahensi se, ettei hänellä ollut sisarusia tai lähisukulaisia pehmentämässä. (Antti)

Antti tulkitsi, että äidin ylenmääräinen holhoamis- ja kasvattamisvietti ei välttämättä liittynyt adoptioon, mutta adoptiosta Antti kuitenkin etsi selitystä äitinsä käyttäytymiselle. Hän näki itsensä äitinsä omistushalun kohteena, pois annettuna hyödykkeenä, jonka äiti ”oli ostanut” ja johon äiti ei ollut tyytyväinen. Syyn arvellemaansa äitinsä pettymykseen ja suorastaan petetyksi tulemisen tunteeseen Antti selittää sisäisessä tarinassaan itselleen johtuvan juuri adoptiosta. Hänhän oli perimältään äidille vieras niin kuin itselleenkin. Jos hän olisi ollut äitinsä biologinen lapsi, äiti olisi ehkä luontojaan voinut identifioitua poikaansa ja vaistonvaraisesti ymmärtää tämän kasvua ja itsenäistymisen tarvetta, Antti selitti itselleen ja näin ikään kuin esineellisti itsensä äitinsä silmissä adoptiota tulkintakehikkona käyttäen. Barbara Yngvesson (2002, 5) esittää, että kokemus olla pois annettu saattaa muovata ymmärrystämme ihmisyydestä, identiteetistä ja kuulumisesta adoption maailmaan. Kuinka vapaaksi tahansa lapsi onkin määritelty adoptiolla, hän ei koskaan voi olla vapaa henkilöihin kietoutuvasta kentästä, jossa hänet on luovutettu laillisesti adoptoitavaksi. Sivutessaan äitinsä asemaa yksin jääneenä kasvattajana vailla sukulaisten tukea Antti osoittaa hitusen ymmärrystäkin äidilleen. Ehkä äiti olisi kyennyt suhteuttamaan poikansa itsenäistymisen tarpeita toisin, jos hänellä olisi ollut läheisiä ihmisiä kokemustaan jakamassa ja suhteuttamassa.

Adoptiovanhempia kohtaan tunnettu kiitollisuus oli tutkimuksessani monissa kertomuksissa läsnä. Toisenlaista tarinaa kiitollisuudesta kertoi kuitenkin Antti. Häneen takertuva adoptioäiti oli aina vanhainkotiin siirtymiseensä asti pyrkinyt kiusallisessa määrin hallitsemaan poikaansa.

Adoptiota suunnittelevien pitäisi hyväksyä J. Stalinin tunnuslause: ”Kiitollisuus on koirien tauti.” Silloin ei helposti esitä vaatimuksia lapsen rajattomasta ja ikuisesta kiitollisuudesta hyväntekijöitään kohtaan. (Antti)

Antti tulkitsee tämän äitinsä hänelle osoittamana vaatimuksena tuntea jatkuvaa kiitollisuutta adoptiovanhempiaan kohtaan. Kiitollisuuden vaatimus ärsytti Anttia vielä vuosikymmenien jälkeenkin, minkä luen hänen neuvostaan tuleville adoptiovanhemmille.

Tulkitsen Antin neuvollaan adoptiota harkitseville viestivän äitinsä asenteesta ajalta, jolloin adoptiovanhempia saatettiin pitää ja adoptiovanhemmat itsekin saattoivat pitää itseään hyväntekijöinä avatessaan kotinsa sitä tarvitsevalle lapselle. Vielä 1930-luvun lopulla, jolloin Antin adoptio on tapahtunut, adoptioon liitettiin yleisesti hyvän tekemisen luonne. Näkemyksen mukaan adoptiovanhemmat ovat pelastaneet lapsensa kurjuudelta. Äitinsä vaatimukset kiitollisuudesta Antti koki nöyryyttävänä ja lapseutensa arvoa alentavana. Viittauksellaan Stalinin vahvaan tunnuslauseeseen Antti esittää vastalauseen äitinsä vaatimukselle, että pojan tulee ilmaista jatkuvasti kiitollisuutta adoptiostaan. Adoptoidulle osoitettua odotusta kiitollisuudesta adoptiovanhempien taholta en tavannut muista tämän tutkimuksen kertomuksista.

Veli kertoo lyhyesti adoptioisästään.

Kasvatti-isän kanssa ei mielestäni koskaan syntynyt oikeaa isä-poika suhdetta.
(Veli)

Adoptioäiti oli taivutellut miestänsä adoptoimaan naapurissa asuvan ja puoliorvoksi jääneen Veli-pojan. Adoptioäitinsä Veli oli kokenut läheiseksi, mutta suhde isään oli jäänyt etäiseksi. Adoptioäidin kuoltua adoptioisä jättikin noin 15-vuotiaan poikansa kotitaloon yksin asumaan ja lähti kauas muualle töihin. Velin turva tästä eteenpäin oli hänen itsensä varassa. Minkäänlaisesta lastensuojelun ottamasta kontaktista Veli ei kerro.

Subteen muutoksesta adoptiovanhempiin

Sekä lapselle että vanhemmille adoption psyykkinen työstäminen on pitkä prosessi (Sinkkonen 2001, 500). Eräs adoptiovanhemmuuteen liittyvistä eroista biologiseen vanhemmuuteen verrattuna on vanhemman tehtävä selvittää lapselle adoptio ja sen merkitys. (Myös biologisten vanhempien tehtävä on kertoa adoptiosta lapselle, jos he tapaavat.) Kognitiivisen kehityksensä myötä lapsi alkaa ymmärtää, että hänen vanhempansa eivät olekaan hänen alkuperäisiä vanhempiaan. Aineistoni kertojien suhde vanhempiinsa alkoi saada tuolloin uusia sävyjä. Osassa kertomuksista oli luetavissa jännitteisiä vuorovaikutussuhteita adoptioperheissä, eräänlaisia vastakertomuksia aikaisemmille varhaislapsuuden tarinoille. Adoptiovanhempien varjona alkoi lapsen ajatuksissa ja fantasioissa väikkyä hänen biologiset vanhempansa. Uuteen tarkasteluun nousi suhteen selvittäminen adoptoidun omaan biologiseen taustaan.

Saara oli noin kymmenvuotiaana saanut tietää, että hänet on adoptoitu.

Seurasi aika jolloin kapinoin hirveästi. Oli helppo vihata, kun tiesi ettei ne oo edes ”oikeita” (sitaatit Saaran) *vanhempia.... Isäni kysyi monesti haluanko tietää*

biologiset vanhempani. Tähän asti olen aina sanonut etten halua. Ehkä häveliäisyydestä. Miksi häpeän? En tiedä. Rakastan vanhempiani aivan valtavasti, siksi en halua tietää biologisista. (Saara)

Tieto adoptiosta ja ymmärrys, ettei ole vanhempiensa luoma, ikään kuin riisti Saaralta ne vanhemmat, joita hän oli pitänyt ainoina vanhempinaan ja joihin hän oli kiintynyt. Tajuntaan hiipi ymmärrys sukulaisuuden ja vanhemmuuden määrittymisestä geneettisesti ja biologisesti. Lapsi ponnisteli yrittäen saada mieleensä mahtumaan, että hänellä oli toisetkin vanhemmat. Ymmällään oleva Saara kipuili ristiriitaisten tunteiden vallassa: hän oli kiinnostunut tietämään biologisista vanhemmistaan enemmän, mutta ei puhunut asiasta adoptiovanhemmilleen.

Virve oli noin 12–14-vuotias, kun hän vasta ymmärsi, mitä tarkoittaa, että on adoptoitu.

Itse asiassa toi niin kuin adoptio on sinänsä paha asia, tai paha ja paha, mutta kun mä sain tietää, niin sitten alkoi se, että mä aloin syyttää mun van... näitä niin kuin adoptiovanhempia, jotka on mun oikeitakin vanhempia, mun mielestä, niin mä aloin syyttää niitä, että mä en ole niiden lapsi. Että aina, kun tuli riitaa ja mä halusin loukata, niin mä sanoin mun äidille, että sä et ole mun äiti. Ja no, nyt mä tiedän, että mä tein väärin, mutta silloin mä sain tahtoni läpi, eli mä sain loukattua sitä niin paljon, kun halusinkin loukata. (Virve)

Oivallettuaan adoption merkityksen Virve ymmärsi myös perheensä erilaisuuden. Vanhemmat, joita Virve luonnollisesti oli pitänyt ainoina vanhempinaan, eivät olleetkaan hänen biologisia vanhempiaan. Mieleen iskeytyi hämmäntävä, elämää sekoittava ja minuuden rajoja hämärtävä tieto toisista vanhemmista. Minkälaisia nämä ovat, miksi he antoivat hänet pois? Virve kamppaili ristiriitaisten tunteiden kanssa. Syvää pettymystään siitä, ettei hän ollutkaan adoptioperheen lapsi biologisesti, hän purki erityisesti adoptioäitiinsä. Tieto, että jossain odotti häntä kaipaava, tuntematon biologinen äiti, herätti Virvessä vallantunteen mahdollisuudesta valita kahden äidin välillä. Kahden äidin, joista toista, tilanteesta riippuen ja vaihdellen, Virve kutsui oikeaksi äidikseen. Jo käsite ”oikea äiti” sisältää ajatuksen, että on olemassa enemmän kuin yksi äiti. Valinnan mahdollisuuttaan Virve käytti tarkoituksellisesti adoptioäitiinsä loukkaamiseen samalla hakien hänestä etäisyyttä.

Lapsen kehityksen näkökulmasta kaksien vanhempien olemassaolo, joista toinen pari vanhempia on tuntematon, salaisuuden verhoama, vaikeuttaa lapsen kykyä tulla toimeen tavanomaisten ristiriitaisten lapsi–vanhempi suhteisiin kiinnittyvien tunteiden kanssa (Lichtenstein 1996, 3). Malin Irhammarin (1997, 37) mukaan lapsen kehittyessä ja uuden perspektiivin auetessa hänen omaan elämänhistoriaansa, lapsi voi käydä läpi suruprosessin biologisten vanhempiensa ja joskus jopa sisarustensa menetyksestä, vaikka adoptio on viestitetty hänelle positiivisena asiana kertomalla, että hän on rakastettu ja häntä ei tulla hylkäämään. Lapsen kokema menetys voi

symbolisesti koskea adoptioäitiä. Irving Leon (2002, 655) toteaa, että lapsi voi kokea adoptioon liittyvän menetyksen tunteen kuullessaan adoptiosta sellaisessa vaiheessa, jossa hän kykenee kognitiivisesti ymmärtämään syntymän biogeneettisen luonteen. Lapsi kaipaa adoptioäidin ja itsensä välistä fyysisen läheisyyden tunnetta, joka ruumiillistuu raskaudessa. Merkityksellistä on, että kyseisen tutkimuksen mukaan tunne menetyksestä nousee kiintymyksestä, joka on kehittynyt adoptioäidin ja lapsen välille, eikä tietoon tulleesta syntymä-äidin menetyksestä.

Biologinen sukulaisuus nousee tärkeämmäksi kriteeriksi määritellä perhettä, kun lapsi kasvaa. Irving Leonin (2002, 653–654) mukaan primäärinä kategoriana jatkuu kuitenkin emotionaalinen kiintymys ihmisiin, jotka rakastavat ja pitävät huolta toisistaan. Adoptiolapsen täytyy silloin hyväksyä, että adoptiovanhemmat tuntuvat aivan oikeilta vanhemmilta, vaikka biologisia vanhempia on yhä useammin ryhdytty sanomaan oikeiksi vanhemmiksi. Se, missä määrin biologiset vanhemmat nähdään oikeina vanhempina, vaikuttaa siihen, miten menetys koetaan. (Mt.)

Leon (2002, 654) tarkastelee artikkelissaan, miten vahva adoptio voi vaikuttaa adoptoidun kokemiin adoptiosta aiheutuviin menetyksiin. Hän esittää, että lapsen kokemus hänen saadessaan tietää ensimmäistä kertaa, että on adoptoitu, ei ehkä sinänsä ole traumaattinen, vaan se on pikemminkin kahden asian yhteentörmäys: lapsi on yhtäältä kiintynyt adoptiovanhemiinsa ja toisaalta juuri tullut ymmärtämään, että hänellä on todelliset, biologiset vanhemmat. Tämä kyseenalaistaa tuon kiintymyksen etusijaisuuden. Ensimmäinen menetyksen kokemus syvenee siitä, ettei ole adoptiovanhemiensa luoma, ja pahenee, koska primaari yhteys syntymä-vanhempiaan korostuu kulttuurisesti.

6.1.2 Ulkonäkö adoptiovanhempiin kiinnittävänä tai erottavana tekijänä

Ulkonäkö on fyysisesti konkreettinen ulottuvuus, johon peilaten voi verrata itseään suhteessa toisiin. Biologisten vanhempien ulkonäkö askarrutti monia tutkimukseni adoptoituja osana heidän identiteettinsä rakentamista erityisesti nuoruusiässä. Aineisto osoitti, että aiheesta keskustellaan tai sitä pohditaan mielessä adoptiosuhteesakin. Ulkonäöstä etsitään lasta ja adoptiovanhempia yhdistäviä tai erottavia puolia.

...kaikkia ongelmia koulussa, että opettajat kysyy, että kysypä äitisi raskausajan oireista ja jotain tällaista lisääntymiseen liittyvää, että kenen näköinen olet... Oikeastaan voi sanoa, että silloin lapsena varmaan niin totesin vaan, että olen adoptoitu ja en ole vanhempieni näköinen. Ja vanhemmat taas reagoivat siihen sillä lailla, että he niin kuin tavallaan toivoivat, että kyllähän sinä nyt vähän näytät isältä tai vähän näytät äidiltä, että onhan sukulaisetkin niin sanoneet, mikä nyt tietenkään ei pitänyt paikkaansa sinänsä. (Mari)

Marin kertomana hänen vanhemmillaan oli voimakas tarve löytää fyysisestä ulkonäöstä sekä muista ominaisuuksista yhtäläisyyksiä Marin ja heidän itsensä välillä ja näin ikään kuin saada lapsi tuntumaan enemmän omalta biogeneettisen yhteyden

puuttuessa. Perhesuhteita rakentavien geneettisten siteiden puuttuminen luo Mar-
 rin ja hänen vanhempiansa muodostaman perheen toiseuden suhteessa biologisiin
 perheisiin. Vanhemmat pyrkivät tekemään toiseutta tyhjäksi, kumoamaan sen ja
 saavuttamaan kuviteltua samuutta etsiessään yhdennäköisyyttä ja samanlaisia saira-
 uksia heidän ja heidän tyttärensä välillä voidakseen perheenä muistuttaa biologista
 perhettä. Se, että lapsi ei saa kehonkuvalleen vahvistusta adoptiovanhemmistaan,
 voi olla hämmentävää ja antaa tunteen, että ei kuulu perheeseen. Monimutkaisem-
 pi tilanne on silloin, kun toiset henkilöt ovat yrittäneet kompensoida puutetta ja
 väittävät näkevänsä fyysistä samankaltaisuutta samalla, kun adoptoitu ei itse jaa tätä
 käsitystä. Hän tietää, että yhdennäköisyys ei perustu biogeneettiseen sukulaisuuteen
 (Ruohio 2016, 135). Se, että adoptoitu nähdään samankaltaisena ikään kuin hän
 olisi ”hyvityslapsi” adoptiovanhempiansa syntymättömälle biologiselle lapselle,
 ei anna mahdollisuutta surra geneettisen kytkennän puutetta adoptioperheeseen
 (Mattwejeff 2004, 118–119). Huolimatta vakuutteluista, että he ovat normaali
 perhe, adoptiovanhemmat eivät voi täysin välttää tosiasiaa, että jollain syvällä ta-
 valla heidän normaalisuudelleen on olemassa raja. Heidän lapsensa eivät ole heidän
 biologisia lapsiaan. Konkreettisin ilmenemä tältä on tosiasia, että lapset näyttävät
 erilaisilta kuin muu perhe ja suku. Vaikka adoptiovanhemmat saavuttavat adoption
 kautta pitkäaikaisen tavoitteensa tulla perheeksi ja kaiken sen, mitä se tuo muka-
 naan, heidän kehonsa jatkuvasti kumoavat perheen normaaliuden. (Howell 2006,
 76.) Näin on erityisesti kansainvälisissä adoptioissa.

Kulttuurissa, jossa sukulaisuus rakentuu ajatukselle biogeneettisestä yhteydestä,
 adoption kaltaisesti luotua vanhemmuutta ei aina ymmärretä todelliseksi (Chris-
 tiansen 1997). Amerikkalaisen sosiaaliantropologi Judith Modellin (1994) mukaan
 traditionaalisilla sukulaisnarratiiveilla, jotka identifioivat sukulaisuutta biologisena
 suoraan alenevassa polvessa, on ollut syvälinen vaikutus adoptiosuhteisiin 1900-lu-
 vulla. Näiden suhteiden tuli muistuttaa niin paljon kuin mahdollista biologista
 sukulaisuutta. Esimerkiksi sosiaalityöntekijät pyrkivät valitsemaan perheille
 ulkonäöllisesti sopivan lapsen, joka voisi olla suhteessa adoptiovanhempiin kuin
 biologinen lapsi. (Park 2006, 216.)

Miten rakentaa sukulaisuutta vailla geneettisiä siteitä? Ihmiseläimelle on luonteen-
 omaista pyrkiä projisoimaan itseään muihin. Oliko yhdennäköisyyden etsiminen ja
 samanlaisten ominaisuuksien tunnistaminen vanhemmille keino projisoida itseään
 Mariin ja näin ikään kuin voimistaa perheyhteyttä? Mari ei yhtynyt vanhempiansa
 toiveisiin nähdä heitä yhdistäviä tekijöitä, eikä mielestään muistuttanut vanhempiaan
 lainkaan ulkonäön suhteen tai muutoinkaan. Muistuttaa-verbi on aina suhteessa jo-
 honkin mittayksikköön (Park 2006, 222). Mittayksikkö tässä yhteydessä viittaa kä-
 sitykseen *perheyhtäläisyydestä*, (familienähnlichkeit) (Wittgenstein, 1953). Tämä
 ominaisuus antaa luontevan selityksen perhesuhteita kuvaavalle olettamukselle,
 jonka mukaan perheen jäseniä yhdistävät usein sellaiset piirteet kuin silmien väri,
 ihon väri, kasvopiirteet, pituus, paino, ruumiinrakenne, käynti ja luonteenlaatu.

Marille ja hänen vanhemmilleen perheyhtäläisyys näyttäytyi eri tavoin. Mari tarkasteli yhdennäköisyyttä ja samanlaisuutta erottuvuuden näkökulmasta, vanhemmat puolestaan yhdistävänä, perhe- ja sukulaisuussidettä vahvistavana tekijänä. Monet tutkijat ovat havainneet adoptiovanhempien taipumuksen löytää merkkejä siitä, että heidän lapsensa olisi juuri heille tarkoitettu, kun nämä ovat etsineet fyysistä samanlaisuutta heidän ja adoption kautta saatujen lastensa välillä (Modell 1994, 206; Howell 2003, 474; Högbäck 2008, 325–326). Janet Beizerin (2002, 248) mukaan päätös adoptoida vaatii usein tekemään valintoja asioista, joiden luonteeseen liittyy erilaisuus ja tuntemattomuus.

Katja muisteli kertomuksessaan, miten hänen luonaan yöpyvän biologisen äidin katseleminen oli ollut hänelle subjektiivisesti merkityksellinen ja intiimi kokemus.

Niin se oli semmoinen niin kuin tunne, mitä en sitten koskaan kokenut sen kasvattiäidin kanssa, semmoista tiettyä niinku fyysistä yhteyttä tai samankaltaisuutta. (Katja)

Voimakas tunne ja suhteessa syntymä-äitiinsä koettu samankaltaisuus avasi Katjan silmät näkemään hänen ja adoptioäidin väliset erot selvemmin kuin aikaisemmin.

Elina ei muistuttanut ulkonäöltään adoptiovanhempiaan. Mutta nauraen hän esitti, että olisi kyllä toivonut, että hän muistuttaisi heitä.

Tai sit mä ajattelin, minkä näköinen mä olisin, jos mä olisin oikeesti meidän isän ja äidin biologinen lapsi. Siit mä oon ollut aina katkera, kun mun vanhemmat, molemmat on niin hoikkia ja mä oon aina ollut niin pyöreä. Niin sit mä aina sitä, et jos noi ois mut synnyttänyt niin sit mä oisin varmaan hoikka. (Elina)

Adoptiovanhempiansa geeniperimästä haaveileva Elina saattoi luoda leikillään fantasioidun geneettisen siteen hoikkiin vanhempiansa ja kuvitella itsensä heidän biologiseksi lapsekseen (vrt. Rosenberg & Horner 1991). Itsensä pyöreäksi kokevana Elina olisi mielellään ulkonäöllisesti samaistunut adoptiovanhempiansa. Erilaisuus ruumiinrakenteissa muistutti häntä hänen fyysisestä erijuurisuudestaan suhteessa heihin.

Anne kertoi hänen ja hänen veljensä (myös adoptoidun) ulkonäön muistuttavan niin paljon heidän adoptiovanhempiansa ulkonäköä, että kyläläiset olivat pitäneet heitä ilman muuta adoptiovanhempiansa biologisina lapsina.

En mä ois arvannut, kun oot niin saman näköinen (kyläläisen kommentti). Kun meillä on vielä silleen, että mä olen saman näköinen, kun mun äiti ja veli on saman näköinen, kun mun isä. Niillä on samanvärinen tukka ja samanväriset silmät. Ihan tuntuu, että samanlaiset kasvonpiirteetkin, mitä mun isä on ollut sitten nuorena. Ja mulla on sitten pyöreät kasvot niin kuin mun äidillä. Samanvärinen tukka ja samanväriset silmät. Ei kukaan ole ikinä silleen kiinnittänyt siihen huomiota. (Anne)

Anne kuvasi, miten perhettä yhdisti yhdennäköisyys niin hiusten ja silmien värissä kuin kasvonpiirteissään. Sana sama eri muodoissa esiintyi lyhyessä puheenvuorossa kahdeksan kertaa. Tulkitsen Annen rakentavan puheellaan yhdennäköisyydestä voimakasta tunnetta perheen yhteenkuuluvuudesta, jota ulkonäköjenkin samankaltaisuus vahvisti.

Myös Kristina viittasi kertomuksessaan yhdennäköisyyteen isänsä kanssa.

Monet ihmiset eivät edes huomanneet, että olin adoptoitu, koska satuin muistutamaan adoptioisääni ulkonäöltä melko paljon. (Kristina)

Kun lapsi syntyy, lienee universaalia, että lapsen liittymistä sukuun symbolisesti voimistetaan juuri hakemalla ominaisuuksien yhtäläisyyksiä sukulaisista. Susanna Matwejeffin (2004, 55) tutkimuksessa osa adoptoiduista paljasti, että monien mielestä he muistuttavat adoptiovanhempiaan ulkonäöltään, mutta he itse eivät jakaneet tätä näkemystä. Tällainen voi olla sinänsä tuttua biologisessakin perheessä, jolloin esimerkiksi sisarukset eivät saata nähdä sitä yhdennäköisyyttä välillään, mitä ulkopuoliset havainnoivat. Aineistoni kaikki osallistujat olivat syntyperältään valkoihoisia, samoin heidän adoptiovanhempansa. Näin etnisistä piirteistä johtuvaa toisenlaisuutta suhteessa adoptiovanhempiin ei ollut.

Ulkonäköön liittyvä moninainen teema sai erilaisia muotoja ja yhteyksiä adoptoitujen kokemuksina. Ulkonäkö osoittautui aineistossani tärkeäksi ulottuvuudeksi, jonka kautta adoptoidut etsivät identiteettiään ja pohtivat suhdettaan myös adoptiovanhempiinsa. Yhdennäköisyys lasten ja vanhempien välillä auttoi osaltaan lapsia identifioitumaan perheeseensä, mutta se ei ollut identifioitumiselle välttämätön ehto, kuten Elinan esimerkki osoitti.

Epäilemättä lapset voivat muistuttaa adoptiovanhempiaan monin tavoin, mutta sitä ei kapeasti määrittelevä, fyysistä yhdennäköisyyttä etsivä katse välttämättä huomaa (Park 2006, 222). Adoption kontekstissa diskurssit lapsen yhdennäköisyydestä ja samanlaisuudesta adoptiovanhempien kanssa merkitsevät käytännössä samalla lapsen etäännyttämistä biologisista vanhemmistaan. Yrittäessään rakentaa mielikuvaa biologisista vanhemmistaan adoptoitu voi tarkastella vain omaa kehoaan.

6.1.3 Vaioletut ja vaikeat keskustelunaiheet adoptiovanhempeessä

On yleistä, että nuori ihminen pohtii kysymystä ”kuka minä olen?” Toisaalta tätähän ihminen tekee koko ikänsä. Tutkimuksen adoptoituja kysymys askarrutti ajoittain voimakkaasti. Lojalisuudesta ja kiitollisuudesta adoptiovanhempia kohtaan kysymyksiä biologisista vanhemmista oli arasteltu tehdä. Kysymykset oli koettu liian arkaluontoisiksi nostaa keskusteluun, niiden pelättiin aiheuttavan epäsointiä suhteessa adoptiovanhempiin. Adoptoidut kuvasivat kertomuksissaan vaihtelevasti kaipaustaan tuntea omat alkuperäiset vanhempiensa. Näistä ei kuitenkaan keskusteltu adoptiovanhempien kanssa. Malinda Anderssonin (2010) mukaan hiljaisuus voi olla kielellinen strategia luoda kiertoteitä tai olla puhumatta herkistä aiheista. Heidi

Ruohio (2016) toteaa, että keskeistä ei ole sinänsä adoptiosta puhumisen määrä perheessä vaan tunne siitä, että aiheesta voi kysyä ja keskustella. Adoptiosta puhuminen on prosessi, ei tapahtuma. (Brodzinsky & Pinderhughes 2002.) Tästä adoptoidun omaan alkuperään liittyvästä informaation tarpeesta hänen nuoruutensa kehitysvaiheessa adoptiovanhemmat eivät aina ole tietoisia. Yksi adoptiovanhempien tärkeistä tehtävistä on kuitenkin päättää, milloin ja mitä informaatiota he lapsilleen jakavat adoptiosta.

Yhteyttä adoptiovanhempiin varjosti kiitollisuuden tunne, mikä vaikeutti keskinäisen kommunikaation tasa-arvoista suhdetta. (Schiellerup & Grand 1983.) Tutkimukseni adoptoitujen kertomusten mukaan adoptiovanhempien suhtautuminen adoptioon keskustelun aiheena vaihteli. Useimmissa tapauksissa adoptiosta vaiettiin perheessä yhteisesti. Monica Dalen ja Barbro Sætersdal (1992) havaitsivat tutkimuksessaan, että nuorten adoptoitujen ajatukset alkuperästään olivat intensiivisimmät teini-iässä ja herkästä aiheesta keskusteleminen adoptiovanhempien kanssa oli vaikeaa.

Aika avoin meillä oli tämä suhde vanhempiin, pystyttiinhan me juttelemaan, mutta joskus oli tällainen, että kehtaaks mä kysyä tuota, että tullaanko mä niiden varpaille nyt, jos mä kyselen liikaa. Et ne on kasvattanut mua, että jos mä menen niiltä kysymään ja töksäytän niille, että kertokaa nyt, mitä te tiedätte niin kuin. (Kristina, syntynyt 1960-luvulla)

Vaikka Kristinan perheessä keskusteltiin avoimesti asioista, adoptio aiheena väisti arkea. Kristina oli kiinnostunut taustastaan, mutta arasteli aloittaa aiheesta keskustelua. Hän asetti itse itselleen rajoja sille, milloin ja missä tilanteessa olisi sopivaa esittää adoptioon liittyviä kysymyksiä.

Minut synnyttännyt äiti oli kuulemma aika nuori, lapsi itekin eikä voinut mua pitää. En tiedä, ovatko he koskaan tavanneet. En ole oikein koskaan kehdannut kysellä. Jotenkin tuntuu ettei mulla ole oikeutta eikä kait tahtoakaan tietää. Joskus suutuspäissäni huusin jotain loukkauksia. (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Saara kipuili ristiriitaisten tunteiden kanssa kiinnostuttuaan tietämään enemmän alkuperästään ja kiintymyksessään adoptiovanhempiinsa. Häntä ikään kuin riepoteltiin kahden identiteetin välillä. Saara oli epävarma siitä, oliko hänellä edes oikeutta saada tietoja elämänsä alkuvaiheista ja, halusiko hän edes lopulta tietää niistä. Saara oli vastannut torjuvasti isänsä kysymykseen, haluaisiko hän tietää, keitä hänen syntymävanhempansa ovat. Sekä Kristina että Saara viittaavat puheessaan hiljaiseen vaistoon olla kyselemättä itselleen ja vanhemmilleen herkästä asiasta. Adoption käytännöistä adoptoidut eivät löytäneet kulttuurista mallitarinaa lähestyä tätä elämänsä suurta arvoitusta, aukkoa omassa historiassaan.

Vanhempien lapsettomuus ja adoptio olivat Marin perheessä väisteltäviä keskustelunaiheita.

Niin kuin sen olen käsittänyt, että lapsettomuus on ollut mun vanhemmille kauhean arka paikka ja hirveen säästeliäästi käsittääkseni on kerrottu niin kuin tästä adoptioasiasta. Mutta sitten taas oikeastaan kouluiässä niin mä en muista, että olisi nämä adoptioasiat oikeastaan noussut ollenkaan, se oli kyllä ihan selkeästi sellainen tabu tai semmoinen, mihin ei pitänyt niin kuin kajota, että ne on silloin tapahtunut ja nyt oli syytä unohtaa ne sitten. (Mari)

Halutessaan olla ajattelematta lapsensa alkuhistoriaa Marin vanhemmat saattoivat samalla väistää kipeäksi kokemansa lapsettomuuden käsittelyn. Aihe oli perheessä tabu. Anneli Pohjolan (2009, 252) mukaan tabujen moninaisuus ja ristiriitaisuus tekevät ymmärrettäväksi niiden kielellisen tavoittamattomuuden. Tabuihin sisältyy häpeää ja syyllisyyttä, joita ei osata tai haluta pukea sanoiksi. Tabun kieltö toimii myös siten, että sitä mistä ei puhuta, ei kielellisesti rakentuneessa kulttuurissa ole olemassa. Kokemukselle, joka on yhteiskunnassa tavalla tai toisella tabu, ei löydy helposti kulttuurista artikulaatiota (Hänninen 1999, 52). Mari olisi toivonut, että vanhemmat, erityisesti äiti, olisivat ymmärtäneet kertoa hänelle adoptiosta enemmän.

Joo avoimesti puhuttu, ja että vanhemmat olisi osannut, tai ehkä äiti etenkin olisi osannut tulla niin kuin puhumaan niistä ja kysynyt, että haluatko sä tietää tai jotain. Kyllä hän nyt oli kertonut suurin piirtein biologisen äidin nimen ja jotain siitä prosessista, mutta hyvin nihkeästi ja sitten siinä, kun mä olen ollut varmaan 13 suurin piirtein niin mä olen sitten itse etsinyt ne paperit sieltä vanhempien paperien joukosta eli nämä viralliset oikeuden päätökset ja muut eli rupeesi niin kuin kiinnostaa kauheasti, että mikä tämä on. (Mari)

Omaan alkuperäänsä ja adoptioonsa liittyviin kiinnostaviin kysymyksiin Mari ei saanut vanhemmiltaan vastauksia. Adoptio aiheena oli heille vaikea ja tavallisesti siitä vaiettiin. Ehkä vanhemmillakaan ei ollut adoption taustoista paljoa tietoa. Adoptioperheen syvä paradoksi on, että tunnustamalla menetykset ja jakamalla kipu perhe syventää keskinäistä kiintymystään (Watkins & Fisher 1993, 88; Leon 2002, 653). Kipeät asiat perheessä jäivät käsittelemättä vanhempien torjuessa Marin kysymykset taustastaan. Mari jäi kysymyksineen yksin ja omien mielikuviansa varaan.

Virven adoptioäiti oli avautunut kertomaan tyttärelleen biologisesta lapsettomuudestaan, kun Virve oli alkanut syyttää häntä siitä, ettei hän olekaan Virven äiti.

Mä syytin, että se ei ole mun äiti... mä olen halunnut puhua siitä, niin sit se on kertonut niinku siitä, et oon saanut tietää kaikki, et miks ne ei oo saanut lapsia ja kaiken tällaisen näin. Toisaalta en mä ois halunnut silleen tietää, mutta on se ihan kiinnostavaa niinku tietää, et miksi. Ja sit mua on kiinnostanut tietää, kuinka kauan nää adoptioprosessit on niillä kestänyt ja kaikki tällaiset näin... Nyt, kun mä olen itse saanut lapsen, niin tota en mä ois silleen halunnut puhua, koska must tuntuu, että mä olen jotenkin loukannut mun adoptioäitiäni sillä, et mä oon saanut lapsen, koska hän ei ole saanut ja mä olen saanut. Ja tullut

jotenkin sellainen niinko, et aluksi mä just mietin, et miten mä kerron sen, et mä oon raskaana, että ko niinku se, äiti ei oo koskaan saanut lapsia, miten mä sit sanon, että mä saan... Niin, et, en mä voi puhua mistään odottamisesta ja synnyttämisestä äitini kanssa, kun ei se oo koskaan tehny... tai saanut lapsia niin. Mä koin sen, että mä loukkaan... kyllä mä sille niinku aina kerroin, miten huono olo oli ja kaikkea. Ja kyllä se niinku osallistukin mun surkutteluun ja valitteluun... Mut mä tunsin itse, että mä loukkaan sitä, kun mä oon raskaana. Se oli tosi vaikea pala mulle aluks kertoa, että näin on asia nytten. (Virve)

Virve yhdistää puheessaan kaksi vastakkaista, mutta yhdessä dynaamisen kokonaisuuden muodostavaa aihetta: adoptiovanhempiensa hedelmättömyyden ja oman raskautensa. Oma raskaus herätti Virvessä huonoa omaatuntoa. Hän tuns loukkaavansa äitiään tämän jäätyä osattomaksi raskaudesta ja siten biogeneettisestä yhteydestä lapseensa, tilasta, jonka Virve nyt itse koki. Tässä jännitteisessä kentässä Virve tasapainoili ja epäili äitinsä kykyä kokea empatiaa tytärtään kohtaan. Raskaudesta äidille kertominen yllättäen poisti Virven pelot ja johti kahden aikuisen naisen yhteiseen herkkään hetkeen. Adoptioäidin *avautuminen tyttärelleen* syvensi äiti–tytär aselman tasa-arvoiseksi kohtaamiseksi, jonka Virve koki itseään arvostavana, mutta toisaalta kiusallisena. Tytär, joka aikaisemmin kertoi nauttineensa äitinsä loukkaamisesta, pohtiikin nyt yllättäen herkkänä ja emotionaalisia antenneja (Nykyri 1999, 160) käyttäen äitinsä ja itsensä välistä eroa vanhemmuuden roolissa. Tahaton lapsettomuus on sensitiivinen aihe, joka voi herättää eksistentiaalisia kysymyksiä syntymästä ja kuolemasta, kärsimyksestä ja elämän tarkoituksesta. Kysymyksiä, jotka käynnistyvät, kun havaitaan, että elämää ei voi kontrolloida ja hedelmättömyyden odottamattomuus koetaan elämänkulun rikkoutumisena. (Westerlund 2005, 478.)

Virven lailla myös Anne pohti raskaana ollessaan, miten hän voi adoptioäitinsä kanssa keskustella raskauskokemuksistaan, kun äiti ei ole synnyttänyt.

... meidän äitihän ei ole koskaan, kun me ollaan adoptoituja, niin hän ei ole meitä imettänyt esimerkiksi. Mut se oli hänelle hirveän normaali ja luonnollinen asia, et hän siitakin kysyi, että onko nää lähtenyt käyntiin ja miten mä sen koen. Kun mulle tuli sellainen fiilis, että miten hyvin pystyn näistä nyt mun äitini kanssa juttelemaan, kun hän ei ole näitä käynyt läpi. Hän tiesi kaikki, kaikki termit hän tiesi kyllä, mistä puhua... Ei ollut millään tavalla vaivautunut ja silleen... (Anne)

Pronatalistinen tarkastelukulma (Park 2006, 202) äidillisiin kehoihin määrittelee äitiyden luonnolliseksi, biologiseksi ilmiöksi. Tästä näkökulmasta adoptioäidin äidillisessä kehossa on jotain outoa: keho, joka on olevinaan, mutta kuitenkin ei ole oikea, sukua jatkava äiti, vaan on keho, joka on merkitty vajavaiseksi joskin valittu vanhemmuuteen pystyväksi. Anne havaitsi, että hänen adoptioäitinsä biologisten äitien poluista poikkeava, erilainen polku äidiksi ei kuitenkaan rajannut äitiä ulko-

puoliseksi raskauteen, lapsen syntymään ja hoivaamiseen liittyvissä keskusteluissa, kuten Anne oli pelännyt. Adoptioäidillä on duaalitietoisuus, joka on noussut ensikäden adoptioäitiyden kokemuksista yhdistettynä jatkuvaan ja väistämättömään tietoisuuteen siitä, kuinka biologiset (”luonnolliset” tai ”oikeat”) äidit ja muut ihmiset havaitsevat heidät, kirjoittaa Shelley Park (2006, 203). Tällaisiin ”toisin” silmin Virve ja Anne tarkkailivat äitejään aluksi, mutta naisten avautuminen toisilleen vapautti heidät näistä asenteista. Naisten jaettu myötäeläminen ja kieli rakensivat siltaa ja oivaltavaa yhteyttä heidän maailmojensa välillä.

Riitta Granfelt (1998, 170–171) kirjoittaa resonanssin merkityksestä ihmishuhtelyssä. Resonanssi-ilmiössä kaksi samantaajuista värähtelijää saavat toisensa värähtelemään. Kyseessä on fysiikan ilmiö, mutta hyödynnän käsitettä allegorisesti kuvaamaan Virven ja Annen kokemuksia jaetusta myötäelämisestä keskusteluissa adoptioäitiensä kanssa. Resonanssia sisältävässä suhteessa osapuolilla on jotain yhteistä toistensa kanssa, mutta myös riittävästi erilaisuutta. Myötävärähtely tuo mukanaan jakamisen tunteen ja pakottoman intensiivisen keskittymisen käsiteltäviin asioihin. Annen ja Virven keskustelut raskauksistaan adoptioäitiensä kanssa tulivat merkityksellisiksi kunkin lähestyessä niitä omasta elämäkerrastaan käsin.

Vaietuksi aiheeksi adoptio osoittautui tutkimukseni myös kolmessa sisar–veli suhteessa. Kertomusten mukaan nämä sisarukset eivät keskustelleet adoptioistaan lainkaan keskenään. Aihe ohitettiin molempien taholta. Sen sijaan neljännessä perheessä, johon oli adoptoitu kaksi tyttölasta eri perheistä, tytöt keskustelivat ajoittain omista adoptioistaan ja kuvailivat toisilleen biologisiin vanhempiinsa liittyviä fantasioitaan.

6.2 Biologiset vanhemmat adoptoitujen narratiiveissa

Seuraavassa siirryn tarkastelemaan, minkälaisen paikan tutkimukseni adoptoitujen biologiset vanhemmat saavat lastensa kertomuksissa.

Vanhemman ikäryhmän tarinoissa biologisia vanhempia koskeva kerronta liittyi lyhyisiin viittauksiin syistä, jotka olivat johtaneet tutkimukseen osallistuneiden adoption. Myöhemmin yksi kertoja oli aikuisena etsinyt biologisen äitinsä, toista puolestaan oli biologinen äiti tullut tapaamaan tämän ollessa jo perheellinen, kolmannen isä oli kuollut kertojan ollessa 5-vuotias, äitiään hän ei kertomuksessaan mainitse, ja neljäs kertoja ei viittaa biologisiin vanhempiinsa lainkaan. Kahden osallistujan yhteydet alkuperäisperheisiinsä olivat jatkuneet adoption toteutumisen jälkeenkin.

6.2.1 Biologisten vanhempien etsintä

Lasten adoptointia on ollut eri muodoissa jo tuhansia vuosia, mutta vasta 1970- ja 1980-luvulla alettiin ilmaista huolta adoption pitkäaikaisista seurauksista lapselle. Tämä tapahtui Yhdysvalloissa. Vaikka adoption aikaisemmissa järjestelyissä salassa-

pitoa oli pidetty äärimmäisen tärkeänä, myöhemmin tunnistettiin, että adoptoitujen tiedon puute heidän alkuperäisistä vanhemmistaan vaikeuttaa identiteetin muotoutumista ja vaikuttaa adoptoitujen ongelmiin. (Kirk 1964; Affleck & Steed 2001 38.) Adoptioon osallisten ja asiantuntijoiden vaatimuksesta adoptiolakiin tehtiin muutoksia, jotka mahdollistivat lainmukaisesti adoptoiduille ja syntymävanhemmille oikeuden etsiä tietoa toisistaan ja ottaa yhteyttä toisiinsa. Tämän seurauksena adoptoitujen ja syntymävanhempien välisten tapaamisten määrä on Yhdysvalloissa kasvanut valtaisesti. (Affleck & Steed 2001, 38.) Karen March (2000, 359) arvioi adoptoitujen kiinnostuksen biologisten juuriensa etsimiseen nousevan heidän henkilökohtaisista fragmentoitumisen tunteistaan ja vaikeudesta integroida biologisia taustatietojaan osaksi itseään. Adoptioon liittyvä salassapito korostaa biologisen taustan merkitystä adoptoidulle, koska se estää häneltä pääsyn henkilökohtaisen informaation äärelle, johon muut ihmiset yhteisössään omalla kohdallaan pääsevät. (Mt.)

Susanna Matwejeffin (2004, 25) mukaan monet tutkijat ovat tutkimustensa perusteella osoittaneet aktiivisesti taustaansa selvittäneistä adoptoiduista joitakin heitä yhdistäviä piirteitä. Useimmat adoptoidut olivat 25–35-vuotiaita, naimisissa ja työelämässä. Heillä oli vaikeuksia ulkoisesti tai sisäisesti tunnistaa itsensä adoptiovanhemmissaan. Biologisten vanhempien etsintää nopeuttaa usein jokin ulkoinen tapahtuma adoptoitujen omassa elämässä, esimerkiksi oman lapsen syntymä tai adoptiovanhempien kuolema.

Alun perin on ajateltu adoptiovanhempiin liittyvän tyytymättömyyden motivoivan adoptoituja biologisten vanhempiensa etsimiseen. Matwejeffin (2004, 25) mukaan osa tutkijoista väittää, että adoptoiduilla, jotka ovat kokeneet vaikeuksia adoptioperheessään, on suurempi tarve etsiä alkuperäänsä kuin niillä, joilla on mennyt hyvin. Myöhempi tutkimus on osoittanut, että laajalla enemmistöllä adoptoituja, jotka etsivät, on positiivinen suhde adoptiovanhempiinsa. (Pacheco & Eme 1993, 53–64) tai että adoptiosuhteiden laatu ei ole yhteydessä päätökseen etsiä (Affleck & Steed 2001, 38). Gretchen Wrobel ym. (2004, 133–134) esittävät, että nykyisen yhteiskunnallisen näkemyksen mukaan adoptoidun päätös etsiä syntymävanhempiaan on suositeltava vaihtoehto huolimatta siitä, toteutuuko etsintä vai ei. Sosiaaliset ajattelutavat ovat muuttaneet adoption käytäntöjä ja ihmisten asenteita adoptioon Yhdysvalloissa. Tietoisuutta adoptiosta elämänpituisena prosessina ovat lisänneet sekä adoptioon luovutettujen lasten vähäisyys, lapsiaan kasvattavien yksinäisten naisten äitiyden aikaisempaa vähäisempi leimaavuus, abortin aikaisempaa helpompi saatavuus, syntymä-äitien vaatimus saada vaikuttaa luovutukseen antamaansa lapsen sijoituspäätökseen että adoptiotoimistojen puoleen kääntyvät yhä useammat suljetuihin rekistereihin pääsyä etsivät aikuiset adoptoidut ja syntymä-äidit. (Brodzinsky & Pinderhughes 2002.) Edellisistä muutoksista johtuen adoptoitujen kiinnostusta saada tietoa omasta syntymähistoriastaan tai syntymävanhemmistaan pidetään pikemminkin suositeltavana, eikä vain seurauksena adoptioperheissä vallitsevista on-

gelmallisista suhteista tai huonosta sopeutumisesta (Wrobel ym. 2004, 135; Selman 1999). Wrobelin ym. (2004, 146) mukaan on syytä kuitenkin muistaa, että myös sellaiset adoptoidut, jotka eivät halua etsiä juuriaan, kertovat positiivisesta perhedy namiikasta. Yleisestä ajattelusta poikkeavasti tutkijat havaitsivat, että ei ole näyttöä siitä, että halu etsiä on seurausta huonoista suhteista adoptioperheissä tai nuoren sopeutumattomuudesta.

Kiinnostus omaan alkuperään on osoittautunut naisilla suuremmaksi kuin miehillä (Matwejeff 2004, 25). Jo Alexina McWhinnie (1967) ja Arthur Sorosky ym. (1978) esittivät, että naiset suhtautuvat adoptioon tunneperäisemmin kuin miehet ja ovat siksi kiinnostuneempia etsimään tietoa taustastaan. Naiset ovat myös tietoisempia biologisesta sukulaisuudesta kuin miehet. David Howe ja Julia Feast (2000) huomasivat, että etsijät todennäköisemmin ajattelevat aktiivisesti identiteettiin ja itsetuntoon liittyviä kysymyksiä kuin ne, jotka eivät etsi. Naiset ajattelevat todennäköisemmin kuin miehet syntymäsukulaisiaan. Adoptoidut, jotka etsivät, yrittävät yhdistää identiteettinsä kokonaisuudeksi täydentämällä koko joukon puuttuvia osasia, kuten ulkonäköön, alkuperään, syihin ja selityksiin liittyvää tietoa (Howe & Feast 2000, 175; Wrobel ym. 2004, 135).

Syntymävanhempien etsiminen sisältää laajan jatkumon toimintoja itse aikomuksesta aina toimintaan asti. Etsiminen edellyttää usein yhteydenottoja niihin organisaatioihin, jotka aikoinaan ovat adoptioasian hoitaneet. Etsimiseen liittyy myös yhteydenottoja syntymäperheisiin. (Wrobel ym. 2004, 133.) Prosessin työstäminen vaatii aikaa, kärsivällisyyttä ja asioiden organisointia. Miriam Reitz ja Kenneth Watson (1992, 239) havaitsivat tutkimuksissaan, että kaikista adoptiotriangeliin osallisista – syntymä-äiti, adoptoitu ja adoptiovanhemmat – etsijöitä ovat useimmiten adoptoidut. Naiset etsivät useammin kuin miehet ja aikuisten adoptoitujen etsinnän ensimmäinen kohde on yleensä syntymä-äiti. Jokaisen etsijän tarina on erilainen, mutta kaikille heille kokemukset ovat emotionaalisesti voimakkaita.

Useimmat etsijät päättävät aloittaa etsintänsä pitkän sisäisen kamppailun jälkeen. Sysäyksen etsimispäätökseen antaa yleensä jokin merkittävä tapahtuma adoptoidun elinkaaren siirtymissä, esimerkiksi täysi-ikäiseksi tulo, avioliiton solmiminen, lapsen syntyminen tai jokin adoptioperheen tilanteeseen liittyvä hajottava muutos, kuten adoptiovanhemman kuolema tai adoptiovanhempien avioero. Tällainen voi ravisuttaa adoptoidun henkilökohtaisen elämän perusteita. (Fisher 2003, 347; Matwejeff 2004, 26.)

Oman identiteetin rakentaminen ja separaatio vanhemmista ovat osa nuoruusiän kehitystehtävistä. Täysi-ikäisyyden saavutettuaan nuori kokee kehittyneensä merkittävästi: hän on suorittanut peruskoulun, hakeutunut jatko-opintoihin tai työhön, muuttanut kotoa ja alkanut itsenäistyä. Hänen vuorovaikutussuhteensa ympäröivään maailmaan laajenevat ja riippumattomuus toisista lisääntyy. (Wrobel 2004, 145.) Fyysinen, kognitiivinen ja sosiaalinen muutos nuoruusiässä avaavat oven adoption merkityksen miettimiselle. Nuori kykenee ajattelemaan monitasoisemmin

sitä, missä suhteessa hän on erilainen kuin muut. (Bernal 2003, 2.) Tietämättömyys omista juurista voi saada nuoren kokemaan itsensä keskenkasvuiseksi (Modell 2004, 214). Hyvin yksilöllistä lopulta on, kuinka paljon ihminen haluaa tietää adoptiosta edeltävästä taustastaan.

Tutkimukset osoittavat, että päätös siitä, etsiäkö syntymävanhempansa vai ei, on asia, jota useat adoptoidut jossain elämänsä vaiheessa harkitsevat. Tällainen pohdinta oli havaittavissa vahvasti myös tämän tutkimuksen kertomuksissa. Jaoin adoptoitujen syntymävanhempien etsintää koskevat tarinat analyysia varten seuraaviin ryhmiin:

- 1) biologisen/biologiset vanhempansa etsineet ja hänet tai heidät tavanneet adoptoidut
- 2) biologista äitiään etsineet, mutta tavoitteessaan epäonnistuneet adoptoidut
- 3) adoptoidut, jotka eivät etsineet biologisia vanhempiaan tai eivät viitanneet etsintään
- 4) adoptoidut, joiden yhteys biologiseen perheeseen oli jatkunut myös adoptioon siirtymisen jälkeen

Ensimmäiseksi kohdennan luentani niiden kahdeksan adoptoidun kertomuksiin, jotka olivat päättäneet etsiä biologiset vanhempansa. Adoptiot olivat tapahtuneet kertojien varhaislapsuudessa, joten heillä ei ollut minkäänlaista muistikuvaa syntymävanhemmistaan.

6.2.2 Vanhemman kohtaaminen

Kanssakäyminen on monimutkainen tanssi, jossa osallistujien roolit ja tarpeet muuttuvat ajan kuluessa (Grotevant ym. 1998).

Tutkimusaineiston kertojista kahdeksan oli ryhtynyt prosessiin etsiä syntymävanhempansa, ja kuusi heistä oli onnistunut tavoittamaan heidät. Etsintään ryhtyminen oli tapahtunut kertojien ollessa noin 16–25 vuoden ikäisiä. Kaikki etsijät olivat naisia. Etsintäprosessin tuloksena työstin biologisen vanhempansa kohdanneiden kertomuksista analyysin tuloksena seuraavia teemoja:

- tarve tietää oma taustahistoria ja syyt adoptioon
- biologisten vanhempien etsintä ja kohtaaminen emotionaalisena prosessina
- eriytymistä ja liittymistä – yhdennäköisyys – yhteen tulemisen alkulähtökohta

Syntymäperhettään etsineet kahdeksan kertojaa olivat aloittaneet vanhempiensa etsinnän yhteydenotoilla heidän adoptioasiaansa aikanaan hoitaneeseen adoptio-toimistoon, sosiaalitoimistoon tai seurakuntaan. Muutamat kertojat ottivat suoraan yhteyttä syntymävanhempaansa selvittämällä itse nimen perusteella hänen yhteystietonsa. Syntymä-äiti oli vanhemmista se, jota kertojat olivat ensimmäisenä alkaneet jäljittää. Muista poiketen yksi kertoja oli tavannut biologisista vanhemmistaan ensimmäiseksi isänsä. Suomen lapseksiottamismenettelyssä oikeuden asiakirjojen julkisuudesta johtuen adoptoidun alkuperä on ollut mahdollista selvittää. Oikeuden

pöytäkirja, jonka adoptiovanhemmat saavat, sisältää myös luovuttavien vanhempien nimet.

Yhteydenotot syntymävanhempiin olivat tapahtuneet kertojien aloitteesta. Juurien etsiminen liittyi adoptoitujen haluun tietää enemmän elämänsä varhaisvaiheista, joista he tiesivät vain vähän. Viranomaisen adoptioperheille antamien lasten taustatietojen vähäisyys on liittynyt adoptiopoliittikan käytäntöihin aikana, jolloin lapsen uskottiin voivan integroitua uuteen perheeseen paremmin, jos hänellä ei ollut paljon tietoa syntymävanhemmistaan (Wolfgram 2008, 134). Lapsen historiattomuuden katsottiin olevan ennen kaikkea adoptiovanhempien edun mukaista.

Biologisia vanhempiaan etsimään ryhtyneitä kertojia yhdisti luonnolliseksi oletettu tarve saada tietää omaan syntymähistoriaansa liittyvät olosuhteet. Heitä motivoi halu kiinnittää oma sisäinen tarinansa todellisuuteen. Kertojia usein jo pitkään askarruttaneita tärkeitä kysymyksiä olivat: ”Miksi biologinen äitini oli päättänyt luovuttamaan minut adoptioon, minkä näköisiä biologiset vanhempani ovat (erityisesti äiti), onko minulla sisarusksia, minkälaisia sairauksia suvussani on?”

Useimmat biologisia vanhempiaan etsimään ryhtyneistä olivat kertoneet myös adoptiovanhemmilleen aikomuksestaan etsiä juuriaan. Kuvausten mukaan adoptiovanhemmat olivat pääasiassa osoittaneet ymmärrystä lastensa kiinnostukseen selvittää alkuperäistä taustaansa. Osa vanhemmista oli konkreettisesti auttanutkin lapsiaan heidän biologisten vanhempiensa yhteystietojen jäljittämisen etsintäprosessin alkaessa. Adoptiovanhempien tuki lapsilleen viestii siitä, että biologisten vanhempien etsintää pidetään suositeltavana tekona (Wrobel & al. 2004, 136). Vastakertomuksena tarinoille, joissa adoptiovanhemmat tukivat lapsensa etsimisprojektiä, yhden kertojan adoptiovanhemmat loukkaantuivat syvästi, kun heille selvisi, että heidän lapsensa oli alkanut etsiä syntymävanhempiaan. Kertoja oli kyllä kertonut aikeensa etukäteen vanhemmilleen. Adoptiovanhempien loukkaantuminen oli ollut kertojalle raskas ja haavoittava kokemus, tulehduttanut perhesuhteita ja jarruttanut aluksi etsintäprosessin etenemistä.

Gretchen Wrobelin ym. (2004, 135) mukaan nykyiset näkemykset sijoittavat adoptioprosessiin liittyvän etsinnän adoptoitujen identiteettikehitykseen, kun he yrittävät ymmärtää, millä lailla he muistuttavat niitä toisia, joita he eivät ole koskaan tavanneet, ja kuinka ainutlaatuisia he ovat sekä mitä tarkoittaa, että on kaksi perhettä: syntymä- ja adoptioperhe. David Howe ja Julia Feast (2000) havaitsivat, että etsijät pohtivat aktiivisesti identiteettiä ja itsetuntoon liittyviä kysymyksiä. Adoptoidut, jotka etsivät juuriaan, yrittävät yhdistää kokonaisuudeksi identiteettinsä pyrkimällä täyttämään ulkonäköön, alkuperään, adoption syihin ja selityksiin liittyviä aukkoja (Wrobel ym. 2004, 135; Howe & Feast 2000, 175).

Margaret Homans (2007, 59) viittaa artikkelissaan siihen, miten kansanomaisessa adoptiokulttuurissa adoptoidut ovat tavallaan velvoitettuja löytämään, tietämään ja ottamaan haltuunsa olennaisen alkuperästään. He ovat ikään kuin pakotettuja kertomaan tietynlaista juonellista kertomusta elämästään ja alkuperänsä etsinnästä.

Janet Carsten (2001, 690) havaitsi tutkimuksessaan muutaman adoptoidun hämmästyneenä pohtineen, miksi olivatkaan lähteneet etsintäprosessiin, joka ei heitä lainkaan kiinnostanut. He olivat ryhtyneet siihen, koska ystävät ja muut ihmiset ilmaisivat asiaan kiinnostusta ja pitivät etsimistä itsestään selvänä. Signe Howellsin (2006, 120) mukaan adoptoidun välinpitämättömyys omista juuristaan ei vastaa odotuksia siitä, miten adoptoidun status kansanomaisesti ymmärretään. Janet Carsten (2000, 687) esittää, että adoptoitujen yritykset biologisten vanhempiensa jälleennäkemiseen voidaan ymmärtää reflektiona heidän henkilökohtaiseen elämäänsä ja henkilökohtaisen historiansa täydentymiseen tai sen vaillinaiseksi jäämiseen.

Biologisten vanhempien etsintä ja kohtaaminen emotionaalisenä prosessina

Seuraavassa kuvaan niiden kuuden adoptoidun etsinnän prosessia ja biologisen vanhempiensa tapaamista, jotka tapasivat syntymävanhempiensa.

Paula oli adoptoitu noin vuoden ikäisenä 1940-luvun alussa. Yli 20-vuotiaana, kahden pienen lapsen äitinä, hän oli alkanut suunnitella biologisten vanhempiensa etsimistä. Etsintä kohdistui syntymä-äitiin. Paula oli ainoa vanhemmasta ikäryhmästä, joka kertoi etsineensä syntymä-äitinsä.

..., tuli se vaihe, että heräsi ajatus nähdä biologiset vanhemmat ja sisarukset jos niitä oli, ...mikä oli syy, kun koko perhe hajotettiin? Sitten alkoi penkominen, kirje (paikkakunta) maalaisseurakunnan kirkkoherranvirastoon, tuli kielteinen vastaus, ettei anneta tietoja, kun minut on adoptoitu. Sitten (adoptio) äiti kirjoitti ja sanoi, että olen naimisissa ja oma perhe. No jopa alkoi tapahtumaan, piti vain kirjoittaa moneen kirkkoherranvirastoon, kun perhe oli muuttanut moneen otteeseen. Lopuksi saimme viimeisimmät tiedot. Äiti asui (paikkakunta), lapsia on 6, minä nuorin, näin lähdin ex-mieheni kanssa etsimään, ensin äitiä. Kun näin äidin ja äiti sai tietää, kuka olin, hän nauroi ja sanoi, hän on luullut, että olen aikaa sitten kuollut. No, se siitä, ei herättänyt mitään tunteita. Kun yritimme selvittää, mikä oli syy, kun koko perhe hajotettiin, vastaus oli, en muista mitään. Äitihän oli joka jätti kaikki ja hävisi sen siliän tien. Sitten oli vuorossa sisko. Samalla reissulla näin toisenkin siskon. No siskojen näkeminen oli vähän antoisampaa. Kun pääsin oman äidin luo, sanoin heti, että äitiä ei kannata vaihtaa. Äidillähän oli vähän pelko, josko vaihdan äitiä, vaan niin ei käynyt. Kyllähän minä näin biologisen isän ja ainoan veljen vanhimman siskon hautajaisissa, mutta eivät tehneet minuun mitään vaikutusta, aivan olivat vieraita. Kyllä isä koitti jotain puhua, että kyllä hän olisi pitänyt huolen minusta. Mitähän siitä olisi tullut, kun olin tuolloin 2 kuukauden vanha. Se siitä. Kerran vain tapasin biologiset vanhemmat. Se riitti minulle, hekin ovat kuolleet. (Paula, syntynyt 1940-luvulla)

Paulan polku syntymä-äitinsä luo aukeni monien polveilevien vaiheiden jälkeen. Saatuaan äitinsä yhteystiedot hän matkusti miehensä kanssa tätä tapaamaan. Ku-

vattu kohtaaminen syntymä-äidin kanssa oli lyhyt ja Paulalle emotionaalisesti karu. Äidin naurahdus ja kolkko kommentti tyttärensä oletetusta kuolemasta oli Paulalle tunnekylmä vastaanotto. Hän oli äidilleen kuollut. Pettymyksekseen Paula ei saanut syntymä-äidiltään selvitystä kysymykseensä perheen hajoamisesta. Äiti väisti kysymyksen muistamattomuuteensa vedoten. Syntymä-äidin ja tyttären kohtaaminen ei heitä yhdistänyt vaan pikemminkin loitonsi entisestään.

Siskojen tapaaminen sen sijaan oli Paulalle äidin tapaamista myönteisempää. Suvun rituaalit, kuten syntymäpäivät, häät ja hautajaiset ovat tilaisuuksia, jolloin on tyyppillistä koota perheet ja suvut yhteen (Carsten 2001, 696). Paulan liittyminen alkuperäiseen perheeseensä oli alkanut, mistä kertoi hänen osallistumisensa vanhemman sisarensa hautajaisiin. Hautajaisissa Paula kohtasi myös biologisen isänsä ja ainoan veljensä. Heidän tapaamisensa ei herättänyt Paulassa läheisyyden tunteita. Sen sijaan isässä aikuisen tyttären kohtaaminen nostatti tarpeen lähestyä tytärtä ja vakuuttaa, että hän olisi kyllä aikoinaan pitänyt huolta Paulasta. Isän ja tyttären kohtaaminen loi jännitteisen tilan, mikä ei kuitenkaan tässä avaudu kertomukseksi. Paula tapasi vieraiksi kokemansa syntymävanhempansa vain kerran. Edellytyksiä perhesuhteiden luomiselle ei kohtaamisista syntynyt, eikä Paula niitä kaivannut. Biologisten vanhempien lyhyt tapaaminen loi suhteutusperustaa Paulan sisäiselle tarinalle. Hän ymmärsi entistä selvemmin, että hänen ja oman äidin (Paulan ilmaus adoptioäidistään) välille vuosien saatossa rakentunut sosiaalinen äiti–lapsi suhde ei ollut vaihdettavissa biologiaan perustuviin ja arjen tasolla katkenneisiin vanhemmuussuhteisiin.

Kristinassa oli jo nuoruusiässä herännyt kaipaus selvittää aikuistuttuaan omat alkuperäiset juurensa. Hän tiesi biologisen äitinsä nimen. Noin 25-vuotiaana hän matkusti tapaamaan syntymä-äitiään.

Ensimmäistä kertaa, kun mä häntä tapasin ja hän kertoi mulle, mitä hänellä on päällä, niin ei hänen olisi tarvinnut kertoa yhtään mitään, mitä hänellä on päällä. Mä tiesin heti, että tuon on pakko olla mun mutsi. (Kristina)

Kristina tunnisti heti häntä vastaan tulleen syntymä-äitinsä ihmisten joukosta. Tyttären ja biologisen äidin yhdennäköisyys oli nopeasti havaittavissa, eikä Kristina epäröinyt hetkeäkään, kuka vastaan tulijoista oli ”mun mutsi”. Naisten yhdennäköisyys synnytti Kristinassa välittömästi tunteen sukulaisuudesta. Syntymä-äitinsä kohtaamisen herättämistä muista tunteista Kristina ei kertonut. Niinpä kysyin, mitä hän koki, kun hän ensimmäisen kerran tapasi biologisen äitinsä. ”Se oli kiinnostavaa”, hän vastasi ja siirtyi muihin aiheisiin. Kysyin asiaa myöhemmin uudestaan toisessa yhteydessä, mutta hän sivuutti kysymykseni. Jälkeenpäin olen miettinyt, ohittiko hän tarkoituksella kysymykseni vai eikö hän oikein ymmärtänyt sitä. Hänen äidinkielsä oli ruotsi, mutta me puhuimme suomea.

Kristinan vieraillessa ensimmäistä kertaa syntymä-äitinsä luona äidin muu perhe oli matkoilla. Kristina kertoi keskustelustaan äitinsä kanssa.

Ongelmahan oli siinä, että hän ei ollut aviomiehellensä koskaan kertonut ja mullehan se taas oli tosi outoa. Meillä (adoptiokodissa) on aina aika avoimesti käyty kaikennäköisiä asioita. Mun mielestä se oli outoa, koska mähän taas oon aina ollut semmoinen, että jos on asioita, joita täytyy kertoa, joka voi tulla esiin jossain vaiheessa, niin mitä sulla on menetettävää, jos sä kerrot sen silloin heti, koska silloin tämä ihminen joko se jättää sinut tai ottaa sinut. Mulla oli vaan sellainen olo kuin, että ehkä tämä on virheratkaisu, että mä lähdin hakemaan häntä. Et silloin mulle tuli tällainen ongelma, että nyt mä sekoittelen hänen elämänsä. Se ei ollut tarkoitus. Ne oli poissa siellä ja mä menin sinne ja meidän käytiin vähän joka paikassa. Se oli tosi hauskaa se viikko. Mä lensin yksin sinne, mä en ottanut ketään mukaan sitten, että me saadaan olla ihan kahdestaan. Ja sit mä sanoin hälle, että hän voi kirjoittaa mulle ja mä voin vaikka kirjoittaa jollekin hänen kavereilleen tai jonnekin, mistä hän voi hakea sen kirjeen, jos mä en voi laittaa sitä hälle kotiin. Niin, että jos hän haluaa pitää sen salassa mieheltään. Sit hän ei halunutkaan sitä. Mies tuli kotiin sieltä, missä ne oli ollut jossain matkalla lasten kanssa ja kysellyt, kun mä olin tuonut hänelle kukkia "Mistä nuo kukat on?" ja arvannut, että siellä oli käynyt joku. Siellä oli ollut lakanoita pyykissä ja sitten hän oli sanonut ihan suoraan, että joo. (Kristina)

Kuvauksessa vuorovaikutus tyttären ja äidin välillä luontui jo ensi kohtaamisessa. Molemmat olivat suunnitelleet tapaamisen niin, että he saattoivat olla kahden, rauhassa tutustua toisiinsa sekä kuulla toistensa tarinat. Viikko kului nopeasti. Kristina halusi jatkaa yhteydenpitoa biologisen äitinsä kanssa, mutta kohtasi yllättävän vaikeuden. Äiti ei ollut kertonut perheelleen tyttärensä olemassaolosta. Avoimuuteen ihmissuhteissaan tottunut Kristina oivalsi, että suhteesta alkujuurinsa hänen oli tarkkaan pohdittava, miten lähestyä biologisia sukulaisiaan järkyttämättä heidän elämäänsä. Kristinan tarinallisen projektin toteuttaminen johti hänet näkemään myös biologisen äidin oman tarinansa toisena päähenkilönä. Hän ymmärsi, että suhteessa äidin perheeseen hänen oli salattava itsensä ja suojeltava äitiään, ettei tämän varjelema salaisuus paljastuisi perheelle. Yhteydenpito äitiin olisi mahdollista menemällä mukaan salaisuutta jatkavaan peliin. Tarina viesti osaltaan monenlaisista adoptioon kiinnittyvistä salaisuuksista ja epäroinneistä.

Kun adoptoidun etsintäprosessi etenee vaiheeseen, jossa hänellä on biologisen vanhempansa yhteystiedot, hän joutuu arvioimaan toimintaansa, ei ainoastaan omalta kannaltaan, vaan myös niiden kannalta, joita hän etsii. Hän pohtii, miten tapaaminen voi vaikuttaa hänen tavoittelemansa sukulaisen elämään. Epäily etsinnän järkevyydestä alkaa nousta monien mieleen. (Reitz & Watson 1992, 240.) Kristinan äiti päätti katkaista salaisuuden ketjun ja kertoi perheelleen Kristinan olemassaolosta. Vaikka äiti oli salannut tyttärensä olemassaolon, hän ei ollut piilotellut tämän vauva-aikaista valokuvaa.

Aidillä oli avoimesti mun kuvakin valokuva-albumissa ja nämä mun nuoremmat sisarukset oli monta kertaa kysyneet, että kuka toi on. Se oli niitä kuvia, kun must otettiin, kun mä olin yhdeksän kuukauden vanha. Enkä mä tiedä, mistä hän on sen saanut. Ja kaikki on kysynyt, kuka tämä on. Hän oli vaan sanonut, että se oli yksi tyttö, jonka hän kerran tuns. Oikeastaan se tuntui hyvältä, ettei hän koskaan ollut minua unohtanut. (Kristina)

Vauvakuva äidin valokuva-albumissa oli Kristinalle merkityksellinen. Kuva välitti hänelle viestin, että kaikki nämä vuodet hän oli ollut äidilleen läsnä. Viestikö kuva valokuva-albumissa Kristinalle äidin toiveesta vielä joskus tavata tyttärensä, hiljaisesta odotuksesta, salaisuuden purkamisen ja puhumisen tarpeesta? Äidiltään Kristina sai myös tietoa ja valokuvan biologisesta isästään, jonka hän myöhemmin kerran tapasi.

Hän (isä) kävi kerran meillä ja sittenhän siihen tuli niin kauhea riita hänen perheessä siitä, että hän tapas mua ja hän jutteli musta, koska hänen vaimo tietää minusta. Mulla ja mun siskolla on kahdeksan kuukautta ikäeroa. Me käytiin samassa koulussakin eri linjoilla. Ei me tiedetty, että me ollaan sisarusia. (Kristina)

Kristina ei kuvannut hänen ja hänen biologisen isänsä kohtaamista vaan riitaa, mikä oli syntynyt isän kotona tämän kerrottua vaimolleen vierailustaan. Vaimolle Kristinan olemassaolo ei ollut salaisuus, kuten se oli Kristinan syntymä-äidin puolisolle. Onko au-lapsi ollut miehelle sosiokulttuurisesti vähemmän arka asia kuin lapsensa adoptioon luovuttaneelle naiselle? Kulttuurisen käytännön mukaisesti äidit ovat yleensä vaienneet lapsestaan ja tämän sijoittamisesta adoptioon. Kristinalle oli ollut salaisuus, että koulussa, jota hän oli käynyt, kävi samaan aikaan myös hänen sisarpuolensa. Adoptoitua ympäröi usein salaisuuksien verkko, mikä alkaa paljastua tilanteissa, joissa suhteita alkuperään etsitään ja luodaan. Salaisuuksien paljastuminen voi rakentaa asioille intrapsykkisesti uusia yhteyksiä, jolloin adoptoitu parhaimmillaan voi elämässään saavuttaa eräänlaisen tunteiden puhdistumisen ja vapautumisen sekä oman tarinansa hallinnan tunteen.

Meillä on hyvät välit nykyään. (Kristina)

Salaisuuksien purkaminen loi päätepisteen vanhalle narratiiville ja antoi tilaa uuden sisäisen tarinan alkamiselle. Kristina käänsi adoptiolapseutensa elämänsä rikkaudeksi todetessaan olevansa onnekas, kun hänellä on kaksi äitiä. Biologisen äitinsä hän kertoi kuitenkin kokevansa enemmän kaveriksi kuin äidiksi. Sisäinen tarina on valikoiva (Hänninen 1999, 63). Kristinan kokemukset suhteestaan biologiseen isäänsä eivät saa kerronnassa enempää tilaa ja jäävät tarinatta.

Virve oli vasta 12–14-vuotiaana ymmärtänyt olevansa adoptoitu. Asian ymmärtäminen oli herättänyt hänessä äkillistä suuttumusta ja vihaa niin biologista äitiään kuin adoptiovanhempiaankin kohtaan. Ensimmäinen kontakti adoption aikana 14-vuotiaan Virven ja syntymä-äidin välillä tapahtui äidin kirjoitettua Virvelle toiveestaan tavata tyttärtään. Biologisen äidin, sen oikean, kuten Virve tässä yhteydessä määritteli, soitto tyttärelle osui Virven nuoruusvaiheeseen. Tytär ei kestänyt hänelle tuntemattoman syntymä-äitinsä yritystä lähestyä häntä ja torjui tämän voimakkaasti.

Ja sitten kun mä olin seitsemäntoista ja meillä (adoptiokodissa) oli taas vaikkas ties mitä riitaa, niin mä kirjoitin, että kyllä se käy mulle ihan hyvin, että voin vaikka tulla. (Virve)

Aikaisemmasta torjunnastaan huolimatta Virven kiinnostus kohdata syntymä-äitinsä kypsyi hänen mielessään. Aina kun adoptioperheessä oli tullut riitaa, Virve oli alkanut uhkailla, että lähtee ”mun oikean äidin” luo. Yhden tällaisen riidan seurauksena Virve lähtikin 17-vuotiaana tapamaan syntymä-äitiään. Odotuksiaan tapaamiselle Virve ei osannut eritellä. Hän yksinkertaisesti oli utelias näkemään syntymä-äitinsä. Adoptioäiti oli kertonut Virvelle syntymä-äidistä kaiken, minkä tiesi.

Mun mielestä tää mun adoptioäiti sanoi sen takia, koska se on ollut niin nuori ja sillä ei ole ollut resursseja niin kuin kasvattaa mua. Mutta sitten taas tämä biologinen äiti sanoi, että mut otettiin väkisin pois häneltä. Et niin kuin, mitkäs ne on ne ... ne sosiaalityöntekijät niin ei ollut sitä mieltä, että hän on kykenevä kasvattamaan mut. Ja sitten ne otti niin kuin väkisin mut pois. (Virve, syntynyt 1980-luvulla)

Virve kuuli toisenlaisen tarinan oman elämänsä alkuvaiheista syntymä-äidiltään. Tässä tarinassa sosiaalityöntekijät olivat ottaneet Virven äidiltä väkisin. Syntymä-äiti koki itsensä uhriksi, joka oli ohitettu adoptioprosessin päätöksenteossa. Tästä katkerana syntymä-äiti syytti adoptiosta sosiaalityöntekijöitä. Kuulemiensa tarinoiden ristiriitaisuus teki Virven epävarmaksi siitä, mihin uskoa. Hän havaitsi tasapainoilevansa jännitteisten tunteiden ristitulella. Syntymä-äiti kertoi raskauden alkamisesta, sitoutumattomuudesta ja hylätyksi tulemisesta. Ensin hänet oli hylännyt Virven biologinen isä ja myöhemmin hänen omat vanhempansa ja sisaruksensa. Elina Rautasen (1972, 112) mukaan vanhempien antamalla sosiaalisella tuella on suuri merkitys nuoren äidin päätökselle pitää lapsi tai luovuttaa tämä adoptioon. Virven luovutuksen adoptioon syntymä-äiti tulkitsi itseensä kohdistuvana hylkäämisenä. Kukaan ei halunnut auttaa häntä ja hän jäi yksin. Syntymä-äitinsä puheesta Virve ymmärsi syntyneensä ei toivottuna lapsena, jonka biologinen isä hylkäsi jo syntymä-äidin kohtuun ja jonka yksin ja turvattomaksi jätetty äitikin olisi abortoinut pois, jos se vielä olisi ollut mahdollista. Tilanteesta, joka johti Virven adoptioon, Virve vieritti vastuun syntymä-äidilleen ja väisti ajatuksen biologisen isän osuudesta.

Virve oli kiinnostunut saamaan tietoja myös biologisesta isästään. Vähäininkin tieto miehestä olisi Virvelle riittänyt.

Kun mä halusin, se ei olisi halunnut mulle kertoa mitään, kun mä kysyin, kuka mun isä on. Niin se ei ois halunnut sanoa, koska kun se itsekään ei ollut tekemisessä sen kanssa, se ei halunnut, että mäkään olen missään tekemisessä sen kanssa. Mut en mä halunnutkaan olla. Mä halusin vain tietää, että kuka se on ja minkä näköinen se on. Mä halusin tietää, et miks mä oon tän näköinen. Mä yritin kerran, kun mä sain tietää sen nimen ja mä sain tietää, missä se asuu, niin viisaana tyttönä soitin sitten 118:n numerotiedusteluun ja kysyin, että löytyykö siltä alueelta tämän nimiset henkilöt. Ja sit mä sain, sainko mä viis nimeä. Yhteen mä sain niist yhteyden, mut se ei ollut se henkilö. Se oli vähän turhan vanha ja. En mä tiedä, miks mä soitin. Mä aina aluks ajattelin, että mä menisin sinne ovelle: ”Terve, mä oon sun tytär.” Mut sit mä ajattelin, että se on aika radikaali tapa (naurua). Ehkä senkin pitäisi saada sulatella asiaa, koska se sanoi, ettei se halua olla mun kaa koskaan missään tekemisissä. ...toisaalta mä ymmärrän, että jos se ei esimerkiksi mun äi... niinku biologisen äidin kanssa halunnut olla tekemisissä niin siinä tapauksessa mä ymmärrän sen jossain suhteessa. Niin no kerran mä yritin tosiaan ottaa siihen yhteyttä silloin. Toista ihmistä mä en saanut kiinni. Ja sen jälkeen se asia jäi siihen. En mä sit niille kolmelle muulle edes soittanut. Se vaan jäi siihen ja hävitin sen lapun, missä ne tiedot oli. (Virve)

Raskautensa aikana vaille tukea jäänyt ja hylkäämisen kokenut äiti ei halunnut antaa Virvelle biologisen isän nimeä. Lopulta Virve sai nimen, jonka perusteella hän sai numerotiedustelusta viiden samannimisen miehen puhelinnumerot. Yhdelle miehelle Virve soitti ja toiselle yritti, jonka jälkeen motivaatio löytää biologiseksi isäksi sopiva mies hiipui. Syntymävanhemmistaan Virve puhui korostuneesti persoonapronominin muodossa ”se”. Persoonapronominin valinta myötäilee paikallista puhekieltä, mutta tulkitsen sen käytön myös Virven keinoksi luoda etäisyyttä itsensä ja biologisten vanhempiensa, niiden ”toisien”, välille. Virve oli etsinyt syntymävanhempiaan ei ainoastaan tyydyttääkseen uteliaisuuttaan nähdä heitä ja täyttääkseen aukkoja elämänhistoriassaan vaan myöskin löytääkseen lopulta ihmisiä, jotka muistuttaisivat häntä. Biologisen isänsä osalta Virven mielikuviin jäi edelleenkin iso aukko.

Katjalla oli ollut lapsesta lähtien voimakas tarve joskus selvittää juurensa. Asia ajankohtaistui hänen ollessaan noin 17-vuotias. Tuolloin hän aloitti adoptioäitinsä avustuksella biologisten sukulaistensa aktiivisen etsinnän. Adoptioäidin yhteydenotto aikoinaan Katjan adoption hoitaneeseen sosiaalitoimistoon paljasti Katjan molempien biologisten vanhempien olevan elossa ja sen, että Katjalla oli myös sisarusia. Yhteydenotosta sosiaalitoimistoon alkoi Katjan tarina suhteen muo-

dostumisesta biologiseen perheeseen, jota Katja palautti mieleen kokemuksellisenä tunnetason muistona.

Sain niinku isän nimen ja osoitteen. Kirjoitin sitten hänelle kirjeen, kuka olen. Sit hän lähetti kirjeen niinku takaisin, että voit tulla käymään tai muuta. Sittenmenin käymään... tapamaan isää. Sillä tavalla niinku tapasin hänet eka kerran. Niinhän se tuntui hirveän erikoiselta kyllä niinku, että mun tää kasvattiäiti vei mut autolla... ja jätti sitten vähän, kun tiedettiin se osoite niin ajettiin siitä ensin ohia ja mut sitten vähän kauemmaksi sinne. Sitten mä vaan kävelin sinne talon pihaan, missä istui miehiä rivissä siellä. Hän asui sellaisessa vanhassa puutalossa ja tota kyllähän mä sillai muistan loppuelämäni. Se oli kuin olisin unessa kävellyt siitä portista sisään, kun mä näen, että hän nousee sieltä niinku seisomaan ja kävelee mua kohti. Niin onhan se ihan kuin elokuvassa sellainen kohtausedelleen koko ajan. Muistan, minkälainen ilma oli ja miltä tuoksui ja kaikki sellaiset. Sitten hän sanoi, että olet ihan siskosi näköinen, että sun täytyy olla x (nimi). Kyllä hän paljon sitten niinku mun näköinen oli ja sitten hän oli ainut, joka lähti mua selvästi vastaan. Siellä hän sitten asui, että hän maalasi tauluja ja hänellä oli pieni kissa. Semmoinen niinku boheemi eläjä. Että aika viehättäväkin niinku mun mielestä. Ja hyvin sellainen charmantti mieshän hän oli, semmoinen niinku komea mun mielestä ja sillä tavalla ruokki kyllä minussa jotain sellaista niinku kaikista niistä ongelmista huolimatta oli aika tyydyttävääkin nähdä, että isäni on komea ja sitten hänellä oli aivan niinku samanlaiset silmät kuin minulla. Sillä tavalla niinku tapasin hänet eka kerran ja. Jotenkin sitten arvostin niitä asioita, joita hänellä oli. Tätä hänen taiteellisuutta ja sellaista, että toki hänestä näkee, että hän on hyvin rankan elämän elänyt ja monella tapaa jotenkin raskasta ollut. Ja näki, että hänessä kyllä on se toinenkin puoli, mikä varmasti ei ole kovin miellyttävä puoli. Että mulla oli kuitenkin ehkä onni tuntea hänet niinä selvinä aikoina ja sillai jotenkin. Ja sitten tota aika rauhallisesti niinku minä sitten etenin, et tuntu että siin on niin paljon sulateltavaa niinku jo tämän isän tapaamisessa, että ei niinku voinut jotenkin kauheesti hätiköidä. Oisinko ollut kahdeksantoista, kun mä sitten tapasin tän isän. (Katja)

Sosiaalityöntekijän kautta Katja sai ensitietoja isästään ja tämän aikaisemmasta mutta nyt raitistuneesta elämäntilanteesta. Sosiaalityöntekijän suosituksesta Katja päätti lähestyä vanhemmistaan ensimmäiseksi biologista isäänsä kirjeitse. Yhteydenottoa seurasi tyttären ja isän tapaaminen. Kertojan muistoissa kaikki tapahtui kuin unessa. Vuosia kestäneen odotuksen siivittämä emotionaalinen lataus kulminoitui aistivoimaiseen kokemukseen. Tunne oli Katjalle yhtä aikaa epätodellinen ja kokonaisvaltainen. Niin luonto kuin kehon aistit, tuoksut, äänet, pihanäkymä ja isän kohtaamisen tunnelma piirtyvät puheessa voimakkaina merkityksiä sisältävänä kokemuksena. Katja kertoi voivansa muistikuvissaan yhä uudelleen palata tilanteeseen ja katsella sitä kuin elokuvaa. Isän ensimmäiset sanat Katjalle yhdennäköisyydestä

siskonsa kanssa kutsuivat häntä heti suvun piiriin, viestivät yhteenkuuluvuudesta. Tyttären kerronnassa isä oli yksinkertaisesti isä vailla lisämääreitä. Hänen puheessaan rakentui nopeasti isä–tytär asetelma. Asetelmaa voimisti myös Katjan heti havaitsema yhdennäköisyys isänsä kanssa. Isän miellyttävä ulkonäkö, hänen taiteellisuutensa ja boheemi elämäntapansa viehättivät Katjaa ja vahvistivat myönteisellä tavalla hänen itsetuntoaan. Ikään kuin varjona peilissä Katja havaitsi isänsä piirteissä myöskin jälkiä raskaasta vaiheesta hänen elämänhistoriassaan. Kertomuksesta ei ilmene, kertoiko isä mitään Katjan adoptioon johtaneista syistä ja asettiko Katja joitakin odotuksia isälleen tässä suhteessa. Luen aiheen isän ja tyttären väliseksi vaietuksi asiaksi. Isään tutustuminen oli nuorelle Katjalle intensiivisen voimakas kokemus ja käynnisti hänessä tunteiden tasolla aluksi yksin isään kiinnittyvän oman sukutaustan työstämisen. Anni Vilkkola (1997, 192) lainaten Katjan kerronnassa isästä oli paljon ”muiston voimaa välittävää” kuvausta kohtaamisesta. Muistot isästä saivat Katjan identiteettiä vahvistavan paikan hänen kertomuksessaan.

Seuraava askel kontakteissa biologiseen perheeseen oli, kun Katja sai yllättäen sisareltaan kirjeen ja valokuva-albumin. Isä oli kertonut sisarelle Katjasta. Siskon ja Katjan ensimmäiseen tapaamiseen liittyvää odotuksen tunnetta Katja kuvasi lähes haltioituneena.

Se oli kyllä hirveän jännää, että jotenkin varmaan niinku tuntui, että mä varmasti ihan hirveästi sijoitin kyllä sitten niinku unelmia ja tunteita ja kaikkea siihen siskon yhteydenottoon... Mulla ei ollut koskaan ollut niinku läheistä sisarusta, siskoa tietenkään ja kyllä tällaisessa kasvattiperheessä olisin kaivannut jotain semmoista liittolaista, kumppania sitten monissa aika kipeissä kysymyksissä. Aika paljon meillä oli samanlaisia asioita elämässä niinku ollut, samanlaisia kiinnostuksen kohteita. (Katja)

Pelkästään tiedolla siskosta, jolla oli samat biologiset vanhemmat, oli Katjalle valtaisa merkitys. Siskon kirje synnytti adoptioperheessään ainoana lapsena kasvaneessa Katjassa uudenlaista sisaruudelle rakentuvaa sisäistä tarinaa, odotuksia tulevista, unelmia kumppanuudesta, turvasta, johon nojautua, sekä samaistumisen tunteita jo ennen, kuin sisarukset olivat edes tavanneet toisiaan. Kun Katja meni tapaamaan syntymä-äitiään ensimmäistä kertaa, sisko oli hänen mukanaan.

Mä jännitin tosi paljon ja en olisi varmaan ilman sitä siskoa kyllä lähtenytkään, että hän sitten oli mä sain olla tavallaan ikään kuin syrjässä, niin että mun ei itse tarvinnut oikeastaan järjestää sitä ollenkaan, ... se siskon läsnäolo oli mulle niin hirveän helpottava siinä äidin kohtaamisessa, mikä oli vielä paljon rankempaa kuin sen isän. Oli hyvä, että siinä oli semmoinen puskuri, että se on niin kova paikka sit mennä kuitenkin. Totta kai se oli myös sille mun äidille hirveän kova paikka nähdä. Nähdä sitten minut tavallaan että. Se oli kanssa kaikki ne tapaamiset oli aina semmoisena utuna niin kuin mielessä. Semmoisena tunnelmana, että ihan niin kuin hidastetussa elokuvassa kaikki tapahtuisi

tavallaan. Se meni tavallaan hyvin, että mun äiti oli hirveän järkyttynyt tai liikuttunut. Hän jännitti varmasti niin hirveästi, että hänellä oli vähän vaikea saada sanottua tavallaan mitään, että se alku oli jotenkin, että ei oikein meinannut pystyä sanomaan mitään tai muuta. Että sitten tämä mun veli, hän oli just murrosikäinen, että hän sit siellä huoneessaan vaan möllötti (naurua) ja rämpytti jotain Beatlesia siellä huoneessaan. Hän tuli kanssa siihen tervehtimään ja sillai, mutta että ei hänen kanssaan sellaiseen keskusteluun pystynyt... Tavallaan sitä tilannetta ei siinä voinut niinku mitään kysellä, että miksi näin tapahtui tai mitään, että kaikki yritti sillai aika pinnallisestikin vain jutella, jotta ylipäättään niinku selviää niinku siit tilanteesta. Muistelen, että sitten ehkä mun äiti siinä sitten jollain tavalla yritti siinä sanoa, miksi, että se oli niin vaikea tilanne silloin tai jotain tällaisia. (Katja)

Kuvaus Katjan ja äidin kohtaamisesta oli emotionaalisesti intensiivisen latautunut. Äidin tapaaminen jännitti Katjaa suunnattomasti ja oli rankempaa kuin isän tapaaminen. Sivusta seuraten Katja turvautui helpottuneena mukaan tulleeeseen siskoonsa, joka toimi välittäjänä tapahtumassa. Siskon läsnäolo toi tilanteeseen neutraliteettia, sillä hänhän ei ollut osallisena millään tavalla prosessissa, joka oli johtanut Katjan adoptioon. Sisar oli tässä suhteessa ulkopuolinen. Katja aisti voimakkaasti äitinsä tunnereaktiot. Tyttären ja äidin oli vaikea löytää sanoja toistensa kohtaamisen hetkellä. Tilanteesta vain yritettiin jotenkin selvittää. Adoptiosta, siihen johtaneista syistä ja valinnoista ei syntynyt keskustelua. Äidin vaisut selitykset adoptioon vaikuttaneista syistä eivät Katjalle auenneet. Myöhemmin hänelle selvisi, että biologinen äiti ei ollut koskaan antanut suostumusta adoptioluovutukseen. Viranomaiset olivat päätyneet adoptioon, koska vanhempien yhteys lapseensa oli käytännössä täysin katkennut. Tämä tapahtui 1970-luvulla.

Sekä äidin että isän kohtaaminen on piirtynyt visuaalisena, elokuvanomaisena muistona Katjan mieleen. Syntymä-äiti määrittyi Katjan puheessa heti ”mun äidiksi”, mutta jäi muuten hahmottomaksi. Äidin ulkonäköä, olemusta tai piirteitä Katja ei kuvannut. Hän ei myöskään viitannut paikkaan, missä kohtaaminen tapahtui, kuten isän tapaamisessa. Äiti ja tytär olivat niin jännittyneitä, että heidän välisensä vuorovaikutus jähmettyi. Kerronta jäi Katjan sisäisen tunnemyrskyn alle. Adoption syihin liittyvä mykkyys otti ylivallan.

Kuva Katjaa lyhyesti tervehtimässä käyneestä veljestä piirtyi Katjan kerronnassa toiminnan luonnehdinnan kautta. Sekä isän että äidin kohtaamisen merkittävyyden Katjan kannalta luen tapaamiseen kiinnittyvien yksityiskohtien tarkoissa kuvauksissa ja aistimuksissa. Kuvatuista kohtaamisista kertojan muistikuvat ovat emotionaalisesti voimakkaita, aistimellisia, intensiivisiä, hyvin pysyviä sekä mieleen palautettavissa. Katja kuvasi isää eloisesti, äitiä suhteessa itseensä.

Mari alkoi noin 22-vuotiaana pian naimisiin mentyään aktiivisesti etsiä tietoa alkuperäisestä perheestään. Hän otti yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:n palveluihin ja sai kutsun sosiaalityöntekijän luo. Sosiaalityöntekijän luona Mari sai nähtäväkseen virallisen asiaperin, biologisen äitinsä allekirjoittaman suostumuksen lapsensa luovuttamisesta adoptioon. Mari ei kerro, mitä hän koki katsoessaan äitinsä allekirjoitusta, jossa äiti ikään kuin käsialassaan tuli luokse ja samalla allekirjoituksellaan loittoni lapsensa elämästä. Puheessa ilmaisu ”mun äiti” täsmentyi nopeasti ”biologiseksi äidiksi”. Marin toivomuksesta sosiaalityöntekijä käynnisti haun biologisen äidin yhteystietojen saamiseksi. Haku oli tulokseton ja Mari luopui etsinnästä. Vaikka Mari oli sosiaalityöntekijän välityksellä saanut ainoastaan kuvauksia vanhempiensa ulkonäöstä, ne tyydyttivät häntä jo osittain. Saamiensa vihjeiden perusteella hän saattoi hahmottaa mielikuvaa biologisista vanhemmistaan ja kehittää mielessään fiktiivistä tarinaa vanhempiensa kohtaamisesta.

Juuriensa etsinnässä Mari kiinnostui saamaan tietoja myös biologisesta isästään. Sosiaalityöntekijä ei kuitenkaan luovuttanut Marille henkilötietoja biologiseksi isäksi kerrotusta miehestä, koska tämä ei ollut tunnustanut Maria, eikä syntymä-äiti ollut antanut lupaa paljastaa miehen henkilötietoja. Tästä miehestä sosiaalityöntekijä ”lueskeli” papereista ainoastaan ulkonäkökuvausta. Mari koki virkailijan suojelevan miestä syrjäyttäen hänen oikeutensa tietää alkuperänsä biologisen isän osalta. Biologiseksi isäksi kerrotun henkilötiedot sisäänsä sulkevat arkistot eivät auenneet Marille yhdessä hänen elämänsä peruskysymyksessä: ”Kuka on biologinen isäni?” Isyyden vahvistamisen puuttuessa valta avata ja sulkea Marin syntyperää koskevat tiedot jäi syntymä-äidille. Äidin varjelemaa salaisuutta ei sosiaalityöntekijällä ollut lupa paljastaa. Samalla, kun lainsäätäjä oli suojellut isän oikeuksia, se tuli loukanneeksi Marin oikeuksia. ”Yleensä lapsensa adoptioon luovuttavat suomalaiset äidit kieltäytyvät isyyden tunnustamisesta, joten isyystietoja adoptoiduilla on harvoin. Jotkut äidit ovat silti antaneet kuvauksia miehestä, jonka tietävät lapsensa isäksi.” (Pasanen 2003, 28.)

Elämä jatkui ja Marista tuli äiti. Hän otti uudestaan yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:hyn. Tehtiin uusi haku biologisesta äidistä järjestön toimiessa välittäjänä prosessissa. Tällä kertaa haku tuotti tuloksen. Biologinen äiti otti yhteyttä Pelastakaa Lapset ry:hyn iloisena ja ilmoitti, että hänen yhteystietonsa sai antaa Marille.

Sitten pari tuntia sen puhelun jälkeen, kun olin ollut Pelan sosiaalityöntekijään yhteydessä niin tota mun kännykkä soi ja sieltä soittaa ihminen, joka sanoo, että hän on tämän ja tämän niminen ja hän on mun sisko. Eli papereista mä olin nähnyt, että mulla on kaksi siskopuolta. Sen mä tiesin. Ja sitten olin tietenkin hyvin yllättynyt ja ihmeissään, että tota, että hän reippaasti uskalsi soittaa. Se kertoi mulle siinä, että hän oli tänään saanut kuulla mun olemassaolosta eli biologinen äiti oli täysin pimittänyt sen tiedon. Ja sitten hän oli samaan syssyyn kertonut tälle mun siskolle, että meillä on samat vanhemmat eli biologinen isäkin on yhteinen. (Mari)

Ennen kuin Mari ehti ottaa yhteyttä biologiseen äitiinsä, hän sai yllättävän puhelun siskoltaan, joka kertoi juuri saaneensa äidiltään tiedon Marin olemassaolosta. Mari itse oli tietoinen selvitystensä perusteella, että biologisella äidillä oli hänen lisäksi muita lapsia. Yksi puhelinsoitto sai aikaan sen, että merkityksellisiä asioita kertojan biologisesta taustasta vyöryi hänelle kuultavaksi. Biologisen äidin siskolle paljastama tieto avasi rajulla tavalla uuden ulottuvuuden Marin elämään. Hänellä, adoptioperheessään ainoana lapsena kasvaneena, olikin ”täyssisko”. Mari, joka oli aikaisemmin kysellyt, ”oliko jossain minun näköisiä ihmisiä?”, saikin nyt yllättäen hänelle geneettisesti läheisimmän eli sisaren. Samalla Mari oivalsi, että sisaren tarina suhteessa heidän alkujuuriansa oli hänenkin tarinaansa aukkaosempi.

Kontaktit Marin ja biologisen äidin välillä alkoivat varovaisesti kirjeitä vaihdellen.

No siinä kävi sit silleen, että mä lähetin hänelle (biologiselle äidilleni) kirjeen, ja sitten hän soitti kerran, lähetti mulle yhden kirjeen ja joulukortin. Joulukortti oli allekirjoitettu, että (X paikkakunnan) äiti. Siinä vaiheessa mä sanoin sille siskolle, että viitsitkö sanoa sille äidillesi, että ei nyt kuitenkaan niin kuin ihan tällä tavalla minua läbestyä, että mä en ole sieltä mitään äitiä hakemassa.
(Mari)

Biologisen äidin nimetessä itsensä X:n äidiksi hän ylitti rajan, johon Mari reagoi heti rajaten biologisen äitinsä äitiyden statuksen ulkopuolelle. Biologinen äiti sai kyllä äitiyden määreen suhteessa sisareen mutta ei Mariin itseensä, jolla oli jo äiti. Määritellessään itsensä käsitteellä X:n äiti, Marin äiti samalla viesti, että Marilla on myös toinen äiti.

Adoptioilmiön ympärille kietoutui Marin biologisessa perheessä monentasoisia ja suuntaisia salaisuuksia, joiden vyyhdin Marin yhteydenotto juuriinsa toi pintaan. Salaisuudeksi jäi edelleen biologisen isän henkilöllisyys, jota perhesalaisuuden portinvartijaksi asettunut äiti ei ollut paljastanut. Juurten etsinnässä Marille oli keskeistä saada tietoa biologisesta äidistään ja mahdollisesti yhteys häneen. Isyyden selvittäminen ei puheessa korostunut. Merkityksellinen ja tulevaisuutta rakentava asia Marille oli sisaruussuhteen löytyminen. Marin sisäiseen tarinaan liittyvät aukot saivat sisältöä äidin ja sisaren ketjuuntuvista kertomuksista. Näiden kertomusten myötä Marin tulkinta hänen luovutuksestaan adoptiolapseksi alkoi kehittyä biologisen äidin ratkaisuille ymmärrystä osoittavaan suuntaan. Biologisten vanhempiensa tarinasta Mari jatkoi:

Ja tota, sit hän oli tällaiseen vanhempaan mieheen rakastunut, joka oli luvannut hänelle maat ja taivaat. Hänellä oli tietenkin vaimo ja lapsia sitten jossain muualla ja, kun sai kuulla, että on taas raskaana, oli todennut, että mä en haluu näit tyttölapsia tai en halua tätä mun siskoa enkä todellakaan sitä uutta äpärää, joka sieltä on tulossa, ja tota ilmeisesti tää raskaus selvisi tälle biologiselle äidille niin myöhään, että tota, et hän ei aborttia. (Mari)

Kertomus jatkui yhteisten biologisten vanhempien tarinana. Tarinana, joka kertoi rakastumisesta, lapsen syntymästä, uudesta raskaudesta, pettämisestä, pettymisestä, sitoutumattomuudesta, hylkäämisestä ja hylätyksi tulemisestä. Biologisten vanhempien suhde välittyi merkitysten ja toimintojen kautta Marille. Kerrotusta hän ymmärsi syntyneensä voimakkaiden, syvältä haavoittavien tunteiden ristitulessa, ei-toivottuna lapsena, jota ei ainakaan isä halunnut. Ei ehkä äitikään, mutta valinnan mahdollisuuden puuttuessa äiti ei ollut voinut hakea aborttia tilanteen ratkaisuksi.

Kun ihmisellä on tieto ja ymmärrys siitä, että on adoptoitu, se johtaa hänet monien kysymysten äärelle. Tutkimusten mukaan ihmisluonteen universaali tarve on tietää juurensa, taustansa ja siihen liittyvät olosuhteet (Triseliotis ym. 1997, 37). Mari halusi tietää ”luomiskertomuksensa” ja syyt adoptioonsa, jotta voisi ymmärtää, mitkä voimat olivat vaikuttaneet äidin ratkaisuun, joka johti hänen adoptioonsa. Kun Mari sai taustoistaan enemmän tietoa, hän alkoi ymmärtää yksinhuoltajaäitinsä valintaa luovuttaa hänet adoptioon vaikeassa elämäntilanteessa.

Sisko sitten taas kerto niinkun omaa puoltaan tästä tarinasta. Ja mun tää asia sai siinä sitten niinkun selityksen, tämän biologisen äidin tilanne ja mikä se oli silloin ollut ja mitä oli tapahtunut, mitkä oli johtaneet siihen, että mut annettiin pois. Mutta biologiselle äidille tuli kova hätä siitä, että eihän me nyt vaan siihen biologiseen isään, joka nyt on yli 70 vuoden ikäinen, että häneen aletaan ottaa yhteyttä, että hän on luvannut ja kirjoittanut alle jonkun sopimuksen tän isän kanssa, että nämä tytöt eivät tule koskaan ottamaan häneen yhteyttä. Se oli niinku hänelle tää isoin hätä, että eihän me nyt vaan sinne oteta yhteyttä. Et mä pyysin mun siskoa sanomaan sille äidille semmoisia terveisiä, miksi ihmeessä mä haluaisin jonkun äijänkäppyrän tavata, et mä oon kasvanut isän kanssa. Et eri juttu on sitten, mitä mun sisko haluaa, joka on kasvanut isättä. Mutta sitten jotenkin viimeisen vuoden tää oli sitten aika taustalla tämä biologinen äiti, että mä koin, että mä en uskalla riskeerata nyt tätä suhdetta mun adoptiovanhempiin niinku ottamalla sinne enempiä yhteyttä. Mä ajattelin, että mä joskus sitten kirjoitan hänelle, kun tulee sopiva hetki. (Mari)

Marin juurien etsintäprojekti sai jännitteisen kääntein ja teki tarinan osapuolet ratkaisuihin varovaisiksi. Muistamattomuuteen turvautunut syntymä-äiti halusi suojata biologisen isän henkilöllisyyden. Yhteydenotto mieheen oli tehty mahdolliseksi. Marilla oli huoli suhteestaan adoptiovanhempiinsa, jotka olivat stressaantuneet koko asetelmasta. Mari taiteili jännitteisellä kentällä kaksien vanhempiensa välissä. Yllättävä tieto biologisen äidin vakavasta sairastumisesta sai Marin meneään katsomaan häntä siskonsa kanssa sairaalaan.

...mun sisko kertoi, että biologinen äiti on joutunut sairaalaan ja siitä meni sitten pari viikkoa niin tuli viesti siskolta, että äidin tila on romahtanut tiedoksi mulle. Sit mä oikeastaan tajusin, että vaikka mulla ei nyt oikeastaan ollut mi-

tään hirvittävää hinkua nähdä, mutta on mahdollista, että mä en näe häntä enää koskaan ja sit se voi kolmenkymmenen vuoden päästä ruveta kaivelee no miksi mä en sitten menny. Niin mä sit otin siskoon yhteyttä ja me sovittiin parin päivän päähän... lähdin ajamaan sinne ja lähdettiin sairaalaan sitten ja mulla oli tieto jo silloin, että tää oli mennyt edellisenä päivänä tajuttomaksi tää biologinen äiti. Mentiin sitten sinne sairaalahuoneeseen häntä katsomaan ja hänhän oli mulle ihan täysin vieras ihminen, että musta ei tuntunut yhtään miltään, kun mä näin hänet, että mulle tuli lähinnä sellainen ihan samanlainen olo kuin mä olisin ollut töissä, töissä sairaanhoitajana ja kohdannut tällaisen potilaan. Ja kuitenkin siinä huomasin, että siskolla oli vaikeuksia siinä tilanteessa, totta-kai vaikeuksia kohdata tajuton ja kaikki hajut ja mitä siellä sairaalahuoneessa oli. Mä ajattelin sitten, että jotenkin madallan sitä porrasta, mikä siinä tuntui olevan ja sitten otin tätä biologista äitiä kädestä kiinni ja tota... hän siinä mun mielestä (puhe hidastunut) pikkuisen niinku oisi reagoinut sitten. Hän vähän niinku vaihto, nieleskeli siinä ja jotain. En tiedä kuuliko hän, että me ollaan siinä. Sisko kertoi, että tässä nyt on sisko, että hän on siinä ja tässä on nyt Mari sitten hänen kanssaan. Ja me oltiin siinä yli kaksi tuntia ja mä siinä harjailin tämän biologisen äidin hiukset ja jotenkin sen tekemisen kautta mulla oli helpompi olla siinä siten. (Mari)

Äidin kohtaaminen sai odottamattomat puitteet. Ympyrä sulkeutui. Äidin ja vastasyntyneen ero synnytyssalissa yli kaksikymmentä vuotta aikaisemmin huipentui aikuisen tyttären ja tajuttoman, Marille täysin vieraan ihmisen, syntymä-äidin, luona käymiseen sairaalaan teho-osastolla. Äidin näkeminen ei herättänyt Marin kertoman mukaan hänessä mitään tunteita. Sen sijaan tunteita Marissa herätti sisaren vaikeus kohdata kuolevaa äitiään. Mari kuvaili hoitohuonetta ympäristönä ja siskonsa reaktioita hänelle oudossa tilassa. Mari yritti ottaa tilannetta haltuun kohdentamalla huomionsa painopisteen siskoonsa, ei äitiinsä eikä omiin tunteisiinsa. Siskoaan ajatellen Mari kertoi ottaneensa äitiään kädestä ja muisteli, että äiti aivan kuin olisi reagoinut aavistuksenomaisesti siihen, kuin jokin hauras tunne olisi heitä molempia liikuttanut. Biologisen äidin hiusten harjailu toimintana helpotti Marin läsnäoloa tilanteessa. Syntymä-äidin kohtaaminen tämän elämän rajalla nosti Marissa lähinnä ammatillisia tunteita, kuten Mari itse tunteensa nimesi. Tultuaan kotiin sairaalasta Mari sai puhelinsoiton.

Arvasin heti, kun puhelin soi, että mistä oli kysymys, että tää biologinen äiti oli kuollut sitten. Että me ollaan sitten kauheesti tätä jälkikäteen mietitty että me paljon siinä keskusteltiin sen äidin elämästä, että mimmosta se on ollut ja miltä tästä siskosta on tuntunut ja puhuin anteeksi antamisesta just siskolle, koska mulla ei ollut mitään, mitään sellaista negatiivista sille äidille, kun mä tiedän, että millaista sen elämä on ollut nää vuodet ja kuinka rankasti se niinku mun pois antaminen on varmasti sitä satuttanut. Mutta et sitten oikeastaan se kuo-

lema oon sitten oikeastaan siskoa tukenut paljon, koska hän kuitenkin menetti äidin... (Mari)

Kuolema erotti biologisen äidin orastavasta yhteydestä Mariin samalla kiinnittämällä Marin lujasti tukea kaipaavaan, äitinsä menettäneeseen sisareensa. Syntymä-äidin kuolema katkaisi fyysisesti Marin suhteen äitiinsä, mutta mielen tasolla suhteen työstäminen jatkui tyttären tulkitessa äitinsä elämänvaihteita, ratkaisuja ja valintoja suhteessa omaan historiaansa ja uuteen sisäiseen tarinaansa, jossa hylkääminen adoption syynä himmeni ja jossa Marin aika ajoin tuntema katkeruus alkoi kääntyä hänen mielessään ymmärrykseksi ja säälin tunteiksi syntymä-äitiä kohtaan.

Elinalle oli jo varhaisessa lapsuudessa kerrottu, että hänet synnyttänyt nuori äiti ei voinut Elinaa pitää, vaan luovutti hänet adoptioon. Noin 17–18-vuotiaana Elina alkoi itse aktiivisesti kiinnostua taustastaan. Tuolloin adoptioisä antoi Elinalle kansion, johon hän oli koonnut Elinan syntymätodistuksen, lastenkotivaiheesta kertovat dokumentit sekä adoptioon liittyvät asiapaperit. Dokumentit ja välikäsien kautta saatu tieto eivät yksin antaneet vastausta Elinan kysymyksiin. Hän halusi tietää enemmän.

Siitä se oikeastaan lähti, et mua rupesi kiinnostamaan ihan sellaiset kysymykset, et miks ihan oikeesti se on antanut mut pois. Ja sitten rupes kanssa ajattelemaan kaikkea sellaista, että niinko. Hyvä, kun on antanut mut pois, et niinko mä pääsin tähän perheeseen ja toisaalta ajattelee nyt, et jos se oiskin valinnut toisin ja tehnyt vaikka abortin ja mua ei oiskaan olemassa. Ja et mä oisin aika sattumien summa, et oma elämä on nyt sitten sellaista, kun on. Et minkäläistahan se oisi, jos se ois vaikka pitänyt mut ja missä mä nyt oisin sitten. (Elina)

Elinaa oli alkanut askarruttaa oman olemassaolonsa vaihtoehdot. Biologisen äitinsä valinnoista riippuen hän olisi voinut jäädä syntymättä tai elää biologisen äitinsä kanssa. Äiti oli kuitenkin valinnut kolmannen vaihtoehdon, mikä oli johdattanut Elinan lapseksi adoptioperheeseen. Tästä ratkaisusta kertoja oli tyytyväinen, vaikka askarrutti joskus mieltään kysymyksellä, minkälaista elämä olisi ollut biologisen äidin kanssa. Hän ymmärsi elämänsä alun sattumanvaraisuuden ja elämänsä koskevien eri vaihtoehtojen väliset mahdollisuudet.

Elina oli aloittanut biologisen äitinsä etsinnän yhteydenotolla Pelastakaa Lapset ry:hyn, luopunut kuitenkin nopeasti järjestön asiakkuudesta, koska vimmassaan löytää biologinen äitinsä koki järjestön tarjoaman palvelun kesälomien takia liian hitaaksi. Hän oli selvittänyt adoptioisänsä avustuksella syntymä-äitinsä yhteystiedot ja kirjoittanut tälle. Äiti oli heti vastannut Elinalle kirjeitse.

Se oli must kauheen kiva. Et kaikki ne vuodet se oli kuitenkin niinku ajatellut mua. Että se ei ollut niinku haudannut sitä asiaa. Et antanut mut pois. Ja sitten kadonnut niinku elämästä tietyllä tavalla. Ja sitten, kun tosiaan oli kesä, sitten me vissiin kirjoitettiin pari kirjettä tai korttia ja sitten me juteltiin

puhelimessa ja sitten ei varmaan kestänyt kovinkaan kauan, kun me nähtiin.
(Elina)

Elina ilahtui biologisen äitinsä nopeasta vastauksesta. Erityisen hyvältä tuntui lukea, että äiti oli suorastaan odottanut Elinan yhteydenottoa. Äiti ei ollut häivyttänyt adoptiota muistoistaan ja lapsi oli ollut läsnä hänen mielessään ja sydämessään. Yhteydenotossa purkautui vuosia pidätetty odotus innostuneisuutena. Kontaktit Elinan ja biologisen äidin välillä tapahtuivat kirjeitse ja puhelimitse. Sitten Elina tapasi syntymä-äitinsä.

Se oli ihan tosiaan kiva. Me sitten tavattiin yhdellä leirintäalueella. Käytiin siellä kahvilla ja juteltiin ja sitten se oli vähän hassuu. Se vei mut sitten sen kotiin ja sitten me käytiin jostain syystä vielä sen siskonkin luona. Se oli niinku semmoinen mulle aika jännä, mä en niinku ajatellu, kun me nähtiin, paljon mitään. Mä olin vaan jotenkin niinku kauheen innostunut. (Elina)

Elinan kerronnassa hänen ja biologisen äidin ensimmäisen kohtaamisen tunnelma väreili myönteisyyttä ja odotusta. Biologinen äiti oli vahvasti läsnä, toimintaan kiinnittyneenä. Yhtä lailla kuin Elina oli kiinnostunut kohtaamaan syntymä-äitinsä, syntymä-äiti oli kiinnostunut näkemään ja kuulemaan tyttärensä tarinan sekä sisarelleenkin näyttämään, millainen hänen lapsestaan oli tullut.

Mä olen nyt tavannut sen mun biologisen äitini. Ja nyt mä niinku tiedän paljon enempi, kun mä olen jutellut hänen kanssaan. Mut se ei niinku tosisaan halunnut siit mun biologisesta isästä puhua mitään et muuta kun et se oli ollut semmonen yhden illan juttu. Eikä sit mun papereissa eikä missään oo mitään tietoa. Ei se ollut silleen vaikea tilanne, että yllättäin niinku semmoinen lepoisa... kun se mainitsi vaan niinku sen, et heil ei ollut niinku mitään yhteistä elämää sen kanssa, et mä en halunnut niinku sitten sillä tavalla siitä enempää sit ruveta kyselemään. Se on kyl niinku tosi aukko. Jotenkin on ollut ekkä tietyllä tavalla paljon tärkeämpi saada tietää siitä äidistä. Kyllä mä ihan mielelläni siitä [isästäkin]. (Elina)

Elina oli kiinnostunut saamaan tietoa myös biologisesta isästään. Hän kuitenkin vaistosi, että tämä oli äidille arka asia, eikä hienovaraisuudesta äitiään kohtaan esittänyt hänelle aiheesta lisää kysymyksiä. Elinalle paljastui, että hän on saanut alkunsa sattumalta, ”yhden illan jutusta”. 1970-luvulla oli Suomessa pyritty kehittämään lainsäädäntöä siihen suuntaan, että jokaiselle avioliiton ulkopuolella syntyneelle lapselle voitaisiin saada nimetty isä (Rautanen 1975, 41). Tämä ei aina toteudu lainsäädännön tavoitteesta huolimatta, kuten ei Elinankaan kohdalla. Isän nimikin on jäänyt Elinalle salaisuudeksi. Vaikka biologisen isän tuntemattomuus jätti todellisen aukon Elinan elämäntarinaa, tärkeintä Elinalle oli kuitenkin saada tietää biologiasta äidistä. Äitinsä roolin Elina koki merkittävämmäksi itselleen kuin biologisen

isänsä roolin. Elina oli rohkeasti etsinyt yhteyttä äitiinsä toivoen, että yhteydenotto vastavuoroisesti olisi myös äidille merkityksellinen. ”Mitä minä sinulle merkitsen?”, yritti Elina mielessään äitinsä kertomuksesta tavoittaa.

Se (äiti) kertoi sitten sen jutun siitä mun odotuksesta ja niinku poisannosta sitten. Se oli aika jännä tai aika järkyttävä mun mielestä, kun se kertoi sen. Se on tosi suuresta perheestä. Ja ne asu siellä pikku kylässä. Ja sitten kun tää tuli raskaaksi ja varsinkin kun se oli sellainen, siis se ei ollut naimisissa eikä edes vakituinen poikaystävä tai mitään. Niin se oli niiden vanhemmille kauhee ongelma. Ja siitä raskaudesta ei saanut sit puhua. Mut oli se niille siskoille kertonut. Kun se raskaus alkoi näkyä niin sit se laitettiin tänne, jossa asui sen yksi sisko, niin sen luokse loppuraskaudeksi ja se sitten synnyttikin tuossa (sairaalan nimi)... Ja sitten niinku palas kotiin niinku ettei mitään. Niin se ei oo varmaan ollut kauheen helppoo sille ja sitten se on jotenkin surullista niinku ajatella sitä mun biologisen äidin tavallaan kohtaloa, että se sanoi, että se ois jopa halunnut pitää mut. Mut se ei niinku pystynyt tavallaan sen paineen alla niin nuorena... Ja sitten se vielä sanoi, et sitten kun se synnytti mut, niin sitten, niin sit silt oli kysytty, et haluaako se pitää mua. Niin se sano, että se oli miettinyt kauheen kauan ja sit se sanoi, että ei. Se sanoi, että jos, se ois sanonu, et joo ja se ois pitänyt mua, niin varmaan se ei ois voinut antaa mua pois... Kävi jotenkin niinku sääliksi. Nyttten varsinkin kun on oma lapsi ja ajattelee, että on ihan hirveätä olla sellaisen niinku kahden tulen välissä tavallaan. (Elina)

Äidiltään Elina sai tietää yksityiskohtia syntymäänsä ja adoptioonsa liittyvistä taustoista, tietoa, jota hän muuten olisi jäänyt jatkuvasti kaipaamaan. Kuultuaan biologiselta äidiltään syntymänsä taustan Elina ymmärsi äitinsä päätöksen luovuttaa hänet adoptioon. Äiti kuvasi ratkaisun itselleen kipeäksi, mutta kotiympäristön paineista johtuen väistämättömäksi. Maaseudulla, pienellä paikkakunnalla tyttären avioton raskaus saattoi olla perheelle häpeällinen, salattava asia vielä 1980-luvulla, jolloin ratkaisuksi tuli tyttären lähettäminen raskauden ajaksi toiselle paikkakunnalle ikään kuin piiloon. Raskaana oleva yksinäinen nainen saattoi joutua yhteisönsä paheksumaksi ja paikallisissa yhteisössä tuomitsevat sanktiot saattoivat olla ankarat kuin yhteiskunnassa yleensä. (Rautanen 1972, 40.)

Äidin kertomus Elinan adoptioon luovuttamiseen vaikuttaneista taustoista ja äidin tukahtuneista tunteista herkisti Elinan. Pienen lapsen äitinä hän pystyi samaisumaan säälön sekaisin tuntein syntymä-äitinsä piinalliseen tilanteeseen. Äitinsä kertomasta Elina ”imi” aineksia sisäisen tarinansa rakentamiseen ja oman elämänsä lähtökohtien itselleen ymmärrettäväksi tekemiseen. Hänen toiveensa saada tietää, kuka on hänen biologinen isänsä, jäi kuitenkin täyttymättä.

Paulan, Kristinan, Virven, Katjan, Marin ja Elinan kertomukset edellä osoittavat, että heille kaikille oli ollut tärkeää etsiä ja tavata syntymäsukulaisiaan. Heillä

oli ollut voimakas tarve suuntautua kohti alkuperäisiä juuriaan ja löytää erityisesti syntymävanhempansa. Kertojien tarinat sisälsivät fragmentaarisia, tilannesidonnaisia havaintoja ja kuvauksia pääasiassa heidän biologisista äideistään, jotka asettuivat erityisen kiinnostuksen kohteiksi. Biologiset isätkin kiinnostivat kertojia, mutta jollei heistä saatu henkilötietoja, asia ohitettiin kertomuksissa nopeasti. Ymmärrän kertojien tarinat syntymävanhempansa tai vanhempiansa kohtaamisesta reflektiona henkilökohtaiseen elämänhistoriaan mutta myös itsensä paikantamisena juuriltaan eritaustaisiin sukulaissuhteisiinsa. Sukulaisuuden rakentuminen adoption kontekstissa nosti tarinoissa esiin biologisen ja sosiaalisen sukulaisuuden eriytymisen. Kirjallisuudessa, saduissa ja kansantaruihin monet adoptoidut löytävät identiteettinsä kohdatessaan syntymävanhempansa (Novy 2004, 1). Tämän näkemyksen mukaan adoptoidun tieto biologisesta ja historiallisesta alkuperästään on kiinteä osa hänen identiteettinsä muotoutumista, ja sellaisen tiedon puute aiheuttaa ahdinkoa tilanteessa, jossa hänellä on epävarmaa tai ei mitään tietoa syntymävanhemmistaan (Schofield 2006).

Liittymistä ja eriytymistä – yhdennäköisyys yhteen tulemisen alkulähtökohtana

Se, etteivät adoptoidun oma ulkonäkö ja ominaisuudet sovi perheeseen, jossa hän kasvaa, voi antaa vahvan tunteen ulkopuolisuudesta ja haavoittuvuudesta. Adoptoidulta puuttuu silloin samaistumisen kohde perheessään. Matwejeff (2004, 119–121) puhuu vierauden tunteesta tilanteessa, jossa adoptoitu kokee poikkeavansa ulkonäöltään adoptiovanhemmistaan. Carsten (2007, 404–405) esittää, että kompleksiset yhteen kietoutumiset, erot ja jälleenliittymiset, jotka todennäköisesti juontuvat menneisyydestä ja jotka näyttävät toistuvan yhä uudelleen, asettuvat länsimaisten sukulaiskäytäntöjen ytimeen. Sen mukaan tietoisuus sukulaisuudesta vaikuttaa liittyvän ihmisten keskinäiseen yhteydentunteeseen sekä heidän omaan identiteetin tunteeseensa.

Marchin (2000, 359–360) mukaan yksilön tiedon puute omasta biologisesta taustastaan merkitsee, että hän on kyvytön paikantamaan itsensä siinä sosiaalisessa ympäristössä, jonka toiset olettavat vallitsevan. Tämä tarkoittaa myös, että hän ei kykene kuvittelemaan itseään itsenäisenä kokonaisuutena tunnistettavissa olevine fyysisine piirteineen. Adoptoidut ilmaisevat epätäydellisyyden tunnetta, koska eivät tiedä fyysisten ominaisuuksiensa lähdettä. Tämä epätäydellisyyden tunne herättää heissä epävarmuutta omista ruumiillisista aistimuksistaan.

Adoptoitujen toive saada yhteys juuriinsa juontuu osin heidän tarpeestaan poistaa epätietoisuutta kohtaamalla fyysisesti heitä muistuttavia biologisia sukulaisia. Näin heidän etsintänsä ilmentää yritystä päästä käsiksi omaan biologiseen olemukseensa, jota muut tiedostamattaan hyödyntävät oman fyysisen minätunteensa kehittämisessä. Kun salataan ne, joihin kehon antama biologinen viite pohjautuu, estetään adoptoidulta mahdollisuus itsensä paikantamiseen siinä genealogisessa keskustelussa, jolla vahvistetaan perheenjäsenyyttä ja sukupolvien välistä jatkuvuutta.

Juuriaan etsivät adoptoidut ilmaisevat vierauden tunnetta sekä fyysistä kehoaan että sitä geneettistä perimäänsä kohtaan, jota he edustavat. He kokevat epäyhtenäisyyden tunnetta itsestään, koska eivät voi integroida biologisen taustansa tietoja osaksi itseään. (March 2000, 359–362.) Adoptoidulla ei ole vertailun mahdollistavia peilejä.

Onnistuessaan kontaktit biologisiin vanhempiin poistavat salaisuuden esteet sekä tukevat ja vahvistavat kunkin adoptoidun omia alkujuuria fyysisenä olentona. Erityisen mielenkiintoinen on adoptoitujen näkemys, että heidän fyysisten havaintojensa oikeellisuus tulee tarkistetuksi henkilökohtaisessa kontaktissa, kun he näkevät biologisia sukulaisia, jotka fyysisesti muistuttavat heitä. Tämä kontakti biologisiin sukulaisiin eliminoi sitä vierauden tunnetta, jonka heidän oma kehonsa ja epävarmuuden tunteensa fyysisestä itsestään on tuottanut. Kontakti takaa adoptoidulle paikan yhteiskunnan arvostamassa biologisessa perhekontekstissa ja vakuuden geneettisestä perimästä sekä sukupolvien välisestä asemasta sukupolvien saatossa. Tämän genealogisen paikan saaminen on autenttinen, eikä sitä voida enää kyseenalaistaa. (March 2000, 360.)

Kun Kristina tapasi ensimmäisen kerran biologisen äitinsä, hänen havaitseman-
sa yhdennäköisyys tämän kanssa aktivoi hänessä heti tunteen yhteydestä, yhteen kuulumisesta ja täytti vanhemman ulkonäköön liittyvän tiedon aukon. Tytär kuvasi suhdettaan biologiseen äitiinsä hyväksi. Ensi tapaamisen jälkeen he olivat pitäneet jatkossakin yhteyttä toisiinsa ja keskustelleet adoptiosta keskenään. Yhteenkuulumisen tunteesta huolimatta kertoja ei ollut kuitenkaan kokenut äiti–tytär suhdetta biologiseen äitiinsä, vaan piti tätä hyvänä ystävänä. Syntymä-äidin kutsuminen etunimellä mahdollisti sen, että Kristinan ei tarvinnut identifoida häntä synty-
mä-äidiksi esimerkiksi esitellessään hänet kolmannelle henkilölle.

Mä sanon häntä aina (etunimi). Minun on tosi vaikea sanoa häntä äidiksi.
(Kristina)

Kertojan lapsella oli todettu sama harvinainen sairaus, kuin kertojan biologisella isällä oli. Geneettisen perimän aiheuttaman sairauden seurauksena isoisän vaikutus tyttären perheen arjessa oli läsnä ja merkittävä. Toisilleen tuntemattomat isoisä ja lapsenlapsi olivat jopa saattaneet istua lääkärin vastaanoton odotustilassa samanaikaisesti. Genetiikka ei ollut kuitenkaan luonut riittävää perustetta suhteiden rakentamiseen kolmen sukupolven välillä.

Katjan tarina alkoi hänen motiivistaan saada tietoa alkuperästään. Motiivi johti tiedon hankintaan, biologisen perheen löytymiseen ja suhteiden muodostumiseen perheenjäsenen kanssa. Biologisen isän ensimmäiset sanat Katjalle heidän kohdattessaan olivat:

Olet ihan siskosi näköinen, että sun täytyy olla X (nimi)....(Katja)

Sanat liittivät Katjan heti osaksi syntymäperhettään. Mutta juuri, kun Katja löysi perheensä, hän alkoi menettää sitä.

Että sillä tavalla kävi aika traagisesti, että sitten neljä kuukautta siitä, kun olin siihen mun siskoon tutustunut, niin hän kuoli. Se oli sitten sillä tavalla täysin sellainen ennalta odottamaton ja semmoinen hyvin traaginen käänne kyllä kaikella tavalla, että se sai tavallaan, että just ehdin niin kuin vähän satsaamaan ehkä liikaakin siihen suhteeseen. (Katja)

Sisaren yllättävä kuolema oli Katjalle kova isku. Pian tätä menetystä seurasi toinen isku. Isä kuoli.

Mä koin kyllä hirveän kovana pettymyksenä sen, että ehkä niinku isä ja sisko oli mulle kuitenkin tärkeimmät ja läheisimmät tai helpoimmat ihmiset tästä suvusta (Katja)

Katjan ilo biologisen perheensä löytämisestä kääntyi odottamatta viiltäväksi suruksi. Isän ja siskon menetys murensi Katjan perustaa perheyhteyteen kiinnittymiseksi ja haurastutti suhteita jäljelle jääneeseen syntymäperheeseen moneksi vuodeksi. Tapahtunut ei kuitenkaan täysin katkaissut orastavaan alkuun kehittyneitä suhteita biologiseen äitiin ja veljeen. Äitinsä ensimmäistä vierailua luonaan Katja muisteli viitaten havaintoihinsa. Hän oli kiinnittänyt tuolloin huomioita äitinsä ulkonäköön sekä olemukseen ja oivaltanut äitiään katsoessaan heitä yhdistävän samankaltaisuuden. Katjan isä kuvautui tyttären aikaisemmassa kerronnassa elävästi persoonana, kun taas äiti piirtyi esiin vahvasti biologian kautta.

Kun käytiin illalla nukkumaan ja hän nukkui lattialla patjalla, et se oli ensimmäinen kerta mun elämässä, että mulle tuli semmoinen hirveän omituinen olo, että siinä on niin kuin mun äiti. Vaikka hän ei niin kuin sosiaalisessa mielessä ollut ollenkaan äiti enkä voinut käsittää, mitä hän oli tehnyt. Se oli kyllä ensimmäinen joku sellainen tunne, että oli sellainen niin kuin biologinen yhteys häneen, kun hän patjalla makasi ihan täsmälleen samassa asennossa kuin, mitä mä itse aina niin kuin makaan. Ja sit mä katsoin häneen ja hän oli ihan samanlainen ruumiinrakenteeltaan ja naisena samanlaiset elkeet siinä tilanteessa. Niin se oli semmoinen niin kuin tunne, mitä en sitten koskaan kokenut sen kasvattiäidin kanssa. Semmoista tiettyä niinku fyysistä yhteyttä tai samankaltaisuutta. (Katja)

Nukkuvan äidin katseleminen oli Katjalle subjektiivisesti merkityksellinen muisto ja identiteettiä vahvistava kokemus. Hän tunnisti syntymä-äitiään ja itseään yhdistävän biologisen siteen heidän fyysisen samankaltaisuutensa muodossa. Tällaista yhteyden tunnetta hän ei ollut ennen kokenut. Katja katseli äitiä suhteessa itseensä ja kykeni naisena samaistumaan äitinsä fyysiseen olemukseen ja eleisiin ja niistä ikään kuin peilaamaan itseään. Koskettava samankaltaisuuden tunne vei Katjaa kohti syntymä-äitiä ja etäännytti adoptioäidistä. Tunne ei ulottunut kuitenkaan kokemukseen sosiaalisesta äiti-lapsi suhteesta. Vaikka biologinen yhteys oli nähtävissä

ja fyysisestikin koettavissa, ei se tuottanut sosiaalista vanhemmuutta. Biologinen ja sosiaalinen vanhemmuus näyttäytyivät Katjalle jakautuneena eri vanhempiin. Eros-
sa elettyjä vuosia ei voinut saada takaisin. Katja kertoi soittavansa syntymä-äidilleen
harvaksen, muutaman kerran vuodessa. Sen sijaan Katja odotti paljon suhteesta
nuorempaan veljeensä, jonka kanssa heidän toisiinsa lähestyminen oli alkanut aikui-
siässä molempien perheellistyttyä.

Elina oli tavannut syntymä-äitinsä kerran. Nuorena Elinaa oli kovasti askarrut-
tanut mahdollinen yhdennäköisyys syntymä-äitinsä kanssa. Haastattelussa hän ei
äitinsä tapaamisesta kertoessaan viitannut kuitenkaan tähän häntä aikaisemmin
kiusanneeseen asiaan, joten kysyin sitä. Erityisempää yhdennäköisyyttä tai saman-
kaltaisuutta äitinsä kanssa Elina ei ollut tuolloin havainnut. Biologisen äitinsä hän
oli tunnistanut heidän ensi kertaa tavatessaan lähinnä äidin odottavasta asennosta
tämän seisoessa autonsa vieressä parkkipaikalla.

*Se on aika vaikea ajatella itestänsä, et onko mussa jotain samaa näköä sen
kanssa. En mä ehkä kauheesti löytänyt. Me ollaan nyt pidetty sen mun bio-
logisen äidin kanssa yhteyttä. Me ei olla nähty sen jälkeen, vaikka siitä on
aika monta vuotta. Meidän on pitänyt nähdä, mutta jotenkin tuntuu, et se
on niinku viime vuosien aikana vähän niinku jarrutellu sitä. Et se oli hirveen
niinku innostunut ja sellainen, kun me nähtiin ja otettiin yhteyttä. Mulle on
tullut sellainen olo, et onks se kuitenkin niinku ruvennut miettimään sit uu-
destaan asioita ja ehkä silleen et onkohan se sitten kuitenkin ollut aika raskasta
tai sillä tavalla kun se niinku selvästi rupes ottaa etäisyyttä tai silleen. Et sit
sieltä on vaan monena vuotena tullut joku joulukortti ja nyt ei edes tullut kun
joku joulutekstari, yhtenä synttärinäkään se ei oo niinku muistanut. Silleen
sitten mä kerroin sille, kun mä rupesin sitten odottaan lasta. Niin kyllä sieltä
tuli onnittelut ja silleen. Sit mä kerroin sille, kun vauva syntyi. Mut kyllä sieltä
silloinkin tuli niinku joku semmoinen, et onnea. Mut mä luulen, et sekin on
sille varmaan aika hankala juttu. Et tavallaan se ois isovanhemmaks tullut,
mut ei tavallaan kuitenkaan. (Elina)*

Tyttären ja biologisen äidin ensitapaaminen oli ollut ilmapiiriltään heti lämmin
ja mutkaton. Tapaamisestaan tyytyväisinä he olivat suunnitelleet kohtaamista
myöhemminkin. Vuosia oli kulunut, mutta lopulta he eivät olleet tavanneet uudes-
taan. Elinan mukaan syntymä-äiti oli itse alkanut rajoittaa yhteydenottoja heidän
ensimmäisen tapaamisensa lähes euforianomaisen tunteen laannuttua. Elinan
lapsen syntymä toi uuden ulottuvuuden alkuperäisperheen sukulaisuussuhteisiin
ja vaati sukulaisuuden uudelleen määrittelemistä. Elina arveli biologiselle äidilleen
olleen vaikeaa asemoitua isovanhemmaksi kulttuuristen sukulaisuusmallien puuttuessa
adoptiolle rakentuvassa kontekstissa. Elina eläytyi biologisen äitinsä asemaan ja
tunsi empatiaa häntä kohtaan. Syntymä-äidin taholta tapahtunut Elinan ja hänen

välisensä suhteen rajaaminen ei viitannut kertomuksen hetkellä vuorovaikutuksen mahdollisuuksiin tulevaisuudessa heidän välillään.

Elina oli äitinsä tavatessaan nähnyt samalla toisen velipuolensa ja kokenut tämän vieraaksi. Veljeksistä nuorempi oli puolestaan tarkoituksella väistellyt Elinan tapaa- mista, ja siksi Elina päätteli tämän velipuolen ja itsensä välisen yhdennäköisyyden valokuvan perusteella.

Kun mä näin kuvan siit mun nuoremmast veljestä niin mun täytyy kyllä sanoa, et se oli ihan mun näköinen. Se vanhempi veli ei taas ollut niin paljon. (Elina)

Kiinnostavaa on, että nähdessään toisen veljensä ja kuvan toisesta veljestään, Elina etsi heti heistä yhdennäköisyyttä suhteessa itseensä. Tieto velipuolista ei kuitenkaan ollut osoittautunut Elinalle niin merkitykselliseksi, että hän olisi kertomuksessaan ilmaissut tarvetta jatkossa vuorovaikutukseen heidän kanssaan.

Virven kuvaus syntymä-äitinsä tapaamisista noin 17-vuotiaana oli ristiriitaisten tunteiden kirjomaa.

Ja kyllä, kun mä oon nähnyt tai näin mun äitini ja oon nähnyt valokuvia ja mun ystävät on nähnyt niit valokuvia, niin jokainen sanoo, et kyllä meissä on jotain samaa näköä. Toisaalta mua ahdistaa se, kun kaikki niinku sanoo, että meissä on samaa näköä, koska en mä halua olla sen näköinen. Mä haluan olla ihan itsenäinen ihminen silleen. Pyh, ei se oo mun äiti, en mä haluu olla sen näköinen. Totta kai, ja mitä sitä geeneilleen voi. Että onhan ne geenit, ne mitkä on ja. Toisaalta mä ajattelen, että se oli virhe mennä tapaamaan sitä, koska se luuli jostain kumman syystä... niin se kysyi multa kerran, että niinko, että olenko mä sinun äiti ja rakastanko mä sitä. Ja mä sanoin et sä ole mun äiti enkä mä sua rakasta. Ja mä sanoin vain totuuden koska ei se oo mun äiti, koska mun äiti on se, joka mut on kasvattanut ihan pienestä pitäen. Et sä nyt oot vaan synnyttänyt mut, ja ei se oo mun elämässä ollut mukana, niin ei se voi olla mun äiti. Ja miten mä voin rakastaa ketään tuntematonta ihmistä. Et vaikka se olisi mun biologinen äiti, en mä tunne sitä, niin en mä voi rakastaakaan sitä. Ja sittenhän se suuttui mulle ihan hirveästi. Et mun pitäisi rakastaa sitä, et mun pitäisi kut- sua sitä äidiksi. Mitä mä taas en voi tehdä, koska se ei ole totta... Ja just se, että toi mun biologinen äitihän, kun se sai kuulla, että mä olen raskaana niin tota sehän olis halunnut nähdä ton lapsen ja haluais kuvia ja ynnä muuta. Mutta en mä ole edes kertonut sille nimeä. Koska tai kun se sanoi, että olen niin iloinen, että minusta tulee mummo, niin tekis mieli sanoa, että kun sinusta ei tule. Kun en mä tunne niinko sitä. (Virve)

Virve torjui ystäviensä näkemykset biologisen äitinsä ja itsensä välisestä yhden- näköisyydestä. Hän ei halunnut tulla rinnastetuksi tai liitetyksi syntymä-äitinsä mitenkään. Voimakkaasti hän korosti kokemaansa yhteyden puutetta heidän vä-

lillään. March (2000, 360) havaitsi, että adoptoidut eivät automaattisesti hyväksy heille määriteltyjä attribuutteja. Sosiaalisina toimijoina he mieluummin arvioivat ja tulkitsevat itse kunkin fyysisen piirteen merkittävyyden, ennen kuin yhdistävät ne omaan kehoonsa. Tyttären ja biologisen äidin ristiriitaiset odotukset toistensa suhteen saivat tyttären hetkittäin katumaan sitä, että oli etsinyt äitinsä. *Virve ei voinut eikä halunnut vastata äitinsä vahvoihin odotuksiin rakkaudesta ja äitiinsä kiinnittymisestä, koska ei kokenut häntä äidikseen. Geneettinen yhteys syntymä-äidin ja tyttären välillä oli havaittavissa jo fyysisen ulkonäön muodossa, mutta emotionaalisella tasolla Virve ei saavuttanut yhteyden kokemusta biologiseen äitiinsä. Hän halusi sulkea äitinsä oman elämänpiirinsä ulkopuolelle eikä ollut valmis jakamaan sitä hänen kanssaan. Virvelle oli tärkeää saada itse valita ne ihmiset, joiden kanssa hän oli valmis kokemaan sukulaisuutta.*

Huomiotani herättivät Virven voimakkaasti torjuvat reaktiot suhteessa biologiseen äitiinsä.

Se oli siinä seitsemäntoista, viiva kahdeksantoista ikävuoden välissä, kun mä näin sen ja se niinku kerta kerran jälkeen tuli aina niin kuin lähemmäs ja lähemmäs silleen. Mä olisin voinut tutustua siihen, mutta sitten se aina näytti kaikkea, tässä on sun piirustuksia, mitä sun kasvattiäitisi, niin se sitä kutsuu, on lähettänyt minulle. Ja tässä on kirjeitä, olen säästänyt kaikki. Sillä oli niin kuin kansioissa kaikki mun kirjeet ja valokuvia ja kaikkea, niin tuli vähän semmoinen niin kuin, että täh, mitäh? Miksi sä noin teet? Ja se ei ole koskaan päässyt yli siitä, että se joutui luopumaan minusta. Et se olisi aina halunnut mut takaisin. Sillä ei kahteenkymmeneen vuoteen ollut mitään muuta mielessä kuin minä. Kuinka se rakastaa mua ja kuinka se katuu, että se antoi minut... pois ja kuinka se haluaa mut takas. Kaksikymmentä vuotta mennyt ja se haluaa mut vieläkin takas! Toisaalta mä ymmärrän, mut toisaalta silleen, et... Joo, oo! Ois voinut vähän niinku yrittää edes luopua musta jollain tavalla muutenkin kuin fyysisesti, niin ois sen henkisenkin tason vähän niinku, eikä kaksikymmentä vuotta olla täysin kiinni ajattelematta yhtään mitään muuta. Minulla on lapsi! Jotenkin mä oon päättänyt sen, että en mä halua enää olla yhteydessä mun biologiseen äitiin. Se oli se elämänvaihe. Mä halusin nähdä, kuka se on ja mä halusin toisaalta suoda sillekin sen mahdollisuuden, kun se on niin kaivannut ja rakastanut mua, sen mahdollisuuden, että tässä mä nyt olen ja sä saat nähdä mut. Mut en mä aio omaa lastani koskaan sille näyttää. Ei mulla ole tarvetta sellaiseen. Koska se luopui musta niin. (Virve)

Biologisen äidin säilyttämät Virven lapsuuteen liittyvät pienet muistot, joihin latautuu erityisiä merkityksiä Virven elämän varrelta, herättivät Virvessä kielteisiä tunteita. Hämmentyneenä tytär ymmärsi olleensa äidilleen tämän mielikuviissa läsnä hänestä otettujen valokuvien, piirustusten ja adoptioäidiltä saatujen kirjeiden kautta heidän erossa viettämiensä vuosien aikana. Yhtä lailla kuin Virvellä oli ollut

fantasioita syntymä-äidistään, äidilläkin oli ollut fantasioita tyttärestään. Virve koki tilanteen kiusallisen ristiriitaisena ja halusi torjua ajatuksen, että hän oli ollut äidilleen tärkeä. Puhe äidistä oli kovaa, eikä siinä ollut sijaa myötätunnon äitiä kohtaan. Virven motiivi etsiä biologinen äitinsä oli ollut ennen kaikkea nähdä hänet, mutta myöskin halu vastata biologisen äidin kaipaukseen nähdä tyttärensä. Tässä vaiheessa 19-vuotiaalle Virvelle siihenastiset kontaktit äitiin riittivät, eikä hän nähnyt niiden jatkamista tarpeelliseksi itsensä kannalta. Hän päätti rajata tiukasti sekä omat että lapsensa suhteet äitiinsä. Hänelle biologinen suhde ei riittänyt kanssakäymisen perustaksi. Psykososiaalinen yhteys äitiin puuttui ja samalla äidin odotusten painostavuus äiti–tytär suhteelle esti suhteen jatkamisen.

Janet Carstenin (2001, 693) tutkimus 13 skotlantilaisen adoptoidun syntymävanhempiansa etsimisestä ja jälleennäkemisestä toi haastateltavien kertomuksissa sukulaisten ensimmäisestä tapaamisesta esiin sen, että suhteen rakentaminen vaatii aikaa. Sukulaisuuteen sisältyy käytännön elämää, tietoa, muistoja ja kokemuksia, jotka kietoutuvat yhteen lukemattomin eri tavoin (Carsten 2007, 405). Sukulaisuus ei määrää kanssakäynnin luonnetta. Virven ja biologisen äidin välillä ei ollut ollut kanssakäymistä sitten Virven varhaisen vauva-ajan. Jälleennäkeminen oli tuonut Virven elämään kirjon sävyjä, joiden sulattaminen edellyttäneekä aikaa.

Mari oli esikoista odottaessaan iloinnut siitä, että syntyvä lapsi on biologisesti osa häntä ja toivonut, että tämä yhteys olisi ulkonaisesti havaittavissa myös heidän yhdennäköisyytenään.

M: Ja hän ei sitten varsinaisesti ollut kenenkään näköinen, kenet mä silloin tunsin, niin sitten se oli aika sillä lailla, ei nyt järkytys, mutta siis semmoinen niinku, että höh nyt tämäkään ei suoranaisesti näytä heti olevan. Nyt selvisi myöhemmin, että hän on aivan mun biologisen äidin näköinen, kun hän on ollut lapsi, kun mulla on nyt valokuvia sitten.

H: Onko se tärkeätä, että löytyy tällaisia yhteisiä piirteitä ulkonäössä?

M: On se, (naurua). Se on varmaan niin kuin adoptiotilanteessa niin se on varmaan tärkeämpää kuin, mitä se olisi muuten. Että kyllä se ulkonäkö niinku siinä tiettyssä elämän vaiheessa on hirvittävän tärkeätä. Se just sitä irrallisuutta tavallaan ehkä se heijast...niin kuin jotenkin tuo ilmi sitä sitten. Tai sen kokee sillä lailla. Vaikka eihän muutenkaan ihmiset ole toistensa näköisiä välttämättä. Että esimerkiksi nyt mä olen nauttinut siitä, kun me ollaan mun siskon kanssa aivan saman näköiset. Meillä on niin kuin suvusta peritty suurehko nenä ja semmoisia niinku samoja piirteitä, vaikka me ei ollakaan yks yhteen saman näköisiä, mut monet asiat on sitten ollut helpompia nyt ja jos ajattelee, että me ollaan voitu jakaa raskausajan ongelmia tai semmoisia niin kuin, et tietää jo sanoa, no niin siskollakin on. Ei ole enää niin kuin semmoinen ihme friikki sitten. (Mari)

Marin pettymykseksi hänen esikoisensa ei ulkonäöltään muistuttanutkaan ketään perheestä. Nähtyään myöhemmin biologisen äitinsä lapsuuden kuvia hän havaitsi yhdennäköisyyttä perheensä sukupolvien ketjussa esikoisensa ja äitinsä välillä. Eri-tyisen ilahtunut Mari oli biologisesta sisarestaan ja siitä, että he sisaruksina muistuttivat ulkonäöltään toisiaan. Juuri yhdennäköisyyden aistiminen vähensi Marin aikaisemmin kokemaa irrallisuuden tunnetta. Adoption kontekstissa yhdennäköisyys merkitsi Marille korostuneesti yhteyttä, säiettä, jonka avulla kutoutua alkuperäiseen, biologiseen sukuunsa. Barbara Yngvesson ja Maureen Mahoney (2000, 103) esittävät, että pinta (surface) ei ole pelkästään pinnallista vaan aina syvästi historiallista ja koskee sitä miksi, missä ja kenen kanssa me saatamme tuntea kuuluvamme yhteen. Marin kokemuksen voimaa alkuperäänsä liittymisestä vahvisti mahdollisuus omien raskauskokemusten jakamiseen sisarensa kanssa. Syntynyt yhteisyys poisti Marin ajoittain kokeman aukkoisesta sukuhistoriastaan johtuvan ulkopuolisuuden tunteen. Nyt Mari saattoi kokea olevansa kuin ne, jotka tietävät geneettisen alkuperänsä.

Tutkimuksessani enemmistö biologisen vanhempansa kohdanneista adoptoiduista kertoi, että tapaaminen oli täynnä vahvoja tunteita. Kehollisen samankaltaisuuden havaitseminen kertojan ja syntymävanhemman välillä oli ollut olennaista yhteenkuulumisen tunteen heräämiselle. Nähdäkseen jonkun toisen täytyy näyttää itsensä ja toisen kautta voi tuntea ja saada näkymän itseensä. Janet Carstenin (2001, 693) adoptoitujen syntymävanhempien etsimistä ja jälleentapaamista koskeva tutkimus paljasti, että adoptoitujen kiinnostus alkuperäänsä liittyviin fyysisiin ominaisuuksiin motivoi heitä etsimään syntymävanhempiaan ja sukuaan, mutta vanhempien ulkonäkö menetti merkitystään, kun jälleennäkeminen oli tapahtunut. (Myös Howell 2003, 481.) Lapset, jotka kasvavat biologisessa perheyhteydessä, nostavat harvoin esiin kysymyksen ”kenen näköinen olen?” Sen sijaan adoptoidut kertovat tunteesta fyysisen minänsä epätäydellisyydestä, koska he eivät näe kehonsa piirteiden heijastuvan biologisissa sukulaisissaan. Syntymäsuokulaisten kohtaaminen ja fyysisten piirteiden samankaltaisuus luo voimakkaan tunteen autenttisuudesta.

Tutkimukseni kertojia alkijuuriensa etsintään motivoi vahvasti kiinnostus biologisten vanhempien ulkonäköön. Tulkitsen heidän kertomuksistaan, että ulkonäkö, erityisesti yhdennäköisyys, ei sinänsä menettänyt merkitystään syntymävanhempien jälleennäkemisen myötä. Merkittävää oli se, että *jälleennäkeminen vapautti* adoptoidun pohtimasta vanhempansa ulkonäköä suhteessa itseensä ja antoi näin hänelle rauhan asiasta. Karen March (2000, 360) esittää, että fyysisesti adoptoituja muistuttavien biologisten sukulaisten tapaaminen vahvistaa kyseisten adoptoitujen tunnetta geneettisestä perimästä. Fyysinen vastaavuus ylläpitää minäkuva ja vahvistaa näin tunnetta omasta alkuperästä, joka on luotu integroimalla biologinen tausta osaksi itseä. Tämä fyysinen vastaavuus paikantaa adoptoidut biologiseen perheeseensä ja ankkuroi heidän asemansa sukupolvien ketjussa. (March 2000, 360.) Kiinnostavaa on, että aineistoni kertomuksissa biologisen vanhempansa kohdanneet adoptoidut eivät kuvanneet biologisen vanhempansa ulkonäköä, vaan

huomio kiinnittyi ainoastaan yhdennäköisyyden tarkasteluun. Katjan kuvaus isänsä ulkonäöstä oli poikkeus.

Irving G. Leon (2002, 656) esittää, että kontakti syntymäperheen kanssa saattaa mahdollistaa adoptoidulle selvemmän tunteen fyysisestä ja biologisesta identiteetistä, mikäli tämä havaitsee samankaltaisuutta biologisten vanhempiensa ulkonäössä, taipumuksissa ja muissa piirteissä. Se, ettei tunne ketään syntymäsukulaista, saattaa altistaa minuuden menetyksen tunteelle sekä häiritä identiteetin fyysisten ja geneettisten puolien lujittumista jopa silloin, kun adoptiovanhempiin on olemassa positiiviset siteet ja minuuteen liittyviä yhteyksiä heihin ylläpidetään psykologisen samaistumisen, esimerkiksi eleiden ja puheen intonaatioiden avulla.

On yleistä, että lasten ulkonäköä verrataan sukulaisten ulkonäköön sanomalla ”Olet isäsi tai äitisi näköinen”. Sellaisten huomioiden kautta sukupuun merkitys tuodaan julki. Ymmärrettävästä syystä tätä ei yleensä sanota adoptoiduista, ja monet heistä kokevat sen menetyksenä. Heiltä on riistetty mahdollisuus rinnastaa oma fyysinen olemuksensa suhteessa niihin toisiin, joiden kanssa he jakavat biogeneettistä olemustaan. Biologisten sukulaisten tapaaminen tyydyttää usein tämän tarpeen. Marianne Novy (2005) kertoo löytäneensä eräästä palveluluettelosta adoptoiduille suunnatun tarjouksen osallistua tutkimukseen, jossa luvattiin tietyin edellytyksin konstruoida adoptoidun valokuvasta hänen tuntemattoman äitinsä kasvot. Esimerkki heijastanee adoptoitujen voimakasta tarvetta saada jonkinlaista hahmotusta tuntemattomasta biologisesta äidistään. Jaettu luonnollinen olemus näyttää kuitenkin menettävän merkitystään, kun vanhemmat oikeasti tavataan. Adoptoiduilla ja heidän biologisilla sukulaisillaan on vain vähän yhteistä. Siksi voidaan päätellä, että genetiikkaan perustuva suhde ei ole perusta sosiaaliselta kannalta. (Howell 2003, 481.) Vaikka tutkimukseni adoptoidut kokivat yhdennäköisyyden yhdistävänä tekijänä itsensä ja biologisen sukulaisensa välillä heidän ensi kertaa kohdatessaan toisensa, se ei ennakoinut sitä, millaiseksi kertojien suhde biologisiin sukulaisiin myöhemmin muodostui.

Biologisen suvun sairaudet askarruttivat tutkimukseni adoptoituja, vaikka vanhemmista ei paljoakaan tiedetty. Yllättävää, mutta samalla ymmärrettävää on, että aineistosta ei ilmene, liittyikö biologisen vanhemman kohtaamiseen keskusteluja suvussa ilmenneistä sairauksista. Kertojista ainoastaan Kristina toi tämän asian esille viitatessaan saamaansa tietoon perimästään ja kertoessaan lapsensa harvinaisesta sairaudesta, jota myös Kristinan biologinen isä sairasti. Kristina ei ollut lähestynyt isäänsä puhuakseen tästä asiasta, eikä isoisä tiennyt lapsenlapsensa kantavan samaa sairautta. Todettu perinnöllinen sairaus ei liittänyt Kristinan kertomuksessa sukulaisia sosiaalisella tasolla toisiinsa.

6.2.3 Vanhempien kohtaamattomuudesta

Johanna ja Aila olivat kiinnostuneita saamaan tietoa omaan syntymähistoriaansa liittyvistä olosuhteista. Ajatus alkuperäisten juuriensa etsimisestä oli kypsytynyt heidän mielissään teinivuosista lähtien ja kohdistunut juuri syntymä-äiteihin. Kummankin

kertojan biologinen äiti oli elossa ja siten tämän tapaaminen olisi ollut ainakin teoriassa mahdollista.

Johanna kirjoitti yrityksistään saada biologiseen äitiinsä yhteyttä ja siitä, miltä hänestä tuntui kun äiti ei vastannut hänelle.

Yritin ottaa minun adoptiostani huolehtineen yhtiön kautta yhteyttä biologiseen äitiini, kun tulin täysi-ikäiseksi. Biologinen äitini ei vastannut yhteydenottopyyntöihini. Se tuntui kurjalta. Tiesin hänen nimensä ja asuinpaikkansa, tuntuu kurjalta, kun hän ei ole vastannut yhteydenottopyyntöihin. (Johanna)

Johannan motiivi ottaa yhteyttä syntymä-äitiinsä oli edes kerran nähdä ihminen, joka on hänet synnyttänyt ja tulla myös itse nähdyksi. Hän toivoi myös saavansa tietoa suvussa esiintyvistä sairauksista. Mitään uutta ihmissuhdetta Johanna ei kertomansa mukaan yrittänyt etsiä. Hänelle olisi riittänyt melkein mikä tahansa äidistä saatavilla oleva tieto. Pettymyksekseen Johanna ei saanut vastausta yhteydenottopyyntöihinsä. Selitykseksi syntymä-äitinsä reagoimattomuuteen Johanna oli rakentanut mielessään sisäistä tarinaa äitinsä elämän myöhemmistä vaiheista lapsen adoption luovuttamisensa jälkeen. Tytär oletti, että suojellakseen itseään biologinen äiti oli salannut hänen olemassaolonsa. Tähän oletukseen Johanna uskoi. Hänen oli vaikea ymmärtää, miten kukaan voi kantaa tuollaista salaisuutta vuosikausia. Salaisuus tulee kuitenkin paljastumaan jossain vaiheessa, sillä Johannan syntymä ja luovutus adoption on merkitty äidin väestörekisteritietoihin. Tiedot tulevat julki viimeistään biologisen äidin kuoleman jälkeisessä perunkirjoituksessa.

Pelastakaa Lapset ry:n kautta Johanna oli saanut pelkistettyä tietoa biologisen isänsä ulkonäöstä, ammatista ja perhesuhteista. Johanna ei odota koskaan saavansa enempää tietoa hänestä. Tytär tiesi, että biologisella äidillä oli muita lapsia. Tavatesamme hän ilmaisi, ettei ollut ainakaan tuolloin kiinnostunut tapaamaan biologisia sisarusiaan, vaikka etsikin heistä välillä tietoja netin kautta. Netistä etsimisen Johanna oli kokenut piinaavana ja kertoi, ettei enää omien lastensa syntymän jälkeen ole ehtinyt biologisia sisarusiaan miettiä. Kertojalla oli adoptioperheessään sisko, joka oli myös adoptoitu. Sisarukset eivät olleet biologisia sisarusia keskenään, mutta he olivat hyvin läheisiä toisilleen. Toisin kuin Johanna, sisko ei ollut Johannan kertoman mukaan lainkaan kiinnostunut taustastaan.

Vähän yli 20-vuotiaana Johanna oli yrittänyt tavoitella syntymä-äitiään uudestaan kirjoittamalla itse suoraan hänelle, mutta äiti ei ollut vastannut kirjeeseen. Johannan toive täydentää oman alkuperätarinan aukkoisuutta ei toteutunut. Petyttyään jälleen Johanna ei aikonut enää ottaa yhteyttä äitiinsä. Biologisen äidin reagoimattomuus nosti hiertäviä kysymyksiä ja hämmentyneitä tunteita siitä, miksi syntymä-äiti ei ollut vastannut hänelle hänen yrityksistään huolimatta. Suhteen äitiinsä Johanna koki menetettyinä.

Barbara Yngvesson (1997, 63, 67) kuvaa, miten huolimatta adoption avoimuudesta ja rakkaudesta lapseensa syntymä-äidin tai vanhempien vastahakoisuus ja

vetäytyminen vuorovaikutuksesta adoptiovanhempien kanssa juontui vaikeudesta löytää sanoja tilanteeseen. Oletan, että moninaisista syistä johtuen osalle biologisista äideistä oman adoptioon luovuttamansa lapsen kohtaaminen ja sanojen löytäminen tapaamishetkellä voi tuntua vaikealta. Silloin äiti suojautuu sellaiselta tilanteelta totaalisella vaikenemisella ja kontakteista vetäytymisellä.

Mietin myös, että kun biologinen äitini on minua sisällään kantanut, niin miksihän ei halua tavata minua? Biologiselle äidilleni olen kiitollinen siitä, ettei hän tehnyt aborttia, vaikka abortit olivatkin silloin yleisiä. Hän antoi minulle elämän. (Johanna)

Vaikka Johanna ei saanut yhteyttä syntymä-äitiinsä, hän ikään kuin kuroi lopuksi säröilevän tarinansa osat yhteen ja päätyi kiittämään syntymä-äitiään siitä, että äiti oli hänet synnyttänyt.

Ailan kiinnostus omaan alkuperäänsä kehkeytyi ja voimistui hänen ollessaan 12–16 vuoden iässä. Hän muisteli ensimmäisen yhteydenottonsa syntymä-äitiinsä tapahtuneen, kun hän oli noin 15-vuotias ja ”myllertävässä murrosiässä”, kuten hän elämänvaihettaan kuvasi. Hämärän peitossa oleva oma alkuperähistoria oli askarruttanut Ailaa. Seuraavan kerran hänessä oli herännyt voimakas tarve ottaa yhteyttä syntymä-äitiinsä elämänmuutoksessa, jossa oli itse tullut äidiksi. Tuoreen äitiyden huumassa hän oli selvittänyt biologisen äitinsä yhteystiedot, mutta kun selvisi, että äiti oli mennyt naimisiin, yhteydenotto jäi tekemättä. Omat sukujuuret ja sukulaisuus kuitenkin askarruttivat Ailaa ja hän kiinnostui sukututkimuksesta.

Pari vuotta sitten ryhdyin tekemään sukututkimusta. Biologisella äidilläni on siis lapsia lisäksi ja isälläni useita lapsia jo ennen minua. Asioidessani kerran puhelimitse (x) paikkakunnan kirkkoherranvirastoon, sain virkailijan hämentymään kysymällä tunteeiko hän biologisen äitini. Äänkyttelyn jälkeen hän myönsi tuntevansa ulkonäöltä ja kehotti sitten käyttämään pappia välikätenä, jos haluan ottaa yhteyttä biologiseen äitiini. Taisi mennä vuosi asiaa harkitessa. Ja sitten pistin papin asialle. Biologinen äitini pelästyi tietysti kovasti, kun pappi tuli työpaikalle. Hän kertoi terveiseni, biologinen äitini onkin biologinen mummi ja tytär on valmis tapaamaan. No biologinen äitini ei ollut – hänen perheensä ei tiedä minusta. Jotenkin arvasinkin. Hän ei kieltänyt etteikö ehkä joskus, mutta aikaa hän tietysti tarvitsee asian sulatteluun ja kertomiseen perheelleen. Eli nyt odotellaan. Olen kiitollinen, että hän synnytti minut. (Aila)

Kirkonkirjoista selvittämänsä tiedon perusteella Aila oli pystynyt paikantamaan alkuperäisten vanhempiensa ja sukunsa taustoja ja omia juuriaan. Historiatieto siitä, mihin sukujuuret paikallisesti kiinnittyivät, toivat uudenlaisia aineksia Ailan sisäiseen tarinaan. Ailalle paljastui, että hänellä oli molempien biologisten vanhempiensa puolelta useita puolisisarusia. Aila ei kuitenkaan heihin tarinassaan keskittynyt.

Hänen huomionsa keskipisteessä oli erityisesti syntymä-äiti. Ollessaan kerran puhelimitse yhteydessä syntymä-äitinsä kotipaikkakunnan seurakunnanvirastoon Aila tiedusteli äidistään ja sai virkailijalta vihjeen pyytää pappia välittäjäksi, jos haluaa ottaa yhteyttä äitiinsä. Virkailijan hämmentyminen Ailan suorasta kysymyksestä viestinee adoptioon kiinnittyvästä vaikenemisen ja kulttuurisen tabun luonteesta. Päätös hakea yhteyttä biologiseen äitiinsä ei ollut Ailalle yksinkertainen, vaan vaati aikaa. Hän harkitsi noin vuoden, ennen kuin pyysi biologisen äitinsä seurakunnan pappia välittämään terveisensä äidilleen ja toiveensa tavata hänet. Terveistä säikähtänyt biologinen äiti tunnusti papille salanneensa perheeltään adoptioon luovuttamansa tyttären, eikä ollut ainakaan vielä valmis tapaamiseen. Ailan osaksi jäi odottaa, miten äiti asian jatkossa ratkaisee. Kuten edellä Johanna niin myös Aila ilmaisi kiitollisuuttaan biologiselle äidilleen omasta olemassaolostaan – siitä, että äiti oli hänet synnyttänyt.

Kysymyksen biologisista läheissuhteista ja kiinnittymisestä jäi Johannan ja Ailan sisäisissä tarinoissa mielikuvien tasolle. He olivat yrittäneet tavata syntymä-äitinsä, mutta päämäärän saavuttaminen estyi. Kertojien aukkoiset tarinat aukkoistuiivat lisää, koska he eivät löytäneet vastausta kysymykseen: ”Miksi syntymä-äitini ei voi tavata minua?” Sekä Johanna että Aila kohtasivat syntymä-äitiensä vaikenemisen vaihtelevin tuntein. Heidä ei vain luovutettu lapsina adoptioon, heidät torjuttiin myös aikuisina. Johannalle oli pettymys, että hänen äitinsä ohitti hänet toistamiseen, ja se vahvisti hänen kokemustaan menetyksestä. Johannan ja Ailan tarve luoda kontaktia taustaansa sai väistyä, koska biologinen vanhempi ei ollut valmis heidän kohtaamiseensa ja menneisyyden selvittämiseen. Syntymä-äitien vetäytyminen haastoi Johannan ja Ailan muotoilemaan uusia tarinallisia orientaatioita. Aila sai papin välityksellä äidiltään viestin, joka sisälsi toivon elementin. Johanna tulkitsi elämänsä perusteita suhteessa syntymä-äitiinsä ja sepitti mielessään itselleen vastauksen kysymykseensä. Hän ei enää uskonut tapaavansa äitiään saati syntymäisäänsä. Hänen tarinansa pysyi muuttumattomana, kesken jääneenä. Tässä lukkiutuneessa tilanteessa elämän käänteet vaativat tulevaisuuteen pessimistisesti orientoituneelta Johannalta oman sisäisen tarinansa uudenlaista muotoilua ja ajatuksellista ulospääsyä etsintäprojektinsa umpikujasta.

Siitä huolimatta, että menneitä tapahtumia ei voi muuttaa, ihminen voi aina muuttaa narratiivia, jota hän käyttää kytkemään menneet kokemuksensa nykyisyyteen (Laitinen & Uusitalo 2008, 132; ks. myös Tolska 2002). Hyväksyen lopulta kipeät tulkintansa suhteessa vaikeneviin syntymä-äiteihinsä Johanna ja Aila yrittivät kääntää ne elämänsä voimavaraksi, haluksi ymmärtää äitiensä ratkaisuja ja lopulta kiittää heitä elämästään. Kertajat ymmärsivät syntymäänsä liittyvän valinnan sattumanvaraisuuden ja sen tosiasian, että heillä olisi voinut olla kokonaan toisenlainen tarina tai pahemminkin, ei tarinaa laisinkaan. Kulttuuriset odotukset Johannan ja syntymä-äidin osalta olivat erilaisia. Lapsensa adoptioon sijoittanutta äitiä ympäröi usein kulttuurinen vaitiolo (Christiansen 2001; Martinell Barfoed 2008, 43). Bio-

logiset isät jäivät niin Johannan kuin Ailankin kertomuksissa maininnan tasolle, sivujuonteeksi, eikä kumpikaan kertoja osoittanut tarinassaan heille odotuksia oman taustansa avaamisessa.

6.2.4 Eivät etsineet biologisia vanhempiaan

Saara ja Anne oli luovutettu adoptioon vastasyntyneinä. Kumpikaan heistä ei ollut etsinyt syntymävanhempiaan. Siten molempien suhde näihin vanhempiin oli täysin heidän sisäisissä tarinoissaan luomiensa mielikuvien varassa.

Saaran tiedot elämänsä alkuvaiheista olivat vähäiset.

Äiti ja isä olivat nähneet jossain lehdessä ilmoituksen adoptoitavaksi annettavasta tyttölapsesta. Silloin ei kait ollut jonoja kuin nykyään. Näin on kerrottu. No joka tapauksessa he olivat saaneet minut omakseen. Siinä kuvassa olen vähän yli 1 kk:n ikäinen, lisäksi siinä on mummi ja paappa. Nykyisen äitini, sen oikean äitini, kertoman mukaan synnyin etuajassa, olin kait aika pieni... minut synnyttänyt äiti oli kuulemma aika nuori, lapsi itsekin eikä voinut mua pitää. En tiedä, ovatko he koskaan tavanneet. En ole oikein koskaan kehdannut kysellä, jotenkin musta tuntuu, ettei mulla ole oikeutta eikä kait tahtoakaan tietää. (Saara, syntynyt 1970-luvulla)

Saaran adoptio on tapahtunut sodanjälkeisessä Suomessa 1970-luvun alussa. Lapsia oli tarjolla silloin enemmän kuin halukkaita perheitä. Epätoivoiset äidit laativat jopa lehti-ilmoituksia, joissa luvattiin antaa lapsi hyvään kotiin. Silloin kriteerit lasta valittaessa olivat tiukkoja ja perheitä valittaessa väljiä. (Sinkkonen 2001, 499.) Adoptiovanhempien lukemasta lehti-ilmoituksesta alkoi prosessi, jonka seurauksena he saivat adoptoida ilmoituksessa kerrotun tyttövauvan.

Saaran kerronta elämänsä ensi vaiheista fokusoitui valokuvaan, jossa hän, punapukuinen tyttövauva tonttulakki päässään, oli noin kuukauden ikäisenä mummin ja paapan kanssa. Valokuva heijastaa Saaran elämänhistorian syvyyttä ja merkitsi hänelle kiinnekohtaa aikaan, jolloin adoptiovanhemmat saivat hänet lapsekseen. Perheen rakentaminen ja vauvan liittäminen sukuun, Howellin (2003; 2006) mukaan suvuttaminen, oli jo alkanut. Tästä todisteena oli tämä valokuva. Saara arveli, että kuva on otettu ”ilmeisesti reissulla”, jolloin vanhemmat hakivat hänet Suomesta. Perhe ei tuolloin asunut Suomessa.

Kertomuksessaan Saara rajasi syntymä-äitinsä ”minut synnyttäneeksi äidiksi”. Näin Saaran suhde alkujuuriiinsa määrittyi hänen sisäisessä tarinassaan biologian kautta. Enempää tietoa hänellä ei taustastaan ollut. Biologiseen isään Saaran pohdinnat eivät kertomuksessa yltäneet. Valokuvasta ja tilanteesta, johon kuva liittyi, ei Saara ollut varma. Hän oli myös epävarma, oliko hänen edes soveliasta nostaa syntymä-äitinsä ja adoptiovanhempiensa mahdollista tapaamista keskustelun aiheeksi. Yllättävää oli, että Saara pohti asemaansa saada tietää omasta historiastaan moraalisesta oikeuden kautta ja kyseenalaisti oikeutensa tietää alkuperänsä. Hän

pohti etsintänsä mahdollisia seurauksia toisille ihmisille: aiheuttaako hän juuriensa etsinnällä itsessään ja tai toisissa pettymystä, syyllisyyttä, pelkoa ja mustasukkaisuutta vai iloa, kohtaamisia, hyväksyntää ja vapautumisen tunteita. Hän ei osannut myöskään päättää, halusiko hän lopulta edes tietää sitä, milloin ja miten hänet oli luovutettu adoptiovanhemmille ja oliko syntymä-äiti läsnä tässä hänen, Saaran, ja adoptiovanhempien elämän suuressa käännekohtassa. Valokuvassa Saara on niin pieni, että ero biologisesta äidistä ei voinut olla ajallisesti kaukana. Saaran kiinnostus oman elämänsä lähtökohtiin oli emotionaalisesti latautunut ja ristiriitainen.

Nuorena oli kiva kuvitella asioita kun oli murrosikä ja kaikki oli hankalaa. Silloin saattoi nostaa biologiset vanhemmat ”jalustalle” kuvitella heidät vaikka rock-tähdiksi tai kuuluisuuksiksi. Sitä etsi omia piirteitään vastaantulevista ihmisistä ja mietti kaikenlaista. (Saara)

Kertojan kuvitelmat alkuperästään laajenivat myös mielikuviin biologisesta isästä. Saara ei häntä maininnut, mutta kirjoitti monikossa biologisista vanhemmistaan kuvitellen heidät esimerkiksi rock-tähdiksi tai tunnetuiksi ihmisiksi, joita hän saattoi haaveillen sovittaa sisäiseen tarinaansa. Kun biologisista vanhemmista ei ole mitään tietoa, voi adoptoitu etsiä itseensä liittyvää yhdennäköisyyttä toisissa henkilöissä kaikkialla: kaduilla, busseissa, aikakauslehtien valokuvissa ja televisiossa esiintyvissä ihmisissä. Saara oli etsinyt katseellaan eri tilanteissa, ohi kiitävissä hetkissäkin, kohtaamistaan ihmisistä itsensä näköisiä piirteitä. Hänen sisäinen tarinansa oli avoinna kysymyksille. Yhtä lailla biologinen äiti voi etsiä sydämessään adoptioon luovuttamaansa lastaan ihmisten joukosta (Bauman 1997, 321). Susanna Matwejeff (2004, 33) havaitsi tutkimuksessaan, että monet adoptoidut kertoivat etsineensä toisista ihmisistä geneettistä peilikuvaa, jota he olivat saattaneet kaivata, koska eivät olleet kasvaneet biologisten sukulaistensa keskuudessa. Nuoruusiässä seurasi aikoja, jolloin Saara kapinoi rajusti. Oli helppo vihata vanhempia, kun ”tiesi, ettei ne ole edes oikeita” vanhempia.

Ehkä häveliäisyydestä. Miksi häpeään? En tiedä. Rakastan vanhempiani aivan valtavasti, siksi en halua tietää biologisista. (Saara)

Jokin elämäntilanteessa oli tuottanut lapsena häpeää. Ullaliina Lehtisen (1993; 1995) mukaan negatiivisessa tunteessa on kyse minästä, joka on väärä. Kyseessä on minää arvioiva tunne. Siihen liittyy kokemus paljastumisesta ja katsottavana olemisesta. Häpeässä nousee esille kaikkien nähtäväksi se osa itsestä, mikä pitää piilottaa ja sulkea pois. Tunne eristää, muttei suojaa. (Ronkainen 1999, 13.) Marianne Novy (2005, 3) on kuvannut, miten hänen nuoruudessaan hänelle itselleen adoption paljastaminen oli kokemuksena intiimi, kuin hän olisi riisunut itsensä alasti toisten edessä. Salaamiseen liittyvä häpeäntunne aiheuttaa puhumattomuutta ja oman taustan peittelyä (Peltonen 2003, 13). Lehtisen (1993, 39–49) mukaan pelko kulkee häpeän kannoilla. Se, mitä pelätään, on pelko menetyksestä ja torjutuksi tulemisestä.

ta. Kamppailivatko Saaran häpeässä samanaikaisesti pelko hänen ja hänen adoptiovanhempiensä suhteen vahingoittumisesta, pelko torjutuksi tulemisesta sekä halu ja viehtymys alkujuuriinsa liittymiseen? Saaran suhde adoptioon oli ambivalentti. Suhteella adoptiovanhempiin, mutta myös ei-läsnäoleviin biologisiin vanhempiin, oli Saaralle merkitystä.

Nuorena 17-vuotiaana muutin pois kotoa opiskelemaan. Yllätys, lähelle paikkakuntaa, jossa olin syntynyt. Valinta oli tiedostettu. Tarkoituksena oli ottaa selville kuka olen, mutta pupu meni pöksyyn. (Saara)

Kiinnostus omaan alkuperään johti Saaran opiskelemaan lähelle paikkakuntaa, jossa hän oli syntynyt. Hakeutuminen elämänsä fyysisille alkujuurille oli Saaran tietoinen valinta. Hän uskoi, että kohtaamalla alkuperänsä hän saisi tietää, kuka hän oli. Jokin kuitenkin esti Saaraa etenemästä, ylittämästä kynnyistä tuntemattomaan ja selvittämästä alkuperäkertomustaan. Adoptio oli erinäisin tavoin läsnä Saaran mielessä, mutta hänen rohkeutensa ei riittänyt aloittamaan oman alkuperän selvittämisen prosessia. Adoptoitu voi pidättäytyä tapaamasta biologista perhettään, kuten Arthur Sorosky ym. (1974) ovat osoittaneet tutkimuksessaan. Sen mukaan monet adoptoidut etsivät biologisia perheitään, mutta lopettavat juuri ennen biologisen vanhempansa tapaamista. He pitävät parempana elää mielikuviansa varassa kuin kohdata todellisuus, joka saattaisi tuoda mukanaan pettymyksiä. (Reitz & Watson 1992, 240–247; Matwejeff 2004, 28.) Saara lopetti kertomuksensa toteamalla:

Nykyään elän vakaata kotielämää. Ihana mies. 3 lasta. Omakotitalo, hyvä ammatti, josta tykkään. ... Kaikki on niin vakaata ja hyvin. Silti odotan: saanko tänä vuonna syntymäpäiväkortin, jonka on lähettänyt biologinen äiti. Uskon, että hänkin muistaa tuon päivän 30 vuotta sitten. (Saara)

Vastapainona elämänsä alun sattumanvaraisuuteen Saara kuvaa kertomisen aikaisen elämäntilanteensa vakaaksi. Hän oli tyytyväinen, hänellä on perhe, mies ja lapset sekä hyvä ammatti. Tavanomaisesti hyvän elämän peruselementteinä pidetyt osat ovat koossa. Jotain saavutetusta hyvästä kuitenkin puuttui. Saara kaipasi viestiä, jotain merkkiä biologiselta äidiltään. Mitä hän merkitsi syntymä-äidilleen? Muistiko tämä hänen syntymäpäivänsä? Oliko päivä biologiselle äidille tärkeä? Vastausta vailla olevat ja ääneen lausumattomat kysymykset sitoivat näkymättömin säikein Saaraa hänen tuntemattomaan menneisyyteensä ja syntymä-äitiinsä, jonka Saara mielessään toivoi rikkovan heitä erottavan hiljaisuuden. Saaran odotuksissa aloite hänen ja syntymä-äidin kohtaamiseen asettui äidille.

Anne oli syntymänsä jälkeen ollut kaksi viikkoa biologisen äitinsä hoidossa, jonka jälkeen äiti päätti lopullisesti luopua lapsestaan. Anne oli siirretty lastenkotiin. Muutaman kuukauden lastenkotivaiheen jälkeen adoptiovanhemmat saivat hakea hänet kotiinsa. Kun Anne alkoi ymmärtää adoption merkityksen, hänessä heräsi kiinnos-

tus syntymävanhempiinsa. Hän tiesi, että kodin kirjahyllyn laatikossa oli hänen ja hänen adoptoidun veljensä paperit, pieni tarina heidän adoptiostaan.

Kerran mä kävin itse yksikseni niitä lueskelemassa. Katsomassa vaan sen verran, että mä tiesin, minkä nimisistä ihmisistä on kyse. Ja vähän, minkä näköisiä ihmisiä ne on ollut. Sillä perusteella mä osaan sanoa, että mä oon enemmän mun isän näköinen kuin tämän biologisen äidin näköinen. Äiti on ollut ihan vaalea ja isä on ollut sit vähän tummempi ja isokokoinen. Vaikka isästä oli vaan pelkästään, että siniset silmät, ruskea tukka, roteva. Kun se oli sitten kuullut, että tää mun biologinen äiti on tullut raskaaksi, niin hän jätti sitten saman tien ja lähti. Lukiks siinä, että se on muuttanut Ruotsin puolelle. Mikäs tän naisen nimi? ... (äidin nimi). Niin sen biologisen äidin nimi oli. Se tää ...oli (x) (paikkakunta) nainen. Mutta mä olen kuitenkin syntynyt toisessa kaupungissa. (Anne)

Annea kiinnosti tietää biologisten vanhempiensa nimet ja heidän ulkonäkönsä. Aluksi Anne kutsui syntymävanhempiaan etäisesti ihmisiksi, mutta jo seuraavissa lauseissa hän alkoi puhua heistä isänä ja äitinä. Isä oli ”mun isä”, jonka adoptiopapereista lukemastaan ulkonäkökuvauksesta Anne päätteli itse olevansa enemmän hänen kuin ”tämän biologisen äidin näköinen”. Isä, jonka nimeä Anne ei tiennyt, piirtyi kerronnassa hahmoksi, johon Anne koki voivansa ulkonaisesti samaistua vaalean äidin jäädessä aluksi Annen kerronnan katveeseen. Mutta isä poistui tarinasta heti, kun kuuli äidin raskaudesta. Teollaan mies loittoni tulevan lapsensa elämästä saavuttamattomiin. Annen kerronta siirtyi hapuillen syntymä-äitiin, kun hän tavoitteli muististaan tämän nimeä siten pikemminkin kasvattaen etäisyyttä äitiinsä kuin lähestyen häntä puheessaan. Haastattelun kuluessa Anne ilmaisi, ettei hänellä ole ollut missään vaiheessa tarvetta saada enempää tietoa biologisesta äidistään:

Ei, ei. Kun mä tein itselleni niin selväksi että silloin kun ensimmäistä kertaa meidän äiti kysyi, että haluaisinko mä joskus tutustua tähän mun biologiseen äitiini ja mä sanoin, että en, en ollenkaan, niin varmaan silloin mä silleen niinku tein itselleni sen asian selväksi, miten mä haluan, kun ei se, se ei ole mun äiti. Näitä asioita sattuu, hänelle on varmasti sen jälkeen tullut perhe ja mies ja lapset eikä välttämättä ole näistä asioista sitten heille puhunut. Niin minkä takia mä rupean stressaamaan sitten tällaista mukavaa perheidylliä sillä, että mä yhtä äkkiä soitan, että mä olen joku hahmo sieltä menneisyydestä. Ja hän joutuis sitten käymään ne asiat läpi kenties sen uuden perheen kanssa. Ei sekään sitten ole reilua. (Anne)

Anne vakuutti, ettei ollut kiinnostunut syntymä-äidistään, koska tunsu, että tämä ei ole hänen äitiinsä. Hän oli kantansa päättänyt jo aikaisemmin hänen adoptioäitiinsä kysyessä asiasta. Adoptioäiti oli heidän, hänen ja hänen adoptoidun veljensä äiti, meidän äiti. Syntymä-äidilleen Anne osoitti hyväksyvää ymmärtämystä omasta syntymästään,

eikä pitänyt hänelle tapahtunutta ainutlaatuisena. Mielessään Anne oli kuvitellut syntymä-äitinsä elämään onnellisen jatkon, jossa tällä oli mies ja lapset, mutta joilta hän oli adoptioon luovuttamansa lapsen salannut. Rakentamaansa sisäistä tarinaa syntymä-äitinsä hyvästä elämästä Anne ei halunnut rikkoa ja perusteli näin, miksi ei ole ottanut häneen yhteyttä. Anne oletti olevansa äidilleen kaukainen, tämän nykyisestä elämästä irrallinen ja ei-todellinen olento, epämääräinen hahmo menneisyydestä. Anne ei halunnut häiritä biologista äitiään, eikä hänelle kuvittelemaansa hyvää perhe-elämää muistuttamalla äitiä olemassaolostaan. Keskustelumme edetessä kysyin Annelta, puhuttiinko adoptioperheessä joskus lasten biologisista vanhemmista.

Veljestä mun on vaikea, mä en tiedä onko hän jutellut, mutta omalla kohdalla mä tein niin selväksi kyllä meidän äidille, että ei ole kuin yksi äiti enkä mä tarvitse muita äitejä enkä mä halua tietää näitä, koska mä tiedän, että se on ollut valtavan raskas päätös, minkä takia sitten repii niitä haavoja auki. Voihan olla, että joskus tulee se tilanne, että mun äiti, mun biologinen äiti tai isä haluaakin musta tietää jotain, et ehkä mä oon siihen jollain tavalla valmis, mutta mua se asia ei niin paljon kiinnosta, enkä mä halua tätä mun ihanaa elämää sotkea nyt sillä, että mä ottaisin siihen yhden stressitekijän lisää. (Anne)

Anne asemoitui tiukan kielteisesti keskustelun avaukseen biologisista vanhemmista. Ehkä hän olisi kohtaamiseen valmis, jos aloite tapaamisesta tulisi jommankumman biologisen vanhemman aloitteesta. Hänen järkkymätön kantansa oli, että äitejä voi olla vain yksi. Tässä tarinassa ainoa äiti Annelle oli adoptioäiti. Kiinnostavia ovat Annen perustelut näkemykselleen. Hän ei halunnut, että toisenlainen tarina tunkeutuisi uhkaamaan hänen sisäisen tarinansa eheyttä. Hän kertoi ymmärtävänsä, että lapsen pois antaminen on äidille emotionaalisesti kipeä, raastava kokemus. Anne ilmaisi lojaalisuuttaan biologiselle äidilleen, mutta varoi samalla aiheuttamasta jännitteitä, jotka saattaisivat kietoutua uuden suhteen luomiseen biologisen äidin kanssa. Puheessaan Anne pyrki suojelemaan itseään mutta myöskin biologista äitiään torjumalla ajatuksen menneiden solmujen ja haavojen avaamisesta. Annen kanta biologisten vanhempiansa tapaamisesta jäi lopulta avoimeksi. Ehkä hän olisi kohtaamiseen valmis, jos aloite tapaamisesta tulisi jommankumman alkuperäisen vanhemman aloitteesta. Tässä Anne hyväksyi myös biologisen isänsä mahdollisen kohtaamisen. Anne oli nyt tyytyväinen elämäänsä eikä ilmaissut tarvetta yrittää tavoitella syntymävanhempiaan. Hän arveli, että yhteydenoton seuraukset voisivat olla negatiivisia ja vain sekoittaisivat hänen tällä hetkellä hyväksi kokemansa elämän. Anne arveli myös, ettei biologinen äitikään ehkä välitä tietää tyttärestä mitään. Hänen yhteydenottonsa voisi sotkea biologisen äidin elämän.

Nykyisen perheensä lisäksi Anne oli onnellinen myös adoptioperheestään. Suhde adoptioäitiin oli ”hyvä” ja adoptioisään ”hirmun hyvä”, hän kuvasi.

En mä ole koskaan ajatellut, että mä olen millään tavalla sen kummoisempi kuin muukaan lapsi. (Anne)

Annen tarina on looginen tarina siitä, miksi hän ei ole ottanut yhteyttä biologiseen äitiinsä. Hän ei anna tunteenomaisia merkityksiä biologiselle äidilleen, vaan pikemminkin rakentaa etäisyyttä häneen tarjoten näin vastakertomusta juurien etsinnän tarinaan (vrt. Martinell Barfoed 2008, 120). Annelle biologia ei ollut niin merkitsevä yhteys lapsi–vanhempi suhteessa kuin sosiaalinen ja psykologinen yhteys, mikä oli syntynyt adoptiovanhempien arkisesta huolenpidosta, lämmöstä ja perheen keskinäisestä kiintymyksestä. Yleisellä tasolla adoptio oli Annelle abstrakti käsite eikä hän ajatellut itseään adoptoituna erilaisuuden tai toiseuden kautta, vaan pyrki korostamaan samanlaisuuttaan toisten lasten kanssa. Anne tulkitsee adoption elämässään positiivisena asiana eikä hän kohdistanut huomiotaan menneeseen vaan nykyisyyteen ja tulevaisuuteen.

Sekä Saara että Anne viestivät tyytyväisyyttään omaan elämäänsä tutkimuksen hetkellä. Molempien kertojien kanta biologisten vanhempiensa mahdolliseen kohtaamiseen ilmeni sisällöltään samanlaisena, mutta erosi perusteiltaan. Luen Saaran kertomuksessaan ilmaiseman kiinnostuksen ja kaipauksen biologiseen alkuperäänsä ilmentävän sisäistä etsimistä ajatuksissa ja mielikuvissa. Sisäinen etsiminen ei ollut kuitenkaan saanut häntä tuolloin konkreettisesti etsimään biologisia vanhempiaan. Toiveen aloitteesta mahdolliselle yhteydenotolle tulevaisuudessa Saara osoitti syntymä-äidilleen.

Anne kertoi, että hän ei ollut kiinnostunut itse etsimään alkuperäänsä, mutta jätti toisaalta tulevaisuuden portit raolleen. Jos mahdollinen aloite kohtaamiseen tulee biologisten vanhempien taholta, hän olisi ehkä valmis vastaamaan siihen.

Kolme adoptoitua vanhemmasta ikäryhmästä ei viitannut biologisten vanhempiensa etsintään.

Antti oli adoptoitu vauvana. Hän ei kerro biologisista vanhemmistaan mitään.

En tunne yhteydenpitoon minkäänlaista ”velvollisuutta”. (Antti)

Sen sijaan hän kertoo vuosia sitten saaneensa perintöasian kautta yhteyden biologiseen velipuoleensa. Tästä muodostui tiivis yhteys veljesten välille, koska he tulevat hyvin toimeen keskenään.

Annikki menetti noin 5-vuotiaana isänsä tämän kuoltua. Annikki kaipaa isäänsä muistellessaan tunnepitoisesti latautuneita hetkiä isänsä kanssa lapsuuden ajalta. Biologista äitiään Annikki ei kertomuksessaan mainitse.

Kaipaani yhä isää. (Annikki)

Veli oli alle vuoden ikäinen, kun hänen isänsä kaatui sodassa. Veli sijoitettiin ja myöhemmin adoptoitiin naapuriperheeseen, sisaret sijoitettiin lastenkotiin.

Biologinen äiti otti minuun ensimmäisen kerran yhteyttä ollessani jo naimisissa ja kolmen tytön ja pojan isä. Hän tarvitsi rahaa. Vastaukseni oli kielteinen. (Veli)

Velin viittaus biologiseen äitiin on lyhyt ja lukkiutunut. Sanojen takaa aistin pettymystä, joka ei taivu lukijalle kertomukseksi. Sen sijaan hänen kertomuksensa sisarten tapaamisesta on lämmin ja viestii ilosta.

Ajelin polkupyörällä koulusta kotiin, kun näin kotipihallani kolme tyttöä, tiesin heti keitä he ovat. Voi sitä halausten määrää, mitä nuori ja ujo koulupoika sai kestää. (Veli)

Adoption vahvistamisen myötä Velin ja hänen sisartensa väliseen suhteeseen oli tullut katkos. Kertoja ei tiennyt lastenkodissa asuvista sisaruksistaan, vaikka he kaikki asuivat samalla paikkakunnalla ja liikkuvat arjessaan hyvin lähellä toisiaan. Sisarusten kohtaaminen veljen kotipihalla avautuu tarinan lyhydestä huolimatta merkityksellisenä. Vielä sanoittamaton yhteys sisarusten kesken liittää veljen haulausin välittömästi sisaruspiiriin. Nuoret keskenään olivat toimijoita suhteidensa luomisessa ohi viranomaisten tai muiden aikuisten.

6.2.5 Yhteys biologisiin vanhempiin adoptiosta huolimatta

Marjan ja Leenan kertomukset adoptiolapseudestaan poikkesivat aineiston muista kertomuksista. Molempien yhteydet alkuperäisiin perheisiin olivat jatkuneet harvakseltaan adoption toteutumisen jälkeenkin. Heidän elämäänsä eivät varjostaneet sellaiset salaisuudet kuin niillä kertojilla, jotka eivät tienneet alkuperästään. Marjan ja Leenan ei tarvinnut etsiä juuriaan, he tiesivät ne.

Marjan nuoruusvuosiin liittyi merkittävä muisto hänen biologisen äitinsä vierailusta adoptiokodissa.

En ollut tietoinen hänen tulostaan, kun saavuin koulutoverini kanssa kotiin. Vein toverini välittömästi ulos jonkun tekosyyn varjolla. En missään tapauksessa halunnut hänen näkevän ”oikeaa äitiäni”. Olin todella hämmentynyt, vaivautunut ja jotenkin pettynyt koko tapaamisesta. Olin ajatellut, että se olisi ollut taakse jäänyttä ja jo unohdettua elämää. (Marja)

Biologisen äidin yhtäkkinen vierailu yllätti Marjan ja palautti hetkessä tyttären mieleen syntymäkodin puutteen ja köyhyyden. Kaiken menneen hän oli toivonut jo unohtuneen. Muisto varhaislapsuudesta ja äidin odottamaton kohtaaminen adoptiokodissa vaivasivat häntä. Äiti vaatimattomuudessaan viesti menneisyydestä, mikä oli ristiriidassa Marjan uuden elämäntilanteen kanssa. Hetki oli tyttärelle arka ja kiusallinen. Sosiaalisen asemansa kerroksellisuutta hän ei halunnut ystävälleen paljastaa ja niinpä hän keksi nopeasti syyn saada tämä poistumaan paikalta. Tilanne oli Marjalle nolo ja ratkaisullaan hän pyrki sen tunnelmasta eroon.

Marchin (1995) tutkimuksessa adoptoidut ymmärsivät asemansa yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Toiseuden tunne perustui heidän statukseensa ei-biologisen perheen jäsenenä yhteiskunnassa ja kulttuurissa, jossa biologinen sukulaisuus on ensisijaista. Marja koki toiseutta suhteessa ystäväänsä, joka asui biologisten vanhempiansa kans-

sa, mutta myös biologisen perheensä jäsenenä erilaisuutta suhteessa alkujuuriinsa. Adoption myötä hän oli erkaantunut syntymäkotinsa olosuhteista aivan toisenlaiseen elinympäristöön, kuin missä hänen äitinsä ja sisaruksensa elivät.

Biologinen äitini kuoli, kun olin jo päälle kolmekymmentä. Lähdin muiden sisarusteni kanssa hautajaisiin. Se matka oli minulle elämys, pääsin juurilleni. Näin aikuisen silmin lapsuuden elinympäristöni, näin kaukaisia sukulaisia-ni, olimme kaikki sisaret yhtä aikaa läsnä, suru vaihtui yhdessäolon jälkeen hyvänolon ja yhteenkuuluvuuden tunteeksi. Tunsin suurta haikeutta ja koin suurta kiittollisuutta synnyttäjääni kohtaan. Matkan jälkeen tunsin helpotusta jotenkin, jotain mikä oli kaivanut omaatuntoani oli poissa. En osaa kuitenkaan sanoa, mitä tai mikä? Vai tunsinko syyllisyyttä siksi, että en ollut voinut häntä aidosti koskaan lähestyä? (Marja)

Kotimökissään seistessään Marja kuvaili tunnelmaa. Miten mökki olikaan aikuisen silmissä pieni. Miten oli seitsenlapsinen perhe sinne mahtunut? Keskellä lattiaa seistessään kertoja oli juuri ymmärtänyt, miten todellista biologisen äidin elämä puutteineen ja vaikeuksineen oli ollut ja miten onnekas hän itse loppujen lopuksi oli sieltä päästyään. *Äitinsä hautajaisiin osallistuminen oli hänelle merkityksellinen kokemus.* Se yhdisti häntä sisaruksiinsa. Hän oli juurillaan. Surusta rakentui voimaa jälleenyhdistymisen tuomaan hyvänolon tunteeseen sekä kunnioitukseen ja kiittollisuuteen äitiä kohtaan, joka oli lopulta jäänyt hänelle etäiseksi. Erossa vietetyt vuodet olivat painaneet sanoittamattomat jälkensä Marjaan. *Äidin kuolema ja eron lopullisuus vapauttivat hänet paineesta, jonka ilmaisuun hän ei löytänyt sanoja.*

Leena muisteli vierailuaan syntymäkodissaan.

Kun minä kävin kodissani, näin, että äiti tunsu lapsensa ja kun sanavarasto oli pieni, hän silitti päätäni ja sanoi ”minun tyttö”. Isot siskot sanoivat, ei saa kiusata ja ehkä se lapsesta siltä tuntuikin niin kauan, kun itsestä on tullut äiti. (Leena)

Äidin Leenalle osoittamat sanat ”minun tyttö” hämmensivät kertojaa, mutta myös sisaria. Sanoillaan äiti liitti tyttärtään itseensä ja syntymäperheeseen, joka oli ja on jatkuvasti osa Leenan elämää. Äidin puhe hämärsi pienen tyttären mielessä rajaa siitä, mihin perheeseen hän kuului. Adoptioperheessähän Leenaa oli opetettu kutsumaan adoptiovanhempiaan äidiksi ja isäksi. ”Minun tyttö” kiinnittyy juuri siihen, mitä itse biologinen äiti sekä adoptioäiti Barbara Yngvesson (1997) esittää, että avoin adoptio haastaa ja toisintaa perheen ja äitiyden ideologiaa. Lapsi on ”minun” ja ”ei minun” samanaikaisesti. Syntymä-äiti ja adoptioäiti elävät molemmat siinä monitulkintaisuudessa, joka johtuu sanattomasta toisen äidin läsnäolosta heidän yhteisen lapsensa elämässä. Mihin lapsi, joka iästään riippuen jollain tasolla alkaa käsittää äitiyden monitulkintaisuutta, sijoittaa itse itsensä tässä vaihtoehtoihin vanhempiin kietoutuvassa kentässä?

7 KULTTUURISET TARINAT SUHTEIDEN JA SISÄISEN TARINAN RAKENTAJINA

Kulttuuriset kertomukset ovat yhteiskunnassa vallitsevia näkemyksiä, joiden mukaisesti yksilöt tulkitsevat tapahtumia elämässään. Vaikka nämä kertomukset eivät ole määrääviä, ne voivat olla niin vallitsevia, että toisenlaisia tulkintoja on vaikea tehdä. (Hänninen 1999.) Narratiivien tulkinnassa ovat läsnä henkilökohtaiset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset merkitykset. Adoptioprosessia ympäröivä salaisuus ja vaikeneminen ovat aktivoineet kertojia pohtimaan mielessään omaa historiaansa ja paikkaansa sosiaalisessa kentässä. Esillä olevassa luvussa tarkastelen, miten adoptioon kiinnittyviin kulttuurisiin kertomuksiin ja adoption diskursseihin usein kietoutuvat käsitteet hylkääminen, stigma ja sukulaisuus näyttäytyvät tutkimukseen osallistuvien kertomuksissa.

7.1 Hylkääminen

Hylkääminen saa adoptiotarinoissa alkunsa biologisista vanhemmista ja mahdollisesti muista läheisistä tapahtuneesta erosta. Erot kuvataan tapahtumina, joilla on seurauksia ei ainoastaan lapsuudessa vaan myös myöhemmin elämässä ja jolloin uskomus jatkuvuudesta murenee ja siihen yhdistetään erityisiä merkityksiä. Nämä kuvaukset voivat kertoa voimakkaista tunteista. Luottamuksen puute, haavoittuvuus ja epävarmuus suhteissa ovat tunneperäisiä reaktioita, joita kuvataan kertomuksissa tästä positiosta. (Martinell Barfoed 2008, 127.) Malin Irhammar (1997, 40) havaitsi tutkimuksessaan adoptiolasten ajattelevan ajoittain tuntemattomia biologisia vanhempiaan ja pohtivan hylkäämistä. He yrittivät ymmärtää, mikä aiheutti heidän adoptionsa. Lapsia askarruttivat usein kysymykset: ”Miksi äitini luovutti minut pois? Muistaako hän minua? Tiesikö isäni minusta?” Tunne siitä, että syntymävanhemmat eivät häntä halunneet voi vaikuttaa hänen omanarvontuntoonsa. Tällaiset tunteet nostattavat joskus vihaa siitä, mitä on tapahtunut.

Amerikkalaisessa yhteiskunnassa adoptiolle annettu poikkeava status hylkäämisellä on ristiriidassa sen sosiaalisen hyväksynnän kanssa, jolla tavoin sekä biologisten jälkeläisten luovuttamiseen että heidän adoptionsa on suhtauduttu ja suhtaudutaan eri kulttuureissa ja eri historiallisina aikakausina (Leon 2002, 657). Ne poikkikulttuuriset ja historialliset adoptioselvitykset, jotka eivät rakennu tämän ajan amerikkalaisille vanhemmuuden ja adoptiokäytäntöjen konstruktiolle, esittävät tuloksia, joissa hylkääminen ei painotu (mt., 652).

Teema johdatti minut etsimään tutkimukseni adoptoitujen tarinoista lausumia hylkäämisestä ja hylätyksi tulemisen tunteesta. Nykysuomen sanakirjan (1976) mukaan hylätä tarkoittaa: 1) jättää heitteille, hoidotta, jättää pois käytöstä, 2) olla hyväksymättä, tehdä kielteinen päätös tai hylätä, torjua, luopua, tehdä perinnottomäksi, kumota, heittää pois, torjua halveksien. Englanniksi hylkäämistä kuvataan usein käsitteellä *abandonment*. Käsitteen määrittely on luonteeltaan juridinen. (Online etymology Dictionary.)

Hylätä-verbi on monimerkityksinen. Hylkäämisen nähdään usein sisältävän erityisen ja konkreettisen hylkäämisen tai luopumisen. Verbiin liittyy kielteinen emotionaalinen sävy, jonka mukaan ihmistä ei hyväksytä joukkoon, hänet suljetaan ulkopuolelle. Hylätä-verbistä on johdettu esimerkiksi sanat hylkiö ja hylätyksi tulemisen tunne. Sana hylkääminen ei ole tärkeä tutkimukseni tuloksissa, sillä se esiintyi lyhyesti vain muutamissa tutkimusaineistoni esimerkeissä. Niissä harvoissa aineiston esimerkeissä, joissa viitattiin epäsuorasti hylkäämiseen, kokemusta ilmaistiin lähinnä sanoin hylätyksi tulemisen tunne. Laeissa lapseksi ottamisesta (19.1.1979/32 ja 8.2.1985/153) sekä annetussa asetuksessa lapseksiottamisesta (30.5.1997/508) ”lapsi otetaan ja tulee otetuksi” (Pösö 2003, 141), mutta tutkimukseni kertomuksissa adoptoidut kuvaavat tätä adoptioprosessin vaihetta sanoin ”vanhempani saivat minut”.

Aineistoni vanhemman ikäryhmän kertojista kukaan ei tarkastellut omaa luovutustaan adoptioon hylkäämisen näkökulmasta. Kertojat näkivät oman adoptiona syntymävanhempansa tai vanhempiensa yhtenä ratkaisuna alkuperäisen perheensä vaikeista olosuhteista selviytymiseen ja toiveena turvata lapselleen mahdollisuus parempaan tulevaisuuteen, kuin he itse voisivat tarjota. Nämä osallistujat eivät pohjineet kertomuksissaan osaansa samalla tavalla biologian kautta kuin tutkimuksen nuoremmat osallistujat. Vanhemman ikäryhmän adoptoidut olivat kertomisen hetkellä itse noin 60-vuotiaita, joten heidän perspektiivinsä oman elämänsä tarkasteluun oli laaja ja kaari pitkä. Tästä ryhmästä kuitenkin Antti vihjasi tarinassaan epäsuorasti biologiaan ja hylkäämiseen tavalla, joka herätti mielessäni kysymyksiä.

Adoptiossa on ainakin se hyvä puoli, että minun ei tarvitse tuntea syyllisyyttä siitä, että olen hyljännyt rakastavan äitiparkani, joka on sentään minun lihaani ja vertani. (Antti)

Antti ei kertonut tarinassaan hylkäämistä itseensä kohdistuvana vaan käänsi kuvauksen asetelmaksi, jossa verisiteen puuttuminen hänen ja adoptioäidin välillä vapautti hänet syyllisyyden tunteesta. Hän ei ollut hylännyt biologista äitiään. Hänhän on syytön siihen, että on adoptoitu. Metaforalla samasta lihasta ja verestä Antti nosti keskiöön kulttuurisesti korostetun biologialle perustuvan äiti–lapsi suhteen, jota kohtaan tulkitseen hänen kommentistaan sarkastiseen sävyyn kätkeytyä kritiikkiä. Luin hänen viestivän rivien välistä, että itse asiassa hän oli pyrkiessään vapautumaan adoptioäidistään eräällä tavoin hylännyt hänet toimittaessaan hänet vanhainkotiin.

Paulan ero äidistä tapahtui sota-aikana hänen, perheen kuopuksen, ollessa alle vuoden ikäinen.

Äitihän oli, joka jätti kaikki ja hävisi sen siliän tiän. (Paula)

Paulan tarina kuuden lapsen äidin lähdöstä on lyhyt ja toteava. Hän ei kerro, että äiti hylkäsi tai jätti hänet, vaan äiti jätti heidät kaikki, jolloin koko perhe hajosi. Isä oli sodassa. Paula sijoitettiin lastenkotiin ja sieltä myöhemmin adoptioon. Hän ei kertomansa mukaan nyt 60 vuoden ikäisenä enää pyöritellyt asiaa mielessään. Äidin rooliin tiivistyvät useat naisten käyttäytymistä säätelevät yhteiskunnan normit (Granfelt 1998). Äidin katsotaan olevan keskeisin henkilö lapsen hyvinvoinnin tukemisessa. (Mt., 124–125.) Lapsistaan erossa asuvan naisen äitiyteen liitetään herkästi tätä tuomitseva ”jättäminen”, mikä voidaan vahvimmillaan tulkita jopa hylkäämiseksi (Nousiainen 2004, 100).

Marja muisteli kertomuksessaan hänen biologisen äitinsä hänelle kerran esittämää kysymystä.

Hän kysyi, olenko katkera, kun hän oli antanut minut pois. Vastasin hänelle, en missään tapauksessa. En kehdannut sanoa, että paljon mieluummin olin uusien vanhempieni lapsi. (Marja)

Marjan äitiä askarrutti, miten tytär oli kokenut adoption. Hän tiedosti oman ratkaisunsa mahdollisen negatiivisen tulkinnan ja koki tapahtuneesta jossain määrin syyllisyyttä. Äidin kysymys ei johtanut kuitenkaan keskusteluun tyttären tunteista. Tytär osoitti hyväksyntänsä äitinsä ratkaisulle ilmoittaen, ettei ole kokenut tulleen hylätyksi. Marjan erityinen asema syntymä- ja adoptioperheensä välissä herätti hänessä ristiriitaisia tunteita ja samalla lojaalisuutta äitiään kohtaan. Hän ei voinut paljastaa äidilleen syvempiä tunteitaan. Hän muisteli, ettei aikuisena ollut oikein koskaan keskustellut äitinsä kanssa mistään. Hän oli vain vastannut tämän kysymyksiin. Marjan yhteydet alkuperäiseen kotiin eivät olleet katkenneet, mutta ne olivat vuosien myötä ohentuneet. Äiti oli hänelle vieraampi kuin kukaan muu ihminen, mikä myöhemmin aikuisuudessa vaivasi häntä ja nostatti hänessä syyllisyyden tunteita. Syntymä-äidin ja tyttären yhteisen elämänhistorian katkonaisuus oli haurastuttanut tyttären kiintymyksen ja yhteenkuuluvuuden tunnetta äitiinsä.

Nuoremman ikäryhmän adoptoidut, joilla useimmilla oli lapsuudessa ja nuoruudessa ollut taustastaan vain vähän tietoa, kertoivat pohtineensa ajoittain, miksi heidät oli luovutettu adoptioon. Kertomuksista oli luettavissa, että ennen syntymä-äitinsä päättymistä adoptioratkaisuun lapsen biologisessa ”luomishistoriassa” oli tapahtunut jo ensimmäisen lenkin murtuminen. Biologisten vanhempien suhteiden katkeaminen oli sysännyt liikkeelle prosessin etenemisen adoptioon; heidän keskinäinen suhteensa oli ollut satunnainen tai ongelmallinen, biologinen isä ei ollut tiennyt raskaudesta, tai hän oli jättänyt biologisen äidin heti kuultuaan tämän raskaudesta. Ratkaisu vaihtoehdosta sijoittaa lapsi adoptioon on langennut tällaisessa

tilanteessa väistämättä yksin syntymä-äidille. Biologisen äidin vanhemmat ovat osaltaan voineet vaikuttaa äidin ratkaisuun ohjaamalla häntä luovuttamaan syntyvä lapsensa adoptioon ja uhkaamalla muussa tapauksessa olla tukematta nuorta äitiä.

Aineistoni kertojat kiinnittivät vähän huomiota biologisen isänsä toimijuuteen adoptioprosessissa. Yhtä lukuun ottamatta he jättivät syntymäisensä pois tarinastaan, kuten kokivat syntymäisiensä pudottaneen heidät pois elämästään. Kertojien kiinnostus oli kohdistunut pääasiassa syntymä-äiteihin, joilla toimijoina yksin jäätyään oli ollut viime kädessä valta ja vastuu päättää lapsensa sijoituksesta adoptioon. Kertomukset paljastavat myös erilaista suhtautumista miesten ja naisten toimijuuteen.

Tutkimuksessani esiintyvä piirre biologisten isien näkymättömyydestä on havaittavissa myös yleisemmin adoptiotutkimuksen kentällä. Biologisen isän osuutta adoptioprosessissa on tutkittu vähän johtuen siitä tosiasiasta, että pääasiassa syntymä-äidillä on valta päättää lapsensa mahdollisesta sijoituksesta adoptioon. Biologinen isä voi olla tietämätön lapsensa olemassaolosta, koska syntymä-äiti voi päättää olla paljastamatta mahdollista isää. Mitä enemmän syntymäisiä vetäytyy tilanteesta, sitä vaativammaksi syntymä-äidin rooli tulee adoption psykologiassa. Syntymäisän hämärä rooli voi vaikuttaa vuosiksi kaikkiin adoptioon liittyviin osallisiin. (Freeark ym. 2005, 90.)

Adoptiotutkimuksissa niin biologiset isät kuin adoptioisätkin on tyypillisesti marginalisoitu (Freeark ym. 2005, 86). Adoption kontekstissa oletetaan usein, että lapsen ja syntymä-äidin välisellä siteellä on ainutlaatuinen emotionaalinen merkitys (Verrier 1993). Sen sijaan syntymäisiä on saatettu tarkastella Don Juan imagon viitekehystä (Sachdev 1991), ja jopa adoptiotyöntekijät ovat luonnehtineet heitä väheksyvästi tunteettomiksi ja piittaamattomiksi. Vasta vuonna 1972 tunnustettiin Yhdysvalloissa syntymäisilläkin olevan oikeuksia adoptiossa (Freeark ym. 2005, 89). Carol Baumannin (1999) tutkimus paljasti, että vaikutusvaltaisoin informaation lähde adoptioisien negatiiviseen asenteeseen lapsensa biologiseen isään oli media. Jos adoptioisän asenne syntymäisään oli positiivinen, oli siihen vaikuttanut eniten sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijät joko välittivät myönteisempää näkemystä syntymäisestä tulevalle adoptiovanhemmalle keskustellessaan hänen kanssaan ennen adoptiotapahtumaa, tai työntekijät suosittelivat adoptioisälle kasvatuksen opaskirjoja tai kursseja, jotka välittivät aikaisempaa tasapainoisempaa ja rakentavampaa näkökulmaa syntymäisään. Niin populaarimediassa kuin adoptioalallakin on tapahtunut suotuisaa asennemuutosta syntymäisiin nähden. Miesten suhtautuminen adoptioon sijoitettuihin lapsiinsa on alkanut muuttua Yhdysvalloissa, ja kasvava joukko syntymäisiä on alkanut osallistua lastensa etsintään, tai he ovat osallisena avoimessa adoptiossa. (Freeark 2005, 90.) Suhtautuminen isiin vanhempina on ylipäänsä muuttunut.

Kerran ollessaan yksin kotona Aila oli selaillut adoptiovanhempiensa tärkeitä papereita ja löytänyt yhdestä mapista häntä koskevan adoptiopäätöksen ja kaksi Pe-

lastakaa Lapset ry:n kirjettä, joissa oli henkilötietoja biologisista vanhemmista sekä ulkonäkökuvausta heistä.

Päätöspaperissa luki biologisen äidin kohdalla ”luovun kaikista oikeuksistani ja velvollisuuksistani tyttärentäni kohtaan”... ja taas tuli hyljätty olo. (Aila)

Kuvauksellaan ”hyljätty olo” kertoja ilmaisi kokemaansa arvottomuuden tunnetta suhteessa syntymä-äitiinsä. Hänelle oli merkityksellinen lause, jossa äiti allekirjoituksellaan ilmoitti suostumuksensa lapsensa adoptioon. Irving Leonin (2002, 657) mukaan lapsen tyyppillinen taipumus nähdä adoptio henkilökohtaisena hylkäämisnä saattaa vahvistua hänen opittuaan varhaislapsuudessaan vanhemmuuden normin määrittävän lisääntymisen ehdoin. Tämä juurruttaa psyykkisen siteen syntymävanhempiin vanhempiina.

Adoptiopäätöksen näkeminen konkretisoi Ailalle ratkaisun, joka oli erottanut hänet ja syntymä-äidin toisistaan. Hän myös ymmärsi syntymä-äitinsä valinnan poikkeavan syvästi kulttuurisesta käytännöstä, jonka mukaan vanhemmat eivät luovuta lastaan adoptioon.

Jälkeenpäin olen toki asian ymmärtänyt ja vaikka tietysti abortti ei ollut yhtä helppo juttu vuonna 1967 kuin nyt. Olen kiitollinen, että hän synnytti minut. Kaikkiaan kurjat tuntemukset ovat olleet vähäisiä ja tässä asiassa olen elämääni hyvin tyytyväinen. (Aila)

Ajan myötä Aila ymmärsi häntä koskevan adoptioratkaisun myös biologisen äitinsä kannalta. Sen, ettei hänen oma elämänsä päättynyt alkuunsa raskauden keskeytykseen, Aila tulkitsi äitinsä valinnaksi synnyttää hänet. Tästä Aila oli kiitollinen äidilleen.

Myös Mari kertoi miettineensä nuoruusiässään usein adoptiotaan.

Ja tietysti murrosiässä miettii hirveen paljon sitä, että miksi minut on hylätty. Mitkä on ne syyt? Sit on ehkä vaikea miettiä silleen jälkikäteen, että oliko se ihan niin. Mutta voin sanoa, että en mä sillä lailla oo varsinaisesti sitä koskaan kokenut, että on varsinaisesti tullut hylätyksi, vaan enempi niinku ihmeteltyt niitä motiiveja, mitkä sen äidin on saanut tekemään niin. Ja nyt kun ymmärtää sen, kun näkee sen koko kuvan niin ei oo oikeastaan enää mitään semmoista, mistä pitäisi hänelle olla katkera. Et lähinnä säälin häntä. Olen miettinyt sitä, että oon väärään aikaan syntynyt 70-luvulla, että silloin se on ollut aikamoinen häpeä, että on ollut avioliiton ulkopuolisia tai lapsi, mut vielä lapsia. Se on ollut varmasti sille äidille sosiaalisesti tiukka paikka. Niin kyllä sitä on sitten välillä miettinyt, että on vähän sellainen ei- haluttu. Ei-haluttu, että ei ole se isä, ei ole tunnustanut, se ei ole halunnut, sitten se äitikään ei ole oikeastaan halunnut. Jossain vaiheessa murrosikäisenä oon paljonkin pyörittänyt sitä, että jos se olisi aikaisemmin saanut tämän tietää, olisiko se tehnyt abortin. Mutta mietin vaan, että eipä taida tavallisten lasten tarvita tällaisia miettiä. Tai jotenkin silleen sen aattelin silloin... (Mari)

Adoption merkityksen ymmärtäminen oli herättänyt Marissa nuorempana tunteita hylätyksi tulemisesta. Nyt aikuisiässä hän kertoi hylkäämisestään passiivissa eikä osoittanut äitiään hylkäämisen suorittajaksi. Pikemminkin hän epäroi, voiko hänen adoptioon luovuttamistaan edes pitää hylkäämisenä. Aikuisen perspektiivistä käsin kokemuksistaan kertoessaan Mari painotti oivaltaneensa jo varhaisessa vaiheessa, että hänen adoptionsa taustalla täytyi olla perustellut syyt. Maria oli varhaisnuoruudesta asti kiusannut se, ettei hän ollut tiennyt adoptioonsa johtaneita syitä ja nämä syyt hän olisi halunnut tietää. Nuoruusvuosiensa aikaiset adoptioon kiinnittyvät kipeät tunne-elämän ailahtelut hän nyt aikuisena tulkitsi nuoruusiästä johtuviksi. Sisarensa yhteydenoton myötä Mari oli saanut tietoa alkuperäisperheensä historiasta ja aikoinaan hänen adoptioonsa johtaneista syistä. Biologisen isän hylkäämän biologisen äidin osa tässä prosessissa oli herättänyt Marissa myötätuntoa ja ymmärrystä äitiään kohtaan. Omaan adoptioonsa johtaneen ratkaisun Mari pyrki nyt näkemään äitinsä kannalta eikä saamansa tiedon valossa pitänyt äitinsä päätöstä luovuttaa hänet adoptioon hylkäämisenä.

Syntymänsä ajankohtaa ja au-äidin asemaa Mari pohti peilaten niitä oletamiinsa 1970-luvun kontekstissa vallitseviin sosiokulttuurisiin olosuhteisiin ja moraalisuhteisiin. Puhe au-äideistä tai aviottomista äideistä oli moraalisesti väritynyttä Suomessa vielä 1970-luvulla (Sukula 2009, 19). Menneinä vuosikymmeninä suku ja ympäristö usein tuomitsivat aviottoman lapsen syntymisen, mutta enää ei tällaista sosiaalista häpeää tarvitse kantaa (Nätkin 1993, 166). Se, mikä eilen (esimerkiksi 1970-luvulla) oli kiistatta moraalitonta, saattaa olla tänään yleistä ja tavallista (Laitinen 2009, 7). Mari oli äidilleen kiitollinen, että äiti ei ollut päätenyt aborttiin ja että hän oli saanut syntyä.

Kuinka onnekas olin, että se ei tehnyt. (Mari)

Erilaisuutensa suhteessa niin sanottuihin tavallisiin lapsiin Mari nosti esille arvellen, ettei näiden tarvitse pohtia olemassaolonsa sattumanvaraisuutta, vaikka se tietenkin universaalisesti ajatellen on sattumanvaraista.

Elämää kannattelevien voimien siivittäminä Aila ja Mari kiteyttivät kertomuksensa kohti koherenssia. Molemmat kertoivat, että heidän hylätyksi tulemisen tunteensa oli lopulta muotoutunut kiitollisuudeksi siitä, että heidän syntymä-äitinsä oli antanut heidän syntyä. Oivallus adoptioprosessin luonteen monitasoisuudesta avasi Ailan ja Marin omaan sisäiseen tarinaan muuttuneen näkökulman.

Vaikeilta tuntuvina hetkinään Katja saattoi kokea tulleen hylätyksi.

Kyllä se huonoina hetkinä edelleenkin saattaa tulla joskus sellainen. Se on ehkä se mulle se kaikist vaikein paikka, et mä oon keskimäinen ja mut on annettu pois. Se on ehkä se, mitä eniten on pakko koko ajan jotenkin kelata, että kysymys on siitä, että mussa ei ollut vikaa vauvana. Mussa ei voinut olla jotain sellaista vikaa, minut just annettiin välistä pois. Se on ehkä tavallaan se suurin kysymys, että miksi minut hylättiin. Joskus vihaisena tai katkera-

na haluaisin huutaa hänelle, että mikä oli veljessä parempi kuin minussa.
(Katja)

Katja koki voimakkaasti, että hänen biologinen äitinsä kohdisti valintansa luopua lapsestaan juuri Katjaan itseensä, eikä ymmärtänyt syytä tähän. Hänen syntymänsä jälkeiset tapahtumat eivät olleet edenneet ennakoidulla tavalla, vaan tavanmukaiset odotukset olivat rikkoutuneet. Nimeämällä itsensä perheen keskimmäiseksi lapseksi Katja kiinnitti itsensä osaksi alkuperäistä perhettään. Kysymys, miksi juuri hänet erotettiin perheestä, on ollut hetkittäin niin kipeä, ettei hän ole voinut sitä biologiselle äidilleen osoittaa. Aihe on sensitiivisyytensä takia pysynyt Katjan ja äidin välillä vaiettuna ja jäänyt hiertämään Katjan mieltä, vaikka hän päätyykin lopuksi rationaalisesti selittämään paremmaksi vaihtoehdoksi sen, että hän ei jäänyt biologiseen perheeseensä.

Herkästi ajatellaan, että lapsensa hylkäävässä äidissä täytyy olla jotain vialla tai vika on lapsessa, joka hylätään (Leon 2002, 657). Edellä olevaa ajatusta Katja vastusti voimakkaasti ja painotti, että hänen adoptionensa perustana ei voinut olla mikään vika hänessä vauvana. Oman taustan selvittäminen oli avannut Katjalle hänen menneisyyttään, mikä oli läsnä nykyisyydessä ja suuntasi katsetta myös tulevaisuuteen.

... joskus itsellä, kun on hirveän vaikeata ja joitain asioita kauheasti pohtii tai tuntuu ei jaksa äitinä, niinku jokaisesta varmasti joskus tuntuu. Niin sit kaikki tällamöiset mielenkiintoiset kuviot, että mun tää biologinen äiti on mut antanut pois niinku hyljännyt sillai näitä raadollisia termejä käyttää, että hän on mut hyljännyt. Niin nää on hirveän semmosia järkyttäviä ajatuksia tai semmoisia, jotka on itsellekin hirveän ahdistavia ja pelottavia, että mun suvussa on tällamöinen hylkääminen tapahtunut. Että se semmoinen, mitä itsekin itsessään kyllä tutkii, että onko minussa se hylkäävä äiti tai se on varmasti meissä kaikissa joissakin tilanteissa, mutta miten sellaista sietää niin kuin. Mutta sehän on ihan hirveän ahdistava ajatus, se on pahin kipu, mitä voi itsessään kohdata se, että antais. Että lapsen niin kuin kuoleman pelkokin on tosi kova. Mutta sitten se, että oma äitiys ei riittäisi tai ei omat voimavarat riittäisi, että sitten rakkaudesta lapseen sitten antaisi sen lapsen pois, niin se on jotain niin pelottavaa ja sellaista jotenkin, että ainakin mä koen, että se on pahin niinku raskain suru, mitä ikinä voi ajatella itselleen kohdata. (Katja)

Hylkääminen oli Katjalle kipeä kysymys, johon hänen tarinansa lopulta sulkeutuikin. Hylätä-verbi jää puheessa ikään kuin akanvirtaan pitäen häntä otteessaan. Katjaa kauhistutti ajatus siitä, että hänessä olisi hylkäävä äiti, vaikka hän toisaalta uskoi, että tämä piirre on universaali ja esiintyy kaikissa äideissä silloin tällöin. Hylkääminen näyttäytyi Katjan puheessa sukupuoleen sitoutuneena toimintana. Hän ei liittänyt isäänsä kyseiseen teemaan, eikä osoittanut kerronnassaan isän osuutta aikoinaan omaan adoptioonsa johtaneessa ratkaisussa. Ulospääsyä teemasta hän

yrityksi avata rakkauden näkökulmasta. Suurinta rakkautta, mitä äitinä voi kokea, on rakkaus omaan lapseensa. Hylkäämisen pohdinta oli Katjalle intensiivisen raskasta ja edelleen tunteissa ajoittain voimakkaasti läsnä. Kertomalla tarinaansa hän jäsensi kokemustaan rakentaen sisäistä tarinaansa ajallisessa jatkumossa menneestä nykyisyyden kautta kohti tulevaisuutta ja lapsiaan.

Annen kertomus hylkääminen teemasta poikkeaa muista tutkimuksen kertomuksista.

Meidän äiti on selittänyt tämän niin hirveän hyvin mulle, silloin, että tota, kun ei tässä ketään ole hylätty. Oikeastaan mun mielestä se on, siis sehän osoittaa ihmisestä suurinta mahdollista rakkautta antaa lapsi pois. Se on niin hirveän harvinaista, että sellaista tapahtuu, mutta mä luulen, että lapsen kannalta se on parempi kuin se että tehdään lapsi, mutta pystytään huolehtii siitä vain puoliksi. Se on niinku, se on hirveä sääli. (Anne)

Anne kieltäytyi tulkitsemasta omaa luovutustaan adoptioon hylkäämisenä. Päinvastoin hän arvioi sen biologisen äitinsä suomena uutena mahdollisuutena lapselleen, epäitsekäänä ja eettisenä rakkauden eleenä, jonka syntymä-äiti oli aktiivisesti valinnut tyttärensä parasta ajatellen. Annen kanta lähestyi ajatusta, jonka mukaan hylkäämisen sijaan syntymä-äiti vanhemmuuden vastuussaan arvioi kokonaisuuden kannalta paremmaksi vaihtoehdoksi sijoittaa lapsensa adoptioon kuin pitää hänet. Adoptioäiti oli osaltaan edesauttanut Annea näkemään biologisen äidin tekemän luovutuksen myönteisenä ja arvokkaana asiana. Anne sääli niiden lasten osaa, joiden vanhemmat haluavat pitää lapsensa, mutta eivät kykene huolehtimaan heistä.

Adoption sisäistäminen on osa kasvamisen pitkää ja hidasta prosessia. Lapsen suhtautumisella adoptiosta saamaansa tietoon näyttäisi aineistoni mukaan olevan yhteys hänen ikäänsä. Aikuisen positioista käsin adoptoidut eivät pääsääntöisesti tarkastelleet adoptiotaan enää hylkäämisenä, kuten tunnemyrskyissään joskus nuoruusvuosina. Adoptio on kysymys, joka palaa toistuvasti adoptoidun mieleen joko tietoisesti tai tiedostamatta elämän eri vaiheissa ja tilanteissa.

Tunteiden tasolla oltiin äideille kiitollisia siitä, että nämä eivät olleet keskeyttäneet rakkauttaan. Äitien uskottiin toimineen lastensa parhaaksi sijoittaessaan heidät adoptioon. Biologista isää ei liitetty omaan syntymään. Jollei kertojalla ollut biologisesta isästä mitään tietoa, hänet ohitettiin kertomuksissa.

Ymmärrys adoption taustalla vaikuttaneista monitahoisista syistä käynnisti kertojissa sisäisen muutosprosessin, jossa omaa elämää koskeva tarinallinen jäsenitys alkoi saada uuden muodon. Sisäisen tarinan muotoutumisessa on kyse syvällisestä prosessista, mikä ei tapahdu nopeasti eikä pelkästään tietoisena uudelleen kerrontana. Pohjimmiltaan kyse on muutoksesta sydämessä eikä vain päässä (Hänninen 1999, 71).

Hyvin tietoisina siitä, että oman elämän alkua oli saattanut varjostaa uhka abortista, kertojien kanta aborttiin oli kielteinen. Kristina kiteyttää osallistujien yhteiset tunnot.

Olen aina ollut aborttia vastaan enkä ikinä antaisi omaa lastani adoptoitavaksi. (Kristina)

Omassa tutkimusaineistossani lausumia hylkäämisen termein ilmaistuna esiintyi vähän. Useimmiten kertojat kuvasivat adoptoiduksi tulemistaan sanoen ”äiti antoi minut adoptioon”, ”äiti luovutti minut adoptioon” tai ”äiti ei voinut mua pitää”. Luovutus ilmaistiin aktiivimuodossa, jossa äiti oli toimija. Kertoessaan tästä adoptoidut palasivat aikaulottuvuudessa alkuperäisille juurilleen, aikaan ennen adoptiotaan. Biologinen äiti oli kerronnassa luonnollisesti ja pelkistetysti äiti. Tulkitsen kertojien ilmaisujen ”antaa”, ”luovuttaa” ja ”ei voinut pitää” kiinnittyvän neutraalimpaan tunnelataukseen kuin sanaan hylätä. Sanojensa valinnoilla luen heidän viestivän kulttuurista narratiivia, ”äiti ei hylkää lastaan” (Peltonen 2003).

Vaikka useimpien kertojien kokemukset omasta adoptiostaan olivat pääasiassa myönteiset, he totesivat, että eivät itse voisi sijoittaa lastaan adoptioon. Kantansa asiasta he toivat spontaanisti esiin keskusteluissa, sillä en sitä heiltä kysynyt. Jo ajatuskin adoptiosta oli heille mahdoton. Tätä kertojat perustelivat omilla kokemuksillaan adoptiosta. P. Brinichin (1980, 126) mukaan ei mikään psykoanalyttinen tutkimus eikä apu maailmassa voi kumota sitä tosiasiaa, että adoptoitu on hylätty tai jätetty. Irving Leon (2002, 656–657) puolestaan esittää, että tämä tavanomainen tulkinta adoptiosta sisältää virheellisesti lisämerkityksen syntymävanhemmista, jotka hylkäävät lapsensa vaarantaen näin mahdollisesti hänen hyvinvointinsa ja ovat vastakohtana adoptiosuunnitelman tekeville syntymävanhemmille. Adoptiosuunnitelma varmistaa lapselle huolenpidon, jota syntymävanhemmat eivät itse voi antaa.

Tavanomainen tulkinta adoptiosta viittaa myös erheellisesti syntymävanhempien henkilökohtaiseen lapsensa hylkäämiseen pikemminkin kuin varsinaiseen oman vanhemmuutensa hylkäämiseen tuossa elämäntilanteessaan. Vaihtoehtoinen tulkinta hylkäämisen asetelmassa tarkastelee syntymä-äidin toimijuutta adoptioprosessissa uudesta, tavanomaisesta poikkeavasta näkökulmasta. Tämän mukaan syntymä-äiti, joka useimmiten on yksin adoptioluovutuksestaan päättänyt tekijä, ei hylkää lastaan, vaan vetäytyy ratkaisullaan lapsensa läsnä olevasta vanhemmuudesta kyseisessä elämänvaiheessa. (Leon 2002.) Syntymä-äiti on arvioinut tällöin kokonaisuuden kannalta paremmaksi vaihtoehdoksi sijoittaa lapsensa adoptioon kuin pitää tämä lapsi. Äiti on ottanut vanhemmuuden vastuun päätöksen tehdessään. Katson tällaisen kulttuurisen tulkinnan adoptioprosessista tarjoavan adoptoidulle henkilölle myönteisemmän lähtökohdan rakentaa omaa minäkuvaa kuin sellaisen tulkinnan, jonka mukaan syntymä-äidin adoptioratkaisua pidetään hylkäämisenä. Tulkinta nostaa myös syntymä-äidin ratkaisussaan vastuulliseksi ja näkyväksi toimijaksi. Adoptio edellyttää fyysistä äitikehoa, lasta kantavaa kehoa, jota ei saisi raaputtaa pois eli tehdä näkymättömäksi (Park 2006, 218).

Barbara Yngvesson (2002) on kritisoinut myös hylkäämistä lievempää antaa adoptioon ilmaisua. Hän esittää, että lapsen kohteleva ”lahjana” vailla historiaa

tarkoittaa, että lapsen identiteetin rakentaminen on täysin avoin adoptiovanhemmille. Yngvessonin viittaamassa yhteydessä lahjan metafora kuvaa lasta lapsena, joka ei tule mistään eikä kuulu kenellekään ja jonka historiaa ei tiedetä. Käsitteenä ”annettu lapsi” vieraannuttaa lapsen juuriltaan. Kun lapsi kasvaa, syntyperällä on hänelle merkitystä. Yngvesson suosittelee neutraalia ilmaisua kuvaamaan adoptio-luovutusta, kuten ”tehdä adoptiosuunnitelma, sijoittaa lapsi adoptioon”. Tällainen ilmaisu havainnollistaa syntymä-äidin motiiveja sijoittaa lapsensa adoptioon adoptoidun tunteita vähemmän haavoittavalla tavalla. Sijoittaa lapsi adoptioon ilmaisu lisää myös syntymä-äidin näkyvyyttä adoptioprosessissa. (Mt.) Lapsen sijoittaminen ymmärretään suunniteltuna, yhdessä sovittuna ja valtion lakisääteisenä toimintana (Yngvesson 2003, 24).

7.2 Adoptio stigmana

Yleisimmin adoptiota edeltää kahden suunnittelemattoman elämäntapahtuman yhteensattuma. Ne ovat ei-toivottu raskaus ja hedelmättömyyden ilmitulo. Stereotypiat ja sosiaaliset leimat, stigmat ovat yleisiä sekä syntymävanhemmilla, jotka tekevät adoptiosuunnitelman lapselleen (Brodzinsky 1990), että adoptiovanhemmilla, jotka päättävät tulla vanhemmiksi adoption kautta (Freeark ym. 2005, 87). Stereotypia on usein automaattinen ajattelumalli, jossa johtopäätökset tehdään jaetuista kulttuurisista merkityksistä, jotka koskevat erilaisia sosiaalisia piirteitä ja kategorioita (Link & Phelan 2001, 369). Sosiologisesta näkökulmasta kulttuurisesti ylläpidetyt erilaiset sosiaaliset roolit ja identiteetit tekevät mahdolliseksi nopeasti identifioida ihmisiä, ryhmitellä heidät yhteen ja soveltaa leimaa heihin. Kun leima on laitettu, se yhdistetään välittömästi joukkoon ominaisuuksia, jotka puolestaan vaikuttavat suoraan sosiaalisen vuorovaikutuksen luonteeseen. Leimojen ja stereotyypioiden yhdistäminen on tärkeä osatekijä stigman kehityksessä.

Kristi Clark-Millerin (2005, 50) mukaan tämä prosessi on saanut kuitenkin vähän huomiota osakseen adoptiokirjallisuudessa. Hän on tutkinut Yhdysvalloissa kulttuurisesta näkökulmasta, miten adoptioon liitetty stigma on vaikuttanut adoptioon osallisten ihmisten elämänkokemuksiin (mt., 84). Useimpien adoptioiden tiedetään onnistuneen kohtuullisen hyvin. Saattaisi olettaa, että adoptio ei enää nykyään kantaisi niin paljon stigmaa kuin noin puoli vuosisataa sitten, jolloin kaikki adoption kolme osapuolta – naimaton äiti, avioton lapsi ja hedelmätön pariskunta – tunsivat usein kiusaantuneisuutta ja häpeää. (Fisher 2003, 351; Howell 2006, 153.)

J.F. Goodmanin ja S.S. Kimin (2000, 6) mukaan asennemuutos on todellakin tapahtunut. Esimerkiksi Yhdysvalloissa National Adoption Attitudes Surveyn (2002) mukaan yli 80 % vastaajista oli samaa mieltä väitteestä, että ”vanhemmat saavat yhtä paljon tyydytystä kasvattaessaan adoptiolapsiaan kuin kasvattaessaan biologisia lapsiaan”. Charlene Miall (1996, 312–315) sai samansuuntaisia tuloksia

kanadalaisten keskuudessa tekemässään tutkimuksessa, jossa suuri enemmistö (85 %) oli samaa mieltä väitteen ”adoptiovanhemmuus ja biologinen vanhemmuus ovat oleellisesti samaa”. Miallin mukaan tuloksiin on voinut vaikuttaa perhe-elämän arvojen muuttuminen liberaalimmiksi. Onko adoptio stigmatisoiva vai ei, riippuu siitä, miten stigma määritellään.

Erving Goffman (1963, 3) määrittelee stigman ”ominaisuudeksi, joka on syvästi häpäisevä” ja joka ”kutistaa yksilön kokonaisesta ja tavallisesta persoonastaan tehden hänestä tahratun ja väheksytyn persoonan”. Bruce G. Linkin ja Jo C. Phelanin (2001, 363–385) mukaan stigma tuo mukanaan paheksumista, hylkäämistä, pois sulkemista ja syrjintää esimerkiksi sellaisissa asioissa kuin työhönotto ja asuminen. Jos stigma määritellään näin laajasti, on vaikea osoittaa, että adoptiolla on stigmatisoiva status. He esittävätkin rajatun stigman määritelmän, mikä on käyttökelpoinen adoptioon arvioinnissa. Heidän määritelmänsä mukaan stigma on ”sosiaalinen identiteetti, jonka arvo on alentunut erityisessä sosiaalisessa kontekstissa”. Huolimatta siitä, että ihmiset lausuvat kiittäviä sanoja adoptiosta, voidaan kuitenkin väittää, että adoptio on arvoltaan vähäisempi siinä suhteessa, että sitä ei pidetä yhtä hyvänä kuin oman lapsen saamista.

Karen Marchin (1995, 654) tutkimukseen osallistuneet kertoivat sosiaalisesta syrjimisestä henkilöiden taholta, jotka kyseenalaistivat adoptoidun laillisen aseman adoptioperheen rakenteessa. Diskriminoiva prosessi vahvisti adoptoitujen toivetta tietää enemmän biologisista sukusiteistään. Syntymä-äidistä tuli heidän etsintänsä pääasiallinen kohde, koska juuri hän oli antanut lapsensa adoptioon. Myönteisen jälleentapaamisen näkökulmasta jatkuva kontakti syntymä-äitiin ei kuitenkaan ollut välttämätöntä. Jälleentapaamisen aiheuttama tyytyväisyys oli selkeästi suhteessa selville saadun taustainformaation määrään ja tämän tiedon pohjalta saadun sosiaalisen hyväksynnän tunteeseen.

Erving Goffman (1963) hahmottaa sosiaalisen diskriminaation prosessina, jossa tiettyjä yksilöitä pidetään epäuskottavina tavallisista poikkeavien sosiaalisten ominaisuuksiensa tai fyysisten erityispiirteidensä takia. Nämä yksilöt aiheuttavat vaivaantuneisuutta niille ihmisille, jotka eivät poikkea sosiaalisista odotuksista kielteisellä tavalla. (Mt., 7; March 1995, 654.) Sosiaalisista odotuksista eroavia rangaistaan heidän poikkeavuudestaan. Saavuttaakseen sosiaalista hyväksyntää näiden ihmisten täytyy löytää keinot käsitellä stigmaansa. Yksi hallinnan tekniikka on, että he yrittävät korjata tilannettaan niin ”normaalin” kaltaiseksi kuin mahdollista. (March 1995, 654; Goffman 1963, 9.) Tämä teoreettinen malli esittää, että juuriaan etsivät adoptoidut yrittävät jälleentapaamisen avulla neutralisoida sosiaalista stigmaansa ja tulla paremmin kanssaihminen hyväksymiksi.

Vaikka Goffman (1963, 9) havaitsi, että sosiaalisesti leimatut yksilöt oppivat stigmansa merkityksen toisten reaktioista, hän oli epävarma, miten tämä prosessi tapahtui. Näkökulman tähän prosessiin tarjosi Karen March (1995, 653–659) tutkiessaan: a) adoptoitujen havaintoja toisten reaktioista heidän adoptiostatuk-

seensa, b) kuinka tämä havainto vaikutti heidän toiveeseensa jälleentapaamisesta ja c) kuinka jälleentapaaminen muutti tätä havaintoa. Tutkimukseen osallistuneet 60 satunnaisesti valittua adoptoitua esittivät etsinnälleen samanlaisia motiiveja, kuin aihetta tutkineessa kirjallisuudessa on yleisesti esitetty. He halusivat tietää enemmän genealogisesta taustastaan sekä hedelmöittymiseensä, syntymäänsä ja luovuttamisseensa liittyvistä tapahtumista. He halusivat informaatiota, jonka voisivat siirtää omille lapsilleen ja kaipasivat yksityiskohtaisempaa tietoa biologisen perheensä taustasta. Kaikkiin näihin motiiveihin sisältyi toive biologisesta informaatiosta. Osallistujat kertoivat vastauksissaan kokevansa adoptiosta johtuvaa erilaisuuden tunnetta. Tämä paljasti, että stigman kokeminen, toive alkuperäisestä biologisesta siteestä ja jälleentapaamisen tuomasta mielihyvästä liittyivät toisiinsa. Tutkimukseen osallistuneet adoptoidut käsittivät täydellisen sosiaalisen hyväksynnän vaativan biologisen perheen jäsenyyttä. Heidän siteensä adoptioperheisiinsä, avioliittoonsa ja omiin lapsiinsa vaikuttivat vain niukasti, koska ne oli luotu eri olosuhteissa ja sisälsivät toisenlaisia sosiaalisia odotuksia kuin heidän biologiset siteensä vanhempiinsa ja aikaisempiin sukupolviin. Etsintä mahdollisti adoptoiduille keinon tuoda näkyväksi sukupolvipositiota biologisen sukulaisuuden piirissä. Jälleentapaaminen vahvisti tätä asemaa. Yhteys äitiin tarjosi tehokkaimman mahdollisuuden saada taustainformaatiota biologisesta perheestä. (Mt.) Neutraali kolmas osapuoli (viranomainen) pystyi vastaamaan vain rajoitetusti näihin toiveisiin.

Tutkimuksessa kuvattiin niitä vaikeuksia, joita alkuperän salassapito saa aikaan, kun eletään yhteiskunnassa, jossa biologinen sukulaisuus luo paikan sosiaaliselle identiteetille. Kun muut ihmiset saivat tietää adoptiosta, heidän asenteensa muutuivat. Adoptoidut huomauttivat, että ihmiset pitivät adoptioperheen perhesiteitä heikompina kuin verisukulaisuuteen pohjautuvia perhesiteitä. Koska adoptoitu oli epävarma taustastaan, hän oli epävarma itsestään. (March 1995, 657–658.) Tutkimukseni aineistossa ilmeni yhtäläisyyksiä Karen Marchin tutkimuksen tulosten kanssa, kun tarkastellaan adoptoitujen suhteita sosiaaliseen ympäristöönsä.

Charlene Miallin (1996, 311) tutkimuksessa enemmistö vastaajista luonnehti adoptiokokemustaan henkilökohtaisesti positiiviseksi kokemukseksi. Positiivinen arvio adoptiosta ei estänyt sitä, että negatiivisia uskomuksia adoptiosta esiintyi muun muassa sen tähden, että adoptoitujen geneettinen tausta on tuntematon, heitä pidettiin toisen luokan lapsina eikä adoptiovanhempia pidetty oikeina vanhempina. Kristina ja Johanna kertoivat mieliinsä painuneista episodeista tilanteissa, joissa he kokivat, että heidän paikkaansa rajattiin suvun piirissä. Kristina muisteli vierailujaan mummonsä luona ja kohtaamisia, joissa mummo selvitti tutuilleen Kristinan asemaa suhteessa häneen.

Ainoat kerrat, kun kiukustuin ollessani adoptiolapsi oli ne kerrat, kun käytiin mummon luona. Mummolla itsellään oli 8 lasta ja siihen aikaan 8 lastenlasta minut mukaan lukien. Jostain kummasta syystä hänen tavatessa tuttujaan (minun läsnä ollessa), kertoi hän aina heille, etten ollut isän ja äidin oma lapsi.

Muistan, että se silloin koski ja ajattelin aina, että olinko jotenkin vähemmän arvoinen, just sen takia ja että olivatko muut hänen lapsenlapsensa parempia, koska olivat omia. Tilanne oli melkein aina tällainen. Hänen tuttava sanoi jotenkin tähän tyyliin: ”On sulla sit kiltti ja abkera tyttö mukanasasi. Onko hän lapsenlapsesi?” Ja aina toivoin, että mummo olisi vastannut pelkästään kyllä, mutta aina hänen piti vastata: ”Onhan hän muttei oma, hän on adoptoitu kun eivät omia saaneet.” Ja siitä ne vähän aikaa juoruilivat. Muistan puhuneeni vanhempieni kanssa asiasta ja tiedän, että isäkään ei pitänyt siitä, mutta en todellakaan tiedä, puhuivatko he koskaan mummon kanssa, miltä minusta tuntui. (Kristina)

Mummon selvitys ystävilleen Kristinan taustasta oli loukannut Kristinaa lapsena. Koska hän ei ollut mummolleen biologinen lapsenlapsi, mummo ei esitellyt häntä ystävilleen omana vaan adoptoituna. Mummon sanat asettivat tytön vieraiden aikuisten katseiden kohteeksi, ja hän alkoi epäillä arvoaan suvun muihin lapsiin verrattuna. Tämä tuntui pahalta ja epäoikeudenmukaiselta Kristinasta, joka lapsenlapsista juuri eniten halusi käydä auttamassa mummoaan. Hän kertoi kiusaantuneista ja nöyryyttävistä tunteistaan vanhemmilleen, mutta hänelle jäi epäselväksi, saiko mummo koskaan tietää niistä. Isä myötäeli tyttären tunteita ja äiti oli lohduttanut häntä sanoin, ”mummo on vanha, älä välitä”. Muistojensa voimaa näistä tilanteista Kristina kuvasi korostamalla niiden toistuvuutta: aina mummo kertoi näin ja aina hän toivoi, ettei tämä olisi kertonut. Mummon viittaukset adoptioon kertoja koki itselleen kiusallisina, sillä hän tulkitsi niiden viestivän, että hän oli erilainen kuin toiset lapsenlapset. Eikö hän kuulunutkaan joukkoon?

Ensimmäinen laki ottolapsista oli astunut voimaan Suomessa vuonna 1925 juuri mummon ja hänen ikäluokkansa nuoruudessa. Kristinan syntymän aikoihin laki oli ehtinyt olla voimassa noin 40 vuotta, mutta monet eivät lakia tunteneet. Ehkä mummo halusikin vain kertoa tutuilleen vailla arvovarausta Kristinan taustan erityisyyden lastenlastensa joukossa.

Johanna oli serkkunsa kanssa miettinyt sukunsa työnarkomaniaa, jolloin serkku oli todennut, että ei ole kyse sinun suvustasi. Serkun kommentti viittasi Johannan kuuluvan muualle. Tämä suvusta ulosrajaaminen loukkasi Johannaa, joka koki, ettei hänellä ole muuta sukua. Se, ettei tunne ketään syntymäsukulaista, voi pahentaa menetyksen tunnetta itsestään. Serkun kommentista huolimatta Johanna totesi suvun ottaneen hänet hyvin vastaan. Joskin hänen isoäitinsä oli jaksanut ”aina” kertoa, kuinka Johanna oli vauvana itkenyt ”hylätyn lapsen itkua”. Se oli tuntunut hänestä pahalta, eihän kukaan halua kuulla olevansa hylätty. Mutta isoäiti oli vanha, joten Johanna kertoi jättäneensä asian omaan arvoonsa. Hänhän oli isoäidilleen rakas lapsenlapsi.

Edellä olevat episodit ovat jääneet merkityksellisinä Kristinan ja Johannan mieliin. Ne osoittivat erontekoa adoptiivisen ja biologisen sukulaisuuden välillä.

Eronteko tuntui loitontavan hetkittäin Kristinaa ja Johanna suvun yhteydestä. Karen Marchia (1995, 657) lainaten tällainen ulossulkemisen tunne vahvistaa uskoa verisukulaisuuteen hyväksyttävän perheenjäsenyyden perustana yhteiskunnassa. Johannan serkku osoitti Johannalle toiseuden paikkaa korostaessaan genetiikkaa sukulaisuhteiden perustana. Isoäidin ilmaisu vauvan itkusta viittasi puolestaan lapsen varhaiseen eroon biologisesta äidistään. Kannanotollaan isoäiti korosti lapsen eroa alkuperäisestä perheestään ja ennen kaikkea omaa turvan antavaa rooliaan itkevän lapsen lohduttajana. Johannan mukaan isoäiti katsoi perheessä parhaiten osaavansa tämän. Samalla isoäiti viesti, että nyt lapsi oli saanut kodin ja turvan adoptioperheensä sekä oman paikan suvun piirissä ja sydämissä.

Johanna ei ollut kertonut kuin muutamalle uskotulle ystävälleen adoptiostaan.

Vaikka adoptio-asia ei ole minulle mikään tabu, ei sitä tiedä kuin muutama läheinen ystäväni. Kun kerroin nuorena asiasta lähimmille ystäville, koin, että heidän oli sen jälkeen vaikea pitää vanhempiani ”oikeina vanhempinani”. Kun he olivat asian käsitelleet, saattoivat he sen hyväksyä. Mieheni tietää taustastani, mutta en ole esimerkiksi hänen vanhemmilleen asiasta kertonut. (Johanna)

Johanna kielsi adoption olevan hänelle tabu, jotakin mistä tulisi vaieta. Hän oli kuitenkin herkistynyt ystäviensä reaktioista varovaiseksi, ennakoi mahdollisia sosiaalisia seurauksia ja valikoi kenelle oman adoptionsa paljastaisi. Jo lapsuudessaan Johanna oli ymmärtänyt oman perheensä eroavan rakenteeltaan muista perheistä. Kun ystävät olivat kuulleet hänen olevan adoptoitu, he eivät enää pitäneet Johannan vanhempia hänen oikeina vanhempinaan. Tämä loukkasi Johanna. Mieheensä vanhemmille kertoja ei ollut paljastanut, että hän ja hänen sisarensa olivat adoptoituja. Vaikenemistaan Johanna perusteli sillä, että hän ei halunnut äitinsä, sisarensa ja itsensä välisen suhteen joutuvan kyseenalaistetuksi appivanhempiensä silmissä. Hän pelkäsi, että heidän kolmen keskinäisen suhteen mahdollinen kyseenalaistaminen arvottaisi suhteen heikommaksi kuin perheissä, joissa biologia yhdistää perheenjäsenet toisiinsa.

Tällainen arvottaminen on osa stigmatisaatiota. Biologisten siteiden puuttuminen loi pohjaa sosiaaliselle leimalle. Tästä todisteena oli esimerkiksi Johannan kokemus joidenkin ystävien aikaisemmin esittämästä sosiaalisesta diskriminaatiosta ja adoptioperheen vanhempi-lapsi suhteen autenttisuudesta. Leimautumisen pelko on sidoksissa yleisiin yhteiskunnallisiin arvoihin ja asenteisiin sekä myyttisiin asenteisiin (Laitinen & Uusitalo 2008, 130). Johannan kertoman kanssa samansuuntaista ovat kertoneet Karen Marchin (1995, 656) tutkimuksen adoptoidut, joista noin puolet oli sitä mieltä, että biologisten ja adoptioperheiden välillä ei ollut eroa ja noin puolet sitä mieltä, että eroa oli, ja tämä ero perustui biologisiin siteisiin. Vastaajista 68 % ilmoitti, että vaikka he eivät itse näe eroa adoptioperheen tai biologisen perheen välillä, ulkopuoliset näkevät sen. Tähän uskomukseen he olivat tulleet tulkitessaan toisten ihmisten reaktioita omaan adoptiostatukseensa.

Myöskin Mari oli pitkään salannut appivanhemmiltaan olevansa adoptoitu.

Ainoa, mitä me tehtiin silleen, että ainoat kenelle ei kerrottu silloisen poikaystävän vanhemmille tästä adoptioasiasta ollenkaan. Mä koin sillä lailla tai mietittiin sitä yhdessäkin, et ensinnäkin mun aviomies tulee ihan erilaisesta perheestä. Eli hän on hyvin tällaisesta hyvin toimeentulevasta, akateemisesta perheestä ja mä taas tulen tämmöisestä hyvin keskiluokkaisesta ja ei niin hyvin toimeentulevasta perheestä. Mä jotenkin sen sitten, että jos sinne vielä kerrotaan, että mä en ole oikeastaan edes sieltä kotoisin. Mä ajattelin, että mitä ne oikein niin kuin ajattelee tai miten ne sen kokee. Se asia tuli vasta ilmi silloin, kun mun esikoinen oli syntynyt. Niin mun vanhemmat tapas näitä mun miehen vanhempia ja sitten yhtä äkkiä tulikin ilmi, kun mun anoppi kysyi äidiltäni, että minkälainen minun synnytykseni oli. Sitten tuli vaivautunut hiljaisuus ja sitten mun isä sanoi, että eikös Mari olekaan kertonut. Että siinä tosiaan kerkesi mennä kymmenen vuotta, että he eivät sitä tienneet. Ja toisaalta mä luotin niin kuin osittain myös mun miehen arvostelukykyyyn siinä, että hän tuntee perheensä niin kuin sen verran hyvin kanssa, että hänestä se ei ollut sellainen tärkeä asia, mikä tarvii jakaa niiden kanssa. (Mari)

Mari kertoi kokeneensa alemmuutta suhteessa aviomiehensä perheen sosiaaliseen taustaan, ja tätä alemmuuden tunnetta lisäsi se, että hänet oli adoptoitu. Hän arasteli sitä, miten appivanhemmat arvottaisivat hänet, jos hänen taustansa paljastuisi. Lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella oli vielä 1970-luvulla moraalinen ongelma (Urponen 1994, 163), ja suhtautuminen aviottoman lapsen synnyttävään naiseen oli Suomessa usein paheksuvaa. Äidin ”siveettömyydestä” saattoi langeta varjo myös lapsen osalle. Marin appivanhemmat edustivat sukupolvea, joiden lapsuudessa ja nuoruudessa ottolapsitoimintaa oli voinut varjostaa pelko ottolapseksi luovutettavan lapsen perimästä. Tässä kontekstissa Mari koki adoptionensa sosiaalisesti leimaavana, joten adoptio oli appivanhemmilta salattu. Adoptoitu kohtaa taustaansa liittyvien salaisuuksien takia vaikeuksia kysymyksissä, jotka biologisessa perheessä kasvaneille ovat usein itsestään selviä. Irving Leonin (2002, 655) mukaan salaisuus adoptiossa todennäköisesti voimistaa kokemusta syntymäperheen menetyksestä heikentäen itsetuntoa ja suurentaa oman itsensä menetyksen tunnetta.

Tietämättömyys omasta alkuhistoriastaan asetti sekä Johannan että Marin epävarmaan tilanteeseen heille erityisissä vuorovaikutussuhteissa. Karen March (1995, 656) totesi tutkimuksessaan, että jos adoptoidut eivät osanneet vastata heidän biologiseen taustaansa liittyviin kysymyksiin, he saattoivat kokea tulevaisuuden leima-etuiksi niiden tapahtumien perusteella, joiden oletettiin aikanaan johtaneen heidän adoptioonsa.

Alkuperäisten juurien etsiminen mahdollisti adoptoiduille itsensä paikantamisen biologisessa kontekstissa, ja jälleentapaaminen antoi heille keinon saavuttaa sosia-

lista hyväksyntää. He pyrkivät häivyttämään leimautumisensa jälkeä sijoittamalla itsensä yhteisönsä arvostamaan biososiaaliseen kontekstiin. Itsensä paikantaminen biososiaalisesti oli tärkeää, koska se poisti adoptiota ympäröivän salaisuuden. Karen Marchin (1995) esittämät tutkimustulokset sopivat Erving Goffmanin sosiaalisen stigman teoreettiseen malliin. Goffmanin mukaan sosiaalisesti leimattu oppii stigmansa merkityksen toisten reaktioista. Tietämättömyys omasta taustasta sulkee ihmisen ulos biologisen sukupolvipositionsa piiristä. Goffman (1963, 9) esittää, että tämä tukee adoptoitujen havaintoja adoptiosta sosiaalisena stigmana.

Tiedustelllessani aineistoni kertojilta ympäristön suhtautumisesta heidän adoptioonsa moni vastasi, että heiltä ei ole yleensä kysytty adoptiosta. He kertoivat, että eivät olleet erityisemmin ympäristön avoimien kysymysten kautta joutuneet asiaa miettimään, kuten Katja seuraavassa kysymystäni kommentoi.

Mun mielestä hirveän neutraalisti. En mä osaa siinä mitään sellaista niinku siinä ympäristössä, missä lapsuuden ja nuoruuden asuin. Se oli pieni kaupunki ja kaikki sen tiesi varmasti niinku, että ei siitä kukaan koskaan mulle mitään sanonut. Tai koskaan missään yläasteella tai lukiossa kukaan koskaan millään tavalla maininnu asiasta. Aikuisuudessa ehkä niinku aina siten, jos joku siitä kuulee tai tietää niin, niin se on musta hirveän mielenkiintoinen reaktio. Niin mä olen aina kokenut, että se on sillä tavalla tabu, että sitä ei kukaan halua oikeastaan koskaan kysellä enempää. (Katja)

Toivoisitko, että kysyisivät? (haastattelija)

Joskus toivoisin. Itselle on niinku hirveän elämää muokkaava asia kuitenkin, että ehkä joskus toivoisi, että joku olisi kiinnostunut ja kysyisi tai sillai ja sitten sellainen niinku oon huomannut, että tavallaan joskus oon kokenut sillä tavalla, että ehkä se herättää jonkun semmoisen vähän kauhistumisen tai onpa ollut rankkaa. Se tunnelma, mikä välittyi, on, että hirveän heppoisin perustein sanotaan, että totta kai se olikin parempi, että adoptoitiin ja sait hyvän kodin. Tietämättä yhtään minkälaisen kodin mä esimerkiksi sain. Tai kysymättä sitä, että oliko se hyvä koti. (Katja)

Katjan adoptiotausta ei ollut ainakaan näkyvästi herättänyt kiinnostusta ystävien kesken tutussa ympäristössä lapsuus- ja nuoruusaikana.

Myöhemmin Katjan aikuisuudessa elämänpiirin laajennettua oli tavallista, että kun vieraat ihmiset kuulivat hänen taustastaan, he ohittivat asian vaieten tai ainakin näennäisesti kiinnittämättä siihen huomiota. Katja havaitsi, että hänen perhetaustansa erilaisuus oli riittävän merkittävä muuttamaan vuorovaikutusta vaikenemisen suuntaan. Tämä oli hänelle toisinaan pettymys. Adoptio on niin merkittävä ja tavanomaisuudesta poikkeava tilanne ihmisen elämässä, että Katja olisi mielellään joskus peilannut kokemuksiaan aiheesta jonkun toisen kanssa.

Ihmisten asennoituminen tällaiseen tilanteeseen on suhteessa myös käsitykseen, mitä on perhe. Katja Yesilovan (2009, 206) mukaan ”ydinperhe näyttäytyy ihmiselämälle luontaisena ja lapselle välttämättömänä. Erityisen voimansa ydinperhe saa siitä, että se historiallisesti ontologiso⁴ ydinperhesuhteet. Ydinperhettä ontologisoiva ymmärrys patologisoi ei-ydinperhemallin mukaiset perheet, kuten sateenkaariperheet, eroperheet, yksinhuoltajaperheet, lapsettomat perheet, uusperheet ja adoptioperheet poikkeuksiksi. Ydinperheontologiaa vasten ne näyttäytyvät riittämättöminä ja pulmallisina, ikään kuin ne kaipaisivat selityksiä.” Kun adoptioperheen mallina on biologinen perhe, voi hiljaisuus olla tapaa käsitellä biologista, luonnonmukaista järjestystä rikkovaa murtumaa, adoptiota.

Katja jatkoi kertomustaan ympäristön toisenlaisista reaktioista siihen, että hänet on adoptoitu.

Että tavallaan ikään kuin siihen liittyisi kuulijan korvissa semmoinen ajatus, että se on jo niin kauheata, että on adoptoitu, ettei ainakaan sitten voi niin huono tuuri olla, että toisen kerran ei vielä välttämättä sattuis ihan paras mahdollinen kasvualusta. Ettei kestä kuulla sellaista. Tai sitten se herättää helposti itsessä semmoisen tunteen, että niinhän mun pitäis ollakin kiitollinen tai siis sellainen, että kuulija ajattelee, että no olipa hyvä, että onneksi adoptoitiin, että sait niin hyvän kodin tietämättä mitään. Se herättää semmoisen tunteen, että hirveän usein tulee sellainen tunne, että pitää olla kiitollinen oli vaikka mitä hankaluuksia sitten siinä adoptioperheessä, mikä ei liity siihen adoptioon vaan kaikkeen, mitä perheessä yleensäkin on. Niin aina, niitä niin kuin ei sais enää olla. Koska on jo niin iso armo tapahtunut, että on adoptoitu tottakai hyvään perheeseen... sitähan mun tarvi saada käsitellä myös, mitä se mun elämä on siellä adoptioperheessä niinku ollut, että ei se ole mun elämä ollut siihen asti helvettiä ja sitten yht ’äkkiä kaikki lokahtanut tosi hyvin. (Katja)

Katja tulkitsi ihmisten reaktiot säälin tunteina itseään kohtaan heidän kuultuaan adoptiosta. Kuulijoiden mielestä jotain negatiivista Katjan elämässä oli tapahtunut, koska hän oli menettänyt alkuperäiset vanhempansa. Aivan kuin torjuen kuvittelemansa mahdollisesti ikävän tarinan he nopeasti tuottivat tarinalle onnellisen lopun. Heidän vaikuttuneisuutensa tai vaivautuneisuutensa kuulemastaan leimasi Katjan mielestä hänen alkuperäänsä koskevia oletuksia ja arveluita syistä, jotka olivat johdaneet adoptioon. Erityisesti biologinen äiti tulee herkästi leimatuksi näissä pohdinnoissa. Toisten reaktioista Katja havaitsi adoptioonsa liittyvän stigman piirteitä. Kerrotut kommentit arvottivat hänen alkuperäisen kotinsa ja adoptiokotinsa huono – hyvä asetelmaan ohjaten hänet sisäisesti vaatimaan itseltään kiitollisuutta adoptiokodistaan. Katja lainaa kristinuskon peruskäsitettä ”armo” kuvaamaan sitä osaa, jonka hän päättelee ihmisten kommenteillaan tarkoittaneen hänelle suodun adop-

⁴ Ontologia-sanalle perinteisempi käsite on Aristoteleen käyttämä termi kategoria (κατηγορία).

tiokodin myötä. Sanalla armo tulkitsen hänen viestivän voimakasta tunnelatausta ja pettymystä siitä, ettei hän ole kokenut tullessa ymmärretyksi uskoutuessaan ihmisille adoptiostaan. Ihmisten oletukset hyvästä adoptiokodista peittivät alleen tavanomaiset perhe-elämän haasteet aiheina, joille ei jäänyt Katjan toivomaa tilaa näissä keskusteluissa. Kuvatun kaltaiset kohtaamiset jäivät kliseiden tasolle, hämmentivät Katjaa ja tukahduttivat hänen halunsa puhua itselleen merkityksellisistä kokemuksista perheessään.

Ihmiset saattavat hämmentyä kohdatessaan tilanteita, jotka poikkeavat tavanomaisuudesta eivätkä ole sosiaalisten normien mukaisia. Tällaiset kohtaamiset viestivät osaltaan, että kulttuuristen malliemme kannalta edellä kerrotunlaiset ei-tavanomaiset vuorovaikutustilanteet voivat tuntua vierailta. Adoptio-statuksen vierauden joillekin ihmisille aiheuttama vaivautuneisuus sopii Erving Goffmanin (1963) sosiaalisen stigman käsitteeseen, jonka mukaan tietyt ihmiset aiheuttavat epämukavuutta enemmistölle niistä, jotka eivät tässä suhteessa eroa negatiivisesti sosiaalisista odotuksista. Stigmaan liittyy erilaisuuden identifiointi ja leimaaminen ihmisten kesken.

Kaikilla erilaisuuksilla ei kuitenkaan ole merkitystä ihmisten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa eikä myöskään sosiaalisissa suhteissa. Jotta stigma kehittyisi, erilaisuuksien tulee olla tarpeeksi merkittäviä muuttamaan sosiaalisen vuorovaikutuksen luonnetta, vaikka ne eivät olisikaan aina välittömästi identifioitavissa. Tärkeä näkökohta stigman käsitteellistämässä on Bruce Linkin ja Jo Phelanin (2001) mukaan se, että stigma on riippuvainen vaikutusvallasta. Ilman erityistä valtaa stigman aines-ten on mahdollista olla olemassa, mutta ne eivät vielä synnytä stigmaa. Ryhmästä ja tilanteesta riippuu, miten vaikutusvalta kehittyy. Adoptio saattaa alkujaan näyttää tilalta, jossa vaikutusvallan rooli on epäselvä. (Link & Phelan 2001; Clark-Miller 2005, 43–46, 84–105.)

Adoptiokäytännöllä on jo pitkä historia maassamme ja adoptoituja lapsia on ollut paljon. Suomalaissyntyiset adoptoidut on ulkonaisesti rinnastettu enemmistön ei-adoptoituihin, biologisen perheensä parissa eläviin lapsiin. Tutkimukseni adoptoidut ovat kaikki juuriltaan suomalaissyntyisiä. He eivät poikkeakaan ulkonäöltään valtaväestöstä. Vaikka muutamat kertomukset paljastavat adoptioon kiinnittyviä stigman piirteitä, käsite ei kuitenkaan sovi kertojien elämäntilanteen erityisyyden kuvaamiseen. Yleisellä tasolla he eivät kerro tullessa leimatuiksi tai marginalisoituiksi. He viittaavat kyllä joihinkin stigman luonteisiin kokemuksiin suhteessa adoptioon, mutta ne ovat kiinnittyneet yksittäisiin tapahtumiin, eikä niillä ole ollut sellaista voimaa, että kertojat olisivat maininneet adoption stigmaksi elämässään.

Ihmisten välinen vuorovaikutus muotoilee epäilemättä kaikkien adoption osallisten kokemusta itsestään. Merkitykset, joita adoption kiinnitetään, heijastavat kulttuuriamme, kokemuksia itsestämme ja suhteestamme toisiimme läpi elämänkulun. Kulttuurisesti ankkuroituneita kategorioita, kuten luonnollinen vastaan sosiaalinen, on vaikea välttää. Vaikuttaa mahdolliselta jättää ottamatta huomioon

luokitteluja, jotka sisältävät tietyn yhteiskuntajärjestyksen. (Martinell Barfoed 2010.) Adoptoitujen kertomusten painopiste oli muualla kuin yhteiskunnallisissa muutoksissa, mutta ajan kulttuuri heijastuu heidän kertomuksissaan (vrt. Vilkkio 1997, 209).

Aikuisiässä tutkimukseni adoptoidut vastustivat tarinoissaan kulttuurista kertomusta adoptiosta hylkäämisenä. He eivät myöskään yhdistäneet lapsetutensa erityisyyteen stigman voimaa sisältäviä kokemuksia.

7.3 Adoptio sukulaiskysymyksenä

Adoptio on sukulaiskysymys, ja kiinnostuessaan alkuperästään tutkimukseni adoptoidut ilmaisivat tekemisillään sellaista sukulaisuutta, jota juuri adoptoidut henkilöt kokevat. Juonentaessaan identiteettiään heidän oli suvuttamisensa tarinoissa otettava huomioon kaksi merkittävää ryhmää: biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat. Tässä tarinassa adoptiovanhemmat olivat konkreettisesti läsnäolevia, mutta biologiset vanhemmat arkisessa elämässä poissaolonsa myötä kuvitteellisia. Tämä johdatti minut tutkimaan, miten tutkimukseen osallistuneet jäsensivät omaa sukulaisuuttaan.

Sukulaisuus

Amerikkalaisen antropologi David Schneiderin (1968, 23) mukaan sukulaisuus euro-amerikkalaisessa näkemyksessä rakentuu jaetun biogeneettisen aineksen varaan. Tässä symbolisessa järjestelmässä sukulaisuus on yhtä kuin biogeneettinen suhde. Keskeistä Schneiderin tutkimuksissa on luonnon ja kulttuurin välinen suhde, sukulaisuuteen sisältyvät biologiset ja sosiaaliset näkökohdat. Tutkija kritisoi aikansa antropologista tutkimusta siitä, että se euro-amerikkalaisen ajattelun läpitunkemana pitää sukulaisuuden synnyssä ensisijaisena seksuaalisesta kanssakäymisestä aiheutuvaa lisääntymistä. Schneiderin mukaan biologinen sukulaisuus, jota symboloi veri-metafora, mielletään ylempiarvoisena, minkä Tuhkimo-tarinakin osoittaa. Äitipuoli on Tuhkimolle sukua lain, ei biologian kautta, ja siksi hän kykenee käyttämään lasta julmasti hyväkseen. (Schneider 1968, 27; Howell 2006, 142.) Merkitys, jonka ihmiset antavat geneettiselle sukulaisuudelle, on yksinkertaisesti sosiaalinen konstruktio, toteaa Schneider (1984). Biologian tai luonnon korostaminen on vahvasti kulttuurinen tulkinta, joka sukulaisuutta rakentavana tekijänä ei ole sen objektiivisempi kuin esimerkiksi ajatus siitä, että sukulaissidos syntyy ravinnon ja asunnon jakamisen välityksellä (Castrén 2009, 50–51).

Vaikka liha ja veri eivät ole universaaleja olennaisina sukulaisuutta määrittelevinä kriteereinä, ne ovat silti keskeisiä useimmissa nykyisissä pohjoisamerikkalaisissa ja eurooppalaisissa näkemyksissä ja tekevät sukulaisuuden ja genealogiset suhteet erilaisiksi verrattuna kaikkiin muihin sidoksiin (Schneider 1984, 174; Howell 2006,

66). Sukulaisuuden vakiintunut ilmaus perustellaan jaetun substanssin biogeneettisellä yhteydellä. Howellin mukaan substanssin ymmärtäminen näissä yhteyksissä ei kuitenkaan ole ainoastaan materiaalista, vaan se sisältää myös aineettomia elementtejä. (Howell 2006, 66.)

Genetiikan jakaminen ei tarkoita ainoastaan tietyn fyysisen yhdennäköisyyden, vaan myöskin aineettomien ominaisuuksien, kuten luonteen, harrastusten tai luontaisen lahjakkuuden jakamista. Nämä ilmaisevat sukulaisuuden sosiaalista ulottuvuutta, mikä luo jatkuvuutta ajassa ja antaa ihmisille tunteen elinkaareen kuulumisesta. (Howell 2006.)

Ruotsalainen kirjailija Astrid Trotzig (1996, 3) avaa kirjassaan *Blod är tjockare än vatten* kokemuksiaan adoptiostaan: ”Voi olla, että veri on vettä sakeampaa, mutta rakkaus on verta sakeampaa.” Rakkaus sosiaalisena suhteena pikemminkin kuin biologian seurauksena on hänen kertomuksensa oivallus. Adoptioperheille veriside ei ole tärkeää, vaan tärkeää on arvoside. Vaikka sanonnalla ”veri on vettä sakeampaa” on vanhahtava, myyttinen sointi ja vaikka se voi näyttää kuluneelta, se herättää yhä reaktioita. Adoption yhteydessä sillä vaikuttaa olevan erityistä vetovoimaa ihmisiin, joilla on erilaisia kosketuspintoja adoptioon: aikuiset adoptoidut, adoptiovanhemmat ja tutkijat käyttävät sanontaa mielellään (Christiansen 2001; Howell & Melhuus 2001). Per-Erik Wahlundin (1990) mukaan metaforan merkitys on voitu yksinkertaisesti ymmärtää väärin. Sanontaa ”veri on vettä sakeampaa” voidaan selittää niin, että ihminen tuntee suurempaa yhteenkuuluvuutta oman suvun kuin toisen suvun kanssa, eikä niin, että tämän suvun tulisi olla biologinen suku. Metaforat voidaan ajan kuluessa alkaa käsittää kirjaimellisesti (Potter 1997).

Useimmissa Länsi-Euroopan kielissä on tuttu metaforinen toteamus ”lihaani ja vertani”. Sanonta kantaa emotionaalista ja moraalista mielle yhtymää. Tahattomasti lapsettomille pareille tai yksilöille, jotka haluavat tulla tavalliseksi perheeksi, adoptiosta on tullut emotionaalisen täyttymyksen mahdollistava asia. (Howell 2003a; 2006.) Sukulaisuustutkimukset ovat opettaneet antropologeja tutkimaan suhteita, ei yksilöitä. Signe Howellin (2009) mukaan adoptio sekä haastaa epäilemään että myös vahvistaa käsitteitä suhteista ja yhteiskunnasta.

Adoptioprosessit eroavat toisistaan eri kulttuureissa yhteiskunnan rakenteellisen jäykkyyden ja yhteiskunnan jäsenten ilmaisemien tarpeiden mukaan. Esimerkiksi traditionaaliset yhteiskunnat järjestävät epävirallisen adoption sijoittamalla lapset sukulaisten luokse. (March 1995, 653.) Sellaisissa tilanteissa säännöllinen vuorovaihtus suvun jäsenten kesken varmistaa adoptoitujen tiedon syntymävanhempiensa identiteetistä ja jatkuvan yhteyden syntymäperheen kanssa. Sitä vastoin useimmat läntiset yhteiskunnat käyttävät virallisia lakiin perustuvia menetelmiä järjestää adoptio kolmannen osapuolen, ei-sukulaisperheen jäsenen kanssa. Kaikki kulttuurit ja yhteiskunnat tunnustavat verisiteille perustuvan suhteen tai avioliiton kautta syntyneen suhteen sukulaisuudeksi. Geneettisen siteen ensisijaisuus perheen luomisessa ja jatkuvuudessa jättää vaihtoehtoisen perhemuodon normin ulkopuolelle (mt., 654).

Antropologiaan perustuvien näkemysten mukaan ihmisellä arvellaan kuitenkin olevan kyky tuntea ja luoda sukulaisuutta yli biologisten siteiden (Hämäläinen 2012).

Anne-Marie Kramer (2011) toteaa, että vaikka veri symboloi yhteyttä, se ei itsessään ole yhteyttä. Symbolina se kuitenkin mahdollistaa amerikkalaisille ja eurooppalaisille sukulaisuuden kulttuuristen suhteiden rakentamisen. Sukulaissuhteet ovat itsessään kulttuurisia. Sukua ovat yksinkertaisesti ne henkilöt, jotka hyväksymme sukulaisina. Jos sukulaisuus ymmärretään tavaksi muodostaa suhteita, niin Kramerin mukaan (mt., 381) sukulaisuus tulee tehdä merkitykselliseksi luovan identiteettityön avulla. Tämä kattaa sekä itsensä paikantamisen perusteella että myös sukujärjestelmässä perimän perusteella sukua olevat. Tämä prosessi on luova, kuten Steph Lawler (2008, 39) huomauttaa: jotkin piirteet voidaan kieltää ja toiset omaksua. Vaikka geneettisten siteiden ymmärretään olevan erityisen merkityksellisiä, rajat sosiaalisen ja biologisen välillä ovat läpäisevät. Näin sukulaisuus ja sukua oleminen jäävät neuvoteltavissa olevaksi asiaksi. (Carsten 2000.) Lisäntymisteknologian tulo merkitsee sitä, että luonnollisena pidetystä on tullut yksilölle valinnan asia (Carsten 2004, 167). Tobias Hübinetten (2007) mukaan erityisesti adoptioon liittyvät muistot kuvaavat alati jatkuvaa ”minäksituloa” biologisesta perheestä tapahtuneen todellisen ja juridisen eron takia. Tämä osoittaa, että adoptiovanhemmat ja adoptoitu ovat esimerkkejä siitä, että identiteetit ovat ensisijaisesti sosiaalisesti muodostuneita, eivätkä biologisesti ennalta määrättyjä.

Perhe on totuttu näkemään erityisen sosiaalisen siteen kantajana siihen kuuluvine sanastoineen siitä, kuinka perheen jäsenten odotetaan suhtautuvan toisiinsa. Jaber Gubrium ja James Holstein (1990) esittävät, että perheen voi nähdä tapana luoda ja määritellä sosiaalisia suhteita erityisessä tarkoituksessa, pikemminkin kuin tarkastella sitä rajoitettuna. Kristin Langellier ja Eric Peterson (1993, 51) käyttävät käsitettä *doing family* analysoidessaan erilaisia perhekonstruktioita. Tämän näkemyksen mukaan tähdennetään tekemisen näkökulmaa – me tulemme perheeksi niiden toimenpiteiden seurauksena ja sen retoriikan kautta, jotka ympäröivät kulttuurisesti määriteltä perhediskurssia. Jotta perhe tulisi tunnustetuksi ja hyväksytyksi perheeksi siltä vaaditaan erityisiä perusteluja. Kulttuurisiin kertomuksiin adoptiosta vaikuttaa pitkään jatkunut diskurssi, jonka mukaan biologialle rakentuva perhe muodostaa normatiivisen ihanteen, minkä antamaa taustaa vasten kertomukset sijoittuvat. Biologisella perhesiteellä on status normin muodostajana määriteltäessä perheeseen kuulumista. (Martinell Barfoed 2010, 223.) Adoptioperheen elämän konstruointi kontekstissa, jossa painotetaan biogeneettisten siteiden pitämistä oikeina perhesuhteina, on vaikeaa, mutta adoptiovanhempien ja lasten täytyy siitä suoriutua (Logan 2013, 40).

Sukulaisuutta traditionaalisessa merkityksessä on pidetty sekä biologisena että heteronormatiivisena ja verisiteen on ajateltu palvelevan perhesukulaisuuden luomisen ja jatkamisen lähtökohtaa (Yngvesson 2007). ”Adoptio haastaa sukulaisuuden määrittelyä” (Sukula 2009, 150). Silloin kun biogeneettinen yhteys itsessään mer-

kitsee sukulaissuhdetta, sukulaissuhteiden luominen ei ole helppoa, jos geneettistä yhteyttä ei voida jäljittää. Läntisen adoptiokirjallisuuden mukaan geneettiset yhteydet syntymäsukuun ovat alusta alkaen voimakkaasti läsnä adoptoitujen elämässä heidän adoptioperheessä eletystä elämästään huolimatta. (Carsten 1997; 2000, 687–688.) Adoptioperheiden on noustava esiin muilla keinoin vakiinnuttaakseen ja legitimoidakseen suhteensa (Howell 2006, 67). Biologisen yhteyden sijasta laki antaa varmuuden adoptioperheille. Laki mahdollistaa, että nämä perheet voivat luoda adoptiivista sukulaisuutta emotionaalisen ja sosiaalisen työn kautta, mikä tarvitaan sukulaisuuden luomiseen, (Logan 2013, 42.)

Vastapainona biogeneettisen merkityksen tutkimiselle Janet Carsten (2001, 329–330) on tutkinut, miten esimerkiksi Langkawin saarilla elävät malesialaiset eivät tee sukulaisuutta ainoastaan synnyttämällä siteitä seksuaalisen lisääntymisen kautta. Heille sukulaisuus on joksikin tulemisen prosessi. Lasta tehdään omaksi ei vain oikeudellisesti, vaan fyysisesti vähittäisen prosessin myötä asumalla yhdessä ja syömällä samaa ruokaa. Jaetut ateriat ja yhteisasuminen vakiinnuttavat ajan kanssa luonnolliset yhteydet niiden ihmisten kesken, jotka alun perin eivät olleet samaa sukua, mutta jotka oli saatettu yhteen muuttoliikkeen, kasvatuksen tai avioliiton kautta. Ajattelumallin mukaan sukulaisuus ei määräydy jyrkästi vastakohtana ei sukua olemisen kanssa, eikä identiteettiä anneta luonnostaan syntymässä, vaan se muuttuu läpi elämän. Ihmisistä tulee sukulaisia heidän kotitaloudessaan jakamiensa askareiden ja vuorovaikutuksen kautta, syömällä ja elämällä yhdessä, menemällä mahdollisesti keskenään naimisiin ja saamalla lapsia ja lastenlapsia.

Signe Howell (2006, 8–9) on tutkinut Norjassa adoptiolapsen paikkaa adoptiovanhemman näkökulmasta käsitteellä *kinning*, jonka olen kääntänyt sanalla suvuttaminen (vrt. Heidi Ruohion (2016): sukulaistaminen). Suvuttamisen käsitteellä Howell tarkoittaa prosessia, millä vastasyntynyt lapsi tuodaan kestävään suhteeseen tietyn ihmisryhmän kanssa ja suhteesta puhutaan konventionaalisella sukua koskevalla ilmaisulla. Suvuttaminen muuttaa autenttisen yksilön suhteiseksi yksilöksi ja kiinnittää hänet suhteiden joukkoon. Adoption myötä miehistä ja naisista tulee isiä ja äitejä, setiä ja tätejä sekä isovanhempia, kuten adoptoidusta tulee meidän lapsi tai lapsenlapsi. Howellin (2006) mukaan suvuttaminen vaatii enemmän kuin vain lapsen hoitoa ja hänestä huolenpitoa sekä adoptoidun ja adoptiovanhempien yhdessä asumista ja elämistä. Suvuttaminen vaatii adoptiovanhemmilta tietoista ponnistelua tehdä itsensä, lapsensa ja sukulaisensa kykeneviksi osallistumaan perheen elämänkohtalon luomiseen ja kulttuurisen ”totuuden, että veri on vettä sakeampaa”, ylittämiseen. Näkemystä metaforan ylittamisestä ei Howellin (mt., 67) mukaan yhteiskunnassa laajalti jaeta, koska biogenetiikka on hallitsevassa asemassa. Kulttuurisesti ankkuroituneita kategorioita, dikotomiaa adoptoitujen ja ei-adoptoitujen välillä, on vaikea väistää (Martinell Barfoed 2008, 226). Suvuttamista luonnehditaan yritykseksi purkaa adoptoidun alkuperää ja muuttaa hänen hahmoaan yleisimmin. Adoptiovanhemmat liittävät adoptioimansa lapsen suvutettuun kehityskaareen,

mikä liittyy heidän omaansa. Howell (2003, 466) käyttää tästä muuntumisesta metaforisesti käsitettä *transsubstantiaatio*⁵.

Vanhempien perimmäinen päämäärä on suvuttaa lapsi oman verkostonsa suhteisiin. Eräs tapa saavuttaa tämä tavoite on luoda syntyperänarratiivi, joka sisältää diskurssin elämänkohtalosta. Lapsen omaksi tekemisen prosessi on pitkä ja vivah-teikas, mutta samalla latautunut ja herkistävä. (Howell 2006, 73.) Ei ole harvinaista, että adoptioperheellä on taipumus löytää merkkejä siitä, että heidän adoptioimansa lapsi oli tarkoitettu juuri heidän lapsekseen (vrt. Modell 1994, 206; Högbäck 2008, 324–325). Tutkimusten mukaan adoptiovanhempia ahdistaa ajatus lapsen valitsemisesta, sillä sellainen on perheen idean vastaista. Yhteisöllisen yhteisyyden periaatteet korostuvat, kun lapsesta tehdään omaa, luonnollisesti adoptioperheeseen kuuluvaa. (Högbäck 2008, 166.) Suhteet ihmisten välillä merkitsevät tapoja, joilla he luovat samanlaisuutta ja erilaisuutta itsen ja muiden välille (Carsten 2004, 82).

Anna-Maija Castrén (2009, 45–46) selvittää väitöskirjassaan *Onko perhettä eron jälkeen?* sukulaisuuden määrittelyä tukeutuen ruotsalaisen Åsa Boholmin (1983) antropologiseen etnografiaan perustuvaan käsitykseen sukulaisuudesta. Sen mukaan biogeneettisen lisäksi sukulaisuuden määrittelyssä vaikuttaa vahvasti myös sosiaaliseen vuorovaikutukseen perustuva kontakti. Kanssakäymisen myötä rakentuneeseen läheisyyden tunteeseen kietoutuu tärkeä huomio: suhteet muotoutuvat moninaisissa arkielämän olosuhteissa ja tilanteissa. Lapsuus- ja nuoruusvuodet osoittautuvat tärkeiksi, sillä ihmiset tuntuvat pitävän sukulaisinaan niitä henkilöitä, joita he ovat tottuneet pitämään sukulaisinaan jo lapsuudessaan. (Boholm 1983, 105–133; Castrén 2009, 46.) Kirsti Suorannan (2004, 8) mukaan sukulaisuus muodostuu kontekstisidonnaisesti ihmisen elämänhistorian ja tilanteiden kautta.

Kaksijuurinen sukulaisuus

Monelle sana adoptoitu resonoi perustavanlaatuisten elämänskysymysten, identiteetin ja merkitysten kanssa. Vaikka samat kysymykset koskettavat käytännössä meitä kaikkia, adoptioprosessiin kietoutuvan salaisuuden nähdään voimistavan näitä kysymyksiä. (Krueger & Hanna 1997, 195.) Salaisuus viittaa tässä adoptoitujen oikeuksien kieltämiseen, jolloin adoptoitu ei saa oikeutta tietää alkuperäänsä (Carp 1998). Yhdysvalloissa ja monissa Euroopan maissa adoptiosta tuli 1950-luvulla salassa pidettävä yksityisasia (mt.). Uutta oli laatia adoptio, jossa keskeistä oli lapsen taustan salassapitäminen. 1970-luvulla Yhdysvalloissa perustettiin adoptoitujen tukiryhmiä, jotka ryhtyivät taistelemaan avoimen adoption puolesta. Adoptoidut vastustivat heidän eristämistään syntymäperheistään, kuten tavanomaisissa vierasadoptioissa tehdään, ja vaativat oikeutta saada tietää oma alkuperänsä. He vastustivat sitä ajatusta, että lakiin perustuva identiteetti voisi pyyhkäistä pois geneettisen

5 Transsubstantiaatio on roomalaiskatolisen kirkon oppi, jonka mukaan ehtoollisen leipä ja viini muuttuvat substantiaalisesti Kristuksen ruumiiksi ja vereksi.

sukulaisuuden. He määrittelivät sosiaalisesti ongelmaksi sen, että he eivät tiedä alkuperäänsä. Tätä he ilmaisivat käsitteillä *oikeuksien kieltäminen* ja joskus *geneettinen amputaatio*. (Modell 2004, 207–229.)

Adoptoitu oli sidottu hyväksymään adoptiosopimus. Hänellä oli oikeus vain sellaiseen tietoon, mitä muut olivat halukkaita hänelle antamaan. Adoptoidut eivät halunneet kunnioittaa sopimusta, jota he eivät olleet koskaan nähneet eivätkä hyväksyneet. He vaativat muutosta adoptiolakiin sanomalehdissä, television uutiskoosteissa ja muissa medioissa sekä kansalaisadresseissa, joita luovutettiin valtion lainsäädäntöelimille ja liittovaltion hallitukselle. (Mt.)

Judith Modell, antropologian ja historian professori sekä myös adoptioäiti, osallistui kahdeksan vuoden ajan erään adoptoitujen tukiryhmän kuukausikokouksiin ja kirjoitti havainnoistaan artikkelissaan *Modes of Persuasion in Adoption Rhetoric* (2004, 207–229). Hän havaitsi adoptoitujen narratiivien paljastavan heidän sukulaisuutensa erityisyyden. Etsintänarratiivit todensivat David Schneiderin 1960-luvulla sukulaisuudesta esiin nostamaa jakoa, kahta erilaista sukulaisuuden muotoa: *biologista*, syntymästä alkunsa saatua sekä *sosiaalista*, sopimuksella alulle pantua sukulaisuutta. Narratiivien ilmaiseman sukulaisuuden Modell määritteli käsitteellä *double-rootedness*, jonka suomennan tutkimuksessani sanalla kaksijuuruisuus.

Antropologian professori Victor Muzvidziwa (2010) käyttää käsitettä *double-rootedness* sosiaalisessa merkityksessä. Käsitteeseen liittyy kulttuurista tulkintaa. Muzvidziwan mukaan käsitettä hallitsee joukko uskomuksia, joihin vaikuttaa voimakas kiinnike sosiaaliseen kenttään, sukuun, esineisiin ja paikkaan. Kaksijuuruisuuden käsite esiintyy myös afrikkalaisten siirtolaisuutta koskevissa tutkimuksissa. Philip ja Iona Mayerille (1974, 8–19) *double-rootedness* merkitsee ihmisten pysyvää muuttoa kaupunkiin, vaikka he samanaikaisesti ylläpitävät asuntoa ja voimakkaita perhesiteitä maaseudulle.

Tutkimukseni adoptoidut kuvaavat kertomuksissaan sukulaissuhteitaan tavalla, minkä näen peilautuvan Modellin työstämään *double-rootedness* käsitteeseen. Käsite sulkee sisäänsä kuulumisen tunteen ja ajatuksen adoptoidun kiinnittymisestä useampiin juuriin (Modell 2004, 207, 221). Koska adoptoiduilla on useampi kuin yksi pari vanhempia, käsitteet äiti ja isä muuttuvat monikoiksi, kuten Kristina toteaa äideistään.

Mulla on kaksi äitiä. (Kristina)

Lähestyn tutkimukseni kertojien tarinoissaan kuvaamaa sukulaisuuttaan käsitteen kaksijuuruisuus viitekehyksestä. Sukulaisuus tarkoittaa tästä suunnasta *biologisen* ja *sosiaalisen* sukulaisuuden eriytymistä, mikä on adoptoitujen identiteetin perustava ominaisuus. Sanat tupla tai kaksois- toistuvat adoptoitujen sukulaissuhteista koskevissa ilmauksissa heidän tasapainoillaan molempien perheidensä välillä. Asetelma näyttäytyy seuraavissa Katjan ja Kristinan pohdintoissa sukupolvien välisistä suhteista ja perheenjäsenten paikoista heidän arjessaan.

Niin kauan kuin mä elän, tämä tulee olemaan osa mun elämää, koska ihan konkreettisesti koko ajan törmään siihen ihan kahden suvun kanssa yhteydessä ollessa. Ja omalle lapselle mä joudun piankin alkaa selvittää, että kuka on mitäkin. Tämä on x- mummi ja tämä on xx-mummi, ja miksi näin on, että sillai ne on tavallaan siinä läsnä. (Katja)

Perheessä merkityksiä luodaan ja niitä toteutetaan käytännön huolenpidon ja jakamisen avulla, mutta monin tavoin myös erilaisten rituaalien, kuten syntymäpäivien, uskonnollisten juhlien, valokuvien esillä pitämisen, muistelun ja tarinoiden kertomisen avulla. Kaksijuuruisuus suhteessa omaan sukulaisuuteen merkitsee Katjalle jännitteitä sukulaissuhteidensa järjestelyissä. Hän kokee joutuvansa jatkuvasti määrittelemään sosiaalisten suhteiden rajoja sukujensa kesken ja suunnistamaan ikään kuin vieraalla maaperällä, koska ei ole olemassa selvästi määriteltyjä sosiaalisia tapoja tai rooleja, joihin turvautua. Adoptioon kiinnittyvien suhteiden prosessointi jatkuu hänen elämässään, jäsentyy ajallisesti eri elämänvaiheisiin ja kurkottuu erilaisin painotuksin aina tuleviin sukupolviin asti.

Adoptioperheen jäsenenä jaettu historia on Kristinalle ja sen myötä hänen lapsilleen perusta tuntea kuuluvansa adoptioperheeseen.

Lapseni eivät osaa sanoa häntä (biologista äitiä) mummiksi, koska heille oikea mummi on minun adoptioäiti ja samalla tavalla minä koen sen. (Kristina)

Esimerkeissä Kristina määrittelee perheenjäsenten suhteita toisiinsa ja subjektiivista perhekokemustaan. Hänelle yhteyden solmiminen syntymä-äidin kanssa oli elämää rikastuttava kokemus, mutta heitä yhdistävä biologinen sukulaisuus ei ollut hänelle ja hänen lapsilleen peruste syrjäyttää adoptioäidin statusta ”mummina”. Suhde biologiseen äitiin rakentui myönteisesti, mutta siitä puuttui emotionaalinen syvyys. Kristinan lapsuuden ja nuoruuden arjessa läsnä olevalle ja rakastavalle adoptioäidille, lapsenlasten isoäidille annettu epiteetti ”mummi”, ei ollut siirrettävissä eikä edes ”puolitettavissa” biologiselle äidille, jota tytär ja hänen lapsensa kutsuivat etunimellä. Kertomus kyseenalaistaa osaltaan ne kulttuuriset normit, jotka perustuvat käsitykselle ”veri on vettä sakeampaa”. Kristinasta ja hänen biologisesta äidistään tuli keskenään ystävät, mutta heidän välilleen ei kehkeytnyt äiti–tytär suhdetta. Yhteyden solmiminen rikastutti Kristinan elämää ja vastasi aikaisemmin vastausta vaille jääneisiin kysymyksiin, ”kenen kaltainen hän on ja mitkä olivat syyt hänen adoptioonsa”.

Adoptio on koko elämän kestävä sosiaalinen prosessi ja adoptoidut ovat ikuisesti kahden perheen jäseniä (Cahn & Singer 1999, 173). Prosessi on yksilöllinen ja siihen punoutuu monenlaisia tunteita, kuten Mari seuraavassa kertoo.

On se ainakin sillä lailla, että ei sitä vielääkään niinku tarkkaan tiedä, et onko ollut tarpeeksi aikaa ymmärtää niitä kuvioita vielääkään. Siihen menee varmas-

ti vielä seuraavat kymmenen vuotta. Niinku näihin muuttuneisiin perhekuvioihin, mutta on se ehdottomasti eheyttänyt. Niinku koen, että pystyn olemaan ehkä parempi äiti tai tasapainoisempi äiti sitten taas omille lapsille. (Mari)

Mari oli tyytyväinen, että oli päätenyt etsimään juuriaan, vaikka olennaisia, umpeen kuromattomia aukkoja hänen elämässään jäi vielä täydentymättä. Biologia varmisti hänen kuulumisensa myös niihin toisiin, joihin hänen yhteytensä oli jo ulkonaisestikin havaittavissa. Kyse ei ollut vain menneisyyden selvittämisestä ja itsensä paikantamisesta biologisen sukunsa ketjussa. Tärkeätä hänelle on ollut saavuttaa myös tulevaisuuden tuntoa nykyisyydessä. Mari uskoo adoption prosessina jatkuvan hänen mielessään vielä pitkään. Hän näkee uudessa valossa menneisyyden tapahtumat, joita hän ei aikaisemmin ymmärtänyt. Tässä elämänsä tulkinnan vaiheessa hänen sisäinen tarinansa alkoi uudistua. Mari kertoo omien juuriensa selvittämisen avanneen hänelle perspektiiviä myös eteenpäin ja voimistaneen hänen kokemustaan itsestään harmonisempana äitinä lapsilleen. Juurien etsintä johti hänet emotionaaliseen prosessiin, jota hän mielessään työstää yhä uudelleen elämänsä eri käänteissä. Oma sisäinen tarina on jatkuva prosessi, jonka avulla Mari pyrkii selviytymään ja tekemään elämää itselleen ymmärrettäväksi.

Adoptoidut viittaavat vereen magneettina, joka vetää varmistamaan ja lujittamaan sukulaisuutta. Se todistaa, että perheen representaatio on biologisesti orientoitunut. Tämä näkyy Yhdysvalloissa nykyisin vallitsevassa suuntauksessa teettää DNA-testejä, joita adoptoidut yleisesti käyttävät, kuten muutkin, jotka jäljittävät esivanhempiaan. (Legrand 2009, 245.) Selvittämällä biologisia juuriaan adoptoidut etsivät ennen kaikkea tietoa omasta historiastaan. He haluavat tietää, mikä on heidän tarinansa ja mistä he tulevat. Käsité kaksijuurisuus viestii kertojien ilmaisemaa sukulaisuuden erityisyyttä. Ymmärrän kaksijuurisuuden kognitiiviseksi mielen ilmiöksi, jonka kautta kertojat paikantavat kuulumistaan ja identifioituvat erikseen sekä biologisiin että sosiaalisiin juuriinsa. Heillä on kognitiivinen tietoisuus siitä, että adoptiovanhempiensa lisäksi heillä on myös toiset vanhemmat. Suomalaissyntyisinä he kiinnittävät kertomuksissaan kaksijuurisuutensa sukuun, erityisesti vanhempiinsa, ei esineisiin eikä maahan.

8 YHTEENVETOA ja pohdintaa

Tietyt asiat eivät niinkään kulu pois kuin kulu esiin
(Jan Blomstedt 2010, 29).

Tämän tutkimuksen pyrkimyksenä on ollut lisätä adoptioilmiöön kohdistuvaa tutkimustietoa maassamme ja nostaa adoptiolapseus näkyväksi mahdollistamalla puheenvuoro aiheesta tutkimukseen osallistuville adoptoiduille itselleen. Tutkimuksen tuottama tieto rakentuu heidän merkityksiä sisältävistä kertomuksistaan. Osa aineiston kertomuksista on kirjoitettuja elämäkertoja, osa narratiivisia haastatteluja. Tutkimuksen teoreettis-metodologinen lähestymistapa on narratiivinen. Kun ihminen luo omaa tarinaansa, hän käyttää hyväkseen kulttuurin tarinavarannosta ammentuvia malleja (Hänninen 1999, 142–143).

Tutkimusasetelman laadin tutkimuksen tavoitteesta ja tutkimuskysymyksistä, tutkimuksen metodologiasta, teoreettisista lähtökohdista, aineistosta ja sen analyysistä. Adoptoitujen kertomusten pohjalta laadin empiirisen osan temaattisen jäsentelyn sekä tein tulkinnat hyödyntäen myös aihetta käsittelevää kirjallisuutta. Temaattisen jäsentelyn pohjalta rakensin aineistosta ajallisesti etenevän juonellisen kuvauksen.

Tutkimuksen lähtökohdaksi taustoitin adoption kontekstisidonnaisuutta ilmiön historialliseen, kulttuuriseen, juridiseen, sosiaaliseen sekä toiminnalliseen ympäristöön, sillä yksilö on aina suhteessa ympäröivään maailmaan, siis aikaan ja paikkaan. Ilmiönä adoptio on muuttunut kunkin aikakauden tuomien haasteiden mukana ja on sidoksissa sosiokulttuuriin olosuhteisiin, mikä on havaittavissa myös tutkimusaineistoni kahden eri ikäryhmän kertomusten välisissä eroissa. Tukeakseni eri aikakausien historiallisuuden merkityksiä tulkinnoissa olen hyödyntänyt myös tutkimustietoa eri vuosikymmeniltä. Merkitykset, joita adoptioon kiinnitetään heijastavat kulttuuriamme, kokemuksia itsestämme ja suhdettamme toisiin ihmisiin. Kenen intressejä adoptio parhaiten palvelee – lapsen, syntymävanhempien, adoptiovanhempien, valtion vai muiden organisaatioiden – on keskeinen kysymys, mikä aina liitetään adoptioon adoptiovanhempia valittaessa (Stuchtey 2013).

Sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa adoptiolaeissa on vuosikymmenien kuluessa tapahtunut huomattavia muutoksia tavoitteesta tyydyttää adoptiovanhempien tarpeita adoptoitujen tarpeiden suosimiseen. Viime vuosikymmeninä avoimen adoption (Suomessa vuodesta 2012 lähtien) seurauksena myös biologisten vanhempien tarpeet ovat alkaneet saada aikaisempaa enemmän huomiota adoptiotoiminnassa.

Feminismin vauhdittamat uudet sukulaisuustutkimukset, homo- ja lesbotutkimukset sekä uudet keinoavusteiset teknologiat heijastavat perheen luonteen muuttumista ja haastavat traditionaalisen näkökulman sukulaisuuteen. Adoptio on ollut ja on edelleen yksi keskeinen aihe maassamme keskusteltaessa seksuaalisista

erityisryhmistä (Pösö 2003). Adoptiota ei rakenneta yksittäisenä tapahtumana, se elää integroituna osana persoonallisuutta. (Martinell Barfoed 2008.)

Historiallinen näkökulma on keino tuoda esiin aikamme kontingenssia rinnastamalla se menneeseen ja tekemällä näkyväksi sen muotoutumisprosessi (Ysilöva 2009). Tämä on erityisen olennaista lainsäädäntömuutosten, psyykkisten asenteiden ja historiallisten arvojen ymmärtämiseksi. Historiallinen perspektiivi adoptioon ilmiönä on tärkeä ei vain vertailumielessä vaan myöskin arvojen ja käytäntöjen kontekstualisoinnissa. (Howell & Melhuus 2003, 8.) Menneisyys, suhteen rakentaminen omaan alkuperään, nykyisyys ja tulevaisuuteen suuntautuminen kiertivät vuorovaikutteisiksi prosesseiksi tutkimukseeni osallistuneiden adoptoitujen arjen sisältöihin kiinnittyvissä kertomuksissa. Lapsuuden ja nuoruuden maailmaan he saattoivat palata ja eläytyä vain muistoissa. Kertomuksissaan he suuntasivat katseensa nykyisyydestä myös tulevaisuuteen, sillä siihen, miten ihminen tulkitsee kokemuksiaan, vaikuttaa se, mitä hän odottaa tulevaisuudeltaan.

Sisäisen tarinan käsite viittaa tutkimuksessani adoptoidun mielen sisäiseen prosessiin, jossa hän jäsentää ja tulkitsee elämäänsä tarinoiden avulla. Sisäinen tarina on mielen sisäinen, sosiaalisesta vuorovaikutuksesta ja kulttuurista juontuva, mutta yksilölliseen kokemushistoriaan ankkuroituva, luova ja muuttuva elämäntilanteen jäsenysprosessi, joka kytkeytyy motiiveihin ja emootioihin. (Hänninen 1999, 20, 50.) Sisäisen tarinan olen tutkimuksessani ymmärtänyt jatkuvana psyykkisenä prosessina, joka koostuu suuresta määrästä eri pituisia ajanjaksoja ja eriaistaiseen itsereflektiivisyyteen perustuvista osatarinoista Vilma Hännistä (2004, 74) lainaten.

8.1 Menneisyyttä rakentaen kohti tulevaa

Tutkimukseni vanhempi ikäryhmä koostui kahdesta miehestä ja neljästä naisesta, iältään 57–65-vuotiaita. Heidän adoptionensa sijoittuivat 1930-luvun lopun ja 1940-luvun alun väliseen aikaan ja yksi adoptio 1940-luvun loppuun. Ikäryhmä kuuluu sukupolveen, jonka varhaislapsuutta leimasivat sotavuodet (1939–1945) sekä sotien jälkeinen levoton ja taloudellisesti niukka aika Suomessa. (Holmila & Mikkonen 2015, Urponen 1994). Pääpaino ikäryhmän narratiiveissa oli heidän adoptioonsa johtaneiden syiden ja varhaislapsuutensa ajan kerronnassa. Vain kaksi heistä kertoo esimerkiksi ammattinsa. Adoptioidensa taustalla he näkivät syntymäperheidensä köyhyyden ja sosiaalisen elämäntilanteen vaikeudet. Monille heidän sijoittamisensa adoptioon oli ollut syntymävanhemmalle keino yrittää selviytyä sosiaalisesti vaikeasta elämäntilanteesta (Rautanen 1972). Äitiyteen kohdistuvat ulkopuoliset uhat ovat olleet eri vuosikymmenillä erilaisia. Lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä sekä moraalinen että sosiaalis-taloudellinen ongelma. Adoptiolapsijärjestelmän historia maassamme kietoutuu vahvasti avioliiton ulkopuoliseen syntyvyyteen. (Urponen 1994, 163.) Tutkimukseni vanhemman ikä-

ryhmän taustalla au-lapseus ei kuitenkaan ollut leimallista: kuudesta adoptoidusta neljän vanhemmat olivat keskenään naimisissa ja kahden osallistujan syntymävanhempien siviilisäätö ei kertomuksista ilmennyt. Adoptioon luovuttamisen taustalla oli nähtävissä humaninen syy auttaa lapsettomia pariskuntia saamaan adoption kautta oma lapsi.

Adoptioon siirtymisen tämän ikäryhmän adoptoidut kokivat kohdallaan nousu- na sosiaalisesti ja taloudellisesti aikaisempaa turvatumpaan elämään uusissa olosuh- teissa. Hyväksi arvioimansa lapsuuden myötä kertojat yhtä – kaikkein vanhimpana adoptoitua – lukuun ottamatta kokivat saaneensa adoptioperheiltään myönteiset eväät elämäänsä. Kaikki ikäryhmän adoptoidut oli adoptoitu lapsettomiin perhei- siin, joissa he kasvoivat ainoina lapsina. Jokainen heistä osallistui tutkimukseen kirjallisen kertomuksen muodossa.

Nuorempi ikäryhmä koostui yhdeksästä naisesta, joiden syntymät sijoittuivat vuosien 1965 ja 1981 väliseen aikaan. Adoptiot olivat tapahtuneet kertojien olles- sa alle kaksivuotiaita ja kaikki olivat syntyneet aviottomina lapsina. Adoptioiden taustalla vaikuttavista syistä kertojat mainitsivat biologisen äitinsä nuoren iän ja ”kotiolojensa heikkouden”. Muutamalla äidillä oli jo yksi tai useampi lapsi huolletta- vanaan ennen kertojan syntymää, ja yhden kertojan isovanhemmat olivat vaatineet nuorta tytärtään luovuttamaan lapsensa adoptioon heti lapsen synnyttyä. Yksi ker- toja ei viitannut luovutukseensa vaikuttaneisiin tekijöihin. Adoptioon johtaneiden syiden lisäksi muutama kertojista mainitsi, että syntymä-äidin adoptioon päätymi- sen taustalla vaikuttivat Suomessa vallinneet kielteiset asenteet au-äitiyttä kohtaan.

Muistellessaan varhaislapsuuttaan adoptioperheissä nuoremman ikäryhmän adoptoidut kuvasivat vaiheen hyväksi, onnelliseksi ajaksi elämässään. He olivat tulleet adoptiokoteihinsa toivottuina lapsina. Heillä oli itseoikeutettu paikka per- heessään. Heidän syntymänsä sijoittuivat hyvinvointivaltion laajenemisen aikaan Suomessa. Elintason nousun ja sosiaalipoliittisen kehityksen seurauksena yhteis- kunnallinen tilanne oli tuolloin vauraampi ja sosiaaliturva toimeentuloturvineen ja sosiaalipalveluineen kehittyneempää (Urponen 1994) kuin vanhemman ikäryhmän lapsuudessa.

Vaikka sosiaaliturvan kehittyminen oli vähitellen kohentanut yksinhuoltajien tilannetta, yhteiskunnallinen kehitys ei estänyt kuitenkaan lukuisten sellaisten elämäntilanteiden muodostumista, jotka johtivat lapsen adoptioon. 1970-luvulta lähtien maassamme alkoi kehittyä suuntaus, jossa adoptioon luovutettujen suoma- laisten lasten määrä on ollut jatkuvassa laskussa.

Kahta osallistujaa lukuun ottamatta adoptoiduille oli kotona kerrottu adoptiosta ennen kouluikää tai ala-asteikäisenä. Omaan biologiseen taustaan liittyvä aukko-isuus ei näyttänyt juuri askarruttaneen tiedon adoptiostaan saaneita kertojia varhais- lapsuudessa. Adoptiovanhempansa kertojat kokivat vanhempinaan.

Suhde adoptioon muuttui adoptoitujen varttuessa lapsuudesta nuoruuteen. Syntyperään ja elämänhistoriaan liittyvät kysymykset aktivoituvat tässä oman iden-

titeetin etsintävaiheessa (Irhammar 1997; Christiansen, 1997). Sisäisen tarinansa juonentamisessa kertojat joutuivat hahmottelemaan mielessään sekä biologiset että adoptiovanhempansa. Adoptiovanhemmat olivat arkisessa elämässä läsnä olevia, aktiivisia osapuolia, kun taas biologiset vanhemmat olivat adoptoitujen mielikuviissa poissaolevia kanssakulkijoita. Monia kertojia askarruttivat eksistentiaaliset kysymykset. Oman historian aukkoisuus oli otollinen tarinoiden fantasioinnille. Vaikka kertojia pohdituttivat aika ajoin heidän syntymä-äiteihinsä liittyvät ja omaan adoptioonsa johtaneet kysymykset, he kaihtoivat nostaa adoptiota keskusteluun vanhempiensa kanssa etenkin, jos he vaistosivat aiheen perheessä araksi käsitellä.

Malin Irhammarin (1997, 37) mukaan nuorelle on tärkeää löytää johtolankoja ja saada selitystä omalle olemassaololleen. Kysymykset ”kuka olen” ja ”mistä tulen”, viittaavat taaksepäin tuntemattomaan alkuperään. Adoptiota ei koettu nuoruusvaiheessa enää niin luonnollisena ja merkityksettömänä kuin sen varhaislapsuudessa kuvattiin olleen. Kyetäkseen käsittelemään elämäntilannettaan nykyhetkessä tai pidemmässä perspektiivissä adoptoidulle oli merkityksellistä saada yksityiskohtaista informaatiota biologisesta taustastaan, syntymävanhemmistaan, heidän roolistaan adoptoidun elämässä ja adoptioon johtaneista syistä. Aukot omaan alkuperään liittyvässä elämänhistoriassa saivat tärkeän paikan osallistujien nuoruusvaiheen kertomuksissa.

Adoptoidun suhtautumisella tietoon adoptiostaan on aineistossani nähtävissä oleva yhteys siihen, missä iässä hän sai tietää olevansa adoptoitu. Aineiston yli 10-vuotiaana adoptiostaan tiedon saaneen tai sen merkityksen vasta tuolloin ymmärtäneen kertojan suhtautuminen tietoon oli erilainen kuin varhaislapsuudessaan tiedon saaneilla. Varttuneempien adoptoitujen kertomukset viestivät tiedon adoptiosta olleen heille merkittävä ydinkokemus ja itseä määrittävä muisto.

Naiskertojia askarrutti heitä yhdistävä kokemus omasta tuntemattomasta alkuperästään ja epätietoisuus biologisen äitinsä roolista adoption taustalla. Sen sijaan pohdinnat biologisista isistä lähes puuttuivat niin naisten kuin miestenkin kertomuksista. Osalla ei ollut mitään tietoa näistä isistä, joten he jäivät ymmärrettävästi kertomusten sivujuonteiksi, kuten yllättäen myöskin adoptioisät.

Lähes kaikkien nuoremmen ikäryhmän naisten ja yhden vanhempaan ikäryhmään kuuluvan naisen kertomuksissa biogeneettinen yhteys omiin lapsiin korostui emotionaalisesti merkityksellisenä heidän rakentaessaan mielessään yhteyttä alkuperäänsä. Biologisen äitiyden tarinoita rikkoi vain yksi tässä suhteessa vastatarina, lapsen hoivaamisen ja hoitamisen tarina, jossa kertoja korosti äitiyden siteen lapsiinsa syntyneen ensisijaisesti hoivaamisen ja huolenpidon myötä, ei biogeneettisesti annettuna.

Oman lapsen syntymän merkityksen ilmituominen kertomuksissa toi esiin adoptoidun keskeisen eksistentiaalisen erityisyyden, kokemuksen kaksien vanhempien lapseudesta. Biologian merkitykseen isyydessä tai kokemuksiin isyydestä yleensä ei edes aineiston ainoa isä viitannut.

Kertoessaan itsestään adoptoidut heijastivat mutta myös loivat sosiaalista todellisuutta. Adoption merkityksen aikaisempaa syvempi ymmärtäminen oli heidän elämässään käännekohta, ydinkokemus, jolloin elämää aiemmin ohjannut tarina lakkasi pätemästä. Tilalle oli löydettävä uusi tarina. Saatavilla olevista tiedon muruksista osallistujat kehittivät tarinoita ennen ja jälkeen adoptioon sijoittamista. Kertojien tarve kiinnittyä sukupolvien ketjuun ajallisesti niin heidän tuntemattoman menneisyytensä kuin tulevaisuutensakin suuntaan oli tarinoissa vahvasti läsnä.

8.2 Vanhemmat tarinoiden kudelmissa

Adoption psyykkinen työstäminen on sekä lapselle että vanhemmille pitkä prosessi (Sinkkonen 2001, 500). Kun tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut alkoivat kognitiivisen kehityksensä myötä ymmärtää, että heidän vanhempansa eivät ole heidän alkuperäisiä vanhempiaan, suhde adoptiovanhempiin alkoi saada uusia sävyjä. Varhaislapsuuden tarinoiden oheen alkoi läsnä olevien adoptiovanhempien katveesta nousta sidos adoptoidun biologiseen taustaan. Kertomuksissaan adoptoidut totesivat adoptiovanhempiensa suhteen heihin olevan pääpiirteissään yhtä hyvät kuin mitä olettivat biologisilla vanhemmilla yleensäkin olevan. Vastatarinoina aikaisemmille varhaislapsuutensa tarinoille osa adoptoiduista luonnehti nuoruusaikansa vuorovaikutussuhteita adoptiovanhempiinsa toisinaan jännitteisiksi.

Biologisten vanhempien etsinnän kautta adoptoitu voi paikantaa alkuperänsä oikeaan kontekstiin persoonallisuutensa kasvun normaalina osana. Omat roolit suhteessa kaksiiin vanhempiinsa olivat askarruttaneet aineiston kertojia. Asetelma johti erilaisiin pohdintoihin ja läheissuhteiden arviointiin. Kaipaus oman elämänhistorian aukkoisuuden paikkaamiseen vei adoptoidut ikään kuin metaforiseen nuorallatanssiin ja sai heidät kysymään itseltään: ”Miten edetä? Mitä sopii kysyä?”

Sisäinen tarina ankkuroituu kokemukseen. ”Jotta tarina voisi ohjata ja motivoida toimintaa, herättää emotioita ja antaa elämälle mielekkyyttä sekä suuntaa, sen on tunnettava omalta” (Hänninen 1999, 131). Sisäisen tarinan funktio on omien psyykkisten prosessien ja toiminnan ohjaaminen (mt.).

Kulttuuristen merkitysten maailmassa geneettiset yhteydet kantavat erityisiä merkityksiä. Niillä on eräänlainen ikoninen status kulttuurisissa ja henkilökohtaisissa mielikuvissa (Smart 2009, 555) ja niitä on vaikea ylittää. Juuritarinoissa identiteetin perustojen esitetään asettuneen lapsen vereen ensisijaisen yhteyden tai identiteetin kaipuun muodossa. Näissä tarinoissa juurien etsintä nähdään osana adoptiota. Oman alkuperän selvittämiseen liitetään myönteisiä arvoja kuten esimerkiksi, että se kasvattaa itsetuntoa ja lieventää toiseuden kokemusta.

David Brodzinskyn ym. (1992) mukaan kaikki adoptoidut etsivät juuriaan, vaikka jotkut vain psykologisella tasolla. Nekin adoptoidut, jotka eivät ole tavanneet syntymävanhempiaan eivätkä välttämättä hae heihin yhteyttä, haluaisivat tietää,

keitä heidän vanhempansa ovat ja miltä he näyttävät. (Mt.) Tämä vastaa myös oman tutkimukseni tuloksia, sillä useimmat siihen osallistuneet kertoivat kaivanneensa informaatiota adoptiostaan ja syntymäperheestään elämänsä eri vaiheissa ja eri tilanteissa. Lapselle ei riitä, että hänelle on varhaislapsuudessa kerrottu adoptiosta. Marianne Novyn (2005, 47) mukaan adoptoidun status on eräässä mielessä kaikkein näkymättömin vähemmistöstatus. Puuttuva tieto alkuperästä on näkymätön vajaustila.

Juurten etsintä on osa tuttua tarinaa kuulumisesta ja kadotetusta kuulumisesta, missä vieraantunut minä tulee yhdistää takaisin perustaan osaksi identiteettiä. Barbara Yngvesson (2013) tulkitsee adoptoitujen etsintänarratiivien olevan osoitus siitä, että adoptoitu ei halua kokea olevansa kotoisin ”ei mistään”. Adoptoitu haluaa peittää tällaisen epämääräisyyden ottamalla selvää omasta alkuperästään ja biologisista juuristaan saadakseen tietää, että ”on kotoisin jostain”. (Mt.) Hän haluaa tietää oman historiansa. Ihmisen kokemus itsestään ja elämän merkityksellisyydestä juontuu siitä tarinasta, jonka valossa hän kokee olevansa tulossa jostakin ja etenemässä jotakin kohti (Hänninen 1999). Adoptoidut, jotka etsivät juuriaan, kääntävät narratiiveissaan huomionsa positiostaan ”ei kuulu mihinkään” prosessiin ”tulla joksikin”. He vastustavat ajatusta siitä, että joutuisivat päättämään, kuuluvatko he vain yhteen fyysiseen tai sosiaaliseen statukseen. (Stryker 2013.) Adoptoitujen kertomukset alkuperänsä etsimisestä auttavat heitä ymmärtämään olemisensa kahden perheen välissä. He sovittavat itsensä kahteen. (Yngvesson (2003.) Todellisuudessa kaikki adoptoidut eivät etsi juuriaan, kuten oli laita osalla tutkimukseeni osallistuneista.

Minän ymmärtäminen on eräs ensisijaisista tehtävistä ihmisen psykologisessa kehityksessä. Ihmisen suhde kehoonsa on tärkeä, jotta hän ymmärtäisi, kuka hän on. Subjektiivinen keho on elävä keho, josta käsin yksilö suhteuttaa ympäröivää maailmaa. (Matwejeff 2004, 32.) Ulkonäkö on fyysisesti konkreettinen ulottuvuus, johon peilaten ihminen voi verrata itseään suhteessa toisiin. Yksilön identiteettiä heijastava itsensä tunnistaminen muotoutuu biologisen peilin välityksellä. (Schultz 2006.) Tutkimukseni adoptoidut, yhtä lukuun ottamatta, kertoivat, että löydettyään biologisen äitinsä he kokivat yhteydentunteen puuttuvan tämän ja itsensä välillä. Syntymä-äiti oli heille vieras ihminen. Tietoa suvun sairaushistoriasta toivottiin myös, eikä yksin henkilökohtaisten syiden takia, vaan siksi, että tällainen tieto on osa suvun historiaa, jonka merkitys on tulevaisuudessa ja koskee näin myös tulevia sukupolvia.

Alkuperäänsä etsineet adoptoidut yrittivät sijoittaa itsensä historiaansa, saada tietoa elämänsä avainhenkilöistä ja tapahtumista vahvistaakseen identiteettiään. Etsintä on lapsuudessa alkava elämän ajan kestävä sisäinen prosessi, johon sisältyy tarve biologisen sukulaisuuden kokemiseen (Yngvesson & Mahoney 2000). Adoptoitu voi aina ajatella, että elämä olisi voinut olla kokonaan toisenlaista. Vierasadoptioissa adoptoidulla ei yleensä ole vertailun mahdollistavia peilejä. Peilit on löydettävä tutun yhteisön ulkopuolelta.

Tutkimuksestani ilmeni, että syntymävanhempansa kohdanneille adoptoiduille etsimisen prosessi oli heitä vahvistava, sillä se avasi uuden ja aikaisempaa laajemman näkökulman heidän oman elämänsä lähtökohtiin ja loi samalla viitoitusta tulevaisuuden suuntaan. Etsintä ei erottanut heitä adoptioperheestä, vaan integroi heitä siihen. Syntymävanhemman kohtaaminen oli ollut kertojille tiedollisesti ja emotionaalisesti merkityksellinen kokemus. Heidän statuksensa persoonina, joilla on tuntematon menneisyys, muuttui. Itsensä paikantaminen biososiaalisesti oli heille merkityksellistä, kun adoptiota ympäröivä salaisuus poistui.

Kahta adoptoitua lukuun ottamatta syntymä-äidin tai vanhempien kohtaaminen ei ollut johtanut osapuolten keskinäisen vuorovaikutuksen jatkuvuuteen. Prosessi vaatii aikaa. Sen sijaan yhteisen syntymä-äidin ja isän omaavan täyssisaruksen kohdanneet kolme adoptoitua iloitsi heti oman paikkansa löytymisestä syntymäsvun sukupolvien ketjussa sekä yhteyden jakamisen mahdollisuudesta sisarussuhteissa. Sisaruksia oli helppo kutsua siskoksi ja veljeksi. Yksi kertoja iloitsi yhteyden löytymisestä velipuoleensa.

Tutkimukseni adoptoidut yrittivät biologisten vanhempiensa etsinnällä luoda jatkuvuutta ja järjestystä elämäänsä, saada kokonaiskuvaa siitä sekä integroida elämänsä eri vaiheita ja kokemuksiaan. Kontakti syntymävanhempiin auttoi adoptoitua ottamaan paikkansa yhteiskunnan arvostamassa biologisessa perhekontekstissa, sillä se antoi hänelle varmuuden geneettisestä alkuperästä ja asemasta sukupolvien ketjussa. Genealogisen paikan saamista ei voinut enää kyseenalaistaa. Kokemus olla adoptoitu sisältää kuulumisen ja identiteetin muodonmuutoksen. Identiteetti muuttuu, kun adoptoitu näkee syntymävanhempansa. (Yngvesson 2002.)

Kahden kertojan tarinallinen projekti, jonka tavoitteena oli syntymä-äidin kohtaaminen, ei edennyt odotusten mukaisesti. Toisen äidin reagoimattomuus lapsensa yhteydenottopyyntöihin vahvisti tyttären kokemusta menetyksestä ja johti hänet pohtimaan syytä äitinsä käytökseen. Toisen äiti ei ollut valmis tapaamiseen. Eletyn elämän käänteet vaativat tavoitteessaan pettyneiltä kertojilta oman sisäisen tarinansa uudenlaista muotoilua lukkiutuneessa tilanteessa. Äitiydestä kieltäytyminen on eettisesti latautunut tilanne (vrt. Granfelt 1998, 122–123).

On tavallista uskoa, että kaikkien adoptoitujen toiveena on tavata biologisia sukulaisiaan. Signe Howelin (2003) tutkimuksen mukaan vain pieni osa kansainvälisesti adoptoiduista henkilöistä koki tähän voimakasta tarvetta (vrt. myös Ruohio (2016)). Ne, jotka kokivat biologisten sukulaisten kohtaamisen tärkeäksi, saivat kuitenkin paljon julkisuutta osakseen ja siten vahvistuksen tämän kulttuurisen uskomuksen laajasta kannatuksesta (Howell 2006, 118–120).

Alkuperäisiin perheisiinsä adoptoituinakin yhteyttä pitäneiden kahden kertojan elämää eivät varjostaneet adoptiosta johtuvat salaisuudet. He tiesivät juurensa ja syyt adoptioonsa. Heidän tarinansa kertoivat yhtä aikaa etäisyydestä syntymäperheeseen ja samalla myös siitä, että he tunsivat kuuluvansa niin adoptioperheeseen kuin syntymäperheeseenkin.

Kolme adoptoitua vanhemmasta ikäryhmästä ei kerro syntymävanhemmistaan, paitsi yksi kuolleen isänsä kaipuusta. Tästä ikäryhmästä molemmat mieskertojat iloitsivat yhteyden löytymisestä sisaruksiinsa, toinen velipuoleensa ja toinen sisäriinsä. Vahva adoptio, joka kehittyi teollistuneissa länsimaissa 1900-luvulla, korosti lakiin perustuvan säännösten tarvetta varmistamaan lapsen sosiaalista, taloudellista ja emotionaalista sulauttamista adoptioperheeseen sekä biologisten siteiden häivyttämistä. Myös Suomessa 1960-luvulle asti adoptioon luovutetun lapsen biologiset vanhemmat jäivät tai jätettiin adoptioprosessissa taustalle. Adoptio oli irrottanut nämä aineistoni kolme kertojaa juuriltaan ja häivyttänyt samalla heidän menneisyytensä. He olivat kasvaneet erossa alkuperästään aikana, jolloin adoption yhteydessä biologisista vanhemmista ei ollut yleensä suotavaa puhua. Sotien jälkeisessä Suomessa sosiaalistuminen vallitsevaan vaikenemisen käytäntöön oli kulttuurinen ilmiö.

Tutkimuksessani kahden adoptoidun suhde biologisiin vanhempiin jäi heidän sisäisissä tarinoissaan luomiensa mielikuvien varaan, sillä heidän valintansa oli olla ryhtymättä syntymävanhempiensa etsintään. Toinen heistä pohti asemaansa saada tietää omasta historiastaan moraalisen oikeuden kautta ja kyseenalaisti oikeutensa tietää alkuperänsä. Toinen ilmaisi lojaalisuuttaan biologiselle äidilleen, mutta varoi samalla jännitteitä, jotka saattaisivat kietoutua suhteen luomiseen *hänen* kanssaan. Vaikka monet adoptoidut halusivat tietää, keiden näköisiä he ovat, he eivät etsi vanhempiaan.

Kiitollisuus adoptiosta yhdisti osaa kertojista. Erityisesti nuoremman ikäryhmän naiset osoittivat kiitollisuutta biologisille äideilleen, joiden he katsoivat toimineen epäitsekäästi ja lastensa parasta ajatellen valitessaan heille adoption. Äidit olivat antaneet heille elämän. Samalla kun syntymä-äitiä kiitettiin, osa lisäsi, että itse ei voisi koskaan antaa lastaan pois. He eivät pystyneet hyväksymään aborttia tai raskauden keskeytystä, ei ainoastaan uskonnollisista tai muista syistä, vaan sen takia, että he syvästi ymmärsivät, että biologisen äidin toisenlaisten ratkaisuiden seurauksena heitä ei ehkä olisi lainkaan olemassa. Syntymäänsä liittyvän valinnan sattumanvaraisuuden kertojat oivalsivat hyvin. Adoptoitujen kaipaus tavata erityisesti syntymä-äitejään ei viestinyt heidän tarpeestaan saada uusi äiti. Kertomuksissa ilmaistiin etupäässä lojaalisuutta adoptioäitiä kohtaan. Adoptiovanhempia kiitettiin heidän rakkautensa ja huolenpidostaan lapsiaan kohtaan. Kertojat pitivät adoptiovanhempia vanhempinaan, poikkeuksena yhdeksänvuotiaana adoptoidun Annikin tarina.

8.3 Kaksijuurisuus — kollektiivinen narratiivi

Adoptoidun tarina alkoi kertojan kuvauksella siitä, miten hänestä tuli adoptiovanhempiensa lapsi. Tarina ei yleensä liitä häntä sukupolvien ketjuun, vaikka hän adoptioperheeseen tullessaan tuo mukanaan koko joukon perheenjäseniä, joihin hänellä on syntymänsä kautta suhde. Tämä on totta huolimatta siitä, tunnetaanko hänen

syntymävanhempansa vai ei, ovatko he elossa vai eivät. Nämä vanhemmat tulevat aina olemaan mukana adoptioperheen elämässä. Lapsi kantaa pysyvästi yhteyksiä sukuunsa soluissaan, ruumiinrakenteessaan, temperamentissaan ja lahjakkuudessaan. Syntymävanhemmat heijastuvat lapsen geneettisessä perimässä, ulkonäössä, kyvyissä, heikkouksissa ja taipumuksissa sairauksiin. Vanhemmat eivät liity vain lapsensa menneisyyteen vaan yhtä paljon osaan tämän nykyisyyttä ja tulevaisuutta. (Andersson 2010, 87–88.)

Kulttuurisissa tarinoissa ja adoptiotutkimuksissa tutut adoptionnarratiivit ovat ulossulkemisen, hylkäämisen, kuulumisen ja etsimisen narratiiveja. (Ks. luku ##3.2.) Kun tutkimukseni adoptoiduilla ei vielä ollut ymmärrystä eikä hallintaa adopti-
onsa taustoista, sisäisessä tarinassa korostuivat emotiot ja he pyrkivät täyttämään aukkoja fantasioilla. Myöhemmin ymmärryksensä laajetessa he pyrkivät kuroma-
an aukkoja umpeen ja saamaan käsitystä adoptioonsa vaikuttaneista tekijöistä. Heidän nuoruusvuosiensa aikaiset tunnekokemukset hylkäämisestä olivat saaneet vaikutteita kulttuurisesta tarinavarannosta, tiedotusvälineistä ja arjen keskusteluista, joissa adoptio näyttäytyy usein lapsen hylkäämisenä, sekä nuoren ymmärryksestä, että adoptio on poikkeuksellinen ratkaisu lapsi–vanhempi suhteissa.

Sellaisiin elämän eksistentiaalisiin peruskysymyksiin, kuten mikä on tarinani, adoptoiduilla ei ollut vastauksia. Juonen etsiminen omaan elämään, oman elämän kertomuksellistaminen on mahdollisuus siihen, että tarinat voidaan kertoa toisin. Ulottuvilla olevat tulevaisuuden mahdollisuudet vaikuttavat tulevaisuuden kehittelyyn.

Ajan kuluessa ja elämäntilanteiden muuttuessa nuoruudessa koetut hylkäämis-
tarinat alkoivat väistyä tutkimukseni adoptoitujen kertomuksista. Vaikka kertojat eivät voineet menneitä tapahtumia muuttaa, he kykenivät vaihtamaan narratiivia, jonka avulla on mahdollista kytkeä menneet kokemukset nykyisyyteen (vrt. Tolska 2002, 205; Laitinen & Uusitalo 2008, 132). Syntyperäänsä liittyvien tapahtumien ja tiedon lisääntymisen seurauksena kertojien näkökulmat adoptioon syventyivät ja monipuolistuivat. He vapautuivat vallitsevista diskursseista, joissa lapsen luovutus adoptioon tulkittiin hylkäämisenä ja alkoivat luoda uutta kertomusta: ”Äiti ei hylännyt minua”. Aikuisen positiosta käsin biologinen äiti muuttui kertomuksissa suunnitelmalliseksi toimijaksi, eikä hänen adoptiopäätöstään yleisesti pidetty enää hylkäämisenä. Muista poiketen yksi adoptoitu kertoi kokevansa ajoittain raskaita hetkiä elämässään, ja silloin hän sanoi palaavansa mielestään intensiivisesti pohti-
maan varhaista historiaansa ja hylkäämisen problematiikkaa. Kaikkinensa hylkää-
miskertomuksia tutkimukseni aineistossa oli vähän.

Suhde adoptioon sai moninaisia sävyjä kertojien eri elämänvaiheiden varrella. Adoption ymmärtäminen ei perustu yksin ihmisen kognitiiviseen kypsymiseen, sillä ymmärtäminen on sensitiivinen kokemukselle olla adoptoitu. Pohtiessaan omaa taustaansa kertojat olivat vähitellen mieltäneet tarinansa osaksi heitä itseään laajempaa kokonaisuutta, lenkiksi ketjua, johon itse kukin heistä kuului. Yhden tai

kummankin biologisen vanhempansa tavanneille oli ollut tärkeä saada tietoa alkujuuristaan. Saatu tieto koettiin voimaannuttavana. Muutamalla kertojalla kontaktin löytymisellä alkujuriinsa oli merkitystä siihen, miten he hyväksyivät sen, että heidät oli luovutettu adoptioon.

Vaikka tutkimusaineistossani yksittäiset kertojat esittivät esimerkkejä heidän sosiaalisen ympäristönsä heille esittämistä satunnaisista adoptioon liittyvistä ja loukkaavista kommenteista, he eivät kertoneet kokemuksista, jotka sijoittuisivat stigman kategoriaan. Heidän muistelemansa stigman luonteiset kokemukset olivat olleet yksittäisiä, eikä niillä ollut ollut stigman kriteereitä täyttävää voimaa (Link & Phelan 2001). Kulttuuriset mallit muokkaavat tapaa, jolla elämästä kerrotaan, ja sitä, miten tapahtumat koetaan. Tulkintoja ei synnytetä tyhjästä, mutta kulttuuri ei myöskään pakota vain normatiivisiin tulkintoihin. (Hänninen 2004; Valkonen 2007, 44.)

Ihmisten välinen vuorovaikutus muotoilee kaikkien adoptioon osallisten kokemusta itsestään. Kulttuurisia tarinamalleja ei Vilma Hänninen (1999, 52–53) mukaan omaksuta mekaanisesti ja mielivaltaisesti, vaan yksilö seuloa tarjolla olevista malleista ne, jotka kokee omikseen ja muokkaa niitä itselleen sopiviksi.

Tutkimuksen adoptoidut viestivät juuriensa yhteyteen etsiytymisellään yritystä löytää oma elämäkerta tullakseen ”täydeksi”. Eheytyäkseen he olivat hakeneet aineksia menneisyydestä. Barbara Yngvesson (2002, 247) esittää, että kysymys ei ole niinkään identiteetin eheydestä kuin sen kaksinkertaisuudesta – sen jakautumisesta kahteen – sekä oman identiteetin ja erilaisuuden välisen jännitteen hallinnasta. Adoptio ikään kuin suuntaa identiteetin kahteen. Oman alkuperän kohtaaminen vahvistaa adoptoidun siteet kahteen perheeseen. Kaksijuuruisuus-käsitteen avulla olen pyrkinyt ymmärtämään sitä pysyvää kaksoiskiinnittymistä, joka määrittelee adoptoidun elämää. Käsite toimii itselleni välineenä tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen maailman tavoittamiseksi. Kaksijuuruisuus ei edellytä adoptoidun suoranaista vuorovaikutusta biologisten sukulaisten kanssa. Se on ennen kaikkea kognitiivista tietoisuutta kuulumisesta useampaan sukuun. Lapsuudessa ja nuoruudessa kertojen yhteys biologisiin juuriinsa oli lähinnä mentaalista, kognitiivista mielikuvaharjoitusta. Käsitteellisesti suhde on olemassa eletystä suhteista riippumatta (Castrén & Högbäck 2014, 107).

Yhteisen geneettisen perimän takia adoptoitu ja syntymävanhemmat pysyvät erosta huolimatta sukulaisina toisilleen. Kun ihminen tietää olevansa adoptoitu, tietoisuus alkuperävanhemmista seuraa häntä. Biologinen perhe on lähtökohtainen osa kertojan elämää, mutta sille annettu merkitys vaihtelee kertojasta toiseen elämän eri vaiheissa ja tilanteissa. Kaksijuuruisuus on tullut osaksi kertojen mielenlaatua. Adoptiossa luodaan uusi sukulaisverkosto, mikä yhdistää kaksi perhettä toisiinsa heidän jakamansa yhteisen lapsen myötä. Adoptio on tilanne, jota määrittää elämäntilanteen erityisyys. Erityisyys ei tässä merkitse leimautumista, vaan se on kaksijuuruisuutta. Tieto geneettisen siteen olemassaolosta luo automaattisesti sukulaisuuteen käsitteellisessä mielessä (Castrén & Högbäck 2014, 108).

Ymmärrän, että kaksijuuruisuutta voi tarkastella adoptoituja yhdistävänä kollektiivisena narratiivina. Kollektiivisen narratiivin avulla adoptoidut voivat tuntea yhteenkuuluvuutta, vaikka eivät henkilökohtaisella tasolla tuntisikaan toisiaan. Kaksijuuruisuus metaforan tässä merkityksessä tavoittaa adoptoidun sukulaisuuden ainutlaatuisuuden ja tarpeen rakentaa siltaa biologian ja ympäristön, veren ja sopimuksen välille.

Eurooppalaisissa ja amerikkalaisissa kontekstissa tiedon hankinta omasta syntyperästä merkitsee identiteetin hankkimista (Strathern 1999). Tällaisella tiedolla on välitön vaikutus: kun sen kerran on hankkinut, sitä ei voi torjua tai panna syrjään. Tieto luo suhteita, ja ihminen joko hyväksyy suhteen tai ei hyväksy. (Strathern 1999, 78; Carsten 2007, 414.) Löysipä ihminen miten tahansa uutta informaatiota suvustaan, saatu tieto yhdistyy hänen identiteetin tunteeseensa. Identiteetin kulttuurisen kytkennän takia sukulaistieto on erityislaatuista tietoa; informaatio on olennaista seurauksiltaan (Strathern 1999, 68). Kaksijuuruisuuden tiedostaminen johti adoptoidut prosessiin, jota he työstivät rakentaessaan itseään erilaisten biologiaan perustuviin menneiden suhteidensa, jälleentapaamisiin suuntautuvien suhteidensa sekä myös adoption myötä syntyneiden suhteidensa kautta.

Eksklusiivisen perhekäsityksen mukaan perheeseen mahtuu vain yksi äiti, yksi isä ja heidän lapsensa. *Inklusiivinen perheymmärrys* ei ole perheen rajoja korostava. Mukaan mahtuu moninaisia suhteita. (Castrén & Högbäck 2014, 106–121.) Psykologiassa uskotaan, että lapsi voi kiintyä moniin aikuisiin huoltajiin, ja *relati-onaalisen* näkemyksen mukaan vanhemmuus nähdään pikemminkin suhteena kuin statuksena (Cahn & Singer 1999, 173–182). Vaikka perheen määritelmät ovat liukuvia ja muuttuvia, mahdollisten siteiden sijaan keskeistä on läheisten suhteiden subjektiivinen merkitys (Ritala-Koskinen 2001, 9). Tärkeää on suhde positiivisesti kiinnipitäviin ihmisiin (Värynen 2007, 200).

Kulttuuristen mallien voi nähdä muokkaavan sitä, miten elämästä kerrotaan ja sitä, miten tapahtumat koetaan. Ei ole itsestään selvää, kuten tämäkin tutkimus osoittaa, että aikuisiässä oleva adoptoitu valitsee ne tulkintakehykset ja diskurssit, jotka adoptiosta ovat olleet yleisesti tarjolla. Tapa, jolla suhde koetaan ja eletään, ajatellaan tärkeämmäksi kuin perheenjäsenyyden käsite rakenteellisin termein määriteltynä.

Sukulaisuutta traditionaalisessa merkityksessä on pidetty biologisena ja heteronormatiivisena ja geneettisen siteen on ajateltu palvelevan perhesukulaisuuden luomisen ja jatkamisen lähtökohtaa (Yngvesson 2007). Howell (2003, 482) on pyrkinyt osoittamaan, että erityisen haastavaa adoptioon osallisille on tasapainotella biologian ja yhteisöllisyyden välillä eikä niitä tule pitää vastakkaisina. Adoptio sekä haastaa että vahvistaa käsityksiä erilaisista suhteista, joissa ihmiset elävät (Howell 2006, 27, 38).

8.4 Tutkimusprosessin tarkastelua

Tutkimuksen tavoitteena on kuulla, tallentaa ja tulkita haasteita, joita tutkimukseen osallistuneet adoptoidut ovat elämässään kohdanneet. Tutkimuksen tuottama tieto rakentuu heidän merkityksiä sisältävistä kertomuksistaan. Kaikki osallistujat ovat Suomessa syntyneitä ja suomalaisiin, biologisesti lapsettomiin perheisiin lapsena adoptoituja. Kertojien elämän puitteita on yhdistänyt suomalainen adoptiolainsäädäntö ja kulttuuri. Tutkimukseni asettuu sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön kentille. Sen käsitteellisen perustan muodostavat adoptio, adoptoitu, sisäinen tarina, narratiivisuus sekä juuret – kaksijuuruisuus.

Tutkimuksen teoreettis-metodologinen lähestymistapa on narratiivinen. Narratiivisuuden esiintulo on osa tiedon- ja tiedekäsityksen muutosta, jota on kutsuttu käänteeksi kohti konstruktivismia. Narratiivisuuden sidos konstruktivistiseen ajattelutapaan perustuu näkemykseen, jonka mukaan todellisuus tuotetaan kertomusten välityksellä. (Heikkinen 2001.)

Tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti pyrin luomaan osallistujille tilan tuoda äänensä mahdollisimman autenttisesti esiin. Ymmärrän samalla, että ”äänen antaminen” on suhteellista, koska tutkimusaineiston tulkinnassa ja esittämisessä kuuluu viime kädessä aina tutkijan ääni.

Tutkimustehtäviä lähestyin osallistujien kirjoittamien kertomusten tai narratiivisten haastattelujen pohjalta. Pääasiassa narratiivien analyysia toteuttaen etsin kertomuksista juonteita, jotka analyysin kuluessa alkoivat muodostua ilmiötä kuvaavaksi kokonaisuudeksi. Juonentamisessa päähuomioni kohdistui kertomusten sisältöihin. Empiirisen osan tarkastelun jäsenin kolmeen pääteemaan 1) adoptio yhtenä elämänjuonteena, 2) läheissuhteita ja kiinnittymistä sekä 3) kulttuuriset tarinat suhteiden ja sisäisen tarinan rakentajina. Temaattisen jäsentelyn sekä tulkinnat tein hyödyntäen myös aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta eri aikakausilta, koska se auttaa ymmärtämään erilaisia adoptioon liittyviä tulkintoja eri sukupolvien kohdalla. 1) Temaattisen jäsennyksen pohjalta rakensin aineistosta ajallisesti etenevän juonellisen kuvauksen. 2) Aineiston teemoittelun avulla jatkoin analyysia alateemoja etsien. 3) Tulkitsin ja analysoin adoptoitujen kertomuksia ja etsin niitä yhdistäviä teemoja. Narratiivisen tutkimuksen tavoitteen mukaisesti pyrin ymmärtämään adoptoitujen kokemusmaailmaa.

Tutkimukseni tukeutuu Vilma Hännisen (1999; 2004) esittämään tarinallisen kiertokulun teoriaan ja erityisesti tämän mallin kannalta keskeiseen sisäiseen tarinaan. Olen käyttänyt sisäistä tarinaa (ks. sivu 63) metodologisena apuvälineenä ymmärtämään ja jäsentämään kertojien toimintaa ja kokemuksia. Kertomuksilla luodaan merkityksiä, jotka tulevat osaksi kulttuurista tarinavarantoa. Tutkimuksessani niitä peilaavat ja muovaavat adoptioon kytkeytyvät kulttuuriset tarinat, jotka myös tuovat esiin ajan ja iän myötä muuttuvat näkemykset.

Yhteiskunnallisesti määritelty tapa ja kulttuuriset perusolettamukset vaikuttavat siihen, miten ihmiset rakentavat henkilökohtaisia kertomuksiaan ja miten adoptios- ta kulttuurissamme puhutaan (Martinell Barfoed 2008, 220). Julkiset keskustelut adoptiosta liittyvät Suomessa nykyisin useimmiten kansainväliseen adoptioon. Tutkimusaineistoni adoptoidut eivät kertomuksissaan viitanneet mediassa käytävään julkiseen keskusteluun aiheesta eivätkä verranneet itseään Suomeen kansainvälisesti adoptoituihin. Tätä selittää osaltaan se, että tutkimuksen aineisto on 2000-luvun alkuvuosilta, jolloin kansainvälinen adoptio oli maassamme vielä melko marginaalinen ilmiö verrattuna myöhempään tilanteeseen.

Jokainen tutkimukseni kertomus on ollut osaltaan luomassa yhteistä kertomusta adoptiolapseuden prosessista kotimaisesti adoptoitujen keskuudessa. Motiivikseen osallistua tutkimukseeni osa adoptoiduista kertoi tutkimuskäyttöä varten tapahtuvalla oman tarinan kertomisella voivansa jakaa tarinaansa toisille adoptoiduille ja haluavansa tukea muita vastaavanlaisessa tilanteessa olevia. Kuulemalla toisten kertomuksia samankaltaisesta tilanteesta adoptoitu voi saada käsityksen siitä, miten ilmiöön on tapana suhtautua. Tutkimuksen toivottiin tuottavan toisille adoptoiduille samaistumisen kokemuksia, mahdollisuuksia reflektoida omaa tarinaa ja sitä kautta löytää elämälleen uusia merkityksiä. Tämä on tärkeä näkökohta tutkimuksessani, sillä osa adoptoiduista kertoi, etteivät he edes tunne ketään toista adoptoitua. Adoptiohan on ollut usein vaiettu aihe, eikä erilaisia adoptioyhteisöjä heidän nuoruus- vuosinaan vielä ollut Suomessa.

Adoptiosta avautumisella oletan olevan laajempaakin hyötyä yhteiskunnassa, sillä kulttuurisen tarinavarannon tarinat eivät ohjaa ainoastaan adoptoituja itseään erittelemään omaa tilannettaan, ne ohjaavat myös muiden ihmisten suhtautumista heihin. Adoptiokokemusten sanoittaminen tarinoiksi voi auttaa kertojaa jäsentämään ja hallitsemaan erilaisia mielen sisäisiä prosesseja, kuten tunteita ja muistoja. Tutkimuksen muutama adoptoitu ilmaisi jo adoptiosta kertomisen olevan heille voimaannuttava kokemus. Kerrottu tarina, joka tavalla tai toisella poikkeaa aiemmin kerrotusta, voi heijastua takaisin ihmisen sisäiseen tarinaan ja muuttaa siten hänen käsitystään ja kokemustaan itsestään ja ongelmistaan (Valkonen 2007). Kertomukset voivat rikastuttaa sosiaalialan tutkimusta, ja niillä voi olla vaikutusta adoptiopalvelujen kehittämiseksi.

Tarja Pösö (2003, 140) on kiinnittänyt huomiota 2000-luvun alussa siihen, että sosiaalialan koulutuksessa ja työkäytännöissä ei ole paneuduttu adoptioasiantuntijuuden kehittämiseen. Asiantuntijuuden kehittäminen on ollut sattumanvaraista, tai se on eriytetty siihen erikoistuneille, pääasiassa valtakunnallisesti toimiville tahoille. Adoptiokäytänteet ovat kuitenkin jatkuvassa muutoksessa, ja esimerkiksi opinnäytetöitä ammattikorkeakouluissa sekä pro gradu tutkielmia ja väitöskirjoja yliopistoissa on alettu tehdä aiheesta. Kiinnostus on suuntautunut ensisijaisesti kansainväliseen adoptioon.

Narratiivisen tutkimuksen perustuessa kertomuksiin voidaan kysyä, ovatko tarinat ja niistä tehdyt tulkinnat tosia. Narratiivinen tiedonkäsitys korostaa totuuden

suhteellisuutta ja subjektiivisuutta, mutta itse tutkimusprosessissa totuuden tavoittelu on tärkeä kriteeri. Sekä kirjoitetut elämäkertomukset että haastattelut ovat ainutkertaisia, eikä niitä voi toistaa. Kun tutkimusta ei voi toistaa, sen seurattavuus nousee tärkeäksi. Olen pyrkinyt perustelemaan ja dokumentoimaan tutkimukselliset valintani tutkimukseni eri vaiheissa. Tutkimuksen luotettavuuden ja luettavuuden lisäämiseksi olen nostanut esiin paljon adoptoitujen omaa kerrontaa suorien lainausten muodossa. Eletty elämä ei voi kokonaan irrota kerrotusta elämästä. Kyse ei ole vain siitä, millaista oli, vaan miten menneisyys tulkitaan, kerrotaan ja uudelleen kerrotaan (Hyvärinen 2009). Retrospektiivinen adoptoitujen kertomuksiin perustuva tutkimukseni kohtaa omat rajoituksensa siinä, että usein on vaikea erottaa eletyn elämän seurauksia, jotka ovat suhteessa elämän muihin kokemuksiin, mutta eivät sinänsä kiinnity adoptioon.

Konstruktivistinen käsitys tiedosta edustaa tietoteoreettista relativismia, jossa totuus ymmärretään suhteellisena sekä monina mahdollisina tulkintoina. Postmodernin käsityksen mukaan tietäminen on sidoksessa aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen kenttään. Tietäminen on aina jostakin perspektiivistä tietämistä. (Heikkinen 2001, 118, 120.)

Jerome Brunerin (1986) mukaan narratiivisen tutkimuksen näkemys totuudesta pohjautuu joko paradigmaattisen tai narratiivisen tietämisen tapaan. Paradigmaattisen tietämisen tarkoitus on vakuuttaa totuudesta, ja se tavoittelee ajattomuutta, kun taas narratiivisen ajattelun tuotteena on usein kontekstiin sidottu konkreettinen tarina, joka on testattavissa tavallisessa ihmisten välisessä keskustelussa. Tarinoissahan painottuu ajallisuus. Narratiivisen tietämisen tarkoitus on vakuuttaa todentunnusta. Todentuntu on sellainen tunne, joka puhuttelee tarinan lukijaa tai kuulijaa sen kautta, mitä tämä on elämässään kokenut. (Heikkinen 2001, 127.) Narratiivinen tietäminen on temaattisesti ja johdonmukaisesti etenevän kertomuksen tuottamista.

Jerome Brunerin (1985) mukaan ”logiikassa ja tieteessä pyrimme tarkoittamaan, mitä sanomme, narratiivissa tarkoitamme enemmän kuin sanomme ja kohtelemme tekstiä tai ilmausta avoimena tulkinnoille, niinpä puhummekin totuudesta tekstissä” (mt., 109; Tolska 2002). Arvioitaessa kertomuksen luotettavuutta voidaan tehdä eroa aineiston tarkkuuden ja juonen uskottavuuden välillä. Adoptoitujen kertomuksia en ole missään vaiheessa kyseenalaistanut, mutta olen ollut tietoinen, että menneiden tapahtumien mieleen palauttaminen on selektiivistä ja kertomisajan perspektiivistä tuotettua. Tapahtuman tärkeys ja merkitys nykyhetkessä saattaa erota siitä, mikä vaikutus sillä oli alkuperäisen kokemuksen ajankohtana. (Polkinghorne 1995, 20.)

Tieto adoptiosta on edelleen usein mediassa käytävän keskustelun varassa. Siksi on perusteltua, että adoptoidut kertovat itse kokemuksistaan. Yksilöllisellä sekä myös yhteiskunnallisella tasolla olisi merkittävää saada heidän kertomilleen tarinoille uudenlaista ymmärrystä ja sosiaalista vahvistusta (vrt. Hänninen 1999, 154). Tutkimukseeni osallistuneilla adoptoiduilla on ollut mahdollisuus lisätä ymmärrystä ilmiölle, kun he ovat kuvanneet kertomuksissaan tutkimuksen käyttöön

perustavanlaisia piirteitä siitä, mitä on olla adoptoitu. Toisten ihmisten erilaisten kokemusten kuuleminen tekee mahdolliseksi tavoittaa myös itsestä uudenlaisen kokemuksen mahdollisuuksia. (Mt., 151.) Adoptoitujen kertomusten painopiste ei tässä tutkimuksessa kohdistunut yhteiskunnallisiin muutoksiin, mutta ajan kulttuuri heijastui heidän kertomuksissaan.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija on itse tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline ja siten myös sen luotettavuuden kriteeri. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola-Suoranta 1996.) Tutkijana olen väistämättä osa tutkimusprosessia. Tiedostan omalla taustallani olevan merkitystä sille, mihin olen kiinnittänyt huomioni aineistossani ja miten olen sitä lukenut. Ymmärrän tulkintani rajallisuuden. Itse adoptiovanhempana tarkastelen adoptiota kuitenkin eri positiosta kuin tutkimuksen adoptoidut. Osallisuuteni adoptioon on herkistänyt minua tunnistamaan vivahteita kertomuksista, mutta se on voinut myös hämärtää katseeni toisille vivahteille. Sensitiivisten kertomusten suhteen pohdin etukäteen mahdollisuutta joutua lojaliteettiongelmiiin adoptioon osallisena tutkijana, mutta en kokenut niitä tämän tutkimuksen yhteydessä. Tarkastelukulmakseni olen valinnut tutkimuksessa adoptoidun näkökulman tavoittamisen. Tärkeää on huomata, että tutkimuksen adoptoitujen kertomukset tulevat esiin tulkintani kautta. Joku toinen tutkija olisi tulkinut nämä kertomukset toisin.

Adoptioon ja aineiston kertomuksiin perehtymisen myötä ymmärrykseni adoption monitasaisuudesta on laajentunut. Lukemani tutkimuskirjallisuus on osaltaan auttanut minua syventämään suhdettani tutkittavaan ilmiöön. Tutkimusprosessiin paneutuminen on kehittänyt tapaani tutkijana hahmottaa, tulkita sekä analysoida aineistoa.

Myös tutkimukseni työnimen muotoutuminen oli prosessi. Nimi *Adoptiolapsi – kaksien vanhempien lapsi* muuttui tutkimuksen edetessä nimeksi *Niin kauan, kun mä elän, tämä tulee olemaan osa mun elämää. Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia*. Lopulta aineiston analyysin myötä tutkimuksen nimeksi tuli *Adoptio osa elämää. Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia*. Valinnallani viestin tutkimukseni kertomuksista välittyneiden adoptiokokemusten luonnetta.

Tutkimuksen tulokset rajoittuvat tutkimukseen osallistuneiden viidentoista adoptoidun kertomuksiin eivätkä edusta tilastollisessa merkityksessä muita adoptoituja. Nämä viisitoista adoptoitua tuottavat kertomuksissaan sosiaalista tarinaa adoptiolapseudesta ja sen prosessoinnista heidän itsensä ja tutkijan tulkitsemana. Narratiivinen tutkimus ei pyri tilastollisesti yleistettävään tai objektiiviseen tietoon, vaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon (Hänninen 1999). Toisaalta tutkimukseni tavoittaa adoptiotutkimuksiin kiinnittyviä universaaleja piirteitä kuten sen, että adoptoidut ovat yleensä kiinnostuneita tietämään syntymävanhempiinsa ja syntymäänsä liittyviä asioita.

Kirjoituspyynnössäni olen ehkä liikaa johdatellut tutkimukseen osallistuneita. Narratiivisen lähestymistavan kannalta olisi ollut parempi, jos kertojat olisivat

saaneet vapaammin ilman johdattelevia kysymyksiä kertoa kokemuksistaan. Kirjoituspyyntö on dialoginen tilanne. Kirjoitusten pyytäjän odotukset ovat saattaneet vaikuttaa kirjallisen kertomuksen lähettäneiden kirjoituksen sisältöön. Toisaalta vastaajat ovat usein sivuuttaneet ohjaukseni.

Sosiaalitieteissä narratiivinen tutkimus keskittyy usein antamaan äänen vähemmistöille ja ryhmille, joiden tarinoita ja ääntä ei ole yleensä yhteiskunnassa kuultu (Riessman 2002). Tutkimus ei ole arviointitutkimusta, mutta se pyrkii luomaan tietoisuutta adoptoitujen todellisuuteen vaikuttavista kulttuurisista ja psykososiaalisista suhteista ja siten tuottamaan palautetta sosiaalityön palveluiden kehittämiseksi. Ihmisten arjen olosuhteiden eriytyessä sosiaalialan työntekijöiltä vaaditaan kulttuurista herkkyyttä ennakoivaan työorientaatioon ja kykyä reagoida ihmisten yksilöllisiin tarpeisiin. Se, että adoptoidulla on oikeus tietää syntyperänsä, haastaa sosiaalityön.

Tutkimukseni on siltä osin vinoutunut, että osallistujista vain kaksi on miehiä mutta naisia on kolmetoista, ja lisäksi tutkimuksen tekijäkin on nainen. Yleiselläänkin tasolla adoptiotutkimukset ovat kiinnostaneet erityisesti naistutkijoita, joista monella on henkilökohtainen suhde adoptioon joko adoptiovanhempana, itse adoptoituna tai joissakin tapauksissa adoptoidun puolisona. Läheiset kokemukset adoptiosta ovat herättäneet heissä kiinnostuksen ja tarpeen paneutua aiheeseen tutkimuksellisesti niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Tulevissa tutkimuksessa olisi aika kuulla miestenkin näkemyksiä tutkittavasta aiheesta adoptoituna, biologisena isänä tai adoptioisänä.

8.5 Johtopäätökset

Osoittautui, että kaikki tutkimukseeni osallistuneet heti kertomustensa alussa käänsivät katseensa aikuisen positioista lapsuutensa aikaan. Muistelemalla he järjestivät käsitystä elämänsä eri vaiheista, paikansivat juuriaan ja loivat niihin suhdetta kertomuksillaan.

Eri aikakausien tuomat haasteet ilmiölle adoptio ovat sidoksissa sosiokulttuuriin olosuhteisiin, mikä on havaittavissa myös tutkimusaineistoni kahden eri ikäryhmän kertomusten välisissä eroissa. Nostin historiallisen perspektiivin tärkeäksi osaksi adoption ilmiön kuvaamista, koska siinä arvot ja käytännöt muuttuvat jatkuvasti. Tunne puuttuvasta osasta ei liene ainutlaatuista adoptoiduille, sillä yleisestikin ihmisillä on elämäkerrassaan aukkoja. Kuitenkin adoptoiduilla on ollut aukkoja juuri elämän perustavanlaatuisissa kysymyksissä. Adoptiosta keskustelun aloittaminen perheissä on haastavaa, mikä on tärkeä huomioda adoptiopalvelujen kehittämisessä. Oman tutkimukseni valossa adoptoiduille vaikuttaa olevan tärkeätä, että heidän kertomuksensa on eheä, mutta toisaalta itse kertominenkin on keskeinen osa cheyttävää prosessia. Sisäinen tarina on hyvä, kun se tekee elämästä

ymmärrettävän ja merkityksellisen ja auttaa rakentamaan realistista narratiivia. (Valkonen 2007.)

Tutkimukseni tuloksista ilmeni, että adoptoidut kaipaavat informaatiota biologisesta taustastaan ja adoptioonsa johtaneista syistä, jotta he kykenisivät käsittelemään elämäntilannettaan niin nykypäivässä kuin pidemmässäkin aikaperspektiivissä. Tämä korostui erityisesti niillä osallistujilla, jotka oli adoptoitu niin pieninä, että heillä ei ollut lainkaan tietoisia muistikuvia elämänsä varhaisvaiheista. Lapselle ei riitä, että hänelle on varhaislapsuudessa kerrottu adoptiosta.

Kehollisuus on fyysisesti ja aistein havaittava ulottuvuus, johon peilaten ihminen voi verrata itseään suhteessa toisiin. Samankaltaisuutta etsimällä tutkimukseni adoptoidut pyrkivät tavoittelemaan aitoa kuulumista biologisiin vanhempiinsa tai sisaruskiinsä. Yhtäältä on yllättävää, että heidän kertomuksensa adoptioista kiinnittyivät lähinnä äiteihin. (Vrt. Ruohio 2016.) Biologiset isätkin kiinnostivat kertojia, mutta jollei heistä saatu tietoja, asia ohitettiin nopeasti. Toisaalta tämä heijastaa kulttuuriamme, jossa Maili Malinin (2006, 14–15) mukaan äitiyttä voidaan pitää isyyttä kulttuurisesti merkityksellisempänä.

Tutkimukseni syntymävanhempansa kohdanneiden adoptoitujen pyrkimys saada yhteys juuriinsa liittyi heidän toiveeseensa kohdata fyysisesti heitä muistuttavia biologisia sukulaisia. Vaikka useiden tutkimusten mukaan on tavallista uskoa, että kaikkien adoptoitujen toive on tavata biologisia sukulaisiaan, niin asia ei ilmennyt aineistossani, eikä esimerkiksi Signe Howellin (2003) eikä myöskään Heidi Ruohion (2016, 125–132) tutkimuksessa. Osa tutkimukseni adoptoiduista, jotka eivät tavanneet tai etsineet biologisia vanhempiaan, rakensi itse mielikuvissaan omat sisäiset tarinansa historiastaan.

Voisikin olettaa, että adoptoitujen, jotka eivät etsi juuriaan, itsetunto on niin vaikiintunut, että he eivät tunne tarvetta hankkia tietoa alkuperästään. Vastakohtaisesti voisi ajatella, että osa pidättäytyy etsimästä juuriaan pelätessään, että yhteydenoton seuraukset saattaisivat horjuttaa heidän itsensä tai heitä lähellä olevien ihmisten elämää.

Oman elämän kertomuksellistaminen ja siihen juonen etsiminen mahdollistavat, että tarinat voidaan kertoa toisin. Oivallus tulkinnan muutettavuudesta vapautti tutkimukseni adoptoidut etsimään sisäisessä tarinassaan uudenlaista näkökulmaa ja ymmärrystä erityisesti biologisen äitinsä ratkaisulle. Ajan mittaan sisäinen tarina sai uusia muotoja ja äidin teko alettiin ymmärtää hyväksyttävänä hänen elämäntilanteensa huomioon ottaen. Tuolloin kertojat eivät tarkastelleet adoptiotaan enää hylkäämisenä vaan elämänlahjana. Todettakoon, että kertojat eivät liittäneet tarinoihinsa adoptioon kytkettyjä kulttuurisia stereotypioita stigman merkityksessä.

Kaipausta tavata erityisesti syntymä-äitejä ei viestinyt adoptoitujen tarpeesta saada uutta äitiä. Voidaan todeta, että jaettu aktiivinen historia adoptioperheessä riitti luomaan vahvan tunteen perheeseen kuulumisesta, kiintymyksestä ja varmuudesta.

Adoptioperheethän oli valittu pysyvyyttä painottaen. Tulos on samansuuntainen, mitä Janet Carsten (2001) on tutkimuksessaan kuvannut.

Erityisen tärkeäksi adoptoidut kokivat biologisen yhteyden lapsiinsa. Oman lapsen syntymän merkityksen ilmituominen kertomuksissa nosti esiin adoptoidun olennaisen eksistentiaalisen erityisyyden, kokemuksen kaksien vanhempien lapseudesta.

Kertomuksista ilmeni, että osalle nuoremman ikäryhmän adoptoiduista on tuntunut turhauttavalta ja kiusalliselta se, että he eivät ole koulun ja äitiysneuvolan terveyspalveluita käyttäessään pystyneet määrittelemään itseään perimänsä kautta. Omaan taustaan ja perimään liittyvä tieto voidaan nähdä jokaisen ihmisen korvaamattomana oikeutena.

Kertomuksista havaitsin, että adoptoiduilla tarina saa uusia merkityksiä, kun sitä kerrotaan eri ikävaiheiden kokemuksena, kuten myös Seija Sukula (2009) on todennut väitöskirjassaan. Vaikka adoptio ilmenee tutkimuksen kertojien tarinoissa elämänkestävänä prosessina, se ei tarkoita sitä, että adoptio määrittäisi heidän koko elämänsä. Ajatukset adoptiosta, tunteet, toiveet ja fantasiat muuttuivat eri ikävaiheissa.

Käsite kaksijuurinen oli aineistossani toimiva tarkastelunäkökulma. Kaksijuurisuus voi toimia vastakertomuksena pelkästään joko biologisen tai sosiaalisen sukulaisuuden painottamiselle. Adoptio haastaa oivaltamaan asioiden monitulkintaisuutta ja auttaa irrottautumaan yksinkertaistavista elämäntulkintoista. Kerrotun tarinan voi ajatella ei vain heijastavan sisäistä tarinaa, vaan myös muokkaavan sitä.

Sisäinen tarina oli alun perin motivoinut useimpia tutkimukseni adoptoiduista etsimään juuriaan. Heidän kertomuksensa alkuperänsä etsimisestä auttoivat heitä ymmärtämään olemisensa kahden perheen välissä. Etsintä ei erottanut adoptoituja adoptioperheestään vaan integroi heitä itseään siihen. Puuttuva tieto omasta alkuperästä on näkymätön deprivaatio ja oman syntyperän avaaminen oli adoptoidulle merkityksellistä.

Tutkimukseeni osallistuneet adoptoidut tunsivat, että biologinen perhe oli osa heitä, vaikka perheen merkitys vaihteli sekä eri kertojien kesken että kunkin elämän eri vaiheissa. Omaan alkuperään kohdistuvan kiinnostuksen intensiteetissä oli havaittavissa yksilöllisiä eroja.

Tutkimukseni kertojat etsivät polkua oman historiansa avautumiseen, sukupolvien ketjuun liittymiseen sekä uuden tien valintoihin yli sukupolvien ulottuvasta perspektiivistä käsin. Adoption sisällöllinen merkitys alkoi avautua kertojille kunkin yksilöllisen kehitysvaiheen mukaisesti. He eivät kuvaa adoptiota määräävänä tekijänä sille, miten elämä muodostuu, mutta adoptio on tärkeä osa heidän menneisyyttään, nykyisyyttä ja tulevaa.

Oman alkuperän etsinnästä alkoi useimpien tähän tutkimukseen osallistuneiden adoptoitujen itsensä uudelleen rakentamisen prosessi. Vaikka heidän alkuperänsä etsintä saattoi alkaa identiteetin etsinnällä, se muuttui viime kädessä narratiivin et-

sinnäksi. Kyse ei ole oikeudesta vain identiteettiin vaan oikeudesta elämäntarinaa. Ajatus siitä, että jokaisella on oltava narratiivi elämästään, on 1900-luvun innovaatio (Yngvesson & Mahoney 2000, 78–79). Ymmärtääkseen tarinansa ihmisen on tiedettävä, mistä se alkoi. Tietäminen tulee sanoiksi pukemisen, ei yksin biologisen alkuperän löytämisen kautta. Tarinansa avulla adoptoitu pystyy jäsentämään omaa elämäänsä ja kuvaamaan sitä toisille. Kulttuurisen tarinavarannon tarinat voivat auttaa adoptoitua jäsentämään omaa tilannettaan, mutta myös muiden ihmisten suhtautumista häneen. Adoptoidulle on merkityksellistä saada tarinalleen myös toisten ihmisten ymmärrys.

Adoptioneuvonta on osa sosiaalityötä. Suunniteltaessa lapsen sijoitusta adoptioon sosiaalityöntekijät ovat avainasemassa autettaessa syntymä-äitejä ja vanhempia ymmärtämään se, että heidän lapsilleen voi myöhemmässä elämässään nousta tärkeäksi saada informaatiota jälkipalvelun kautta molemmista vanhemmistaan. Tietojen dokumentoinnin merkitys on näin erityisesti lasta, mutta myös muita adoptioon osallisia ajatellen tärkeää. Se on keskeinen asia myöhemminkin, mikäli adoptoidut kiinnostuvat biologisten juuriensa etsinnästä ja haluavat ehkä saada tapaamisen ja mahdollisesti geenitestitkin järjestymään. Tärkeätä on myös se, että adoptioon osalliset saavat tietoa siitä, mistä ja miten informaatiota palveluista voi saada.

Sosiaalityöntekijän on tärkeä neuvoa syntymä-äitiä siinä, että hänen vuosia aikaisemmin adoptioon luovuttamansa lapsi on todennäköisesti muodostanut sellaisia äiti–lapsi siteitä, jotka eivät ole korvattavissa. Tutkimukseni osoittaa, ettei voida yksiselitteisesti väittää biologis-geneettisen sukulaisuuden olevan ainoassa perustavanlaatuisessa roolissa. Tutkimuksessani adoptioäidit yhtä lukuun ottamatta säilyttivät äidin roolin ja identiteetin senkin jälkeen, kun adoptoidut olivat tavanneet syntymä-äitinsä. Löytäessään syntymä-äitinsä tai perheensä osa tutkimukseni adoptoiduista koki vaikeutena sen, miten kutsua syntymäperheen jäseniä. Selkeitä vakiintuneita nimityksiä ja malleja ei tällaisiin tilanteisiin ole.

Pohjoismaisessa adoptiokonferenssissa Reykjavikissa syksyllä 2019 oli aiheena ”Kansainvälisen adoption parhaat käytännöt”. Siellä professori David Brodzinsky korosti puheenvuorossaan viitaten tutkimukseensa (Brodzinsky 2017) avoimen ja hyväksyvän kommunikaation merkitystä perheessä ja sitä, että adoption jälkeinen tuki lapsille ja perheille on tällä hetkellä adoptiokentän merkittävin haaste. On ymmärrettävä lapsen taustan vaikutus muun muassa hänen käyttäytymiseensä. Aiemmin on painotettu enemmän adoptioprosessin alkuosaa, mutta nyt tulee paneutua adoption jälkeiseen tukeen. Tärkeää on erityisesti mielenterveystyöntekijöiden, mutta myös muiden terveydenhuollon ja sosiaalialan ammattilaisten adoptio-osaimisen lisääminen ja yhteistyön kehittäminen. Adoptiopalvelujen kehittämisessä on syytä kuulla adoptoitujen kokemuksellista tietoa adoptiostaan.

Vaikka jo yli sata vuotta sitten narratiivinen lähestymistapa saavutti vankan jalansijan myös yhteiskuntatieteissä, on sen suosio vuosien saatossa kokenut nousuja ja laskuja. Tällä tutkimuksellani olen pyrkinyt paikkaamaan aukkoa, joka on jäänyt

suomalaiseen adoptiotutkimukseen. Käytännöllistä hyötyä tästä arvioin olevan adoptoitujen erityispiirteiden ymmärtämisessä sosiaalityössä ja myös psykoterapiassa, jossa konstruktiviset menetelmät ja lähestymistavat ovat Suomessakin pikkuhiljaa tulleet hyväksytyiksi ja jopa nousseet suosioon.

Lähteet

- Affleck, Marian & Steed, Lyndall 2001: Expectations and Experiences of Participants in Ongoing Adoption Reunion Relationships: A Qualitative Study. *American Journal of Orthopsychiatry* 71 (1), 38–48. <https://doi.org/10.1037/0002-9432.71.1.38> Viitattu 3.6.2013.
- Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:21. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.
- Andersson, Claes 2004: Luova mieli. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Andersson, Gunilla 1997: In the adoption mirror – history, attitudes, policies. Julkaisussa Forsten-Lindman, Nina (toim.): *Proceedings. Den 3. nordiska forskarkonferenssen om adoption* 23–25.5.1997 Åbo, Finland. Psykologiska institutionen vid Åbo Akademi.
- Andersson, Malinda 2010: Blodets och rötternas logik. Internationell adoption i välfärdens diskursiva praktik. Uppsala Universitet. Department of Sociology.
- Baars, Jan 1997: Vanheneminen ja aika – kohti kasvavaa ymmärtämistä. *Gerontologia* 11 (1), 34–42.
- Bardy, Marjatta 2000: Sisäinen koti, tarinallisuus ja elämän lukutaito. *Yhteiskuntapolitiikka* 65 (2), 151–155. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209116587> Viitattu 13.7.2005.
- Bardy, Marjatta 2001: Pikkulapsen sijoitus oman kodin ulkopuolelle – syrjäytymisen ja liittymisen risteyskohta. Teoksessa Järventie, I. & Sauli, H. (toim.): *Eriarvoinen lapsuus*. WSOY. Porvoo, 47–81.
- Baumann, Carol 1997: Examining Where We Were and Where We Are: Clinical Issues in Adoption 1985–1995. *Child and Adolescent Social Work Journal* 14 (5), 313–334.
- Baumann, Carol 1999: Adoptive fathers and birthfathers: A study of attitudes. *Child and Adolescent Social Work Journal* 16, 373–391.
- Beizer, Janet 2002: One’s own: Reflections on motherhood, owning and adoption. *Tulsa Studies in Women’s Literature* 21 (2), 237–56.
- Berebitsky, Julie 2000: *Like our very own*. University of Kansas. Lawrence.
- Berebitsky, Julie 2001: *Like Our Very Own: Adoption and Changing Culture of Motherhood*. H-Net Review in the Humanities and Social Sciences.
- Bernal, Percio 2003: Information Packet: Adolescent Identity & the Impact on Adoptive Parents. National Resource Center for Foster Care & Permanency Planning. Silberman School of Social Work at Hunter College. New York.
- Bertocci, D. & Schechter, M. D. 1991: Adopted adults’ perception of their need to search: Implications for clinical practice. *Smith College Studies in Social Work* 61 (2), 179–196.
- Blomstedt, Jan 2010: *Unteni Afrikka. Akseli G:n matka*. Lurra editions. Helsinki.
- Boholm, Åsa 1983: *Swedish kinship: An exploration into cultural processes of belonging and continuity*. Göteborg University. Göteborg.
- Bohman, Michael 1970: *Adopted children and their families: a follow-up of adopted children, their background environment and adjustment*. Proprius. Stockholm.
- Bohman, Michael & Sigvardsson, Sören 1990: *Outcome in adoption: Lessons from longitudinal studies*. Teoksessa Brodzinsky, D. & Schechter, M. (toim.): *The psychology of adoption*. Oxford University Press. New York, 93–106.
- Bowlby, John 1951: *Maternal care and mental health*. WHO.

- Bowlby, John 1957: Lasten hoivan ja hellyyden tarve. Werner Söderström osakeyhtiö. Porvoo.
- Briggs, Laura & Marre, Diana 2009: *Global Inequalities and the Circulation of Children*. New York University Press.
- Brinich, Paul 1980: Some potential effects of adoption on self and object representations. *Psychoanalytic Study of the Child* 35 (1), 107–133.
- Brodzinsky, Anne B. 1990: *Surrendering an Infant for Adoption. The Birthmother Experience*. Teoksessa Brodzinsky, D. M. & Schechter, M. D. (toim.): *The Psychology of Adoption*. Oxford University Press. New York, 295–315.
- Brodzinsky, M. David 2006: Family structural openness and communication openness as predictors in the adjustment of adopted children. *Adoption Quarterly* 9, 1–18.
- Brodzinsky, M. David 2011: Childrens Understanding of Adoption. *Developmental and Clinical Implications* 42 (2), 200–207. <https://doi.org/10.1037/a0022415> Viitattu 25.1.2020.
- Brodzinsky, M. David 2017: Promoting Adoption Clinical Competence in Mental Health Professionals. Teoksessa Andolfi, M. & Chistolini, M. & D'Andrea, A. (toim.): *La famiglia adottiva tra crisi e sviluppo*. https://www.researchgate.net/publication/318216944_Promoting_adoption_clinical_competence_in_mental_health_professionals Viitattu 11.08.2020.
- Brodzinsky, David & Pertman, Adam (toim.) 2012: *Adoption by Lesbians and Gay Men: A New Dimension in Family Diversity*. Oxford University Press. New York.
- Brodzinsky, David & Pinderhughes, Ellen 2002: Parenting and child development in adoptive families. Teoksessa Bornstein, M. H. (toim.): *Handbook of parenting: Vol. 1. Children and parenting*. Lawrence Erlbaum. Mahwah, NJ, 279–311.
- Brodzinsky, David & Schechter, Marshall & Henig, Robin 1992: *Being adopted. The lifelong search for self*. Doubleday. New York.
- Brodzinsky, David & Schechter, Marshall & Henig, Robin 1993: *Being Adopted. The lifelong search for self*. Anchor Books. New York.
- Brodzinsky, David & Singer, Leslie & Braff, Anne 1984: Children's Understanding of Adoption. *Child Development* 55 (3), 869–878.
- Browning, Julee & Duncan, Grant 2005: Family Membership in Post-Reunion Adoptive Narratives. *Social Policy Journal of New Zealand* 26.
- Bruner, Jerome 1986: *Actual minds, possible words*. Harvard University Press. Cambridge, MA.
- Bruner, Jerome 2004: Life as Narrative. *Social Research* 71 (3), 692–710. (Alkuperäisjulkaisu 1987.)
- Cahn, Naomi 2001: Children's Interests and Information Disclosure: Who Provided the Egg and Sperm? Or Mommy, Where (and Whom) Do I Come From? *Georgetown Journal of Gender and Law*, 1–28.
- Carli, Amalia & Dalen, Monica 1998: *The adopted family. Information and guidance for adoptive parents*. Pedagogisk Forum. Universitetet i Oslo.
- Carp, Wayne 1998: *Family Matters: Secrecy and Disclosure in the History of Adoption*. Harvard University Press.
- Carp, Wayne 2002: Adoption, Blood Kinship, Stigma and the Adoption Reform Movement: A Historical Perspective. Review Essay of Katarina Wegar 1997. *Adoption, Identity and Kinship. The debate over Sealed Birth Records*. *Law and Society Review* 36 (2), 433–460.
- Carp, Wayne 2004: *Adoption Politics: Bastard Nation & Ballot Initiative* 58. University of Kansas. Lawrence.
- Carsten, Janet 1997: *The Heat of the Hearth: The Process of Kinship in a Malay Fishing Community*. Oxford University Press.
- Carsten, Janet 2000: *Culture of Relatedness. New Approaches to the Study of Kinship*. University of Edinburgh. Cambridge University Press.

- Carsten, Janet 2001: Knowing where you've come from: Ruptures and Continuities of Time and Kinship in Narratives of Adoption Reunions. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 6 (4), 687–703. <https://doi.org/10.1111/1467-9655.00040> Viitattu 4.5.2003.
- Carsten, Janet 2004: *After Kinship*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511800382> Viitattu 3.1.2006.
- Carsten, Janet 2007: Constitutive Knowledge: Tracing Trajectories of Information in New Contexts of Relatedness. *Anthropological quarterly* 80 (2), 403–426.
- Castrén, Anna-Maija 2009: *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Gaudeamus. Helsinki.
- Castrén, Anna-Maija & Högbäck, Riitta 2014: Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksissa. *Sociologia* 51 (2), 106–122.
- Christiansen, Ing-Britt 1997: I wish I look my mum. How physical or mental resemblances construct notions of adoptive kinship. Julkaisussa Nina Forsten-Lindman (toim.): *Proceedings. Den 3. Nordiska forskarkonferensen om adoption 23.–25.5.1997 Åbo, Finland*. Psykologiska institutionen vid Åbo Akademi, 55–58.
- Christiansen, Ing-Britt 2001: Family Secrets and Identity (abstract). Nordic Research Conference Göteborg 29.9.2001.
- Clark-Miller, Kristi 2005: *Social Stigma and Adoptive Identity*. (PhD) University of Arizona. Tucson.
- Dalen, Monica & Sætersdal, Barbro 1992: *Utenlandsadopterte barn i Norge. Tilpasning – Opplæring – Identitetsutvikling*. Doktoravhandling. Universitetet i Oslo.
- de Godzinsky, Virve-Maria 2012: *Huostaanotto hallinto-oikeuksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia* 260. Helsinki.
- De Graeve, Katrin 2012: "Making Families" Parenting and Belonging in Transnational Adoption in Flanders. *Afrika Focus* 25 (2), 100–108.
- DellaCava, Frances & Phillips, Norma & Engel, Madeline 2004: Adoption in the U.S.: The Emergence of Social Movement. *Journal of Sociology and Social Welfare* 31 (4), 141–160.
- Eisenstein, Charles 2011: *Sacred Economics: Money, Gift, and Society in the Age of Transition*. Evolver. Berkeley.
- Engel, Madeleine & Phillips, Norma & DellaCava, Frances 2010: Cultural Difference and Adoption Policy in USA. *The International Journal of Children's Rights* 18 (2), 291–308.
- Eriksson, Pia 2016: *Prospective adoptive parents within pre-adoption services: An interplay of emotions and power in social interaction*. University of Helsinki. Faculty of Social Sciences. Department of Social Research. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7078-16-7> Viitattu 4.2.2018.
- Erkkilä, Raija 2005: *Moniääninen paikka – opettajien kertomuksia elämästä ja koulutyöstä Lapissa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö*.
- Eräsaari, Leena 1997: Sikiö ruudussa. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.): *Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksestä ja sukupuolesta*. Vastapaino. Tampere, 189–215.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1996: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Esposito, D. & Biafora, F. 2007: *Toward a Sociology of Adoption. Historical Deconstruction*. Teoksessa Javier, R. A. & Baden, A. L. & Biafora, F. A. & Camacho-Gingerich, A. (toim.): *Handbook of Adoption: Implications for Researchers, Practitioners, and Families*. Sage. Thousand Oaks, 17–31.
- Finkler, Kaja 2000: *Experiencing the New Genetics: Family and Kinship on the Medical Frontier. People without a Medical History*. University of Pennsylvania Press.

- Finkler, Kaja 2001: The Kin in the Gene. The Medicalization of Family and Kinship in American Society. *Current Anthropology* 41 (2), 235–263. <https://doi.org/10.1086/320004> Viitattu 4.11.2007.
- Fisher, Allen 2003: Still "Not Quite as Good as Having Your Own?" Toward a Sociology of Adoption. *Annual Review of Sociology* 29, 335–361.
- Follevåg, Geir 2003: Speech given on the occasion of the 50th Anniversary of Verdens Barn. *Verdens Barn* 15 (3), 20–22.
- Forsberg, Hannele 1994: Yksi ja monta perhettä. Tutkimus sosiaalityöntekijöiden perhetulkinnoista sosiaalitoimistotyössä. *Tutkimuksia* 42. Stakes. Helsinki.
- Freeark, Kristine & Rosenberg, Elinor & Bornstein, Jane 2005: Gender Differences and Dynamics Shaping the Adoption Life Cycle: Review of Literature and Recommendations. *American Journal of Orthopsychiatry* 75 (1), 86–101.
- Freud, Anna 1942/1973: Annual Report, 1942. The writings of Anna Freud (Vol. 3). International Universities Press. New York.
- Gish, Nancy 2004: Adoption, Identity and Voice. Jackie Kay's Inventions of Self. Teoksessa Novy, M.: *Imagining Adoption*. University of Michigan Press, 171–192.
- Goffman, Erving 1963: *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall. Englewood Cliffs.
- Goodman, J. F. & Kim, S. 2000: Outcomes of adoptions of children from India: a subjective vs a normative view of success. *Adoption Quarterly* 4 (2), 3–27.
- Granfelt, Riitta 1998: Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 702. Helsinki.
- Grotevant, Harald & McRoy, Ruth 1998: *Openness in Adoption: Exploring family connections*. Sage. Thousand Oaks.
- Gubrium, Jaber & Holstein, James 1990: *What is family?* Mayfield Publishing Company. Mountain View, CA.
- Haley, Alex 1976: *Roots: The Saga of American Family*. Doubleday and Company. New York.
- Halme, Nina & Hedman, Lilli & Ikonen, Riikka & Rajala, Rika 2018: Lasten ja nuorten hyvinvointi 2017: Kouluterveyskyselyn tuloksia. Työpaperi 2018_015. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-115-7> Viitattu 13.12.2019.
- Hareven, Tamara (toim.) 1978: The Search for Generational Memory: Tribal Rites in Industrial Society. *Generations* 107 (4), 137–149.
- Hatch, J. A. & Wisniewski, R. 1995: Life history and narrative questions, issues, and exemplary works. Teoksessa Hatch, J. A. & Wisniewski, R. (toim.): *Life history and narrative*. Falmer. London, 113–135.
- Haugaard, Jeffrey 1998: Is Adoption a Risk Factor for the Development of Adjustment Problems? *Clinical Psychology Review* 18 (1), 47–69.
- Hedman Lilli & Halme Nina 2018: Adoptoitujen nuorten hyvinvointi Kouluterveyskyselyssä 2017. THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-132-4>. Viitattu 27.12.2019.
- Heikkinen, Hannu 2001: Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Rainer (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Jyväskylä, 116–132.
- Henderson, Douglas 2007: Why Has the Mental Health Community Been Silent on Adoption Issues? Teoksessa Javier, R. A. & Baden, A. L. & Biafora, F. A. & Camacho-Gingerich, A.: *Handbook of Adoption: Implications for Researchers, Practitioners, and Families*. Sage. Thousand Oaks, 403–418.

- Herman, Ellen 2008: *Kinship by Design: A History of Adoption in the Modern United States*. Chicago University Press. Chicago and London.
- Hinchman, Lewis & Hinchman, Sandra 1997: *Memory, Identity, Community: The Idea of Narrative in the Human Sciences*. State University of New York Press.
- Hirvonen, Helena 2007: Biologinen sosiaalisen mallina. Valintoja uuden hedelmöitymishoitolaikentällä. *Sosiologia* 44 (4), 279–296.
- Holmila, Antero & Mikkonen, Simo 2015: Suomi sodan jälkeen. Pelon, katkeruuden ja toivon vuodet 1944–1949. Atena. Jyväskylä.
- Homans, Margaret 2006: Adoption Narratives, Trauma and Origins. *Narrative* 14 (1), 4–26.
- Homans, Margaret 2007: Origins, Searches, and Identity: Narratives of Adoption from China. *Contemporary Women's Writing* 1 (1–2), 59–79.
- Homans, Margaret 2013: *The Imprint of Another Life: Adoption Narratives and Human Possibility*. University of Michigan Press.
- Howe, David & Feast, Julia 2000: Adoption, Search and Reunion: The Long Term Experience of Adopted Adults. *Children's Society* 2000. *The British Journal of Social Work* 2002: 32, (4), 511–512. <https://doi.org/10.1093/bjsw/32.4.511> Viitattu 13.1.2004.
- Howell, Signe 2001: "Self-Conscious Kinship: Some Contested Values in Norwegian Transnational Adoption." Teoksessa Franklin, Sarah & McKinnon, Susan (toim.): *Relative Values. Reconfiguring Kinship Studies*. Duke University Press. Durham, 203–223.
- Howell, Signe 2003: Kinning: The Creation of Life Trajectories in Transnational Adoptive Families. *Journal of Royal Anthropological Institute* 9 (3), 465–484.
- Howell, Signe 2006: *The Kinning of Foreigners – Transnational Adoption in a Global Perspective*. Berghahn Books. Oxford and New York.
- Howell, Signe 2009: Adoption of the Unrelated Child: Some challenges to the Anthropological Study of Kinship. *Annual Review of Anthropology* 38, 149–166.
- Howell, Signe & Melhuus, Marit 2003: Public Understanding of Genetics: a cross-cultural and ethnographic study of the relationship between 'new genetics' and social identity. Work-Package 10: Transnational Flow of Genetic Substances. Research Report D10.3, 123. Viitattu 27.2.2013.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja 2000: Kohtalokas kolmio. Perhe, paha ja ammattilaiset. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja. *Janus* 8 (3), 249–265.
- Hurtig, Johanna & Laitinen, Merja 2002: Lapseuden politiikan etiikka. Pohdintaa tutkimuksen yhteiskunnallisesta roolista. Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan juhlaseminaari 10.9.2002, Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- Hübinette, Tobias 2007: Att leva i den andres kropp: Om rasifierade erfarenheter och transrasiala identifikationer i utlandsadopterade självbiografier. *Nordiskt Sosialt Arbeid* 27 (2), 105–119. (www.tobiashubINETTE.se/självi biografier.pdf). Viitattu 15.3.2011.
- Hytönen, Kirsi-Maria & Malinen, Antti & Salenius, Paula & Haikari, Janne & Markkola, Pirjo & Kuronen, Marjo & Koivisto, Johanna 2016: Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lastensuojelun kaltoinkohtelu. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 22. Helsinki.
- Hyvärinen, Matti 2004: Eletty ja kerrottu kertomus. *Sosiologia* 41 (4), 297–309.
- Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkkio, Anni (toim.) 1998: *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Vastapaino. Tampere.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyniemi, Varpu 2005: Kerronnallinen haastattelu. Teoksessa Ruusuvoori, J. & Tiittula, L. (toim.): *Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Vastapaino. Tampere, 189–222.

- Hämäläinen, Kati 2012: Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja numero D 56. Väestöliitto. Helsinki.
- Hänninen, Vilma 1999: Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Acta Universitatis Tamperensis 696. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Hänninen, Vilma 2004: A model of narrative circulation. *Narrative Inquiry* 14 (1), 69–85.
- Hänninen, Vilma 2008: Narratiivisen tutkimuksen eettiset haasteet. Teoksessa Pietilä, A-M. & Länsimies-Antikainen, H. (toim.): Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopion yliopisto. Hoitotieteen laitos, 121–137.
- Hänninen, Vilma & Valkonen, Jukka (toim.) 1998: Kunnan tarinoita. Tarinallinen näkökulma kuntoutukseen. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 59/98. Kuntoutussäätiö. Helsinki.
- Høeg, Peter 1993: Rajatapaukset. Tammi. Helsinki.
- Högbacka, Riitta 2005: Globalisaatio kiihdyttää kansainvälistä adoptiota. *Lehtiartikkeli*. Helsingin Sanomat, 4.9.2005.
- Högbacka, Riitta 2008: The Quest for a Child of One's Own: Parents, Markets and Transnational Adoption. *Journal of Comparative Family Studies* 39 (3), 311–330.
- Högbacka, Riitta 2009: Ikioma lapsi vieraasta maasta: yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptioperheissä. Teoksessa Jallinoja, R. (toim.): Vieras perheessä. Gaudeamus. Helsinki, 162–190.
- Högbacka, Riitta 2011: Exclusivity and inclusivity in Transnational adoption. Teoksessa Jallinoja, Riitta: Families and Kinship in Contemporary Europe: Rules and Practises of Relatedness. Palgrave Macmillan. London, 129–144.
- Högbacka, Riitta 2014a: Voiko kansainvälinen adoptio olla avoin? Teoksessa Koskinen, M. & Sarkkinen, S-M. & Svala, M. (toim.): Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. University of Jyväskylä, 178–193.
- Högbacka, Riitta 2014b: Unohdetut äidit? Eteläafrikkalaisten biologisten äitien kokemuksista adoptiosta. Teoksessa Koskinen, M. & Sarkkinen, S-M. & Svala, M. (toim.): Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. University of Jyväskylä, 119–136.
- Ihanus, Juhani 1999: Minäkertomukset. Teoksessa Ihanus, J. (toim.): Kulttuuri ja psykologia. Yliopistopaino. Helsinki, 241–259.
- Irhammar, Malin 1997: Att utforska sitt ursprung. Identitetsformande under adolescensen hos utlandsfödda adopterade. Betydelse av biologiskt och etniskt ursprung. Lunds universitet. Psykologiska institutionen.
- Irhammar, Malin 2003: Adoption – till vilket pris? Analys genomförd av Malin Irhammar. Statens offentliga utredningar SOU 2003:49 Socialdepartementet: Fritzes.
- Irhammar, Malin: & Cederblad, Marianne 2000: Outcome of inter-country adoptions in Sweden. Teoksessa Sellman, P. (toim.): Intercountry adoptions, Developments, trends and perspectives. BAAF. London, 143–163.
- Irhammar, Malin & Bengtsson, Hans 2004: Attachment in a Group of Adult International Adoptees. *Adoption Quarterly* 8 (2), 1–25.
- Javier, R. A. & Baden, A. L. & Biafora, F. A. & Camacho-Gingerich, A. (toim.) 2007: Handbook of Adoption: Implications for Researchers, Practitioners, and Families. Sage. Thousand Oaks.
- Jousimaa, Kaarina 1983: ”Jokainen lapsi on pelastettava elämälle.” Avioton äiti ja lapsi suomalaisessa yhteiskunnassa. Ensikotien liitto. Helsinki.
- Jousimaa, Kaarina 1987: Näkökulma suomalaiseen yhteiskuntaan: Köyhäinhoitolehti-Huoltaja-Sosiaaliturva 1912–1987. Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Juffer, Femmie & Tieman, Wendy 2009: Being Adopted: Internationally adopted children's interest and feelings. *International Social Work* 52 (5), 635–647.

- Jähi, Rita 2004: Työstää, tarinoida, selviytyä: vanhemman psyykinen sairaus lapsuudenkokemuksena. *Acta Universitatis Tamperensis* 1015. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Kaasila, Raimo 2008: Eri lähestymistapojen integroiminen narratiivisessa analyysissä. Teoksessa Kaasila, R. & Rajala, R. & Nurmi, K. (toim.): *Narratiivikirja – Menetelmiä ja esimerkkejä*. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 41–66.
- Kamm, Lene 1997: Vitt som norm. Julkaisussa Nina Forsten-Lindman (toim.): *Proceedings. Den 3. Nordiska forskarkonferensen om adoption 23.–25.5.1997 Åbo, Finland. Psykologiska institutionen vid Åbo Akademi*.
- Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka 1998: Matkalla nykyaikaan. Elintason, elämäntavan ja sosiaalipolitiikan muutos Suomessa. WSOY. Juva.
- Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville 2013: Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla. *Gaudeamus*. Helsinki.
- Kauhanen, Jussi 2007: Aleksitymiä. Ikää tärkeämpi tekijä voi olla niin sanottu kohorttivaikutus. *Suomen lääkärilehti, pääkirjoitus*, 62 (10).
- Kauppi, Matti & Rautanen, Elina 1997: Oikeus hyvään kotiin: Pelastakaa lapset ry ja suomalainen lastensuojelutyö 1922–1997. Pelastakaa lapset. Helsinki.
- Kirk, H. David 1964: *Shared Fate: A Theory of Adoption and Mental Health*. Free Press. New York.
- Kirk, H. David 1984: *Shared Fate: A theory and method of adoptive relationships*. Ben-Simon. Brentwood Bay, BC.
- Kline, S. & Karel, A. & Chatterjee, K. 2006: Covering adoption: General depictions in broadcast news. *Family relations* 55 (4), 487–498.
- Kokkonen, Sari 2003: Työttömänä isänä perheessä ja yhteiskunnassa. Suomalaisen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja 238. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura. Helsinki.
- Kramer, Anne-Marie 2011: Kinship, Affinity and Connectedness: Exploring the Role of Genealogy in Personal Lives. *Sociology* 45 (3), 379–395.
- Krueger, Mary & Hanna, Fred 1997: Why Adoptees Search: An Existential Treatment Perspective. *Journal of Counseling & Development* 75, 195–202.
- Laaksonen, Maarit & Suhonen, Mari & Suhonen, Sirpa 2012: Sosiaalipalvelujen luokituksen sanasto ja Sosiaalihuollon asiakasasiakirjasanasto. Raportti 1/2012 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampereen yliopistopaino.
- Lahti, Ilpo 1991: Adoptiolapsi nuoruusiässä: 90 adoptiolapsen ja heidän perheensä psykiatrinen tutkimus. Turun yliopiston julkaisusarja. Sarja C. Turun yliopisto. Turku.
- Laine, Sanna & Pösö, Tarja & Ujula, Tatu 2018: Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2), 199–207. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018042318373> Viitattu 12.8.2018.
- Laitinen, Merja 2009: Ajan tabut. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere, 5–15.
- Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula 2008: Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimuksessa. Teoksessa Kaasila, R. & Rajala, R. & Nurmi, K. (toim.): *Narratiivikirja – Menetelmiä ja esimerkkejä*. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi, 106–150.
- Langellier, Kristin M. & Peterson, Eric E. 1993: *Family Story Telling as a Strategy of Social Control*. Teoksessa Mumby, D. (toim.): *Narrative and social control: critical perspectives*. Sage. Newbury Park, 49–76.
- Lawler, Steph 2008: *Identity: Sociological Perspectives*. Polity Press. Cambridge.
- Legrand, Caroline 2009: *Routes to Roots. Toward an Anthropology of Genealogical Practices*. Teoksessa Marre, D. & Briggs, L.: *International Adoption. Global Inequalities and the Circulation of Children*. New York University Press. New York and London, 244–255.

- Lehtinen, Ullaliina 1993: Feelings are patterns in the weave of our life not a basis for a feminist epistemology. *Nora* 1 (1), 39–49.
- Lehtonen, Mikko 1996: *Merkitysten maailma*. Vastapaino. Tampere.
- Leon, Irving 2002: Adoption Losses: Naturally Occuring or Socially Constructed. *Child Development* 73 (2), 652–663.
- Lichtenstein, Tovah 1996: To Tell or Not to Tell: Factors Affecting Adoptees' Telling Their Adoptive Parents about Their Search. *Child Welfare* 75 (1), 61–72.
- Lifton, Betty J. 1975: *Twice Born: Memoirs of an Adopted Daughter*. McGraw Hill. New York.
- Lifton, Betty J. 1994: *Journey of the adopted self. A quest for wholeness*. Basic Books. New York.
- Lindgren, Cecilia & Zetterqvist Nelson, Karin 2014: Here and now – there and then: Narrative time and space in intercountry adoptees' stories about background, origin and roots. *Qualitative Social Work* 13 (4), 539–554.
- Link, Bruce & Phelan, Jo C. 2001: Conceptualizing Stigma. *Annu. Rev. Sociol.* (27), 363–85.
- Logan, Janette 2013: Contemporary adoptive kinship: a contribution to new kinship studies. *Child and Family Social Work* 18 (1), 35–45. <https://doi.org/10.1111/cfs.12042> Viitattu 15.10.2015.
- Löyttyniemi, Varpu 2004: Kerrottu identiteetti, neuvoteltu sukupuoli. *SoPhi* 90. Tampereen yliopisto.
- MacIntyre, Alisdair 1981: *After Virtue. A Study in Moral Theory*. University of Notre Dame Press. Notre Dame, Indiana.
- MacIntyre, Alisdair 1985: *After Virtue. A Study in Moral Theory*. Duckworth. London.
- MacIntyre, A. 2004: *Hyveiden jäljillä. Moraaliteoreettinen tutkimus*. Suom. N. Noponen: Gaudeamus. Helsinki.
- Malin, Maili 2006: *Biovalta, toiseus ja toimijuus naisten hedelmöityshoidossa*. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- March, Karen 1995: Perception of Adoption as Social Stigma: Motivation for Search and Reunion. *Journal of Marriage and the Family* 57 (8), 653–660.
- March, Karen 2000: *Who Do I Look Like? Gaining a Sense of Self-Authenticity Through the Physical Reflections of Others*. Department of Sociology and Anthropology. Carleton University, Ottawa, Ontario, Canada. *Symbolic Interaction* 23 (4), 359–373.
- March, Karen & Miall, Charlene 2000: Adoption as Family Form. *Family Relations* 49 (4), 359–362.
- Martinell Barfoed, Elizabeth 2008: *Adoption berättelser*. Social högskolan, Lunds universitet. Lund.
- Matwejeff, Susanna 2004: *Svenskfödda adopterades sökprocess*. Linköpings universitet. Institutionen för beteendevetenskap.
- Mayer, Philip & Mayer, Iona 1974: *Townsmen or Tribesmen: Conservatism and the Process of Urbanization in a South African City*. Oxford University Press. 2. uudistettu painos. 1. painos 1971.
- McWhinnie, Alexina 1967: *Adopted Children – How they grow up. A Study of their Adjustment as Adults*. (Lyhennetty versio väitöskirjasta 1960.) Routledge and Kegan Paul. London.
- Melosh, Barbara 2002: *Strangers and Kin: The American Way of Adoption*. Harvard University Press. Cambridge and London.
- Melosh, Barbara 2009: *Adoption Stories. Autobiographical Narrative and the Politics of Identity*. Teoksessa Carp, E. W.: *Adoption in America. Historical Perspectives*. University of Michigan Press, 218–245.
- Miall, Charlene 1996: The Social Construction of Adoption. *Family Relations* (15), 309–317.
- Modell, Judith 1994: *Kinship with Strangers*. University of California Press. Berkeley.

- Modell, Judith 2002: *A Sealed and Sacred Kinship: The Culture of Policies and Practices in American Adoption*. Berghahn Books. New York.
- Modell, Judith 2004: *Modes of Persuasion in Adoption Rhetoric*. Teoksessa Novy, M.: *Imagining Adoption*. University of Michigan Press, 207–230.
- Moran, R. 1994: *Stages of Emotion: An Adult Adoptee's Postreunion Perspective*. *Child Welfare* 73 (3), 249–60.
- Muzvidziwa, Victor 2010: *Double-Rootedness and Networking among Urban Migrants in Zimbabwe*. University of Swaziland. Swaziland.
- Mäkipää, Sanna 2006: Mistä on adoptioperheet tehty? – Vanhemmuuden ammatillinen rakentaminen adoptioneuvontaa ohjaavissa teksteissä. Teoksessa Komulainen, K. & Rätty, H. & Silvonen, J.: *Hulluudesta itsehallintaan. Psykologian tutkimuksia*. Joensuun yliopisto. Yhteiskunta ja aluetieteiden laitos, 187–203.
- Mäkipää, Sanna 2007: *Neuvotellen rakennettu perhe. Perhe, vanhemmat ja lapsi adoptiota ohjaavassa tekstissä*. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.): *Perhetyön tieto*. Vastapaino. Tampere, 201–224.
- National Adoption Attitudes Survey 2002: *Research Report*. Sponsored by Thomas D. Clark Foundation for in Cooperation with the Evan B. Donaldson Adoption Institute.
- Nieminen, Kevät 1975: *Adoptiojärjestelmät*. Julkaisuja 8. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Nousiainen, Kirsi 2004: *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. SoPhi 89. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos.
- Novy, Marianne 2004: *Imagining Adoption. Essays on Literature and Culture*. University of Michigan Press.
- Novy, Marianne 2005: *Reading Adoption: Family and Difference in Fiction and Drama*. University of Michigan Press.
- Nykyri, Tuija 1999: *Kun rakkaus rakoilee: parisuhteen ristiriitailanteet naisten kokemina*. Teoksessa Näre, Sari (toim.): *Tunteiden sosiologiaa 1. Elämyksiä ja läheisyyttä*. SKS. Helsinki, 155–175.
- Nyky-suomen sanakirja 1976. WSOY. Porvoo.
- Nätkin, Ritva 1993: *Äitiys ja sukupuolten väliset suhteet*. Teoksessa Piela, Ulla (toim.): *Aikanaisia. Kirjoituksia naisten omaelämäkertoista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki, 165–187.
- O'Donovan, Katherine 2002: "Real" Mothers for Abandoned Children. *Law and Society* 36 (2), 347–378.
- Ojuri, Auli 2004: *Väkivalta naisten elämän varjona – tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämänculusta ja selviytymisestä*. Lapin yliopisto. Rovaniemi.
- O'Shaughnessy, Peter 1994: *Adoption, Social Work and Social Theory: Making Connections*. Aldershot: Avebury.
- Pacheco, F. & Eme, R. 1993: *An outcome study of the reunion between adoptees and biological parents*. *Child Welfare* 72 (1), 53–64.
- Palacios, Jesús & Brodzinsky, David 2010: *Adoption research: Trends, topics, outcomes*. *International Journal of Behavioral Development* 34 (3), 270–284.
- Park, Shelley 2006: *Adoptive Maternal Bodies: A Queer Paradigm for Rethinking Mothering?* *Hypatia* 1 (1), 201–226.
- Partanen, Päivi 2014: *Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä*. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 25. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Valtiotieteellinen tiedekunta. Helsingin yliopisto.
- Parviainen, Heikki 2003: *Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970–2000*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja E 15/2003. Väestöliitto. Helsinki.

- Parviainen, Heikki 2014: Adoption muuttuva luonne Suomessa. Teoksessa Koskinen, M. & Sarkkinen, S-M. & Svala, M. (toim.): Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. University of Jyväskylä. Jyväskylä, 15–30.
- Pasanen, Kaarina 2003: Elämäntarinan rakentaminen ja sukupuun tutkiminen adoptio- ja perhehoitotyössä. *Perheterapia* 1, 17–45.
- Passmore, Nola & Feeney, Judith 2009: Reunions of Adoptees Who Have Met Both Birth Parents: Post-Reunion Relationships and Factors that Facilitate and Hinder the Reunion Process. *Adoption Quarterly* 12 (2), 100–119.
- Passmore, Nola & Fogarty, Gerard & Bourke, Carolyn & Baker-Evans, Sandra 2005: Parental Bonding and Identity Style as Correlates of Self-Esteem Among Adult Adoptees and Nonadoptees. *Family Relations* 54 (4), 523–534.
- Paton, Jean. 1968: *Orphan Voyage*. Vantage Press. New York.
- Patton, Sandra & Birth, Marks 2000: *Transracial Adoption in Contemporary America*. New York University Press. New York.
- Peltonen, Ulla-Maija 2003: Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Toimituksia 894. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Peltoniemi-Ojala, Maarit 1999: Oma lapsi – vihdoinkin. Pelastakaa lapset. Helsinki.
- Pohjola, Anneli 2009: Tabujen purkamisen kysymykset. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): Tabujen kahleet. Vastapaino. Tampere, 247–253.
- Polkinghorne, Donald 1995: Narrative configuration in qualitative analyses. Teoksessa Hatch, J. A. & Wisniewski, R. (toim.): *Life history and narrative*. Falmer. London, 5–24.
- Potter, Jonathan 1997: *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. Sage. London.
- Pulma, Panu 1987: Kerjuuluvasta perhekuntoutukseen. Teoksessa Pulma, P. & Turpeinen, O.: Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun Keskusliitto. Kouvolan kirjapaino, 7–256.
- Pulma, Panu 1994: Vainosten valtakunta. Teoksessa Jaakkola, J. & Pulma, P. & Satka, M. & Urponen, K.: *Armeliaisuus, yhteisöapu, Sosiaaliturva*. Suomalaisen sosiaaliturvan historia. Sosiaaliturvan keskusliitto. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä, 15–70.
- Purhonen, Semi 2002: Sukupolvikäsitteen kolme ulottuvuutta: Diskursiivisen dimension merkitys sukupolvitietoisuuden rakentumisessa. *Sosiologia* 1, 4–17.
- Purhonen, Semi 2007: Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 251. Helsingin yliopisto. Helsinki.
- Pösö, Tarja 2003: Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): *Perhe murroksessa kriittisen perhetutkimuksen jäljillä* Gaudeamus. Helsinki, 140–158.
- Rantz, Saija 2009: Vieraimpana naisena. Teoksessa Laitinen, Merja & Pohjola, Anneli (toim.): *Tabujen kahleet*. Vastapaino. Tampere, 140–158.
- Rastas, Anna 2007: Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi. Tampereen Yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseuran julkaisu. Luettavissa osoitteessa: <http://acta.uta.fi>
- Rauhala, Lauri 1995: *Tajunnan itsepuolustus*. Yliopistopaino. Helsinki.
- Rautanen, Elina 1972: Avioton äiti ja adoptiopäätös. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 20. WSOY. Porvoo.
- Rautanen, Elina 1975: Adoptiopalvelut meillä ja muualla. Oikeusministeriön lainsäädäntöosaston julkaisu 19/1975. Helsinki.
- Reitz, Miriam 1999: Groundswell Change in Adoption Requires Anchoring by Research. *Child and Adolescent Social Work Journal* 16 (5), 327–354.

- Reitz, Miriam & Watson, Kenneth 1992: *Adoption and the family system: Strategies for treatment*. The Guildford Press. New York.
- Rekola, Juhani 2013: *Ilo pimeydessä*. Kirjapaja. Helsinki. (Sisältää aiemmin ilmestyneet esseekokoelmat *Beetlehem on kaikkialla* 1974 ja *Ruusumaanantaista pääsiäisaamuun* 1996.)
- Richardson, Laurel 1990: *Writing Strategies. Reaching Diverse Audiences*. *Qualitative Research Methods*. Series 21. Sage Publications. Newbury Park.
- Ricoeur, Paul 1991: *Life in Quest of Narrative*. Teoksessa Wood, D. (toim.): *On Paul Ricoeur: Narrative and Interpretation*. Routledge. London, 20–33.
- Riessman, Catherine 2002: *Positioning gender identity in narratives of infertility*. Teoksessa Inhorn, M. & van Balen, F. (toim.): *Infertility around the globe: New thinking on childlessness, gender, and reproductive technologies*. University of California Press. Berkeley, 152–170.
- Ritala-Koskinen, Aino 2001: *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Sosiaalipolitiikan laitos / Sosiaalityö. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001*. Väestöliitto. Helsinki.
- Ronkainen, Suvi 1999: *Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus*. Gaudeamus. Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka 1987: *Suomalainen elämä: tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 454. SKS. Helsinki.
- Roos, Jeja-Pekka & Rotkirch, Anna 1997: *Hirveät vanhemmat*. Teoksessa Roos, Jeja-Pekka & Rotkirch, Anna (toim.): *Vanhemmat ja lapset. Sukupolvien sosiologiaa*. Gaudeamus. Helsinki, 5–18.
- Rosenberg, Ellinor & Horner, Thomas 1991: *Birthparent Romances and Identity Formation in Adopted Children*. *Amer. J. Orthopsychiat.* 61 (1), 70–77.
- Rotkirch, A. 2014: *Yhdessä. Lapsen kasvatus ei ole yksilölaji*. WSOY. Helsinki.
- Rueter, M. & Keyes, M. & Iacano, W. & McGue, M. 2009: *Family Interactions in Adoptive Compared to Nonadoptive Families*. *Journal of Family Psychology* 23 (1), 58–66. <http://dx.doi.org/10.1037/a0014091> Viitattu 2.7.2011.
- Ruohio, Heidi 2016: *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen*. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki.
- Rutter, Michael and the English and Romanian Adoptees (ERA) Study Team 1998: *Developmental catch-up, and deficit, following adoption after severe global early privation*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 39 (4), 465–476.
- Saarenheimo, Marja 1997: *Jos etsit kadonnutta aikaa. Vanhuus ja oman elämän muistelemisen*. Vastapaino. Tampere.
- Saastamoinen, Mikko 1999: *Narratiivinen sosiaalipsykologia – teoriaa ja menetelmiä*. Teoksessa Eskola, J. (toim.): *Hegelistä Harréen, narratiivista Nudistiin*. Kuopion yliopiston selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 10. Kuopio, 165–192.
- Sachdev, Paul 1991: *The birth father: A neglected element in the adoption equation*. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services* 72, 131–139.
- Sants, H. J. 1964: *Genealogical bewilderment in children with substitute parents*. *British Journal of Medical Psychology* 37 (2), 133–141.
- Schechter, Marshall 1960: *Observations on adopted children*. *Archives of General Psychiatry* 3, 21–32.
- Schiellerup, Merete & Grand, Steen 1983: *Den adopterede dilemma. Voksne adopterede oplevelse of egen livssituation*. Københavns Universitet. Institut for Psykologi.
- Schneider, David M. 1980: *American Kinship: A Cultural Account*. University of Chicago Press.
- Schneider, David M. 1984: *A Critique of the Study of Kinship*. University of Michigan Press.

- Schultz, Susan. 2006: 'Unlock a Marvell Karaoke': Quotation as Adoption in the Work of Denise Riley. How journal feature. Cambridge Experimental Women's Poetry Festival 5–9 October 2006.
- Selman, Peter 1999: In Search of Origins; twenty two years of access to Birth records in the UK. Poster presentation at International Conference on Adoption Research Minneapolis, August 1999.
- Selman, Peter 2012: Global Trends in Intercountry Adoption: 2001–2010. *Adoption Advocate*. A Publication of National Council for Adoption 44, 1–17.
- Sinkkonen, Jari 2001: Adoptiolapsen psyykkisen kehityksen haasteet. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim* 117 (5), 499–504.
- Sintonen, Teppo 1999: Etninen identiteetti ja narratiivisuus. Kanadan suomalaiset miehet elämänsä kertojina. SoPhi. Jyväskylän yliopisto.
- Smart, Carol 2009: Family Secrets: Law and Understandings of Openness in Everyday Relationships. *Jnl Soc.Pol.* 38 (4), 551–567. <http://journals.cambridge.org> Viitattu 19.10.2011.
- Smart, Carol 2011: Family, Secrets and Memories. *Sociology* 45, 539–553.
- Spencer, Marietta 1979: The Terminology of Adoption. *Child Welfare* 58 (7), 451–59.
- Spitko, E. Gary 2008: Open Adoption, Inheritance, and the "Uncleing" Principle. *Santa Clara Law Review* 48, 765–804. <http://ssrn.com/abstract=1123655> Viitattu 23.4.2010.
- Sterett, Susan 2002: Introductory Essay. *Law and Society Review* 36 (2), 209–226.
- Strathern, Marilyn 1999: "Refusing information" In *Property, Substance and Effect: Anthropological Essays on Persons and Things*. Athlone Press. London and New Brunswick, N.J.
- Stryker, Rachel 2013: Roots, Routes and Return: Barbara Yngvesson's Exploration of the Self in Transnational Adoption Circuits. Panel Honoring Barbara Yngvesson. APLA-AES Meetings. Chicago.
- Stuchey, Benedikt 2013: Solidarity with Children? Towards a History Of Adoption. *German Historical Institute London Bulletin* 35 (2), 43–56.
- Sukula, Seija 2009: Matka äidiksi. Tarinoita adoptiosta ja yksinvanhemmuudesta. *Acta Universitatis Tampereensis* 1469. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Suomalaisen adoption historiaa 2004: Adoptioiperheet-lehti 3.
- Suoranta, Kirsti 2004: Veriside on eri side? Sukulaisuuden ja ydinperheen rakentuminen lastensa kanssa elävien naisparien sosiaalisissa verkostoissa ja puhetavoissa. *Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiologian laitos*. Helsingin yliopisto. <http://hdl.handle.net/10138/12253> Viitattu 25.5.2006.
- The Adoption History Project. *Adoption Narratives*. University of Oregon. <https://m/pages.uoregon.edu/adoption/topics/adoptionnarratives.ht> Viitattu 13.11.2013.
- Toivanen, Janne 2013: Innostus sukuseuroihin hiipuu. SSK ry:n pääsihteeri Eine Kuisminin haastattelu. *Helsingin Sanomat* 24.6.2013.
- Tolska, T. 2002: Kertova mieli. Jerome Brunerin narratiivikäsitys. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/kas/kasva/vk/tolska/kertovam.pdf> Viitattu 13.1.2012.
- Toynbee, Polly 1985: *Lost Children: The Story of Adopted Children Searching for their Mothers*. Hutchinson. London, Melbourne, Sydney, Auckland, Johannesburg.
- Triseliotis, John 1973: *In search of origins. The experiences of adopted people*. Routledge & Kegan Paul. London.
- Triseliotis, John: 1998: Is Permanency through Adoption in Decline? Research Article <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/030857599802200407> Viitattu 25.11.2003.

- Triseliotis, John & Shireman, Joan & Hundleby, Marion 1997: *Adoption: Theory, Policy and Practice*. Cassell. London.
- Trotzig, Astrid 1996: *Blod är tjockare än vatten*. Bonnier. Stockholm.
- Turpeinen, Oiva 1987: Lastensuojelu ja väestökehitys. Teoksessa Pulma, P. & Turpeinen, O.: *Suomen lastensuojelun historia. Lastensuojelun Keskusliitto*. Helsinki, 269–465.
- Urponen, Kyösti 1994: Huoltoyhteiskunnasta hyvinvointivaltioon. Teoksessa Jaakkola, J. & Pulma, P. & Satka, M. & Urponen, K.: *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Sosiaaliturvan keskusliitto. Gummerus kirjapaino Oy*. Jyväskylä, 163–260.
- Valkonen, Jukka 2007: *Psykoterapia, masennus ja sisäinen tarina. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 77/2007.Yliopistopaino*. Helsinki.
- Valkonen, Leena 1996: *Kuka on minun vanhempani? Perhehoitovuoren vanhempisuhteet. Tutkimuksia 52. Stakes*. Helsinki.
- van IJzendoorn, M. & Fennie, Juffer 2006: The Emanuel Miller Memorial Lecture 2006: Adoption as intervention. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* 47 (12), 1228–1245.
- Varilo, Esko 1993: *Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina. Monographs of Psychiatria Fennica no 18*. Helsinki.
- Verrier, Nancy 1993: *The Primal Wound. Understanding the Adopted Child*. Gateway Press. Baltimore.
- Vilkko, Anni 1997: *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana — Naisen elämän kerronta ja luenta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*. Helsinki.
- Vilkko, Anni 1998: *Kodiksi kutsuttu paikka. Tapausanalyysi naisen ja miehen omaelämäkertoista. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Peltonen, Eeva & Vilkko, Anni (toim.): Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Vastapaino. Tampere*, 27–72.
- Vuori, Jaana 2003: *Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus*. Helsinki, 39–63.
- Väyrynen, Sanna 2007: *Usvametsän neidot: tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa. Lapin yliopisto. Rovaniemi*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-484-911-1> Viitattu 14.5.2014.
- Wahlund, Per-Erik 1990: *Osed och orsöd. Natur och kultur*. Stockholm.
- Waris, Heikki 1980: *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka. WSOY*. Porvoo.
- Watkins, Mary & Fisher, Susan 1993: *Talking with young children about adoption. Yale University Press*. New Haven.
- Wegar, Katarina 2000: Adoption, family ideology, and social stigma: bias in community attitudes, adoption research, and practice. *Family Relations* 49, 363–370.
- Wieder, H. 1977: On being told of adoption. *Psychoanalytic Quarterly* 46, 1–22.
- Wellisch, E. 1952: Children without genealogy: a problem of adoption. *Mental Health* 13 (1), 41–42.
- Westerlund, Katarina 2005: *Barnlöshet – en existentiell kris. Läkartidningen* 102 (7), 478–481.
- Winterson Jeanette 2005: *Majakanvartija. Suom. Mervi Sainio. Alkuperäinen teos Lighthousekeeping vuodelta 2004. Bazar*. Helsinki.
- Wittgenstein, Ludwig 1981: *Filosofisia tutkimuksia. Suom. Heikki Nyman. Alkuperäinen teos Philosophische Untersuchungen vuodelta 1953. Taskutieto 155. WSOY*. Helsinki.
- Wolfram, Susan M. 2008: Openness in Adoption: What We Know So Far – A Critical Review of the Literature. *Social Work* 53 (2), 133–142.
- Wrobel, Gretchen & Grotevant, Harold & McRoy, Ruth 2004: *Adolescent Search for Birthparents: Who Moves Forward? University of Texas at Austin*.
- Yesilova, Katja 2009: *Ydinperheen politiikka. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Gaudeamus*. Helsinki.

- Yngvesson, Barbara 1997: Negotiating Motherhood: Identity and Difference in "open" Adoptions. *Law and Society Review* 31 (1), 31–80.
- Yngvesson, Barbara 2002: Placing the "gift child" in transnational adoption. *Law and Society Review* 36 (2), 227–256.
- Yngvesson, Barbara 2003: Going "Home". Adoption, Loss of Bearings and the Mythology of Roots. *Social Text* 21 (1 (74)), 7–27.
- Yngvesson, Barbara 2007: Refiguring Kinship in Space of Adoption. *Anthropological Quarterly* 80 (2), 561–579.
- Yngvesson, Barbara 2013: The Child who was left behind: 'Dynamic temporality' and interpretations of history in transnational adoption. *Childhood* 20 (3), 354–367.
- Yngvesson, Barbara & Mahoney, Maureen 2000: 'As One Should, Ought and Wants to Be': Belonging and Authenticity in Indentity Narratives. *Theory, Culture & Society* 17 (6), 77–110.
- Zhao, Yan 2012: Negotiating Differences. Transnational adoption, Norwegianness and Identity Work. A dissertation for the degree of Philosophiae Doctor. PhD in Sociology. Faculty of Social Science. University of Norland. Bodø.

SÄÄDÖKSET JA SOPIMUKSET

- Adoptiolaki (22/2012). Ajantasainen lainsäädäntö osoitteessa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/2012/20120022>
- Asetus 10/1879. Keisarillisen majesteetin armollinen asetus yleisestä waiwashoidosta 17.3.1879/10
- Asetus lapseksiottamisesta ja ottolapsisuhteen purkamisesta tehtävästä ilmoituksesta. (209/1925) <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1925/19250209> kumottu säädöksellä 676/1975)
- Asetus lapseksiottamisesta (818/1979) Asetus <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1979/19790818> Kumottu säädöksellä: 508/1997 <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1979/19790818>
- Asetus lapseksi ottamisesta 30.5.1997/508a <https://www.edilex.fi/lainsaadanto/19970508>
- Kongl. maj:ts nådige Förordning, Angående Hospitals och Barnhus Inrättningarna i Riket. Gifwen Stockholm i Råd-Cammaren then 11 april 1763. <https://sok.riksarkivet.se/arkiv/DkjZguy0agDOBDl3Hvdso0>
- Laki avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista (173/1922) <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1973/1973003>
- Laki lasten päivähoidosta (36/1973) www.finlex.fi
- Laki ottolapsista (208/1925) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1925/19250208>
- Laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970) <https://www.finlex.fi/fi/laki/smur/1970/19700239>
- Laki lapseksiottamisesta (32/1979) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1979/19790032>
- Laki lapseksi ottamisesta (153/1985) <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1985/19850153>
- Sosiaalihuoltolaki (710/1982 17§ 2 mom kunnan järjestämisvastuu ottolapsineuvonnan antaminen
- Asetus lapseksi ottamisesta 30.5.1997/508a <https://www.edilex.fi/lainsaadanto/19970508>
- Laki lapseksi ottamisesta (950/2001) perheen sisäisessä adoptiossa
- SopS 29/1997: Yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (Haagin sopimus, SopS 29/1997) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1997/19970029>
- YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1988) https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/lapsen_oikeudet_paino.pdf

DIGITAALISET LÄHTEET

Adoption History in Brief, <https://pages.uoregon.edu/adoption/topics/adoptionhistbrief.htm> Viitattu 23.1.2014.

The Adoption History Project, Adoption Narratives <https://pages.uoregon.edu/adoption/topics/adoptionnarratives.htm> Viitattu 13.11.2013.

Same-sex adoption in Australia <https://www.hrlc.org.au/news/2018/4/20/australia-now-has-adoption-equality>

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ottolapsista. HE 32/1924. <https://www.edilex.fi/he/vanhat> Viitattu 25.1.2014.

History of Adoption

<https://pages.uoregon.edu/adoption/topics/adoptionhistbrief.htm> (Kirk)

http://www.pela/palvelut_adoptio.html

http://www.pela/palvelut_adoptio.html/ Viitattu 22.2.2007.

Kelan tuki kansainväliseen adoptioon; Valtioneuvoston asetus äitiysavustuksesta ja adoptiotuesta 885/2002. <https://www.kela.fi/>

Merriam Webster dictionary, https://www.google.fi/?gws_rd=ssl

Online etymology Dictionary <https://www.etymonline.com/> Viitattu 9.3.2011.

Opas adoptioneuvonnan antajille 2013: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:21. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3357-6>. Viitattu 5.3.2017.

Same sex couples can now Adopt Children in all 50 States. A federal judge Mississippis' ban on same sex adoption is unconstitutional. https://www.huffingtonpost.com/entry/mississippi-same-sex-adoption_us_56fdp1a3e4b083f5c607567f Viitattu 19.10.2018.

Tilastokeskus 2016 Adoptioiden määrä väheni vuonna 2016. https://www.stat.fi/til/adopt/2016/adopt_2016_2017-06-21_tie_001_fi.html Viitattu 8.5.2018.

Tilastokeskus 2017 Adoptioiden määrä nousi vuonna 2017. https://www.stat.fi/til/adopt/2017/adopt_2017_2018-08-23_tie_001_fi.html Viitattu 25.8.2018.

<https://www.hrlc.org.au/news/2018/4/20/australia-now-has-adoption-equality> Viitattu 20.9.2019.

[https://family.findlaw.ca/article/Child-adoption-\(Kanada\)](https://family.findlaw.ca/article/Child-adoption-(Kanada)) Viitattu 20.9.2019.

<https://historyofmassachusetts.org/lowell-mills-factory-system/> Viitattu 24.9.2019.

<https://www.huffingtonpost.com> Viitattu 3.2.2019.

LIITE

OLETKO ADOPTIOLAPSI?

Adoptio on merkittävä tapahtuma ihmisen elämässä, josta sinulla on henkilökohtaista kokemusta. Meillä on verraten vähän tutkittua tietoa adoptiosta ja sen vaikutuksista erityisesti itse adoptiolasten kertomana. Nyt haluan antaa puheenvuoron juuri sinulle ja kanssasi samanlaisessa elämäntilanteessa oleville henkilöille.

Valmistelen väitöskirjaa Lapin yliopiston sosiaalityön laitoksella adoptoitujen kirjoittamista elämänkertomuksista. Teidän kokemustenne jakamista tarvitaan hienovaraisen ja vaativan ottolapsitoiminnan jatkuvaan kehittämistyöhön.

Pyytäisin sinua kirjoittamaan vapaamuotoisen kertomuksen omasta elämästäsi adoptiolapsena, niin onnen kuin ahdistuksenkin hetkistä sekä tasaisista jaksoista. Toivoisin sinun kirjoittavan niistä tuntemuksista, ajatuksista ja kokemuksista, joita koit, kun ymmärsit olevasi adoptiolapsi. Minkälaisia asioita sinun on täytynyt elämässäsi ylittää, voittaa selviytyäksesi? Oletko tarvinnut ulkopuolista apua? Millaisena koet elämäsi nyt?

Jos haluat kirjoittamisen lisäksi osallistua myös täydentävään haastatteluun, ole ystävällinen ja liitä mukaan yhteystietosi. Mikäli haluat ainoastaan kirjoittaa, liitä kirjoitukseen mukaan taustatietosi: syntymävuotesi, sukupuoli, sivilisaatio ja koulutus. Jos koet kirjoittamisen vaikeaksi, voit ottaa suoraan yhteyttä minuun. Aineistonkeruu on mahdollista toteuttaa myös haastatteluilla.

Käsittelen saamani kertomukset täysin luottamuksellisesti, enkä luovuta niitä muuhun tarkoitukseen. Lisätietoja tutkimukseen liittyen saat minulta joko puhelimitse tai kirjeitse. Toivon saavani kirjoituksesi 30.11.2001 mennessä.

Yhteydenotostasi etukäteen kiittäen

Seija Siivola

osoite:

Puh: